

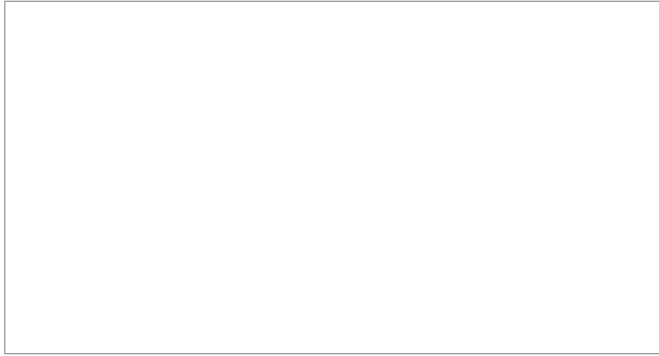
คู่มือพุทธบริษัท

พุทธบริษัท

พุทธทาสธรรม (๙)

คู่มือพุทธบริษัท

พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน ๒๕๔๖

พิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

สำนักพิมพ์สุฆาภาพใจ

๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ (ซอย ๓๘)

แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐

โทร. ๐-๒๔๑๕-๒๖๒๑, ๐-๒๔๑๕-๖๕๐๗, ๐-๒๔๑๕-๖๗๙๗

โทรสาร ๐-๒๔๑๖-๗๗๔๔

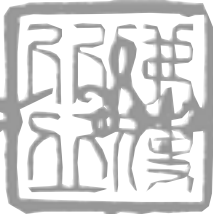
ราคา ๑๒๐ บาท

คู่มือพุทธบริษัท

พุทธบริษัท

สุภาพใจ

Wnom Wnom

สารบัญ

หลักตัดสิ้นปัญหาชีวิต	๑
บรมธรรม กับ สรณาคมน์	๓๗
การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน	๖๙
สัจจัมมวรคฺคณกา. (ไม่มีอะไรคุ้มครองคนเท่าคุณพระ)	๑๐๗
ฟ้าสางทางปรมัตถ์, อภิธรรม, อุบาสก.	๑๔๗

หลักตัดสินปัญหาชีวิต

จาก ธรรมเนียมของพุทธทาส “เตุกิจจกธรรม”
หมวดที่ ๒ ชุคปกรณัมพิเศษ อัดดับที่ ๑๗.ง บนพื้นแถบสีแดง

วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๑๔
สำหรับพวกเราที่นี่
ได้ล่วงมาถึงเวลา ๔.๓๐ น.

เป็นเวลาสำหรับจะได้พูดกันถึงเรื่องที่กำลังคาอยู่.

ในตอนแรก ๆ เราได้พูดกันถึงพระพุทธเจ้า ในฐานะ
เป็นนายแพทย์ผู้เยียวยารักษาโรคของโลกทั้งปวง
แล้วแต่มาเราได้พูดกันถึงสิ่งซึ่งจะเป็นเครื่องเยียวยา
รักษาโรคไปพอสมควรแล้ว, ในการบรรยายครั้งที่ ๑๐ นี้ จะได้
พูดถึงเรื่องแรกของความรู้ที่จำเป็นจะต้องรู้ก่อนการเยียวยา
รักษาโรค ซึ่งจะพูดโดยหัวข้อว่า หลักตัดสินใจปัญหาของชีวิต;
เพราะชีวิตตามปกติธรรมดาสามัญนั้น ย่อมประกอบอยู่ด้วยโรค
ทางวิญญาณ นั่นคือปัญหาต่าง ๆ รวมอยู่ในความเป็นโรคนั้น.
นี่เราก็จะได้พูดถึงสิ่งซึ่งเป็นหลักตัดสินใจปัญหาของชีวิตเป็นเรื่อง
แรก.

ต้องมีหลักตัดสินปัญหา เพราะชีวิตย่อมมีปัญหา

ทำไมจึงจะพูดถึงเรื่องนี้ ? คงจะตอบได้ด้วยกันทุกคน เพราะได้พูดมาหลายครั้งแล้ว จนมองเห็นได้ ว่าชีวิตคือการทำงาน ที่เต็มไปด้วยปัญหาและข้อคลุมเครือต่าง ๆ; ขึ้นชื่อว่าการงานแล้ว ไม่ว่าจะการงานชนิดไหน ย่อมประกอบไปด้วยปัญหา หรือข้อคลุมเครือที่ว่ามันเป็นครั้ง ๆ ปัญหา ครั้งเปิดเผยอะไรอยู่นี้. ชีวิตนี้มันเป็นเป็นการงานที่ลึกซึ้ง คือการงานทางวิญญาณ การงานข้างนอก การงานทางกาย ทางเนื้อหนังเป็นส่วนเล็กน้อย; ถ้าปัญหาใหญ่ในทางวิญญาณแก้ไขไปได้ละก็ ปัญหาข้างนอกเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็แทบจะไม่มี.

ในการแก้ไขปัญหาชีวิต เราก็มียุทธวิธีอย่างที่พูดกันมาแล้วว่า เครื่องมือแก้ไขปัญหาชีวิตเป็นอย่างไร; ถึงแม้การใช้เครื่องมือ มันก็ยังเป็นปัญหา เราจึงต้องมีวิธีตัดสินปัญหา หรือที่เรียกว่าตัดสินใจในปัญหาเกี่ยวกับชีวิต.

ที่นี้การตัดสินใจนี้ เป็นสิ่งที่ผิดไม่ได้ หรือต้องไม่ผิด; ถ้าผิดก็หมายความว่าล้มละลาย. ทำอย่างไรจึงจะไม่ผิด นี้ต้องรอบรู้พอสมควร; ถ้าผิดมันผิดแต่น้อยชนิดที่ไม่ถึงกับล้มละลาย, แล้วก็อาศัยความผิดเป็นครู ความถูกเป็นครูเรื่อย ๆ มา. การตัดสินใจของผู้ที่ผ่านโลกมานานแล้วนี้ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยได้. เพราะฉะนั้น เราจึงอาศัยหลักเกณฑ์ของนักปราชญ์ทั้งหลาย

มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานมาช่วยประกอบกันเข้า แล้วจึงศึกษาตามโอกาส เพื่อให้จับหลักเกณฑ์เหล่านี้ได้ สำหรับเป็นหลักตัดสินปัญหาชีวิตในทุกแง่ทุกมุม.

พวกคุณเป็นนักศึกษาก็จริง แต่ว่าเป็นนักศึกษาอีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องทางฝ่ายวิชาชีพ ไม่คุ้นเคยหรืออาจจะยังไม่คุ้นเคยในเรื่องหลักทางธรรมะหรือทางศาสนา, ยังไม่ทราบด้วยซ้ำไปว่า **พุทธศาสนามีหลักเกณฑ์แห่งการตัดสินปัญหาชีวิต.** คุณก็จะเอาตามความรู้สึกของตัวเอง เอาตามเหตุผลของตัวเอง; เอาตามเหตุผลของตัวเองก็ยังดี กลัวว่าจะเอาตามอารมณ์ของตัวเอง. ที่แล้วมานี้อาจจะไม่เคยได้ยินชื่อ**หลักเกณฑ์ของการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในพุทธศาสนา** เช่น **กาลามสูตร โคตมิสูตร มหาปเทศสูตร** ก็ได้ นี้ควรจะได้ยินได้ฟังสิ่งเหล่านี้; สำหรับจะไปใช้ในการตัดสินปัญหา.

ขออย่าเสมอว่า ในการที่เลือกหลักอะไรมาตัดสินปัญหาของชีวิตนั้น อย่าลืมไหว้ครูเสียก่อน : **สพฺพญญู สพฺพทสฺสวํ ชิโน อจฺริโย มม มหาคารุณิโก สตุถา สพฺพโลกติกิจฺจโก** -อาจารย์ของเรานั้น เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ชนะมารแล้ว เป็นผู้บอกผู้สอน ซึ่งมีกรุณาใหญ่หลวง เป็นนายแพทย์ ผู้รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งปวงดังนี้.

การไหว้ครูไม่ใช่เรื่องงมงาย มันเป็นเทคนิคที่จะรวบรวมมาซึ่งสติ ซึ่งกำลังใจ ซึ่งอะไรต่าง ๆ; เราจึงเห็นคนโบราณเขาจะทำอะไร เขายกมือไหว้ สอนสืบ ๆ กันมา แม้แต่จะขึ้นต้นไม้ก็

ยกมือไหว้. พวกเราเด็ก ๆ ก็ไม่รู้ว่าเรื่องอะไร ก็พลอยทำตาม ๆ กันไป; ถ้าเป็นเด็กสมัยโบราณ จะขึ้นต้นไม้เพื่อประโยชน์อะไร ก็ตามเถอะจะยกมือไหว้ก่อน แล้วจึงจะขึ้นไป. ความมุ่งหมาย อันแท้จริงก็เพื่อสำรวมสติ สำรวมใจคอให้ปกติ ให้มี สติสัมปชัญญะ มีใจคอที่มั่นคง แล้วก็ขึ้นไป มันพลาดได้น้อย; ความลับมันอยู่ที่นี้.

ถึงแม้ว่าบางคนจะเชื่อไปทางไสยศาสตร์ว่าผีดวงเทวดาจะ คุ่มครอง หรือรุกขเทวดาที่นั่นจะคุ้มครองก็ไหว้เสียก่อน อย่าง นี้มันก็ยังถูกเหมือนกัน, ถูกบ้าง คือมันรวบรวมใจคอปกติให้ มีความมั่นใจในตัวเอง ก็ยังดีกว่าที่จะไม่ทำ; แต่ถ้ามงายเกิน ไป มันก็หน้าหว่ว. ความมุ่งหมายเดิมของเขานั้น เพื่อจะมึระยะ ที่ยังคิด ทำให้ระบบประสาทต่าง ๆ เป็นปกติ ไม่เหมือนคนสมัย นี้ ที่ล่อกล่ก ๆ ๆ ไม่มีความหนักแน่น จึงลึ้มเก้ง จึงผิดพลาด เก้ง. ฉะนั้น อย่าดูถูกที่ผมบอกว่าจะทำอะไรให้ไหว้ครู่เสียก่อน.

ปัญหาของชีวิต ที่จะต้องรู้จักตัดสินใจ

แล้วที่นี้มาถึงปัญหาของชีวิต หรือเรื่องที่จะต้องตัดสินใจนี้ เราควรจะดูโดยวงกว้าง คือโดยที่เรียกกันว่าปริทรรศน์ ดู รอบ ๆ ดูทั้งหมด ว่าปัญหานี้มันมีอยู่อย่างไร. ถ้าเราเป็นผู้ได้ เห็นโลกมาพอสมควร เห็นชีวิตมาพอสมควร ศึกษาสิ่งต่าง ๆ

มาพอสมควรแล้ว จะพอมองเห็นได้เองว่า ปัญหาทั้งหลายนี้ มันจะมีอยู่สัก ๒ พวกเป็นอย่างน้อย; คือปัญหาที่เนื่องอยู่กับหลักเกณฑ์หรือหลักธรรมะ หรือหลักศาสนา ที่เขาบัญญัติไว้ นั้นอย่างหนึ่ง, แล้วปัญหาที่เนื่องด้วยเหตุผลส่วนตัวเราโดยเฉพาะนี่อย่างหนึ่ง. ถ้าไม่แยกออกจากกันได้แล้ว ก็คงจะตัดสินไม่ได้ คือเมื่อไม่รู้แล้วมันก็ปนกันอยู่ ไม่รู้ว่าเป็นปัญหาประเภทไหน ก็ใช้การตัดสินใจ.

ถ้าเป็นปัญหาที่เนื่องอยู่กับเหตุผลส่วนตัวเรา ก็อยู่ในวงจำกัดแคบ ใช้เหตุผลส่วนตัวเราก็ได้; แต่ถ้าเป็นปัญหาที่เหลือวิสัยแห่งเหตุผลของเรา หรือไม่เนื่องอยู่ด้วยกับเหตุผลส่วนตัวเรา เป็นปัญหาขึ้นอยู่กับกฎของธรรมชาติมากกว่า แล้วก็นั่นแหละ จะต้องใช้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องตัดสิน ซึ่งได้แก่หลักธรรมะในศาสนา เป็นต้น.

แต่อย่างไรก็ดี จะต้องมองให้เห็นว่า ปัญหาที่เนื่องอยู่ด้วยหลักเกณฑ์ก็ตาม ที่เนื่องอยู่กับเหตุผลส่วนตัวเราก็ตาม ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติทั้งนั้น; เหมือนกับที่ได้พูดให้ฟังแล้วว่า ธรรมชาติเป็นพระเจ้าที่เด็ดขาด ที่เฉียบขาดเหนือสิ่งทั้งปวง. ชีวิตร่างกายของเราก็คือตัวธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นเหตุผลส่วนตัวเราก็ยังขึ้นอยู่กับธรรมชาติอยู่ดี; ส่วนหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่พระศาสดาแห่งศาสนานั้น ๆ บัญญัตินั้น ไปตามกฎของธรรมชาติแท้ เพราะว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องอันเกี่ยวกับธรรมชาติ แล้วก็บัญญัติหลักธรรมะไปตามกฎของ

ธรรมชาติ.

นักศึกษาบางคนอาจจะเข้าใจผิดในข้อนี้ อ้างว่าตัวรู้ วิทยาศาสตร์ รู้ธรรมชาติ รู้กฎธรรมชาติ เห็นศาสนาเป็นเรื่อง ครีคระมงาย ผิดกฎธรรมชาติ ผิดหลักวิทยาศาสตร์; นั่นยังเป็นนักศึกษาที่ยังหลับตาอยู่มาก ไม่รู้จักเรื่องของศาสนา. โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนาอิงอาศัยอยู่ที่กฎของธรรมชาติ โดยหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกัน; หากแต่ว่าเป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณที่มองไม่เห็นตัว ไม่ใช่เรื่องฟิสิกส์เคมีอะไรที่มองเห็นตัว แต่ถึงอย่างไรมันก็เป็นกฎของธรรมชาติ ไปตามกฎของธรรมชาติหรือเป็นตัวธรรมชาติเสียเอง.

เราจึงถือว่า ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้ จะเป็นปัญหาที่เนื่องด้วยเหตุผลส่วนตัว หรือว่าเป็นปัญหาที่มันเนื่องอยู่กับกฎเกณฑ์ในทางหลักธรรม ก็ยังเป็นเรื่องที่เนื่องด้วยกฎของธรรมชาติ อยู่ด้วยกันทั้ง ๒ อย่าง; มาแยกทางกันหน่อยหนึ่ง ตรงที่เป็นวงแคบ หรือแยกมาเป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนตัว, กับวงกว้าง เป็นวงกว้างไปทั้งหมด. ฉะนั้น อย่างน้อยจะต้องรู้จักวิจัยในข้อที่ว่า ปัญหานี้มันเป็นปัญหาที่เนื่องอยู่กับหลักเกณฑ์ในหลักธรรม, หรือว่าเนื่องอยู่กับเหตุผลส่วนตัวเราแท้ ๆ. ถ้าเนื่องอยู่กับหลักธรรมก็ใช้หลักธรรมส่วนใหญ่, ถ้าเนื่องกับหลักธรรมในศาสนาก็ใช้หลักเกณฑ์ส่วนใหญ่, ถ้าเนื่องกันกับเหตุผลส่วนตัว ก็ใช้หลักเกณฑ์ส่วนน้อย; ล้วนแต่ไปตามกฎของธรรมชาติด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง เรายังจะต้องคัดแยกปัญหา แยกออกเป็นพวกอีกทางหนึ่งว่า มันเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ หรือว่าเป็นปัญหาที่ไม่อาจจะแก้ไขได้; อย่างคุณเรียนแพทย์ก็มีทางที่จะวินิจฉัยโรค หรืออาการหรืออะไรของคนไข้ ว่ามันต้องตายแน่ หรือว่ามันจะรักษาให้หายได้. ปัญหาชีวิตนี้ก็เหมือนกัน ถ้าเป็นปัญหาประเภทที่แก้ไขได้ก็ไปทางหนึ่ง, ปัญหาที่ไม่อาจจะแก้ไขได้นี้ก็เป็นอีกทางหนึ่ง. เมื่อคุณเป็นแพทย์เห็นว่า คนไข้คนนี้จะรักษาให้หายได้ ก็รักษาให้ดีที่สุด แก้ไขให้ดีที่สุด; เมื่อเห็นว่าจะต้องตายแน่ก็ทำให้ตายดีที่สุด เท่าที่จะทำให้ตายดีที่สุดได้ เมื่อไม่มีทางจะแก้ไขให้หายได้.

ปัญหาที่ทั้งแก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้

เรากล่าวว่าปัญหามีอยู่ ๒ ชนิดอย่างนี้ คือปัญหาที่แก้ไขได้ กับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้. ที่แก้ไขได้ก็แก้ไขให้ดีที่สุด, ที่แก้ไขไม่ได้ก็ทำให้มันดีที่สุดเท่าที่จะทำได้; แม้ไม่ใช่เป็นการแก้ไข ก็ยังมีหน้าที่อยู่นั่นเอง. เราจะไม่ปล่อยให้คนไข้ที่ต้องตายแน่ตายไปอย่างไม่ได้รับการช่วยเหลือให้ดีที่สุด เช่นเดียวกับเราจะไม่ปล่อยให้ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้นี้ไปตามบุญตามกรรม ตามอะไรของมันเกินไป; ต้องทำให้มันดีที่สุด คือให้มันมีเรื่องราวอันย่อยที่สุดนั่นแหละ. อย่าให้การแก้ไขไม่ได้นั้น มาทำอันตรายเรา

มากนัก แม้ก็เป็นกฎธรรมชาติ ที่ว่าบางอย่างแก้ไขได้; บางอย่างแก้ไขไม่ได้ แต่เราก็เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอยู่นั่นเอง เพราะสิ่งทั้งปวงขึ้นอยู่กับความลับข้อนี้.

ถ้าถือเอาตามหลักของพุทธศาสนา สิ่งทั้งปวงนี้มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของเหตุปัจจัย, เป็นไปตามกฎของกรรม. นี้อย่างน้อยจะต้องรู้ไว้ใน ๓ อย่างนี้ ว่าสิ่งทั้งปวงต้องไปตามธรรมชาติ, ไปตามเหตุปัจจัยซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ, เป็นไปตามกรรม ซึ่งก็เป็นกฎของธรรมชาติ; แล้วเราไปตีไปดันทุรังจะฝืนกฎเหล่านี้ ก็ไม่ใช่ผู้ที่แก้ปัญหาก็ได้ เพราะจะเป็นผู้ที่สร้างปัญหาให้มากขึ้น สร้างความยุ่งยากลำบากให้มากขึ้น.

ถ้าจะเป็นผู้ที่แก้ปัญหาก็ต้องทำให้มันเข้ารูปเข้ารอยกันกับสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหา คือ กฎของธรรมชาติ; เช่นความเกิดแก่ เจ็บ ตาย อย่างนี้ เป็นปัญหาแก่มนุษย์ มาจากธรรมชาติก็ต้องแก้ไขให้เข้ารูปรอยกับกับธรรมชาติ. กับกฎของธรรมชาติ. หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีเหตุมีปัจจัย แล้วมันก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยของกันและกัน ไม่มีอะไรเป็นอิสระ, มันเป็นเหตุให้เกิดสิ่งหนึ่งขึ้นมา แล้วสิ่งนั้นก็กลายเป็นเหตุสำหรับให้เกิดสิ่งอื่นต่อไป ไม่มีส่วนไหนเป็นอิสระในตัวเองได้ มีแต่ว่าต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย; เหมือนที่เราสวดอยู่ทุกวันว่า *ยถาป/จจยปวัตตตามัน* –เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยอยู่เนื่องนิจ.

เมื่อได้ถึงผลที่เกี่ยวกับมนุษย์นี้ เราจึงเรียกขึ้นมาว่าเป็นกรรม, เป็นเรื่องกรรม เป็นเรื่องกฎแห่งกรรม; มนุษย์มีความรู้สึก ต้องการผลที่ปรารถนา เรียกส่วนที่ได้ตามปรารถนาว่ากรรมดี, ที่ไม่ต้องการก็ว่า กรรมชั่ว นี่ก็เป็นเรื่องบัญญัติทีหลัง. เรื่อง กรรม นี้ก็คือ กฎธรรมชาติ อันหนึ่ง ซึ่งเมื่อมีการกระทำหรือการเคลื่อนไหวแล้วก็ย่อมจะมีปฏิกิริยาจากการกระทำหรือการเคลื่อนไหวนั้น ซึ่งเราเรียกว่าผลกรรม ถ้าเกี่ยวกับมนุษย์. ฉะนั้นความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เป็นไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัย เป็นไปตามกฎของกรรม จะต้องศึกษาข้อนี้ให้มาก จึงจะตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตนี้ได้; เพราะปัญหาทั้งหลายมันขึ้นอยู่กับกฎของธรรมชาติ กฎของเหตุปัจจัย กฎของกรรม อย่างที่เรากำลังพูดกันอยู่นี้.

ควรรู้หลักตัดสินปัญหาตามแนวพุทธศาสนา

ที่นี้ ดูให้ดี ก็จะเห็นว่า การตัดสินเป็นเรื่องไม่ใช่ง่าย ๆ แล้วก็ไม่ใช่เล็กน้อย จึงต้องทำด้วยความไม่ประมาท; ควรจะรอบรู้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ตามสมควร. ฉะนั้นเราจึงจะได้พูดกันถึงเรื่องหลัก ที่จะมาใช้ตัดสินปัญหาในชีวิตของคนทุกคน แล้วก็ส่วนใหญ่ ก็จะต้องพูดถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหลักธรรมในศาสนา. ส่วนปัญหาที่มีเหตุผลส่วนตัว

แต่ ๆ นั้น ก็เอามาพูดไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องเฉพาะคน เป็นเรื่องเฉพาะเวลามากเกินไป.

ที่จะพูดให้ฟังนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมะ ที่ใช้ได้ทั่วไป ไม่ใช่เหตุผลเฉพาะคน; แต่ถึงอย่างนั้น ก็อย่าลืมนึกว่าแม้เหตุผลเฉพาะคนก็จะต้องอิงอาศัยหลักนี้ จะอิสระออกไปโดยสิ้นเชิงไม่ได้. เหตุผลส่วนตัวเรา ก็ต้องตัดสินใจตามความผิดถูก ผิดชอบชั่วดี หรือให้เป็นทุกชั้นน้อยที่สุด ก็ต้องอิงอาศัยกฎของธรรมชาติ ของกรรม ของอะไรอยู่ด้วยเหมือนกัน; แต่ปล่อยให้เป็นอิสระ ว่าเอาเถอะ เลือกเอาได้ตามชอบใจ เพราะว่าถ้าเขาสมควรจะตาย สมควรจะฆ่าตัวตายก็ได้ เป็นเหตุผลของเขา ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องแก้ไข.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดถึงหลักทั่วไป ที่ใช้เป็นหลักทุก ๆ อย่าง หรือว่าตลอดกาล; เมื่อตะกี้ผมก็ได้พูดว่า นักศึกษาหรือพวกคุณส่วนมากนี้ อาจจะไม่เคยได้ยินได้ฟังชื่อของสูตร เช่น กาลาม-สูตร โคตมีสูตร มหาปเทสสูตร เป็นต้น นั่นแหละคือชื่อของหลักเกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินปัญหา :-

ถ้าเป็น **ปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อ** ก็ใช้หลักเกณฑ์อย่าง กาลามสูตร.

ถ้าเป็น **ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติ** ก็ใช้หลักเกณฑ์อย่าง เช่นโคตมีสูตร.

ถ้าเป็น **ปัญหาเกี่ยวกับความกำกวม** ของสิ่งที่แปลกที่ใหม่เข้ามา ในทางระเบียบการปฏิบัติ ก็ใช้หลักเกณฑ์อย่าง

มหาปเทส ในพระวินัย.

ถ้ามัน เป็นปัญหา ที่เกิดมาจากความกำกวมของ ปัญหาที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับหลักวิชาหรือตำรานี้ ก็ใช้หลัก มหาปเทส อย่างสุดต้นตะ; มหาปเทสมี ๒ คือ สำหรับปัญหา ทางวินัย ทางระเบียบก็อย่างหนึ่ง แล้วปัญหาทางหลักวิชา ตำรับตำราทั่วไปนี้มันก็อีกอย่างหนึ่ง เขาเรียกมหาปเทสทั้งนั้น.

เราลองศึกษาพิจารณาดูกันสัก ๔ อย่าง ๔ เรื่องนี้ก็จะพอ ผมได้พยายามนึกรวบรวมและเลือกมา อย่างดีที่สุดแล้ว ในที่สุดมันก็ไม่พ้นไปจาก ๔ เรื่องนี้ ในพระคัมภีร์ทั้งหมด.

หลักกาลามสูตร เกี่ยวกับความเชื่อ

หลักที่ใช้ตัดสินปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อ เรียกว่ากาลาม-สูตร นี่เป็นคำถามที่คนเขาถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับความเชื่อว่าจะเชื่อใครดี? จะเชื่ออะไรดี พระพุทธเจ้าก็ตรัสหลักเกณฑ์อันนี้ออกมาให้คนเหล่านั้นฟัง ว่าเราจะเชื่อนี้เราใช้หลักเกณฑ์อย่างไร.

มีเรื่องว่าชาวบ้านพวกหนึ่งเขาอยู่ในที่ ๆ เป็นทางผ่าน เดี่ยวศาสดาคนะนั้นมา, เดี่ยวศาสดาคนะนี้มา, เดี่ยวศาสดาคนะโน้นมา เพราะเป็นทางผ่าน. เขาก็ได้รับคำแนะนำมากมายหลายแบบ จนไม่รู้จะเชื่อใครดี; พอพระพุทธเจ้าผ่านมา เขาก็

ถามว่าจะเชื่ออย่างไรดี คุณมันมากจนเวียนหัว พระพุทธเจ้าจึงตรัสเรื่องนี้.

คุณก็เอามาสังเกตดูซิ ว่าเราอยู่ในกรุงเทพฯ ก็เป็นที่มาที่ไหลมาแห่งหลักวิชาความรู้คำสั่งสอน แล้วจะเชื่ออันไหนดี ? ในเมื่อฟังดูแล้ว ก็ไปคนละอย่างคนละทาง. ความที่เป็นคนละอย่างละทางนี้ บางทีก็ผิดกันแต่เพียงวิธีพูด ข้างโน้นเหมือนกันก็มี; แต่ว่าส่วนใหญ่หลักเกณฑ์หัวใจนั้น ต่างกันเสียทีเดียว ทำให้เราลำบากในการที่จะรับเอาอันไหนมาเป็นหลักปฏิบัติ.

พระพุทธเจ้า ตรัสตอบคนเหล่านั้นด้วยหลักที่เรียกว่ากาลามสูตร เพราะว่าตรัสแก่ชาวบ้านที่เชื่อว่าพวกหมู่บ้านกาลามะ. โดยหลักใหญ่ ๆ ก็มีว่า ถ้าได้ยินได้ฟังคำบอกนี้มาทางใดก็ตาม ให้มีหลักตัดสินก่อนแต่ที่จะเชื่ออยู่ ๑๐ ประการด้วยกัน, ๑๐ ประการนี้เราแบ่งเป็น ๓ พวกได้ : **พวกที่จะได้** **ได้ยินได้ฟัง**นี้ อย่างหนึ่ง, **พวกที่เกี่ยวกับคิดเอาเอง**อย่างหนึ่ง, **พวกที่ขึ้นอยู่กับบุคคล**ที่เป็นครูบาอาจารย์นี้พวกหนึ่ง.

๔ พวกแรกที่เกี่ยวข้องกับได้ยินได้ฟังนั้น มีอยู่ว่า **มา อนุสสเวน** –อย่าเชื่อเพราะได้ฟังตาม ๆ กันมา, **มา อติกราย** –อย่าเชื่อเพราะว่าเขากำลังพูดกันอยู่กระฉอน, **มา ปรมปราย** –อย่าเชื่อเพราะว่าเขาทำสืบ ๆ สืบ ๆ กันมาโดยทางการกระทำอย่างนี้ ๆ, **มา ปิฎกสมุปทานเนน** –อย่าเชื่อเพราะว่ามันมีอยู่ในตำรา. ทั้ง ๔ อย่างนี้ เนื่องด้วยการได้ยินได้ฟังได้อ่านก็รวมอยู่ในการฟังจากข้างนอก.

อนุสฺสเวน นี้ได้ยิน ได้ฟัง คือบอก ๆ กันมา, อิติกริยาย นี้กำลังลืออยู่กระชั้น เป็นข่าวใหญ่ตื่นตูมอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง, ปรมุปราย นี้ทำสืบ ๆ กันมาโดยไม่ต้องพูดกันเลย แต่มันก็เป็น การแสดง คือพูดด้วยกริยา ไม่ได้พูดด้วยปาก แล้วก็มิอยู่ใน ตำรา. นี้ก็พูดได้ชัดว่า ไม่ให้เชื่อตำรานั้นเอง แม้เป็นสิ่งที่มิอยู่ใน ตำรา อย่าเพื่อเชื่อ.

อีก ๔ พวก เกี่ยวกับตัวเราเอง เกี่ยวกับความคิดนึก คำหนึ่ง คำนวนของเราเอง : **มา ตกฺกเหตุ** –อย่าเชื่อด้วยเหตุผลของ ตรรกทาง logic, **มา นยเหตุ** –อย่าเชื่อด้วยเหตุผลทาง ปรัชญา, **มา อาการปริวิตกฺเคน** –อย่าเชื่อด้วยการตรึกตาม อาการ ได้แก่พวกสามัญสำนึก, **มา ทิฏฺฐินิษฺฎมานุชฺฌนฺติยา** –อย่าเชื่อเพราะมันทนต่อความคิดเห็นของเรา ทนต่อ ข้อแย้งโดยความคิดเห็นของเรา.

อันแรก **มา ตกฺกเหตุ** นี้อย่าเชื่อด้วยเหตุผลเพียงตรรก เพราะตรรกมันผิดได้ ในเมื่อเหตุผลมันผิดได้ หรือมันไขว้กัน อยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง. หรือตรรกเป็นเรื่องของเด็กอมมือ. **มา นยเหตุ** –อย่าเชื่อด้วยวิธีคิดตามแบบปรัชญา มีนัยะตามแบบ หนึ่ง อาศัยเหตุผลอีกแบบหนึ่ง คือความคาดคะเน ซึ่งก็ไม่ เหมือนกันกับทางตรรก. ทางตรรกนั้นถือว่า เป็นความขัดแย้ง ด้วยเหตุผลนั้น. ถ้าเรื่องที่ขัดแย้งอย่างนั้นไม่ได้ เหตุผลนั้นก็ใช้ ไปในทางการคาดคะเน.

ที่นี่ **อาการปริวิตกฺเคน** –ปล่อยไปตามสามัญสำนึก เหตุผล

บ้าง ไม่ใช่เหตุผลบ้าง อย่างที่เรียกว่า common sense ก็อยู่ในพวกนี้ ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้ระวังให้ดี. ที่ว่า “ทนต่อความคิดของเรา” ที่เข้าไปฟังดู ฟังค้านหรือฟังนี้ ก็อย่าเพิ่งเชื่อ แม้ว่ามันทนได้ก็อย่าเพิ่งเชื่อ; เพราะว่าถ้าฝ่ายเราเอง จะว่าอย่างไร; ของเท็จมันก็ทนได้ต่อความฟังพิสูจน์ด้วยความจริงของเรา. นี่อันนี้เป็นหลักที่ให้อยู่ในวิชาวิทยาศาสตร์ว่าถ้ามันทนต่อความฟังพิสูจน์ได้ ให้ถือเอา; แต่ทางพุทธศาสนายังเป็นวิทยาศาสตร์ที่ดีกว่านั้น คือว่าอย่าเพิ่งเชื่อ ให้รอดูไปก่อน. นี้ ๔ ข้อนี้ เกี่ยวกับความคิดนึก คำนิ่งคำนวน อะไรของเราเอง; ๔ ข้อแรกนั้นปล่อยไปตามข้างนอก ได้ยินได้ฟังได้อ่านข้างนอก.

อีก ๒ ข้อสุดท้ายนั้นว่า **มา ภพพรูปตาย-อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดนี้น่าเชื่อ, แล้วก็ มา สมโณ โน ครุติ-อย่าเชื่อด้วยเหตุว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา.** นี่อีก ๒ ข้อ รวมกันเป็น ๑๐ ข้อ. อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดมีลักษณะท่าทางน่าเชื่อ นี่น่าหวังใหม่ ? แล้วก็อย่าเชื่อเพราะว่าผู้นี้เป็นครูของเรา. นี้ก็น่าประหลาดที่ว่าคล้ายกับว่าจะสอนให้เด็กตั้งต่ออาจารย์; แต่ความมุ่งหมายไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่ให้ยกตัว ยกหู ชูหาง ไม่เชื่อครูบาอาจารย์. สำหรับกิริยาอาการภายนอกทุกอย่างต้องเคารพนบนอบต้องเชื่อฟังต้องรับเอาไปด้วยดี แต่ในใจมันยังไม่เชื่อ ยังไม่ปลงความเชื่อ : รับไปสำหรับจะเชื่อแต่ยังไม่ปลงความเชื่อ.

ทีนี้ เมื่อไม่เชื่อด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้แล้ว ก็กลายเป็นว่าจะเชื่ออะไร ? ถ้าตามคำพูดที่อยู่ในรูปของภาษาบาลี เขาเรียง

ไว้อย่างยาว สรุปลึ้น ๆ ก็คือว่า เชื่อความรู้สึกรู้สึกที่ตัวรู้สึกอยู่เอง ว่ามันตรงกันกับที่เขาพูด : เชื่อ experience ของตัวเอง ถ้า experience ในข้อนี้ไม่มี ก็ยังไม่ต้องเชื่อ.

สำหรับตรงนี้ อยากจะขอแนะนำสักอย่างหนึ่งว่า คนเรา เชื่อตัวเองกันทั้งนั้น ถ้าเกณฑ์ให้เชื่อผู้อื่นแล้ว ก็เชื่อไปที่ก่อน ไม่ใช่เชื่อจริง; เพราะว่าความจริงมันมีอยู่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าความจริงนั้น มันมีเท่าที่เราู้จักเท่านั้น, เท่าที่เราู้จักและรู้สึกคือมี experience ในตัวมันเท่านั้น ไม่อย่างนั้น เราจะยอมรับว่าเป็นความจริง. ฉะนั้นความจริงทางตรรก ความจริงทางปรัชญา นั้นเป็นเรื่องความจริงแต่ปาก เราก็ยอมรับเป็นความจริงแต่ปาก; แต่ถ้าจริงจาก experience ละก็เป็นจริง.

คนเรายอมรับว่า จริงเฉพาะเท่าที่เราู้แล้วเท่านั้น; ที่เรายังไม่รู้มัน เราจะยอมรับว่าจริง แม้ปากเราจะยอมรับว่าจริง มันก็รับพอไปที่เท่านั้น. นี่เขาถือเป็นหลักมาแต่โบราณกาล : ความจริงนั้นคือสิ่งที่เราู้จักแล้วเท่านั้น นอกนั้นยังไม่รู้จริง. ด้วยเหตุนี้ความจริงจึงมีต่าง ๆ ต่างกัน เพราะว่าคนทั้งหลาย ไม่ได้รู้จักรู้สิ่งนั้น ๆ เท่ากันหรือตรงกัน ต่างคนต่างมีจริงของตัวเอง; อันนี้ก็มีส่วนทั้งทางดีและทางร้าย คือทำให้เกิดความดี, ดีๆ ขึ้นมาไม่เชื่อก็ได้, หรือว่าทำให้เกิดความเข้าใจถูกต้อง ไปตามลำดับก็ได้. ฉะนั้นความจริงของมนุษย์คือความเท็จ คือจะเชื่อได้เท่าที่รู้จักรู้ว่าจริง รู้สึกว่าจริง ด้วย experience. ที่นี้เมื่อ experience ของเขาอยู่ในขอบเขตจำกัด ก็ไม่ได้รู้หมด หรือ

ู้จริง มันก็กลายเป็นของที่ถูกนิยัดเดียวเท่านั้น.

แต่เดี๋ยวนี้ ในสูตรนี้ มีหลักที่วางไว้ว่า ให้เราใช้สิ่งนี้ เพื่อขยายออกไปให้ถึงที่สุด; เพราะว่าสิ่งที่เรายังไม่รู้จริง มันไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา, เท่าที่เราู้จริงโดย experience นี้ มันมีประโยชน์แก่เรา, แล้วเรื่องของเรามันก็มีเท่าที่ความสามารถของ experience มันจะบอกให้ หรือมันจะช่วยให้ เหลือนอกนั้นทิ้งไว้ก่อนดีกว่า. ค่อย ๆ ติดตามไปจนกว่ามันจะมีการขยายตัวของ experience ที่ออกไป-ออกไป-ออกไป ู้ได้ในที่สุด ถึงที่สุดได้เหมือนกัน; ฉะนั้นเราจึงไม่เชื่อข้างนอก ไม่เชื่อคำพูดข้างนอก ไม่เชื่อการคำนึง คำนวณที่เกินกว่าขอบเขตของ experience แล้วก็ไม่ฝากไว้กับตำรา ไม่ฝากไว้กับบุคคล.

นี่ พระพุทธเจ้าท่านเป็นนักประชาธิปไตย แล้วเป็นผู้เปิดเผย เป็นผู้บริสุทธิ์ถึงกับตรัสออกมาว่า “อย่าเชื่อฉัน”. พระพุทธเจ้าเป็นผู้บอกเสียเองว่า “อย่าเชื่อฉัน”; แต่ฟังเอาไป แล้วก็ไปวัดหรือไปหยั่งดูด้วยความรู้สึกของตัวเอง เมื่อมีเหตุผลที่ชัดอยู่แล้วจึงเชื่อ.

ยกตัวอย่างเช่นพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ความโลภเป็นของร้อน, ความโกรธเป็นของร้อน, ความหลงเป็นของร้อน, เราก็ยังไม่เชื่อ; จนกว่าจะนึกถึงว่าความโลภที่เราเคย : เคยโลภมาแล้วนั้น แล้วมันร้อนอย่างไร, ความโกรธที่เราเคยโกรธมาแล้วนั้นมันร้อนอย่างไร, ความโง่ที่เราเคยโง่มาแล้วนั้นมันร้อนอย่างไร, ทีนี้เราก็ตอบ. อย่างนี้เชื่อตัว experience; ไม่ได้เชื่อ

พระพุทธเจ้า เชื่อตัวเราเองหมายถึงเชื่อ experience ของเราเอง. ท่านต้องการอย่างนี้; ฉะนั้นจึงไม่ให้เชื่อ แม้แต่ว่า “สมณะนี้เป็นครูของเรา”.

แต่ถ้าถ้าเป็นเรื่องวิชาเล็ก ๆ วิชาเบื้องต้น วิชาตระเตรียมของเด็ก ๆ นี้ก็เชื่อได้ สำหรับที่จะไปทำให้เป็นความแน่นอนข้างหน้า; ดังนั้นก็ได้หมายความว่าเราจะไม่ฟังอะไรเสียเลย เราจะไม่อ่านอะไรเสียเลย เราจะไม่รับเอาคำของครูบาอาจารย์ไปเสียเลย. เราก็ฟัง แต่เราไม่เชื่อ : เขาจะเล่าลือกันมาอย่างไร เราก็ไม่เชื่อ, เขาจะทำตาม ๆ กันอยู่อย่างไรเราก็ยังไม่เชื่อ, เขียนไว้ในพระไตรปิฎกอย่างไรเราก็ยังไม่เชื่อ, เหตุผลทางตรรกทาง logic ทาง philosophy ทางอะไรก็ตาม ที่เขาก้าวหน้าขึ้นเวลานี้ เราก็ยังไม่เชื่อ, จนกว่ามันจะปรับกันได้กับ experience เท่าที่เรามี เหลือนอกนั้นเราฝากไว้ก่อน เรายังไม่จำเป็นจะต้องไปเชื่อ. เรามีไว้เป็นปัญหาที่คาราคาซังอย่างนี้ เพราะว่าปัญหาที่จะทำอันตรายเราก็คือว่าปัญหาเท่าที่มันมีอยู่จริง ถ้ามันมีอยู่จริง เราก็มี experience ในอันนั้นแล้ว แล้วเราก็สามารถจะแก้ไขมันได้.

นี่คือหลักทางกาลามสูตร มีอยู่ ๑๐ ข้ออย่างนี้ สำหรับตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวกับความเชื่อ เนื่องจากความเชื่อเป็นสิ่งแรกของการตั้งต้นที่จะทำการงาน; เราจึงต้องทดสอบ ตรวจสอบ ทำสังคายนา scrutinize ให้ดี ๆ อย่าให้ความเชื่อผิด ถ้าจุดตั้งต้นมันผิด แล้วมันก็ผิดตลอดสาย. ฉะนั้นเราเอาข้างปลอดภัย

ไว้ คือยังไม่เชื่อ, แล้วเชื่อไปตามลำดับของความเจตจำนงใจ ที่เรียกว่า experience.

experience นี้ก็ต้องมีไว้เป็น ๒ อย่าง คือมีไว้เป็น ๒ อย่าง : experience ทางร่างกาย ทางวัตถุ ทางระบบทางกาย นี้ก็อย่างหนึ่ง, อีกอย่างหนึ่ง experience ทางวิญญาณ –spiritual experience นี้เป็นรากฐานของหลักธรรมของ ของความดับทุกข์ ของนิพพาน คือเรามีชีวิตอยู่แล้วมันผ่านไป ๆ. เรื่องทางฝ่าย spiritual นั้นไม่ใช่เรื่องทำมาหากิน หรืออะไรโดยตรง แต่เป็นเรื่องทางจิตใจ ที่เกิดมาจากสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น. เป็นข้อมูล เป็นต้นทุนสำหรับที่จะมีความรู้ หรือการตัดสินใจ หรือการปฏิบัติให้ถูกต้อง. ถ้าเราไม่มีมากพอ คือไม่มี spiritual experience มากพอ แล้วจะไม่เข้าใจหลักธรรมโดยเฉพาะใน ทางศาสนา เช่นพุทธศาสนา.

เราจะต้องไม่มีความเจตจำนงแต่เพียงเรื่องทางปากทางท้อง ทางเนื้อทางหนังต้องมีความเจตจำนงในทางเรื่องนามธรรมอัน ลึกซึ้ง : เรื่องความโลก ความโกรธ ความหลง โดยเฉพาะนี้, เรื่อง ความยึดมั่นเกี่ยวกับตัวกู-ของกู เป็นทุกข์ทุกทีที่มีความยึดมั่น นี้; ถ้าเรามีความรู้อย่างนี้ด้วยใจจริง ไม่ใช่ฟังจากหนังสือ ถ้าเรา รู้จริง รู้ประจักษ์ใจจริงนี้เรียกว่าฐานที่ดี เดียวนี้เขาเรียกกัน ทั่วไปว่า spiritual experience ที่จะใช้เป็นรากฐานของการ ศึกษา. แม้แต่ปรัชญา ถ้าเขาใช้สิ่งนี้เป็นรากฐาน ปรัชญา ก็ จะเดินไปในทางที่ดี ที่มีประโยชน์; ถ้าเขาใช้ค่านึงค่านวดตาม

logic ปรัชญาจะพาเข้ารกเข้าพง คือไม่มีที่สิ้นสุด. ฉะนั้นอย่าไปหลงปรัชญาสมัยใหม่นัก คือมันไปฝากไว้กับ logic ถ้าเป็นหลักทางธรรมแล้ว มันก็ฝากไว้กับ spiritual experience; แม้จะมองกันในรูปแบบปรัชญาก็ควรอาศัยอันนี้เป็นหลัก ซึ่งได้แก่หลักของกาลามสูตร, ฉะนั้นหลักกาลามสูตรนี้เป็นหลักที่ดี สำหรับที่จะเป็นวิทยาศาสตร์ หรือว่าเป็นปรัชญาที่อาศัยได้ ไม่ใช่ปรัชญาอย่างที่เข้าฟุ้งเฟ้อกันไป ไม่มีจุดหมาย, นี่คือนักตัดสินปัญหาเกี่ยวกับความเชื่อ เรามีอิสระที่จะใช้.

หลักโคตมีสูตร เกี่ยวกับการปฏิบัติ

ที่นี้กลุ่มที่ ๒ **หลักที่จะใช้ตัดสินปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติ** : ปฏิบัติงานทุกอย่างในชีวิตประจำวัน ตลอดจนไปถึงการปฏิบัติทางธรรม ทางศาสนา ถ้าอย่างนี้เราใช้หลักโคตมีสูตร. อยากรจะบอกให้ทราบเสียก่อนว่า หลักที่พระพุทธเจ้าตรัสนี้มุ่งหมายจะเพื่อดับทุกข์ไปนิพพานทั้งนั้น; แต่เดี๋ยวนี้หลักเหล่านั้น ควรเอามาใช้ได้แม้แต่ผู้ที่ยังอยู่ในโลกนี้ คือในภาระงานในอาชีพ ในอะไรต่าง ๆ นี้ ซึ่งยังไม่เหลียวแลนิพพาน; แต่ก็จะให้มันเป็นนิพพานอยู่ในตัวได้ เป็นนิพพานโดยปริยาย. ถ้าเราทำถูกในภาระงานประจำวัน เรื่องทำมาหากินนี้ ก็จะเป็นนิพพานที่เย็นอยู่ในโลกนี้ได้เหมือนกัน แต่เราไม่ได้ถึงถึง. เพราะฉะนั้น

หลักเหล่านี้ย่อมใช้ได้ทั้งเรื่องต่ำ ๆ เรื่องปากเรื่องท้องอะไร รวมทั้งเรื่องจิตเรื่องใจ เรื่องไปนิพพาน.

หลักที่เรียกว่าโคตมีสูตรนี้ มีอยู่ ๘ หัวข้อ แล้วก็แยกออกเป็น ๒ ฝ่าย ๘ หัวข้อ ฝ่ายที่อย่าไปทำเข้า : ๘ หัวข้อ ฝ่ายที่ควรทำ; แล้วก็เรื่องเดียวกันแหละ เขาวางหลักไว้อย่างนี้ ถ้าไม่เข้ากับหลักอย่างนี้ อย่าทำ, ถ้าเข้ากับหลักอย่างนี้ก็รีบทำ หลักมีอยู่ว่า :-

ข้อที่ ๑ **ทำให้เกิดความกำหนัดย่อมนใจ** : ภาษาในโรงเรียนนักธรรม เกิดความกำหนัดย่อมนใจ หมายความว่าเกิดความยึดมั่นถือมั่น. ถ้าทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ไม่ใช่ทางที่ถูก, ถ้าทำให้เกิดความปลื้มอว่าง นั้นเป็นทางที่ถูก.

ข้อที่ ๒ **ให้เกิดความทุกข์** หรือก่อความทุกข์ นี้เราเชื่อ experience ของเราได้ทันทีว่า นี่มันก่อความทุกข์ หรือทำลายความทุกข์; ถ้ามันก่อความทุกข์อย่าไปเอากับมัน มันต้องเป็นไปอย่างเห็นชัดว่าทำลายความทุกข์.

ข้อที่ ๓ **สะสมกิเลส** คือก่อกิเลส หรือไม่สะสมกิเลส. กิเลสนี้ก็รู้กันโดยหลักทั่วไปได้เลยว่า ความโลภ ความโกรธ ความหลง มีมูลมาจากอวิชชา ความโง่.

ข้อที่ ๔ **เป็นไปเพื่ออยากใหญ่** หมายความว่าอยากในสวนเกิน; อยากใหญ่นั้นมันต้องอยากในสวนเกินเสมอแหละ, เพราะโง่จึงอยากใหญ่ เติลิดเปิดเปิงในสวนเกิน. อย่างผมเคยพูดเป็นความเห็นส่วนตัวของผมว่า ไปโลกพระจันทร์หรืออะไร

พวกนี้ เป็นความอยากในส่วนเกิน อย่าเพื่อทำดีกว่า มันเป็น
อยากใหญ่ กระโดดออกไปเกินจำเป็น; แล้วอย่างนี้มันอยาก
ออกไปด้วยกิเลสทั้งนั้น ไม่ใช่สติปัญญา.

ข้อที่ ๕ **สันโดษหรือไม่สันโดษ** อยากใหญ่มันมุ่งแต่
ความอยาก ๆ อยาก ๆ ออกไป มันก็พาให้ออกนอกขอบเขต
มากไป. ส่วนสันโดษนี้ เขาแปลกันมาผิด ๆ ว่า สันโดษนั้น
ไม่ให้ทำอะไร นั่นมันแปลผิด คนโง่พูด; พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัส
อย่างนั้น. สันโดษ คือ อิ่ม พอใจอยู่กับสิ่งที่กำลังมีอยู่. ถ้าเรา
ไม่มีสันโดษ เราจะไม่เคยรู้สึกอิ่มด้วยอะไรเลย ด้วยเงิน ด้วย
ของ ด้วยอะไรก็ตาม แล้วเราก็หิวเป็นเปรตอยู่ตลอดเวลา.

เมื่อเราทำได้เท่านี้ เราก็พอใจ อิ่มอก อิ่มใจ แล้วเราก็ทำ
มากขึ้น เราก็อื่อกอื่ใจมากขึ้น นี้เรียกว่า**สันโดษ** แปลว่า
ยินดีด้วยสิ่งที่กำลังมีอยู่; สะ แปลว่า **มีอยู่** หรือว่า **ของตน, โดษ,**
ตุฎฐิ นั้น คือ **ยินดี** ยินดีด้วยของที่กำลังมีอยู่แห่งตนแต่ไม่ได้
หมายความว่าให้หยุด ให้ชี้แจง หรือหยุดเสียเพียงเท่านั้น.
คุณสอบไล่ได้ชั้นประถม ๑ ก็ต้องพอใจ สอบได้ประถม ๒
ก็พอใจ ประถม ๓ ก็พอใจ; พอใจหล่อเลี้ยงให้จิตใจมีความ
อิ่ม ไม่หิวเป็นเปรตอยู่เสมอ.

หรือว่า เราทำอะไรมาในวันนี้เท่านี้ หรือว่าเราทำอะไร
สำเร็จในวันนี้เพียงเท่านี้ เราก็ควรจะพอใจว่าเราได้ทำสำเร็จ
อยู่ทุกวัน ก้าวหน้า อยู่ทุกวัน; แล้วก็พอใจเท่าที่มันก้าวหน้า
แล้ว, แล้วก็ทำต่อไปเพื่อให้มันมีความพอใจในส่วนที่ก้าวหน้า

ต่อไป. อย่างนี้เรียกว่าสันโดษ.

ถ้าหลักเกณฑ์อะไร หรือว่าคำสอนอะไรก็ตาม หรือการปฏิบัติก็ตาม ที่ทำให้ไม่รู้จักสันโดษแล้ว ก็ไม่ใช่คำสั่งสอนที่ถูกต้อง; มันจะทำให้คนหิวเป็นเปรตอยู่ตลอดเวลา. เราจะเป็นมนุษย์ที่อิมเอิบ อิมเอมอยู่ตลอดเวลา สดชื่น แจ่มใส เยือกเย็น อยู่ตลอดเวลาด้วยความสันโดษนี้.

ข้อที่ ๖ **คลุกคลีกันเป็นหมู่**; นี้ระวังให้ดี ถ้าคุณเข้าใจผิดแล้วก็มีโทษมาก. พระพุทธเจ้าตรัสว่า การคลุกคลีกันเป็นหมู่นั้นผิด, แล้วการไม่คลุกคลีกันเป็นหมู่นั้นถูก. นี้คุณจะเห็นว่า เราก็คลุกคลีกันเป็นหมู่ในการเล่าเรียน ในการเล่นกีฬาโดยเฉพาะที่สโมสร นี่มีส่วนผิดหรือส่วนถูกอย่างไร? คลุกคลีกันเป็นหมู่นี้หมายความว่า ทำไปตามอำนาจของกิเลสหรือความโง่ หรือความรู้สึกฝ่ายต่ำ.

การตั้งสมาคมของสถาบันต่าง ๆ นั้น มีทางที่จะผิดก็ได้ ถูกก็ได้ ถ้าสมาคมนั้นตั้งขึ้น เพื่อคลุกคลีกันเป็นหมู่ ตามความต้องการของกิเลสแล้ว ผิดทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าจะตั้งขึ้นที่มหาวิทยาลัยไหน; แต่ถ้าตั้งขึ้นเพื่อประชุมกันทำสิ่งที่ควรทำ แล้วร่วมมือกันให้มันสำเร็จดี อย่างนี้ถูก ไม่เรียกว่าคลุกคลีกันเป็นหมู่. “คลุกคลีกันเป็นหมู่” นั้นหมายถึงข้อที่ว่า อาศัยความโง่หรืออาศัยกิเลส แล้วอาศัยความเอร็ดอร่อยมาเล่นหัวกันเสียเรื่อยไป.

ยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เช่นพระเณรอยู่ในวัดนี้ ก็หา

โอกาสแต่จะมากับกลุ่มกันคุยเล่น หยอกเอินกันไปอย่างนี้
 คลุกคลีกันเป็นหมู่แบบนี้ผิด; แต่ถ้ามารวมกันศึกษาเล่าเรียนมา
 รวมกันทำปาฏิโมกข์ เปิดเผยความบริสุทธิ์ของตัวเอง อย่างนี้
 ไม่ใช่คลุกคลีกันเป็นหมู่. จะจำง่าย ๆ ก็ คลุกคลีกันเป็นหมู่นั้น
 เหมือนกับว่าสุนัขและแมวมันไล่หยอกกันเป็นหมู่ออย่างนั้น;
 จำภาพติดตาไว้เถอะ แล้วเราไม่ทำอย่างนั้นก็แล้วกัน. แต่ถ้า
 มารวมหัวรวมแรง รวมอะไรกัน เพื่อจะทำหน้าที่ให้ลุล่วงไป
 แม้จะมากมายตั้งร้อยตั้งพัน ตั้งหมื่น ก็ไม่ได้ห้ามไว้ในข้อนี้
 กลับส่งเสริมเสียอีก. ความสามัคคีกันทำหน้าที่ที่ต้องทำให้ลุล่วง
 ไปนี้ ทำประโยชน์ให้สำเร็จ; ส่วนคลุกคลีกันเป็นหมู่นั้น เพื่อ
 กิเลสเพื่อเล่นหัว.

ข้อที่ ๗ คือ **ความเกียจคร้านหรือไม่เกียจคร้าน** คำนี้
 มีความหมายกว้าง ความเกียจคร้านโดยทั่วไปเราก็ไม่ชอบกัน
 อยู่แล้ว แต่มันยังมีว่า ขยันขันแข็งหรือเปล่า; ไม่เกียจคร้าน
 หมายถึงเอาจริงเอาจัง ขยันขันแข็ง อุตสาหะ วิริยะ industrious
 ในหน้าที่ของตัวนี้ มันก็เรียกว่าไม่เกียจคร้าน. ถ้ามันเป็นไปเพื่อ
 ตรงกันข้าม ก็เรียกว่าเกียจคร้าน; บางที่ใช้เหตุผลของตัวคือ ๆ
 ว่า เรามีอิสระ เรามีประชาธิปไตย เราอยากจะนอน ใครจะ
 ว่าอะไรเรา มันก็ถูกของเขา. แต่นี่มันเป็นความเหลวไหล ความ
 เพาะนิสัยที่ให้เหลวไหลมากขึ้น. เรื่องเดินทางของชีวิต มันเรื่อง
 ใหญ่โต มัวเหลวไหล หรือมัวทำอย่างที่เราเรียกว่าทำเล่น ๆ หรือ
 เสียไม่ได้นี้ มันไม่พอกัน; ฉะนั้นต้องขยันขันแข็ง เอาจริง

เอาจัง แต่แล้วก็ไม่ใช้บ้ำบั้น. จงระวังไว้ด้วย ความขยันขันแข็ง กับความบ้ำบั้นนั้น มันต่างกันมาก.

ข้อที่ ๘ ข้อสุดท้ายนี้ **เลี้ยงยากหรือเลี้ยงง่าย**, เป็นอยู่ยากหรือเป็นอยู่ง่าย. ถ้ามีหลักให้เป็นอยู่ง่าย เลี้ยงง่ายก็เรียกว่าถูก, ถ้าเป็นอยู่ยาก พิถีพิถันต้องอย่างนั้นอย่างนี้มันก็ไม่ถูก เป็นเรื่องของกิเลสด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้นในหมู่บรรพชิตเราในหมู่สงฆ์ของเราเนี่ย จึงมุ่งหมายให้เป็นอยู่ง่ายที่สุดเลย การกิน การอยู่ การนุ่ง การห่ม การอะไรต่าง ๆ ให้มันง่ายที่สุด.

คุณทบทวนดูดี ๆ ว่าการปฏิบัติเนั้น มันจะถูกต่อเมื่อ มันจะไปไหนหลักที่ว่าไม่ไปติดในสิ่งใด : ไม่กำหนดข้อมใจ, ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์มากขึ้น, ไม่ก่อให้เกิดกิเลสมากขึ้น, ไม่ทำให้อยากในส่วนเกิน แม้แต่สติปัญญาเนี่ยก็ไม่ควรอยากในส่วนเกิน, สันโดษ, ไม่คลุกคลีกันเป็นหมู่, ขยันขันแข็ง, เลี้ยงง่าย.

ถ้าตรงกันข้าม มันก็ติด ยึดติด ติดด้วยอำนาจของกิเลส เช่นติดการพนัน ติดฝิ่น ติดกัญชา; นี้ก็เรียกว่าติด. ติดเงิน ติดของ ติดสวย ติดงาม ติดอะไรต่าง ๆ, มันเพิ่มความทุกข์มากขึ้น เพิ่มกิเลสมากขึ้น, ยากในส่วนเกิน, ไม่รู้จักอิมจักพอ ไม่รู้จักอิมแม้แต่วันที่เดียว ในชีวิตนี้ไม่มีความอิมแม้แต่วันที่เดียว, คลุกคลีกันเป็นหมู่เพื่อเล่นหัว, แล้วเอาเปรียบ ชี้เกี่ยจ เอาเปรียบสังคม, เลี้ยงยาก, พิถีพิถันเรื่องเป็นอยู่; อย่างนี้ผิด.

นี่ก็เกิดปัญหาทางปฏิบัติขึ้นแม้ในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย ในชีวิตประจำวันก็ใช้หลักเหล่านี้ได้; หลักที่ไปนิพพาน

เหล่านี้ใช้ได้ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน, เพื่อนิพพานเล็ก ๆ ประจำวัน คือความเย็นอกเย็นใจเป็นประจำวัน. ในชีวิตประจำวันนี้ใช้หลักอันนี้ได้ ซึ่งเป็นหลักสำหรับไปนิพพานโดยแท้จริง.

ระบบของการเป็นอยู่ หรือ mode of living อย่างนี้ ถูกทั้งหมดเลย ทั้งเด็กผู้ใหญ่ ทั้งอยู่ในโลกไปก่อน หรือว่าจะไปนิพพานแล้ว; เอาไปจัดให้เป็นหลักที่มีในชีวิตประจำวัน. เมื่อในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย เขาไม่สอนอย่างนี้ เขาไม่ให้ใช้หลักอย่างนี้; ส่วนตัวเรานี่ ส่วนฝ่ายด้านวิญญูญาณของเราเนี่ย เราอาจมีหลักอย่างนี้ เราทำขึ้นเองได้ แล้วก็อยู่ในโลกกับเขาได้ โดยสงบสุข ยิ่งกว่าพวกเขาที่ไม่สนใจในหลักอย่างนี้.

ถ้าคุณกลับไปจากที่นี่ คุณลองไปดูให้ดี ๆ แล้วก็ปรับชีวิตประจำวันไม่ให้ผิดหลักเหล่านี้ ให้ประกอบอยู่ด้วยหลักเหล่านี้. พอมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น เป็นของที่ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไรแน่ ก็ลองไล่ไปดูทีละหลักทีละหลัก : เรื่องรับน้องใหม่มันบ้าเท่าไร ? สังเกตดูจากหลักเหล่านี้. เดียวนี้เป็นปัญหาไปทั่วโลกแล้ว พิธีการรับน้องใหม่ มันบ้าเท่าไรก็ดูจากหลักเหล่านี้; แล้วอย่าไปร่วมมือบ้ากับเขาเสียก็แล้วกัน. นี่ยกตัวอย่างของการที่จะใช้ตัดสินใจปัญหา อย่าให้เตลิดเปิดเปิงไป จนไม่เป็นผู้เป็นคน ไม่เป็นมนุษย์মনาอย่างชาวบ้านเขาเรียก เพราะมันผิดหลักเหล่านี้; นี่เป็นตัวอย่างทั้งนั้น.

หลักมหาปเทศฝ่ายวินัยหรือระเบียบ

ที่นี้ เวลาเหลืออยู่นิดเดียว ก็จะพูดถึง หลักมหาปเทศ คือหลักพื้นฐานที่จะตัดสินเรื่องเกี่ยวกับของแปลกของใหม่ที่เพิ่งมีมา : วัตถุประสงค์ของกัฏฐิ การกระทำกัฏฐิ ความคิดนึกกัฏฐิ ที่มันแปลกเข้ามา เราจะต้องตัดสินว่า ควรจะรับเอาหรือไม่; หลักทางวินัยในพระพุทธานุศาสนามีอยู่ ๔ ข้อ :-

สิ่งใด ไม่มีบัญญัติไว้ในบทบัญญัติ ว่าสิ่งนี้ไม่ควร, คือไม่มีในบทบัญญัติว่าไม่ควร; เราแยกเป็น ๒ ทาง : **ว่าถ้าสิ่งนั้นเข้ากันได้ กับสิ่งที่บัญญัติไว้ ว่าไม่ควรแต่กาลก่อนนี้** เราก็จัดออกไปเป็นสิ่งที่ไม่ควร; **แต่ถ้าไปเข้ากันได้กับสิ่งที่ควร คือบัญญัติไว้ว่าควร** แล้วเราก็ปฏิบัติกันอยู่ว่าควร **สิ่งแปลกสิ่งใหม่** นี้ ก็จัดไว้กับพวกที่ควร. ของแปลกใหม่เข้ามา ยังไม่รู้ว่าจะควรหรือไม่ควร เอาไปเทียบกับสิ่งที่ได้มีบัญญัติหรือถือปฏิบัติกันอยู่แล้ว ไปเข้ากันได้กับฝ่ายที่ควร ก็ถือว่าควร; ถ้าไปเข้าได้กับฝ่ายที่ไม่ควร ก็ถือว่าไม่ควร; นี่มันได้ ๒ อย่าง.

สิ่งใดที่ไม่ได้อนุญาตไว้ว่าควร; อย่าเอาไปปนกันให้มันยุ่งกับกลุ่มแรกว่า ที่ไม่ได้ห้ามว่าไม่ควร. เดียวนี้ที่ไม่ได้อนุญาตไว้ว่าควร ก็มีอยู่ ๒ แ่ง. ในกลุ่มหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็น ๒ แ่ง ก็เลยได้ ๔ ข้อ. ที่ไม่ได้ห้ามไว้ก่อน **เราก็มาดูว่าสิ่งนี้ไปเข้ากับพวกไหนได้**; ถ้าเข้าได้กับพวกไม่ควร ก็ให้ถือว่าสิ่งนี้ สิ่งมาใหม่นี้ไม่ควร, ถ้ามันไปเข้ากันได้กับสิ่งที่ควรละก็ สิ่งมาใหม่นี้ก็ควร

คือทำได้.

ที่นี้ อีกทีก็ว่าพวกที่ไม่ได้อนุญาตไว้ หรือแนะไว้ว่าควร แต่มาใหม่อีกแล้ว ก็เลยมาแยกว่า ถ้ามันไปเข้ากันได้กับพวกที่ไม่ควร ก็ให้ถือว่าไม่ควร, ถ้าเข้ากันได้กับพวกที่ควร ที่ถือว่าควร ที่บัญญัติว่าควร ก็กลายเป็นเรื่องที่ควรไป.

มันเป็น logic อยู่นิดหน่อย ที่แยกออกไปเป็นพวกที่ไม่ได้ห้ามไว้หรือไม่ได้อนุญาตไว้เป็น ๒ อย่าง เพื่อไม่ให้มีทางแก้ตัว. คนเรามันมีกิเลสสำหรับแก้ตัว; เพราะฉะนั้น ในทางศาสนา หรือบทบัญญัติของพระพุทธเจ้า จึงมีไว้สำหรับไม่ให้แก้ตัว; ส่วนที่ไม่ได้ห้ามไว้มันก็อย่างหนึ่ง, ส่วนที่ไม่ได้อนุญาตไว้มันก็อย่างหนึ่ง. ลองไปแยกกันดู แล้วแต่ว่ามันจะควรหรือไม่ควร ก็โดยที่จะเข้ากันได้กับฝ่ายไหน. นี้เกี่ยวกับระเบียบ เกี่ยวกับวินัยที่จะต้องปฏิบัติ; แม้ของชาวบ้านในบ้านเรือน ก็ใช้หลักอันนี้ได้เมื่อเกี่ยวกับวินัย, วินัยคือระเบียบ คือบทบัญญัติที่เป็นการบังคับ.

หลักมหาปเทศ ฝ่ายธรรมะ

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับการบังคับ ก็เรียกว่า สุตตันตะ, เป็นหลักธรรมะไม่บังคับ ไม่ใช่กฎหมาย ไม่ใช่วินัย ก็เรียกว่า มหาปเทศทางฝ่ายสุตตันตะ คือฝ่ายธรรมะก็มีอยู่ ๔ ข้อเหมือน

กัน; เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับการอ้างอิง คือปัญหาที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับวิชาหรือตำรา เมื่อเป็นความกำกวมขึ้นมา ไม่รู้จะเอาอย่างไรแน่ พระพุทธเจ้าท่านวางหลักไว้ ๔ อย่างว่า :-

ข้อที่ ๑. แม้ว่าจะได้รับฟังไปจากพระพุทธเจ้าเองเดี๋ยวนี้ ก็อย่าเพอถือว่าถูก หรือรับเอาทันที ให้ทำกรรมวิธีที่เรียกว่า **สุตฺเต โอสาทเรตฺตพฺพํ** คือ **หยั่งลงไปดูในสูตร** คือเอาบทที่เป็นปัญหานี้มาหยั่ง ทดสอบไปในสูตรทั้งหลาย; และ**วินยเย สนฺทสฺเสตฺตพฺพํ** คือ **เทียบดูในวินัย**. หยั่งลงไปดูในสูตร เทียบกันดูกับวินัย นี้มีอยู่ว่า สูตร กับ วินัย; สูตรคือธรรมะ วินัยคือวินัย.

หลักเกณฑ์ทางธรรมเรียกว่าสูตร หลักเกณฑ์ทางวินัยเรียกว่าวินัย; ให้เอาไปหยั่ง เพื่อสอบดูกับสูตรทั้งหลาย หรือว่าระเบียบของสูตรทั้งหลายด้วย, เอาไปเทียบกันดูกับวินัย หลักเกณฑ์ทางวินัยทั้งหลายด้วย. เอ้า, ถ้าลงกันได้ ไม่ขัดกับสูตรหรือวินัยทั้งหลายทั่วไปแล้ว ก็ให้ถือเอา ให้รับเอา. นี่พระพุทธเจ้าเป็นประชาธิปไตยถึงอย่างนี้ ไม่ผูกขาดความคิดเห็นของพระองค์เอง, เปิดให้กว้าง เอาไป เอาไปวิจารณ์ เอาไปทดสอบ; นี่จึงวางบทมหาปเทศข้อแรกว่า แม้จะรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์ ก็ยังเปิดโอกาสให้ไปทดสอบดูกับธรรมวินัยทั้งหลาย ที่ได้วางไว้แล้ว ที่ได้บัญญัติไว้แล้วนี่ข้อที่ ๑.

ข้อที่ ๒. แม้จะรับฟังมาจากคณะสงฆ์: คณะสงฆ์ทั้งหมดที่มีสังฆปาโมกข์ก็ยังไม่เอาทันที; ให้เอาไปหยั่งดูในสูตร เอาไปเทียบดูในวินัยอย่างเดียวกัน. ถ้าเข้ากันได้กับหลักทั่วไปใน

สูตร ในวินัย ในนั้น จึงเอา จึงใช้ได้ – ถูก และควร.

ข้อที่ ๓. รับฟังมาจากคณะพระเถระผู้เป็นพหูสูตร : เป็นพระเถระ เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ มีราตรียาว รู้จักโลกมานานแล้ว, แล้วก็เป็นผู้เป็นคณะด้วย, แล้วก็แต่ละองค์เป็นพหูสูตร คือเรียนมาก หรือคงแก่เรียนด้วย; ก็อย่าเพ้อรับเอา, อย่าเพ้อฟัง, อย่าเพ้อ. ให้มาทดสอบด้วยวิธีว่า หยั่งลงในสูตร เทียบกันดูในวินัย; ถ้าเข้ากันได้กับแนวทั่วไปของสูตร ของวินัยแล้ว จึงรับเอา.

ข้อที่ ๔. อันสุดท้าย รับฟังมาจากพระเถระองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นพหูสูตร; อย่างพระเถระองค์หนึ่ง เขาเล่าลือกันว่า เป็นผู้แตกฉาน เป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้มีอะไรนี่ก็อย่าเพ้อ อย่าเพ้อเพื่ออย่าเพ้อถือเอา. ให้มาทำการหยั่งลงในสูตร เทียบกันดูในวินัย โดยหลักทั่วไป มันลงกันได้ ในสูตร ในวินัยแล้ว จึงรับเอา.

นี่ขอตักเตือนว่า นี่ไม่ใช่คำสอนที่สอนให้คือด้าน ให้หัวสูง ให้ไม่เชื่อใคร; คงอ่อนน้อมถ่อมตัวอย่างยิ่งอยู่เสมอ รับฟังเอา มาด้วยดี แต่เอามาทดสอบอย่างนี้ : ทดสอบในสูตร ด้วยการหยั่งลงในสูตร ทดสอบในวินัย ด้วยการเทียบดูกับวินัย; แล้วจึงเห็นว่า อ้าว, มันถูกแน่ ความกำกวมมันก็ไม่มี.

นี่ใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า จะเป็นระเบียบ กฎหมาย กิติ มันมีหลักใหญ่ ๆ ซึ่งผิดไม่ได้ มันเป็นหลักใหญ่ที่มองเห็น. ทีนี้ในสูตรในธรรมะ ในฝ่ายธรรมะที่ไม่ใช่กฎหมาย ไม่ใช่วินัย มันก็มีแนวของมัน มีทิศทาง มี outline มี

แนวใหญ่ที่เราจะสังเกตเห็น. ถ้าเข้าแนวใหญ่นั้นไม่ได้แล้ว ก็ตัดทิ้งไปได้ เอาไว้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร แม้รับมาจาก พระพุทธเจ้า; ก็หมายความว่า เราไม่สามารถจะทำให้เข้ากับ แนวใหญ่นั้นได้ ไม่ใช่พระพุทธเจ้าตรัสผิด. พระพุทธเจ้าตรัสถูก แต่หูเราเชื่อมไปก็ไม่ได้ หรือว่าเราไม่มีความรู้พอที่จะฟังถ้อยคำนั้น ให้มีความหมายถูกต้องก็ได้; คำพูดก็มีความหมายเฉพาะ เรา ถือเอาความหมายผิด คำพูดนั้นก็เลยใช้ไม่ได้.

อย่างพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ว่าง” นี้ คนโง่สมัยนี้เขาก็ว่า “ไม่มีอะไร” หรือ “สูญเปล่า” นี้; แต่คำว่า “สูญญตา” ของพระ- พุทธเจ้า ไม่ได้หมายความว่าสูญเปล่าหรือไม่มีอะไร. สูญญตา ก็มีหูอย่าง แต่ที่ไม่มีตัวตนเท่านั้น; นี้เราฟังมาจากพระ- พุทธเจ้าว่าสูญญตา แล้วมาตีความหมายว่า ไม่มีอะไร หรือ สูญเปล่า เรายืนยันเอง. นี้มีทางที่ว่าจะฟังผิดได้ ทั้งที่พระ- พุทธเจ้าก็ตรัสถูกแล้ว.

พระพุทธเจ้าได้วางหลักว่า ให้เอามาเทียบกันดูกับหลัก ใหญ่ ๆ ที่มีอยู่เป็นพื้นฐานแล้ว; เช่นท่านพูดว่า อนัตตา ไม่ใช่ ตัวตน เป็นอนิจจัง ทุกขัง เปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัย เปลี่ยน ไปตามธรรมชาติ; นี้ก็เป็นกรู้เรื่องราวขึ้นมาทันที, รู้เรื่อง ว่าอย่างถูกต้องขึ้นมาทันที โดยอาการที่เรียกว่า เอาไปหยั่ง ลงไปในสูตร เหมือนกับหยั่งปรอทวัดน้ำลงไปใต้น้ำ, ไปเทียบ กันดูกับวินัย.

วัดดูอย่างนี้แล้ว ก็จะพบความถูกต้อง ๔ ประการนี้ว่า

แม้รับฟังมาจากพระพักตร์ ก็อย่าเพ่อ, แม้รับฟังมาจากคณะสงฆ์ที่ประกอบไปด้วยสังฆปาโมกข์ ก็อย่าเพ่อ, แม้รับฟังมาจากกลุ่มของผู้คงแก่เรียน ก็อย่าเพ่อ, แม้รับฟังมาจากบุคคลผู้คงแก่เรียนก็อย่าเพ่อ, ขอให้เอาไปทดสอบ โดยวิธีหยั่งลงไปในสูตรเทียบกันดูกับวินัย : *สูตรเต โอสาทเรตพุพ, วินยเย สนทสุเสตพุพ*. มันจะเป็นหลักที่ทำความปลอดภัยให้แก่เราผู้เกิดมาในโลกที่จะมีอะไรยุ่งยากมากขึ้นทุกที, จะทำความล้มเหลวเสีย หรือ ก้าวมให้แก่เรามากขึ้นทุกที.

เราใช้หลักดังกล่าวมานี้ เราไม่มีทางผิด; แต่ไม่ได้หมายความว่าให้ตั้ง ให้กระด้าง ให้หัวแข็ง ให้หัวสูง ไม่เชื่อใครเสียเลย; มีแต่ว่าจะทำความปลอดภัยให้ โดยการว่าจะไม่ตีความหมายผิด จะไม่ถือเอาความหมายผิด หูของเรามันเชื่อฟังผิดตีความหมายผิดก็ได้. นี้ป้องกันไม่ให้เกิดโรคชนิดนี้ขึ้นมาในการตัดสินใจหาต่าง ๆ ก็ต้องทำอย่างนี้.

เวลาของเรามีพอ เพียงให้พูดกันโดยหัวข้อใหญ่ ๆ ๔ หัวข้อ ว่าโดยหลักกาลามสูตร สำหรับตัดสินใจความเชื่อ, โดยหลักโคตมีสูตร สำหรับตัดสินใจการปฏิบัติ, โดยมหาปเทศทางวินัย สำหรับตัดสินใจความก้าวมที่เกิดขึ้นทางระเบียบทางวินัย ปัญหาทางวินัย, แล้วก็มหาปเทศฝ่ายสุดต้นตะ นี้สำหรับตัดสินใจปัญหาที่มันเกิดขึ้นเป็นความก้าวมทางฝ่ายวิชาหรือตำรา เช่น การเล่าเรียนในโรงเรียน ในครูบาอาจารย์, เป็นปัญหา; ก็ใช้หลักนี้ตัดสินใจหา เพื่อจะแยกดู. แม้ว่าเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง

หลักใหญ่ หรือเป็นปัญหาเหตุผลส่วนตัว เหตุผลส่วนตัวก็ใช้ได้ โดยไม่ทิ้งหลักอันนี้ เพียงแต่มีอิสระที่จะเลือกมากกว่า : เป็นปัญหาที่แก้ไขได้หรือแก้ไขไม่ได้ ถ้าแก้ไขได้ก็แก้ไขให้ดี โดยอาศัยหลักอันนี้ ถ้าแก้ไขไม่ได้ ก็ทำให้มันดี ก็โดยหลักอันนี้. นี่แปลว่าต้องทำให้ดีที่สุดอยู่เสมอ ไม่ว่าในกรณีแก้ไขได้ หรือแก้ไขไม่ได้ เรียกว่า หลักตัดสินใจปัญหาชีวิตในทุกกรณีของบุคคลทุกคน ในการที่จะแก้ไข เยียวยา รักษาโรคของสัตว์โลกทั้งปวงรวมตัวเราคนหนึ่งด้วย.

นี่เวลาที่มีอยู่มันก็หมด หรือมันเลยไปบ้าง.

บรมธรรม กับ สรณคมน์

จาก ธรรมโอษณข์ของพุทธทาส “บรมธรรม ภาคปลาย”
หมวดที่ ๒ ชุคปกครองพิเศษ อ้นด้บที่ ๑๙.ก บนพื้นแกบสีแดง

๖ เวลาสำหรับพวกเราล่วงมาจวน ๕.๐๐ น. แล้ว วันนี้จะได้กล่าวถึง สรณาคมน์ กับ บรมธรรม. ในครั้งที่แล้วมา เราพูดกันถึงบรมธรรม ในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทย คือความหลุดพ้น ความรอดพ้น ออกไปจากสิ่งที่บีบคั้น คือความทุกข์ หรือสภาพที่ไม่พึงปรารถนาและที่มันมีอำนาจครอบงำสัตว์โลกอยู่. ความเป็นไทย หมายถึงออกไปได้จากอำนาจของสิ่งเหล่านี้.

ความเป็นไทย ที่เป็นเรื่องทางวัตถุ มันก็เป็นเรื่องง่าย ๆ เช่นการบีบคั้นของคนด้วยกัน; ก็ไม่เท่าไร, ส่วนที่เป็นเรื่องทางจิตวิญญาณนั้น สำคัญมาก คือได้แก่ความบีบคั้นของกิเลส; แต่มนุษย์รู้จักกันแต่เรื่องเป็นทาส หรือความบีบคั้นในทางวัตถุทางโลก ๆ, ไม่สนใจเรื่องความเป็นทาสในทางนามธรรม ซึ่งเป็นเรื่องลึกซึ้ง. เพราะฉะนั้นถ้าเป็นทาสในทางวิญญาณอย่าง

นี้แล้ว มันก็เป็นทาสไปหมดเลย ไม่ว่าจะอะไร; จะรู้สึกว่าเป็นทาสไปได้โดยง่ายทุกสิ่งทุกอย่าง.

การตื่นรนเพื่อออกไปพ้นจากความเป็นทาสคือ การปฏิบัติ. เดี่ยวนี้เราถือเป็นหลักกันว่า เริ่มต้นของการปฏิบัตินั้น คือการถึงสรณาคมน. ถ้าเป็นของใหม่สำหรับผู้บวชใหม่ ผู้เพิ่งเข้ามาใหม่ ก็ควรจะรีบทำความเข้าใจในคำ ๆ นี้, ที่ถือกันว่าเป็นเบื้องต้นหรือเป็นการเริ่มแรก ในการที่จะเข้าสู่บรมธรรม. แต่ที่มันไขว่กันอยู่ เดี่ยวผมจะแสดงให้เห็นว่า มันไขว่กันอยู่กับการปฏิบัติในครั้งพุทธกาล. เดี่ยวนี้เราเริ่มด้วยสรณาคมน คือการถึงสรณะ. ครั้งพุทธกาลสรณคมนี่จะเป็นสิ่งสุดท้ายของผู้ที่ถึงธรรมหรือเห็นธรรมแล้ว จึงจะประกาศตนว่าถึงสรณาคมน; มันกลับอยู่อย่างหน้ามือเป็นหลังมือ.

สรณาคมน นี้มาจากคำว่า ส-ร-ณ+อาคมณ, อาคมณ แปลว่า การถึง; สรณะ แปลว่า ที่พึ่งที่ระลึกถึง. ในทางกิริยาอาการ หรือเหตุ มันหมายถึงการระลึกถึง, แต่ในทางผลของมันคือความอุ่นใจ คือเป็นที่พึ่งได้ เรียกว่าสรณาคมน. เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่ทำให้เบาใจ ทำให้หายกลัว ให้จิตพ้นจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา, สิ่งนั้นก็เรียกว่า สรณะ. ตัวหนังสือแปลว่าที่ระลึกถึง สรณะ - ระลึกถึง. แต่เราเอามาใช้ในความหมายว่าเป็นที่พึ่ง. อย่างเช่นมีอะไรเป็นสรณะ นี้ก็หมายความว่า มีอะไรเป็นแก่นสาร เป็นที่พึ่ง.

พึ่งทำไมกัน? ก็มีปัญหาจำเป็นคือ เรื่องความกลัว เรื่อง

ความทุกข์, นี่เป็นความหมายทั่วไป. เราดูแล้วมีได้หลายระดับ
 มากระดับ นับตั้งต้นตั้งแต่ใจที่สุดจนถึงฉลาดที่สุด, ล้วนแต่
 ต้องการที่ฟัง หรือต้องการสละ. นับตั้งแต่สมัยที่มีไสยศาสตร์
 เป็นที่ฟัง คนปามนุษย์สมัยที่ยังเป็นคนป่า มนุษย์เริ่มรู้สึกกลัว
 ในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว, กลัวสิ่งที่มองไม่เห็นตัวเป็นเรื่องตั้งต้นของ
 ศาสนา หรือของลัทธิไสยศาสตร์ซึ่งสมัยนั้นก็เป็นศาสนาชนิด
 หนึ่ง. ความรู้ทางจิตใจยังไม่เจริญก็เอาตามความรู้สึกสามัญ-
 สำนึก อะไรที่กลัวแล้วก็กลัว, แล้วก็คิดนึกไปถึงสิ่งที่มองไม่
 เห็นตัว หรือเข้าใจไม่ได้. เช่นมนุษย์สมัยนั้นเห็นปรากฏการณ์
 ตามธรรมชาติต่าง ๆ เข้าใจไม่ได้ไปตั้งนั้นเลย เช่น พระอาทิตย์
 พระจันทร์ ดวงดาว ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า อะไรก็ตาม เป็นเรื่องสันนิษ-
 ฐาน, เป็นเรื่องเป็นปัญหาทางจิตใจทั้งนั้น. สิ่งที่เราเรียกว่าไสย-
 ศาสตร์ก็เกิดขึ้นเป็นที่ฟัง, คือดีกว่าไม่รู้อะไรเสียเลย. เพราะ
 ฉะนั้นจึงมีเรื่องที่สมัยนี้รับไม่ไหวอยู่มากเหมือนกัน, แต่แล้วก็
 ต้องเรียกว่ามันเป็นสิ่งที่ฟังที่เหมาะสมที่สุดแล้ว สำหรับคนสมัย
 นั้น, ซึ่งมีอะไรเพียงเท่านั้น. เพราะฉะนั้นเราไม่จำเป็นต้องห่ม
 ดูถูกใคร ที่เขากำลังถือที่ฟังอยู่อย่างแปลก ๆ ประหลาด ๆ หรือ
 ว่าดูแล้วน่าสงสาร, เพราะว่าจิตใจของเขาเป็นอย่างนั้น แล้ว
 มันเหลือซากอยู่กระทั่งถึงทุกวันนี้.

คนบางพวก เมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บอย่างร้ายแรงเกิดขึ้น ก็ทำ
 พิธีเชื้อเชิญเทพเจ้า ภูต ผี ปีศาจ เอาดนตรีพื้นบ้านมาตีประโคม
 กันเป็นวันเป็นคืน เพื่อเรียกร่องเทพเจ้า ภูต ผี ปีศาจ ให้มาช่วย,

ยังมีอยู่กระทั่งทุกวันนี้. นี่ก็เป็นที่ฟังของเขา ถ้าประจวบเหมาะ เกิดมีอะไรทำให้เขาหายขึ้นมาได้ ก็เลยถือกันใหญ่ เชื่อกันใหญ่. แล้วอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะต้องสังเกตดูให้ดีในแง่ของจิตวิทยา ว่า คนเราพลองได้ทำอะไรที่ตนเชื่อว่าดีมีประโยชน์นั้นแล้ว ใจสบาย มันจะรู้สึกหายไปทีเดียว.

ตัวอย่างเช่นเรื่องปิดเป้า, เด็กเล็กๆ ถูกอะไรกัดถูกอะไรต่อย หรือเจ็บปวดอะไรขึ้นมา, คนที่เขาเชื่อว่ามีคาถาอาคมวิเศษ เอาใบมะยมมาลากไปตามที่เจ็บนั้น ลากไป ๆ ว่าอะไรไปพลาง ทำให้เด็กหายเข้าไปตั้ง ๕๐ เปอร์เซนต์ บางกรณีหายเลยก็ได้ หาย ๑๐๐ เปอร์เซนต์เลย เพราะความเชื่อมั่นมาช่วยกลบเกลื่อนความเจ็บ หรือเปลี่ยนแปลงอะไรได้ในทางร่างกายบ้าง เพราะจิตใจมันเชื่อ. นี่ย่าเพื่อปิดออกไปว่ามันเป็นเรื่องไม่มีผล หรือไม่มีอะไรเสียเลย มันมีไปตามลำดับ เป็นระดับ ๆ ไปมาก ระดับด้วยกัน.

สูงขึ้นมาจนถึงการทำจิตใจที่ถูกต้อง คือถึงสรณาคัมม์สูงขึ้นมา ๆ จนกระทั่งมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และการรู้ธรรมะเป็นที่สุด เป็นสรณะเป็นที่พึ่ง; แล้วก็มีสิ่งที่เรียกว่าบรมธรรมนี้ เป็นที่พึ่งสุดท้าย. เราระบุพระนิพพานเป็นบรมธรรม, นิพพานนั้นเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ กำจัดร้อน กำจัดอะไรได้หมดจริง เป็นสรณะระดับสุดท้าย. ถ้าเป็นบรมธรรมโลก ๆ เช่นอย่างบรมธรรมจริยธรรมสากล มันก็เป็นที่พึ่งไปตามแบบของโลก ๆ กล่าวคือมีความสุข, มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์,

หน้าทีเพือหน้าที, ความรักสากล เหล่านีลองไปมีเข้าดูชิมันจะ
ขจัดบัดเปาความทุกขร้อนอะไรได้ตามแบบ ตามระดับ.

เพราะฉะนั้นเราถือเอาเป็นว่า บรมธรรมก็มีหลายระดับ.
สิ่งใดเป็นที่ฟังทางจิตใจได้ ก็เป็นบรมธรรมสำหรับคนนั้น เวลา
นั้น ในสภาพอย่างนั้น. นี้ขอเตือนให้จำไว้อีกครั้งหนึ่งว่า สิ่งที
เรียกว่า ความจริงนั้น มันยึดหยุ่นได้เสมอไป. คือมันเป็นไป
ตามทีผู้นั้นจะรู้สึก, ตามทีผู้นั้นจะเห็นด้วยตนเอง และรู้สึกว
มันจริงเท่าไรเพียงไร เขาไม่อาจจะเห็นความจริงทีลึกลงทีสูง ทีไกล
ออกไปได้, มันจะจริงอยู่เพียงทีใจเขาู้จัก. ความรู้ของเขา
มีเท่าไร, เขาู้จักเพียงไรเท่าไร, มันจะจริงอยู่เพียงแค่นั้น. นี้แหละ
ความจริงในโลกก็ยังเป็นอย่างนี้, แม้ความจริงทางปรัชญาทีเป็น
อย่างนี้. อย่าไปเข้าใจวามีความจริงทีเด็ดขาดลงไป มันจริง
เฉพาะคน เฉพาะเวลา เฉพาะเหตุผล ทีมีอยู่ในเวลานั้น; ซึ่งนี้
มันเป็นความเท็จชนิดหนึ่งเหมือนกัน.

เรื่องทีรู้สึกสบายใจ เภาใจอะไรนี้ มันขึ้นอยู่กบความรู้สึก
ทีเขาู้สึกเวลานั้นวามันจริงสำหรับเขา, เป็นของจริงสำหรับเขา.
คนสมัยหินก็มีในระดับของคนสมัยหิน, คนต่อมาก็มีสำหรับคน
ต่อมา เขาบวรลธรรมเท่าไรความจริงมันก็มีเท่านั้น; มันเลื่อน
ไปจนถึงนั้นเสมอ กว่าเงถึงจริงทีสุด. ทีว่าจริงทีสุดนี้ มันก็
ไม่ใช่ทีสุด เพราะมันเท่าทีเราต้องการ มันเท่าทีเราคิดวามีทีสุด
เท่านั้น. เมื่อเป็นทีพอใจของเราถึงทีสุดแล้ว เราทีถือว่าถึงทีสุด
แล้ว เป็นความจริงยอดสุด ในการทีจะนำบัดความทุกขของ

เรา; ที่เลยนั้นไปเราไม่ได้สนใจ.

นี่แหละ ระวังให้ดี มันยังมี จนกระทั่งมันจะกลายเป็นตรงกันข้ามกับที่เราเชื่อก็ได้. คือตามธรรมชาติแล้วมันก็ไม่มีอะไร นอกจากธรรมชาติ. มันไม่มีความหมายเป็นว่า ได้ หรือ เสีย สุข หรือ ทุกข์; นี่สำคัญอยู่ที่ตรงนี้. มนุษย์ต้องการ การได้ หรือ ต้องการ ความสุข, ก็เลยถือเอาว่าสูงสุดอยู่ตรงที่เราชอบหรือเราได้ หรือเราพอใจที่สุด หลังจากนั้นก็ไม่แน่ว่าจะเป็นอะไร. ถ้าถือว่าเป็นธรรมชาติเสมอกัน, ก็เป็นความจริงเสมอกัน; ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่เป็นไปตามธรรมชาติหรือเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ หรือเป็นตัวธรรมชาติแท้ ๆ เสียเอง.

มนุษย์เราก็ไม่อยากจะยุ่งอะไรให้มากเกินกว่าความจำเป็น เช่นการบรรลุนิพพาน ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ ก็ถือว่าหมดความจำเป็นที่จะค้นอะไรต่อไปอีก. ที่เหลือนอกจากนั้นเราก็ไม่ต้องการ จึงถือว่านี้เป็นสิ่งสูงสุด เพราะถือเอาประโยชน์เป็นใหญ่ เมื่อดับทุกข์ได้สิ้นเชิงแล้วก็ให้สิ้นสุดกันเสียที; ไม่เช่นนั้นจะไม่มีที่สิ้นสุด มันมีความจริงอะไรของมันไปตามแบบของธรรมชาติที่ไม่มีที่สิ้นสุด. ที่สิ้นสุดที่เรียกว่า "จิตหลุดพ้น" นั้นคือไม่ต้องทำอะไร แม้แต่ความสุขด้วยซ้ำไป, นี้เรียกว่าจิตว่าง จิตหลุดพ้น; ไม่ได้ต้องการอะไรแม้แต่สิ่งที่เรียกกันว่า ความสุข. แล้วเมื่อไม่ต้องทำอะไรนั้นแหละ มันมีผลเป็นความรู้สึกทางจิตใจ เป็นความไม่มีทุกข์, เลยเรียกทับไปว่ามีความสุขอีกทีหนึ่ง; ทั้งที่โดยเนื้อแท้แล้ว ผู้ที่หลุดพ้นแล้ว ไม่ได้แยะแด้ ไม่ได้

สนใจว่านี่สุขหรือทุกข์ ไม่ได้ต้องการความสุข ไม่ได้ละโมภหรือ ตระกละความสุข หรืออึดมอึดมใจอยู่ด้วยความสุข อย่างที่พวกเราที่นี้นึกคิดกัน.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ตถาคตอยู่ด้วยสุญญตาวิหาร” คืออยู่ด้วยความรู้สึกในใจที่ว่าง, ที่เป็นความว่าง, ว่างจากตัวเรา, ว่างจากตัวเขา, ว่างจากอะไรทุก ๆ อย่าง, เรียกว่า “อยู่ด้วยสุญญตาวิหาร” เป็นคำที่แปลกหูสำหรับคนทั่วไป และเป็นคำสูงสุด. ผู้ที่อยู่ด้วยสุญญตาวิหารได้ ก็มีแต่พระอรหันต์พวกเดียวเท่านั้น, แล้วยังอยู่ได้มากได้น้อยตามเหตุการณ์ที่แวดล้อม, แต่ถือว่าไม่มีความทุกข์เลยก็แล้วกัน. และนั่นเป็นบรมธรรมสูงสุดเป็นที่พึงสูงสุด.

ถ้าเรียกอย่างภาษาเราๆ เพียงต้องการที่พึ่ง ก็ว่านั่นแหละคือตัวยอดสุดของที่พึ่ง ยอดสุดของสรณะ, คือธรรมะเป็นที่พึ่ง ธรรมะเป็นสรณะ. แต่พระอรหันต์ไม่ต้องการที่พึ่ง, ถ้ายังต้องการที่พึ่งก็ยังไม่ใช่พระอรหันต์. ท่านถึงที่พึ่ง หรือมีที่พึ่งสูงสุดถึงที่สุดแล้ว จึงไม่รู้สึกว่าต้องการที่พึ่ง, ฉะนั้นจึงไม่ได้มีอะไรเป็นที่พึ่งผูกพันกันยุ่งเหยิงเหมือนกับพวกเราที่ยังไม่หลุดพ้น ยังมีความทุกข์.

คำว่า “ถึงสรณคมน์” ถึงสรณะนี้ ย่อมมีแก่ผู้ที่ยังไม่ถึง จำเป็นแก่ผู้ที่ยังไม่ถึง. เมื่อถึงแล้วมันก็หมดเรื่องกัน. เหมือนกับเรือแพ จำเป็นแก่ผู้ที่ยังไม่ข้ามฟาก เมื่อข้ามฟากแล้วก็หมดความจำเป็น. เพราะฉะนั้นคุณเข้าใจให้

ดี ๆ ว่า ถึงสรณาคมนี่ ถึงกันแต่ผู้ที่ยังไม่ถึง ผู้ที่ถึงแล้วก็หมดความจำเป็น. ที่นี้ผู้ที่ยังไม่ถึงก็มีอยู่หลายระดับ สรรณะก็เลยมีหลายระดับไปตาม. บางคนอาจจะขี่ไม้เบา ๆ ลอยน้ำคุ่นเดียวก็ได้ เกาะไม้ไปในน้ำก็ได้ บางคนอาจจะมีแพ, บางคนก็มีเรือ, บางคนก็มีเรือชั้นวิเศษ ไปกันหลายอย่าง.

ที่น่าหวังอย่างยิ่ง ก็คือว่า เรือแพที่จะเป็นที่พึ่งสำหรับข้ามฟากนั้นไม่ถูกใช้อย่างเรือแพ, กลับถูกใช้สำหรับความหมายอย่างอื่น เช่นเอามาใช้เป็นอาวุธสำหรับประหัตประหารกัน. เหมือนกับแพลำหนึ่ง ไม่ได้ใช้อย่างแพ ดึงเอาไม้ลัดจากแพมาตีกัน. นี่ก็คือการศึกษาเล่าเรียน ที่เป็นไปอย่างกิเลสตัณหาครอบงำ ทำให้ทะเลาะวิวาทกัน ในระหว่างผู้มีความรู้เป็นครูบาอาจารย์. เป็นครูบาอาจารย์ หรือเป็นลูกศิษย์ก็ตาม เรียนธรรมะ สอนธรรมะกันอยู่ แล้วก็ทะเลาะวิวาทกันด้วยเรื่องธรรมะนั้นเอง; แล้วเกลียดชังกัน แล้วทำลายกันก็มี แม้ในประเทศไทยเรานี้มันก็มี แม้ในเวลานี้. นี่แหละเอาสิ่งที่จะเป็นสรณะหรือเป็นสรณาคมน์ มาเป็นอาวุธประหัตประหารกัน นี่มันไปไกล ไปตรงกันข้าม ไปไกลเลย.

ต้องระวังให้ดี เอาความรู้เรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เรื่องมรรคผล นิพพานอะไรก็ตาม มาเป็นเครื่องสำหรับขัดแย้งกัน ได้เถียงกัน อวดเบ่งกัน ช่มชู้กัน ยกตนข่มท่าน เพราะเหตุนี้; ก็เลยแตกแยกกัน ทะเลาะวิวาทกัน. มันก็ได้ตามระดับของจิตใจของคน เนื่องจากไม่รู้จักสิ่งนั้นนั่นเอง. ไม่รู้จักแพ

ว่าใช้สำหรับข้ามฟาก ไปดึงเอาไม้ไผ่ไปใช้สำหรับอย่างอื่น กระทั่งสำหรับตีกัน ก็เลยล้มละลายหมด.

ที่นี้ปัญหามันอยู่ที่ว่า สิ่งที่เรียกว่า ภาระ หรือ ที่ฟังนี้ เป็นสิ่งที่มีหน้าที่สำหรับทำความเบาใจ. คำว่า “เบาใจ” มีความหมายกว้าง : ความสุข นี่คือความเบาใจ มันตรงกันข้ามกับความหนักใจ คือเป็นทุกข์. ทุกข์ก็เพราะมีอะไรไปกด ไปทับ ไปบีบคั้น เสมอไป, ไม่ว่าจะความทุกข์ชนิดไหน. แม้ความเจ็บไข้ ความตาย มันก็มาบีบคั้นหรือมากดอยู่บนจิตใจ, พอเอาออกได้ มันก็เบาใจ. ฉะนั้นสิ่งที่ทำให้เบาใจได้โดยวิธีใด ก็เรียกว่าภาระ ได้ทั้งนั้น เหมือนที่กล่าวแล้ว; กระทั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

คำว่า “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” นี้เราหมายความถึง สิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้. ยิ่งโดยทางวัตถุแล้ว จะเอาไปพิสูจน์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ มันเป็นเรื่องทางจิตใจล้วน ๆ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นอุบายวิธี หรือเป็นกลอุบาย หรือว่าเป็นการเล่นกลอะไรชนิดหนึ่ง, ถ้ามันทำให้เกิดผลทางจิตใจแล้ว มันศักดิ์สิทธิ์ไปทั้งนั้น. เพราะฉะนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้มันก็กำกวม, มันศักดิ์สิทธิ์จริงหรือมันศักดิ์สิทธิ์มายา, นี้ก็ล้วนแต่มีผลทางทำให้เบาใจได้เป็นระดับ ๆ ไป. คนโง่อาจจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเพียงมายา หลอกตัวเองให้เบาใจ สบายใจได้; สำหรับคนฉลาดก็ใช้ไม่ได้ ก็ต้องหาอย่างอื่น.

สำหรับครั้งพุทธกาล ที่ระบุนอยู่ในบาลี อย่างที่คุณสวดอยู่ทุกวัน ๆ นั้น มีบทว่า :-

พหู เว สรณํ ยนฺติ

ปพฺพตานิ วนานิ จ

อารามรูกฺข เจตฺยานิ

มนุสฺสา ภายตฺตชฺชิตา ฯลฯ

มนุษย์เมื่อเกิดความกลัวขึ้นมาแล้ว ก็หาที่พึ่ง จากภูเขา จากป่าไม้ จากสวนศักดิ์สิทธิ์ จากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ จากเจดีย์ ศักดิ์สิทธิ์ อะไรต่าง ๆ; สิ่งเหล่านี้มีอยู่ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง.

ภูเขาก็คือหมายถึงภูเขาที่ศักดิ์สิทธิ์. วน – คือป่าไม้ก็หมายถึงถึงป่าไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ อาราม หมายถึงสวน ก็เป็นสวนศักดิ์สิทธิ์. รูกฺข – คือต้นไม้ ก็เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ กระทั่งหญ้าบอนที่ใช้เป็นหยูกยา. ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ไม้กะเพรา กระทั่งต้นไม้ใหญ่ ๆ ที่กลัวกันมาก เช่น ต้นตะเคียน ต้นอะไรก็ตาม. ส่วนเจดีย์ – เจดีย์ นั่นก็คือสิ่งที่คนทำขึ้นเป็นอนุสรณ์สำหรับผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ก็มีความศักดิ์สิทธิ์. แม้จะระบุไว้เพียงเท่านี้ ก็กินความครอบคลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่สมมติกันว่าศักดิ์สิทธิ์ จนกระทั่งสมัยนี้มีอะไรที่เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ก็รวมอยู่ในสิ่งเหล่านี้.

พระพุทธรูปไม่ได้ตรัสปฏิเสธเสียเลยว่าจะไม่เป็นสรณะ หรือไม่เป็นที่พึ่ง; แต่ทรงปฏิเสธว่าไม่ใช่สรณะอันอุดม ไม่ใช่สรณะอันสูงสุด ไม่ใช่สรณะอันเกษม คือไม่ใช่สรณะที่จะทำให้เกลียดไกลไปจากความทุกข์ได้จริง, เป็นเพียงที่พึ่งหลอก ๆ ไปได้

มีความเบาสบายใจไปได้, ที่ฟังอย่างแท้จริงนั้นเข้าถึงยาก ส่วน
 มากคนเข้าไม่ถึง. ฉะนั้นคนส่วนมากจึงถือเอาที่ฟังมาหาหรือ
 หลอกลวง ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ที่ตนสร้างขึ้นเอง.

ความศักดิ์สิทธิ์นี้มีจริง เพราะเป็นเรื่องทางจิตใจ, มันง่าย
 ที่จะมี, ถ้าทุกคนเชื่อลงไปในเรื่องนี้ว่าเป็นอย่างนี้ มีผลอย่างนี้,
 ความเชื่อนั้นแหละเป็นเรื่องทางจิตใจ เป็นอำนาจอะไรอย่าง
 หนึ่งฝังอยู่ในบรรยากาศที่นั่น ๆ พอใครเข้ามาในที่นั้น มันจะ
 ถูกครอบงำ แล้วคนนั้นจะรู้สึกอย่างนั้น รู้สึกเหมือนที่เชื่อกัน
 นั้นได้จริงเหมือนกัน. เพราะฉะนั้นในเมื่อคนยังโง่มาก คือโง่กัน
 ทั้งบ้านทั้งเมือง แล้วก็มีความเชื่อตรงกันว่า เอ้า ! ต้นไม้ต้นนี้
 ศักดิ์สิทธิ์ใครเข้ามาไม่ไหวจะปวดท้อง หรือว่าจุกหน้าอก; ข้อนี้
 เป็นได้จริงร้อยเปอร์เซ็นต์ ในสมัยที่คนมีความโง่มาก เชื่ออย่าง
 นั้นด้วยจิตใจทั้งหมด. ความเชื่อนั้นหรืออำนาจของความเชื่อ
 นั้นมีอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะครอบงำจิตใจของคนที่มันโง่ เข้ามา
 แม้แต่เพียงคนเดียว และมีกำลังใจอ่อน จะรู้สึกอย่างนั้นได้จริง;
 เป็นเรื่องที่แปลกประหลาด เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าศักดิ์สิทธิ์
 มันก็มีได้. แต่พอต่อมา ๆ นานเข้า ๆ ความเชื่ออย่างนั้นมันหมด
 ไป, มันก็ไม่มีอิทธิพล. ความเชื่อที่เป็นเหมือนกับผีชนิดหนึ่ง
 จะคอยครอบงำใจของผู้ที่จะเข้ามา มันก็เลยจางไป มีความ
 ศักดิ์สิทธิ์น้อยลงไป กระทั่งไม่เชื่อก็ไม่เป็นไร, ใครไม่ไหวก็
 ไม่เป็นไร, ไม่ทำให้ใครเจ็บป่วยอะไรได้. นี่มันขึ้นอยู่กับบุคคลโง่
 หรือไม่โง่ สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแบบนี้, เพราะว่าคนนั้นสร้าง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาเอง.

แม้แต่จอมปลวกสักจอมหนึ่ง ลองเชือกกันหมดทั้งบ้านทั้งเมือง, มันมีผลที่จะครอบงำใจคนให้รู้สึกอย่างนั้นได้จริง. บางทีคนนั้นไม่รู้อิโหนอิเหนาด้วยซ้ำไป ก็ยังเป็นได้. เพราะฉะนั้น ผีก็มาจากความเชื่อของคนทั้งหมดรวมกันระบายนั่น; ฉะนั้นเรื่องคาถาวิชาอาคมต่าง ๆ มันก็มีจริงตามแบบนี้. คนที่กำลังใจสูง เขาใส่กำลังใจไว้ที่ตรงนั้นได้; เช่นว่าขีดเส้นไว้ที่ประตูใครข้ามเส้นนี้ จะจุกตาย, มันก็เป็นได้ทั้งนั้นสำหรับผู้ที่มีการกำลังใจสูง. ถ้าไม่มีกำลังใจสูง มันต้องเอาปริมาณมาก คือทั้งบ้านทั้งเมืองเชือกกันอย่างนั้น, ก็เท่ากับผู้มีกำลังใจสูงเหมือนกัน อานาจิตตังจะมีสิ่งประจำอยู่ที่นั่น พอที่จะแสดงอาการออกมาได้. นี่ความศักดิ์สิทธิ์มันมีได้แบบนี้. แต่แล้วความศักดิ์สิทธิ์อย่างนี้จะดับความทุกข์อันเป็นปัญหาเรื่องกิเลส เรื่องความเกิดแก่ เจ็บ ตายไม่ได้; มันก็ศักดิ์สิทธิ์กันอยู่ตามประสาศักดิ์สิทธิ์สำหรับเด็ก ๆ เท่านั้น ไม่ศักดิ์สิทธิ์พอที่จะกำจัดความทุกข์ หรือกิเลสได้.

นี่เราจะต้องแยกความหมายของคำว่าศักดิ์สิทธิ์นี้ออกเป็นสัดส่วนให้ดี ๆ อย่าเอามาปนกันยุ่ง เดียวเราจะพลอยเป็นคนงมงายไปด้วย. ถ้าเราใช้คำ ๆ นี้ได้แม้แก่วัตถุ เช่น ยาขนานนี้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะมันตรงกับโรค กินเข้าไปหายทันที เราเรียกว่ายานี้ศักดิ์สิทธิ์. สถานที่นี้ศักดิ์สิทธิ์ก็เพราะมีอย่างนี้รวมอยู่อย่างที่ว่ามาแล้ว. ในยากก็เหมือนกัน ถ้าวัตถุในตัวยาแท้ ๆ มัน

ก็มีคุณสมบัติ แล้วความเชื่อของคนก็มีอีก, ยานั่นก็ยิ่งศักดิ์สิทธิ์; เพราะผนวกอำนาจทั้งทางวัตถุ และทางจิตใจเข้าด้วยกัน.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นปัญหายุ่งยากที่สุด แม้กระทั่งในสมัยวิทยาศาสตร์ เพราะมันพิสูจน์ยาก. แต่โดยหลักเกณฑ์ของมัน ก็เป็นเพราะความเชื่อของคน; ด้วยอำนาจความเชื่อนั่นแหละ ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ แล้วความเชื่อนั้นมันก็ขึ้นอยู่กับความโง่หรือความฉลาดด้วย ฉะนั้นมันก็ต่างกันมาก.

นี่เรายอมรับกันเสียทีหนึ่งก่อนว่า แน่نون ขึ้นชื่อว่าความหายกลัว ความเบาใจ ความหายทุกข์ร้อน นี่มันก็มีประโยชน์มาก, อย่างน้อยก็แก้ลุ่มได้ ระงับโรคเส้นประสาทได้, จะไปรดน้ำมนต์ หรือจะไปทำพิธีที่ไหน ก็มีผลไปตามสัดส่วนของความโง่ หรือความเชื่อ เราไม่ได้ปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ว่า ไม่มีอะไรเสียเลย; มันก็มีไปตามข้อเท็จจริงของมัน คือเป็นความเชื่อที่มาจากความโง่เขลา หรือความฉลาดก็แล้วแต่; ถ้ามีความเชื่อแล้วก็มี ความเบาใจ สบายใจทันที. เรื่องรดน้ำมนต์ หรือเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าไม่มีความเชื่อแล้ว ก็เป็นเรื่องอาบน้ำธรรมดา.

การบดเป่า เสกเป่า นี่ก็เหมือนกัน ถ้ามีความเชื่อ ก็มีผลในทางจิตใจ รู้สึกสบายขึ้นมาทันที; ถ้าไม่เชื่อ มันก็ไม่มีอะไร. มันอยู่ที่กำลังใจสูงต่ำกว่ากัน. ผู้ที่เป็นหมอเสกเป่านี้ จึงเหมาะแก่คนที่มีอายุมาก, คนที่มีกำลังใจแรง คนที่มีหน้าตา น่ากลัวเด็ก ๆ มันจะสู้ได้อย่างไร จิตใจของเด็ก ๆ สู้ไม่ได้ ถูกครอบงำไปโดยจิตใจของผู้เสกเป่า นั้น, มันจึงมีผล.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์มันก็มีอยู่อย่างนี้ คือศักดิ์สิทธิ์มาอย่างหนึ่ง, ศักดิ์สิทธิ์แท้จริงอย่างหนึ่ง. ศักดิ์สิทธิ์แท้จริงหมายถึงธรรมะที่มีผลกำจัดทุกข์ได้จริง. รวมพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เข้าด้วยกัน นี่เรียกว่าธรรมะ. นี่เราถือเอาเป็นว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกชนิด ทั้งที่มาและไม่มาอย่างนี้ มันก็มีผลตามสมควรแก่กรณี, และต้องถูกฝ่าถูกตัว. คำว่า “ถูกฝ่าถูกตัว” นั้นไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย, ถ้าผิดฝ่าผิดตัวแล้วมันติดกันอยู่ แล้วไม่มีประโยชน์อะไร. สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนโง่ ก็ต้องไปใช้กับคนโง่, สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนฉลาด ก็ต้องใช้กับคนฉลาด, ครั้ง ๆ กลางก็ใช้กับคนครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไปอย่างนี้ ก็พอถูกกันไปได้.

เราไม่ได้ปฏิเสธว่า ไม่มีผี หรือไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์, แต่มันมีอยู่หลายชนิด ซึ่งคนที่ไม่รู้ก็จะเข้าใจได้ยาก; สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงอยู่ในฐานะเหนือการพิสูจน์. เรื่องอย่างนี้เป็นมาแล้วตั้งแต่บรมโบราณ ก่อนพุทธกาลนานไกล เป็นมาจนถึงทุกวันนี้. สมัยนี้เป็นสมัยวัตถุกะโศกก้าวหน้าไปมาก, คนส่วนใหญ่ก็คิดแก้ไปในทางวัตถุก่อน. สำหรับคนสมัยนี้ เวลาที่เขาศึกษามาแต่ในทางวัตถุ เขาจะแก้ปัญหิต่าง ๆ ด้วยเรื่องทางวัตถุก่อน; โรคภัยไข้เจ็บ ก็แก้ด้วยหยูกยา, อะไรต่าง ๆ ก็แก้ด้วยเครื่องใช้เครื่องมือที่เรามีขึ้นมา; หรือว่า ตรงนี้ศักดิ์สิทธิ์ ก็เอาลูกกระเบิดทิ้งลงไป. นี่เป็นเรื่องทางวัตถุ, คิดแก้กันแต่ในทางวิทยาศาสตร์ ทางวัตถุ.

แต่แล้วก็นำหัวที่ว่า แม้แต่เป็นผู้นิยมวิทยาศาสตร์ แก่

ตามวิถีทางวิทยาศาสตร์ มันก็ยังไม่ได้ แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันอธิบายยากนี้ไม่ได้; มีผลทำให้เกิดอะไรขึ้นใหม่ ๆ หลาย ๆ อย่าง นับตั้งแต่การที่จะไปเอาวิทยาศาสตร์มาใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ทางจิตใจ กลับไปตกเป็นทาสของวัตถุทางวิทยาศาสตร์ไป. ไม่ทันที่จะใช้วิทยาศาสตร์มาแก้ปัญหาทางจิตใจเลย; คนก็กลายเป็นทาสของวัตถุไปเสีย. เช่นว่าต้องการจะไปเอาสิ่งหนึ่งมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาในทางนี้อันหนึ่ง มันก็ไม่ได้เอามาใช้แก้ กลับไปเป็นทาสของสิ่งนั้นเสียทางโน้นเลย. นี่แหละที่วัตถุหรือฝ่ายวิทยาศาสตร์มันแก้ปัญหาทางจิตไม่ได้ ก็เพราะว่าคนไม่ได้ใช้สติปัญญาอย่างวิทยาศาสตร์มาแก้ปัญหา; ไปพลอตกเป็นทาสของวัตถุด้วยอำนาจของวิทยาศาสตร์ทางวัตถุนั้นไปเสีย; นี่ก็อย่างหนึ่งที่เป็นผลร้ายเป็นผลที่ไม่ได้ผล.

ความรู้ชนิดเป็นทาสวัตถุนี้ทำให้คิดได้มากเหมือนกัน ทำให้เกิดความเข้าใจอะไรใหม่ ๆ แปลก ๆ ออกมา, แล้วขยายความกลัวความอะไรไปอีกทางหนึ่ง. นี่สำหรับบางคนหรือบางกรณี ทำให้คนเราสมัยนี้เป็นโรคกลัว เป็นโรคเส้นประสาทหรือโรคอะไรมากออกไปอีกแขนงหนึ่ง ซึ่งคนสมัยก่อนเขาไม่มีกัน. นี่การแก้ปัญหาด้วยวิทยาศาสตร์ไม่สำเร็จ, แก้ปัญหาด้วยวิทยาศาสตร์ ทางวัตถุแก้ปัญหาทางจิตใจนั้นไม่สำเร็จได้เพราะเหตุนี้. **เปลอเข้านิตเดียว นักวิทยาศาสตร์ที่มีความโง่ในทางวิญญาณ ก็กลายเป็นเหยื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อธิบายไม่ได้ไปเสีย นี่ก็มีอยู่มาก.**

ผมพูดค่อนข้างออกจะหยาบคายโลกโคก นี่ก็เพื่อจะ
รวบรัดให้ใช้เวลาน้อย ว่านักวิทยาศาสตร์ที่มีความเิ่งในทาง
วิญญูณนี้ ก็พลัดตกมาเป็นทาสของไสยศาสตร์โดยไม่ทันรู้ตัว.
ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า นักวิทยาศาสตร์เอกที่ไปเรียนมาจากเมือง
นอกเมืองนอะไรก็ตาม ก็ยังรดน้ำมนต์ ยังทำอะไรแปลก ๆ
อย่างนี้อยู่ก็มีมากเหมือนกัน กระทั่งถือฤกษ์ถือยามถืออะไรไป
ตามประสาของความซลาด. ความซลาดความกลัวนี้เกิดมาจาก
ความอยาก. วิทยาศาสตร์ทางวัตถุช่วยเพิ่มความอยาก จน
สับสนวนเวียน จนเกิดความกลัว จนต้องเอาอะไรมาหลอก ๆ
ด้วยเรื่องศักดิ์สิทธิ์ หรือไสยศาสตร์นั้น นักวิทยาศาสตร์จึงกลายเป็น
ทาสของไสยศาสตร์ไปไม่ทันรู้ตัว. แต่ไม่ได้หมายความว่า
ทั้งหมด แต่ก็หมายความว่ามีย่อยมากเหมือนกัน เพราะความ
อยาก หรือกิเลสจะจูงจุมูกให้นักวิทยาศาสตร์ที่ยังมีความเิ่งใน
ทางวิญญูณไปเป็นทาสของไสยศาสตร์ได้. นี้ สรรณาคมน์เป็น
อย่างนี้, การถึงที่พึ่ง การถึงสรณะ สับสนปนเปกันอย่างนี้.
ดูให้ดี ๆ.

ทีนี้ เราจะมาพูดกันถึงสรณาคมน์ที่แท้จริงกันบ้าง. สรณะ
ที่แท้จริงที่ปิดเรื่องเหล่านั้นออกไป ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า :-

“โย จ พุทธญจ ฆมฺมญจ สงฺฆญจ สรณํ คโต
จตุตตาริ อริยสจฺจจานิ สมฺมปฺปญฺญาเย ปสฺสตี. ฯลฯ”

ที่ห้องกันอยู่บ่อย ๆ นี้ ซึ่งแปลว่า ส่วนผู้ใดถึงพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เห็นอริยสัจจสี่ด้วยปัญญา, ผู้นั้นได้ชื่อว่า ได้ที่ฟังอันเกษม, ได้ที่ฟังอันสูงสุด. นี่เป็นเค้าเงื่อนของสภาวะที่แท้จริง; แล้วมีความหมายอยู่ ๒ ตอน ให้สังเกตให้ดี :

ผู้ใดถึงพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์, แล้วก็เห็นอริยสัจจสี่อยู่ด้วยปัญญาอันชอบ; มันเป็น ๒ ตอน. คำว่า ๒ ตอนนี้ก็เหมือนกับตอนเดียว คือคำตรัสนี้ตรัสระบู้ให้ชัด ให้มีการกำกับความหมายของคำพูดไว้ให้ชัด. ที่ว่า “ถึงพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์” นั้นก็หมายความว่า ต้องเห็นอริยสัจจสี่ ด้วยปัญญา, เดียวเกิดจะไปเห็นอย่างการเห็นของคนทีพูดเอา หรือเรียนเอา หรือคิดคำนึงเอา. “เห็น” หรือ “รู้” นี้ มันหลายชั้น : เห็นเพราะได้ยิน ได้ฟัง ได้อ่าน นี้ก็เรียกว่ารู้ว่าเห็น ชั้นนอกสุด แล้วก็เอามาคำนึงคำนวณเป็นพวก speculation reasoning อะไรก็ตาม นี้ก็รู้หรือเห็นขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งเหมือนกัน. แต่ชั้นที่ถูกต้องที่เป็นความมุ่งหมายจริง ๆ นั่นคือว่า แหงตลอดลงไป คือว่ามีสิ่งนั้นจริงเลย, มีความทุกข์ มีเหตุให้เกิดทุกข์ มีความดับทุกข์ ที่เป็น experience จริง ๆ อยู่ในใจ อย่างนี้เรียกว่าเห็นแจ้งแหงตลอด. ถ้าเห็นอริยสัจจสี่ก็ต้องเห็นอย่างนี้ หรือเห็นพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ต้องเห็นอย่างนี้; เดียวนี้เราไม่มีการเห็นในลักษณะอย่างนี้ แต่เป็นเรื่องเห็นเพราะได้ยินได้ฟัง เห็นเพราะคิดนึกคำนวณตามเหตุผล; มันก็เลยไม่ได้ที่ฟังอันเกษมสูงสุดตามนั้น.

ที่ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน ก็คือว่า ถ้าเห็น พระพุทฺธ พระธรรม

พระสงฆ์จริง ก็คือเห็นธรรม, เห็นธรรมะที่เป็นความดับทุกข์. ถ้ามีขณะนั้น จะเห็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่เปลือกนอก แต่คำพูด แต่ตามที่เชื่อ ตามที่พูด, ไม่ใช่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จริง, เช่นเห็นตัวบุคคล เห็นพระคัมภีร์ เห็นองค์ พระพุทธเจ้าอย่างเป็นทางการเป็นมนุษย์เดินไปมา นี่ยังไม่ใช่เห็นพระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เห็นธรรมจึงจะเห็นเรา เห็นเราคือ เห็นธรรม” เห็นธรรมคือเห็นเจ้านั้น นั่นคือเห็นจริง คือต้องเห็น ธรรม; พอเห็นธรรม ก็คือเห็นอริยสัจจนั่นเอง มันแยกกัน ไม่ออก. ผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กับผู้ที่เห็นอริยสัจ สื่อนั้น เป็นผู้ที่แยกกันไม่ออก เป็นคน ๆ เดียวกัน หรือเป็น เรื่องเดียวกัน. ถ้าเห็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง ก็คือ เห็นอริยสัจ; เห็นอริยสัจจริงก็คือ เห็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. แต่คำพูดพูดไว้ทั้งสองอย่าง เพื่อให้ได้ยินไม่ได้ ให้ ชัดลงไป. ถ้าจะให้พูดว่า เห็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เฉย ๆ ก็ได้.

คำว่า “เห็น” นี้มีความหมายกว้าง กว้างไปถึงคำว่า “ถึง” หรือ “ถือ” หรืออะไรก็ตาม. เช่น เราถึงพระรัตนตรัย, นี้ถูกต้อง ที่สุด จะต้องพูดว่า ถึง “คือถึงพระรัตนตรัย”. เดียวนี้เราพูดด้วย คำว่าถือ ซึ่งมันพร่าชอบกถ; มันกลายเป็นเรื่องวัตถุมากขึ้นไป อีก. รับสรณาคมน์, ถือสรณาคมน์, ถึงสรณาคมน์, ระวังให้ ดี ๆ มันมีอยู่หลายระดับหลาย ๆ ชั้น. ถ้าถึงจริงก็คือว่า ใจ

มันเป็นอย่างนั้นจริง, นี่แหละถึงจริง คือมีใจเหมือนพระพุทธ เหมือนพระธรรม เหมือนพระสงฆ์จริง ๆ ในขณะหนึ่ง คุ้ยยามหนึ่ง, อย่างไรก็ตาม มันก็มีความรู้สึกดับทุกข์ได้ในใจ จนรู้จักความดับทุกข์จริง ๆ. ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงขนาดนั้น แต่ถ้าว่าเข้าใจจริง หมดความสงสัยลังเล ก็เรียกว่าถึงได้เหมือนกัน ถึงในระดับหนึ่งได้เหมือนกัน; ใช้ได้หรือถูกต้อง.

ที่ว่ามันต่างกันมากระหว่างสมัยโน้นกับสมัยนี้นั้น สมัยโน้น เราไปอ่านสำรวจดูในบาลี ในพระไตรปิฎกทั้งหมด เราไม่พบพิธีรีตองเหมือนที่ทำกันอยู่เดี๋ยวนี้. พิธีที่เราทำกันอยู่เดี๋ยวนี้ เราทำกันด้วยการเริ่มจุดธูปเทียน บูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เปล่งวาจาว่า “พุทธัง สรณัง คจฺจามิ, ธมฺมัง สรณัง คจฺจามิ, สงฺฆัง สรณัง คจฺจามิ” ก่อนเสมอไป. ใครเข้ามาใหม่ก็ถูกจับตัวให้ว่า formula อันนี้, วิธีการมันเป็นอย่างนี้ ซึ่งไม่มีในครั้งพุทธกาล. ในครั้งพุทธกาลนั้นคนไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อจะค้านก็มี, เพื่อจะแย้งก็มี, เพื่อจะไปขอรับพระธรรมโดยตรงก็มี. ในที่สุดก็ได้มีการโต้ตอบสนทนากันชี้แจงอะไรกัน จนพระพุทธเจ้าท่านได้ทรงทำให้บุคคลนั้นเห็นธรรม เข้าใจในธรรม เข้าใจในเรื่องอริยสัจจ์ มองเห็นว่า มันดับทุกข์ได้จริง, สิ่งอื่นไม่มี.

ในขณะนั้นเขาพบความรู้อันจริงในจิตใจ กระทั่งรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือความว่าง หรืออะไรก็ตาม ตามสัจตามส่วน จนมีความสุขใจในขณะนั้นเลย ในที่สุดแห่งการพูดจาโต้ตอบ

สนทนาเขาจึงออกปากว่า พุทฺธํ สรวณํ คจฺจามิ ธมฺมํ สรวณํ คจฺจามิ. ฯลฯ เมื่อเขารู้จักพระพุทธเจ้าจริง ๆ แล้ว พร้อมกับนั้นก็รู้พระธรรมด้วย จึงถึงพระพุทธ พระธรรม นี้เป็นสรณะ. และเมื่อได้ทราบว่ แม้พระภิกษุสงฆ์ก็มีความเป็นอยู่อย่างเดียวกันนี้ ก็เลยรวบรวมภิกษุสงฆ์เข้ามาด้วย แล้วจึงถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะในที่สุด ในตอนท้ายแห่งการสนทนาการอบรมสั่งสอน. เดียวนี้เราเอามาไว้ข้างต้น, แล้วเอามาเป็นพิธิว่าไปอย่างนกแก้วนกขุนทอง; มันต่างกันลิบอย่างนี้ เกี่ยวกับสรณาคมน์.

พูดง่าย ๆ ว่า สมัยโน้น สมัยพุทธกาล เขามีการถึงสรณาคมน์หลังจากการรู้อริยสัจจ์ คือเขา^๑รู้^๒อริยสัจจ์^๓ในใจแล้ว จึงจะเปล่งวาจาถึงสรณาคมน์. หรือว่าเขา^๑รู้จัก^๒พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยใจจริงแล้ว เขาก็เปล่งวาจาถึงสรณาคมน์. มันเป็นเรื่องจริง ทำที่เดียวก็ใช้ได้ตลอดกาลตลอดชีวิต. คนเดี๋ยวนี้ เรายังไม่ทัน^๑รู้^๒อริยสัจจ์ยังไม่ทัน^๑รู้จัก^๒พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เราก็มีปากว่าตามที่เขาสอนให้ว่าแล้วก็ว่า ถึงพระพุทธ ถึงพระธรรม ถึงพระสงฆ์ กันอยู่อย่างช้า ๆ ซาก ๆ เดือนหนึ่งไม่รู้ก็ลืบครั้งที่ร้อยครั้ง; นี่มันต่างกันอยู่อย่างนี้. เดียวนี้เราถึงสรณาคมน์กันทั้ง ๆ ยังไม่ทัน^๑รู้^๒อริยสัจจ์ยังไม่ทัน^๑รู้จัก^๒พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. สมัยโน้นเขาถึงสรณาคมน์ต่อเมื่อเขา^๑รู้^๒อริยสัจจ์ และ^๑รู้จัก^๒พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์^๓เสร็จแล้ว; กลับกันอยู่อย่างนี้. ฉะนั้นคุณเอาไปแก้ไข

ก็แล้วกัน ให้มันเป็นเรื่องจริงขึ้นมา. พูดว่า “ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์” ก็ให้เป็น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในใจจริง ๆ แล้วก็เห็นอริยสัจจต์ว่าจริงอยู่ในใจจริง ๆ, แล้วใจก็ถึงเอง ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เอง.

เราจะต้องจัดการกับปัญหา เรื่องสรณาคมนี้นั้นในลักษณะอย่างนี้ เพราะฉะนั้นเราพูดได้ชัด ๆ เลยกว่า สรณาคมนีสัจจะนี้เป็นสรณาคมนิ่งมกาย. นี่เขาจะหาว่าผมด่าคนเก่ง หรือว่าอะไร ๆ ก็เป็นเรื่องด่าไปหมด; แต่ไม่ใช่เรื่องด่า มันเป็นเรื่องการชี้ให้เห็นข้อบกพร่องที่จะต้องแก้ไข. สัจจะนี้เป็นสรณาคมนิ่งมกาย ในเมื่อสัจจะนั้นเป็นสรณาคมนีที่แท้จริง. นี่เราบวชเข้ามาก็ระวังให้ดี อย่าให้เป็นสรณาคมนิ่งมกาย. แม้ว่ามันจะมกายที่แรก เพราะว่าเรายังไม่ทันจะรู้ เราก็รีบทำให้มันเป็นสรณาคมนีจริง ๆ เสียโดยเร็ว; มันก็ได้ผลเหมือนกัน.

นี่เราจะรู้ความจริงในข้อนี้ว่า ถ้าไม่เห็นทุกข์ ไม่เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางแห่งความดับทุกข์แล้ว, คือไม่เข้าใจ ไม่ซึมซาบ ในเรื่องอริยสัจแล้ว ก็ไม่มีสรณาคมนีที่แท้จริงได้. เพราะฉะนั้นรีบเร่งในข้อที่จะให้รู้ธรรม รู้อริยสัจจริง ๆ แล้วการถึงสรณาคมนีจะเป็นโดยอัตโนมัติอย่างถูกต้อง และเต็มทีของมันได้. ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะ เป็นพิธีอยู่เรื่อย เป็นพิธีชนิดรีตองเสียด้วย, ไม่ใช่พิธีการของผู้ที่มีความรู้ แล้วก็ทำไปอย่างถูกต้อง, มัน เป็นพิธีรีตองอยู่เรื่อยไป คือทำด้วยศรัทธา ทำด้วยความมกายอยู่เรื่อยไป; ศรัทธาที่ไม่ประกอบอยู่ด้วยของ

จริง หรือด้วยปัญญา มันก็ซ้ำซากอยู่อย่างนี้.

เรื่องพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ขึ้นอยู่กับการรู้หรืออริยสัจ
: ถ้ารู้หรืออริยสัจจริง ก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง; ถ้าไม่รู้
อริยสัจ ก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นเปลือก ๆ ออกมา.
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ในสมัยนี้ ตามความรู้สึกลงในสมัยนี้
มีหลายชั้น, นับตั้งแต่เป็นวัตถุที่สุด เช่นพระพุทธรูปเป็น
พระพุทธเจ้าไป พระคัมภีร์ไบเบิล หนังสือพระไตรปิฎกก็เป็น
พระธรรมไป หรือลูกชาวบ้านเอาผ้าเหลืองมาคลุมห่มให้แดง ๆ
เดินไปเดินมาอยู่ที่นี่ ก็เป็นพระสงฆ์ไป, นี่เป็นเรื่องวัตถุไปหมด.
มันต้องเล็งถึงคุณธรรมในบุคคล หรือในสิ่งนั้น จึงจะลึกเข้าไป
ถึงข้างใน ถ้าลึกจริงเข้าไปถึงข้างในจริง มันจะเหมือนกันหมด,
คือคุณธรรมที่เป็นความดับทุกข์เหมือนกันหมด ที่มีอยู่ในองค์
พระพุทธเจ้า, ที่มีอยู่ในตัวพระธรรม, หรือที่มีอยู่ในพระสงฆ์ที่
ปฏิบัติธรรม; ในนั้นต้องมีคุณธรรม หรือคุณสมบัติแห่งการ
ดับทุกข์.

พระรัตนตรัยจึงมีหลายชั้น : ชั้นเปลือกนอก สมมุติองค์
พระพุทธเจ้า เนื้อหนังของท่านนี้ ก็เป็นพระพุทธเจ้า สำหรับ
ชั้นนอกสุด สำหรับคนที่ยังไม่รู้จักอะไร, มันต้องเข้าไปถึง
สติปัญญาของท่าน เข้าถึงจิตใจของท่าน; นี่ชั้นกลาง. แล้ว
ชั้นในสุดต้องตั้งคำถามว่า อะไรเล่ามีอยู่ในจิตใจของท่าน ?
หรือว่าอะไรเป็นผลแห่งสติปัญญาของท่าน ? นั่นแหละมันคือ
ความดับทุกข์. ความดับทุกข์นี้เราจะเรียกว่าความสะอาด ความ

สว่าง ความสงบ ให้เห็นกันชัด ๆ อย่างนี้ก็ได้อีก. ผมจึงมักจะอธิบายคุณธรรมเหล่านี้ไปในทาง เป็นความสะอาด บริสุทธิ์, เป็นไปในทางความสว่างไสวแจ่มแจ้ง, และเป็นความสงบเย็น เป็นสุขนั้นมันมีอยู่ในใจของท่าน หรือเป็นผลแห่งสติปัญญาของท่าน อันนี้เป็นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์จริง. พอมาถึงพระธรรมก็อย่างเดียวกันอีก เพราะสิ่งนี้มีอยู่ในพระธรรม. พอมาถึงพระสงฆ์ก็อย่างเดียวกันอีก เพราะสิ่งนี้มีในพระสงฆ์ มีอยู่ในใจของพระสงฆ์ ซึ่งอยู่ในเปลือก หรือกายของพระสงฆ์อีกทีหนึ่ง; เนื้อในจึงเหมือนกัน โดยที่เป็นคุณธรรมที่ดับทุกข์ได้. ถ้าถึงอันนั้นนั่นแหละคือถึงพระรัตนตรัย. ถ้ามีคุณธรรมอันนี้จึงจะเรียกว่า ถึง ได้, ถึงได้ชั่วขณะหนึ่งก็ยังมี.

เพราะฉะนั้น เราต้องใช้คำว่า ถึง อย่าใช้คำว่า ถือ. คำว่า ถือ นี่ฟังยาก, มันเป็นของที่ถืออยู่ไม่ได้, ถือด้วยมือ หรืออะไรทำนองนั้น. ในที่สุดมันก็อยู่ที่ว่า เห็นธรรมมากหรือน้อย, เห็นธรรมมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับคำว่ารู้หรือสัมผัสจึ้นนั่นแหละมากหรือน้อย. คำว่า “รู้” นี้ก็คือหมายถึงว่ามี experience จริง ๆ ไม่ใช่ว่าเรียนเอาหรือคิดเอา. ตัวความทุกข์นั้นเป็นอย่างไร จิตของเราต้องเข้าถึงเลย ถึงตัวความทุกข์ รู้จักรสชาติของความทุกข์ ลักษณะของความทุกข์ อะไร ๆ ของความทุกข์ รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความทุกข์ทุกประการ ว่ามันเป็นอะไร. ถ้าถือตามหลักที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ ก็หมายความว่า :-

ข้อที่ ๑ **ความทุกข์** นี่เป็นสิ่งที่ต้องรู้จักว่ามันเป็นอย่างนี้ ๆ เมื่อเป็นอย่างนี้ ๆ แล้วเราควรทำอย่างไรกับมัน, เราควรจะมีความรู้แตกฉานให้ทั่วถึงกับมัน, แล้วเราจะต้องรู้เสร็จแล้วด้วย, ไม่ใช่เพียงแต่ว่าเราควรจะรู้ หรือต้องรู้; เราต้องรู้มันเสร็จแล้วด้วย.

ข้อที่ ๒ **สมุทัย - คือต้นเหตุ** ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ก็เหมือนกัน ต้องรู้ว่ามันเป็นอย่างไร ๆ จนรอบไปทุกแง่ทุกมุม. เมื่อมันเป็นอย่างไร เราควรจะทำอย่างไรกับมัน เราควรจะทำมันเสีย. แล้วเราก็รู้ความที่เรากำจัดมันได้, แม้โดยชั่วคราวก็ยิ่งดี. เขามุ่งหมายให้กำจัดเด็ดขาด แต่เรายังไม่สามารถ ก็กำจัดมันได้ชั่วคราวด้วยความระมัดระวังสังวรก็ยิ่งได้, ต้องรู้จักอย่างนี้. “รู้” คือ มันอยู่ในใจจริงของเรา เรากระทำอยู่กับมันในใจจริงของเรา และมีผลอยู่ในใจจริงของเราด้วย.

ข้อที่ ๓ **นิโรธ - ความดับเย็นแห่งความทุกข์** เป็นอย่างไร เราต้องมีอันนั้นอยู่ในใจของเรา. มันมีลักษณะเป็นอย่างไร สิ่งนี้เมื่อมันเป็นอย่างนั้นแล้วเราจะต้องทำกับมันอย่างไร; หมายความว่าให้มันปรากฏอยู่ในใจของเราเสมอ ให้แจ่มแจ้งอยู่ในใจของเราเสมอ. แล้วมันก็กำลังแจ่มแจ้งอยู่ในใจของเราตามสมควร. นี้เรียกว่ารู้จริงข้อที่ ๓; มันมี experience ในอริยสัจจมากกว่า ถ้าเราใช้คำอย่างนี้มันดั้นไม่ได้, ถ้าใช้คำว่ารู้ มันดั้นไปดั้นมาได้ มันรู้อย่างผิวเผินก็ได้ รู้อย่างวิชาความ

รู้สึกได้, ไม่ใช่มีความรู้อย่างรู้สึก หรือ feeling อะไรทำนองนั้น.

ข้อที่ ๔ **มรรค อริยสังข์องค์สุดท้าย** ก็ต้องมีอยู่แล้วในเนื้อในตัว ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ, แล้วเราเห็นมัน, เรา รู้จักมันว่า มันเป็นอย่างนี้ ๆ. แล้วรู้สึกตัวว่า โอ! ทุกคนต้องทำให้มี, เราก็มีแล้ว. อย่างนี้จึงจะเรียกว่ารู้ อริยสังข์ “*สมมุปปญญาเย ปสฺสตี*” – เห็นอริยสังข์อยู่ด้วยปัญญาโดยชอบนั้น เห็นอย่างนี้; มันต้องเห็นจริง มีอยู่จริงไม่ใช่มายา ไม่ใช่เดาเอา คาดคะเนเอา หรือว่า ว่าไปด้วยปาก.

เพราะฉะนั้น การถึงสรณาคัมภีร์ ก็ขึ้นอยู่กับรู้ อริยสังข์ หรือถึงอริยสังข์มากหรือน้อย. ถ้าถึงอริยสังข์ก็คือถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์, เพราะเป็นสิ่งเดียวกัน. ในที่สุดเราก็มีสรณาคัมภีร์ มีสรณะ ที่พึ่ง หรือว่าการถึงสรณะที่พึ่งแท้จริงที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า *เอตํ โข สรณํ เขมํ, เอตํ สรณมุตฺตมํ*; คือว่ามันเป็นที่พึ่งอันเกษม ดับทุกข์ได้เกลี้ยงเกลตา, เกษม, สูงสุด, เพราะไม่มีอะไรดีไปกว่านี้.

นี่แหละสรณะที่ตั้งต้นมาตั้งแต่ไสยศาสตร์ จนมาถึงของจริงคือธรรมะนั้น มันเป็นอย่างนี้. ในที่สุดพระพุทธรูปเจ้าท่านสรุปไว้ในคำที่จะต้องสนใจว่า :- *อตุตฺทปิปา อตุตฺตสรณา, ธมฺมทปิปา ธมฺมสรณา. อตุตฺทปิปา อตุตฺตสรณา* – คือมีตนเป็นดวงประทีป มีตนเป็นสรณะ. เราพูดมาหยก ๆ ว่า มีพระธรรม มีการถึงธรรมเป็นสรณะเป็นที่พึ่ง. ที่นี้กลับมีพระพุทธรูปภาษิตว่า *อตุตฺทปิปา อตุตฺตสรณา* – มีตนเป็นที่พึ่ง, มีตนเป็นดวงประทีป,

มีตนเป็นสรณะ. นี่มันหมายความว่า ๒ อย่าง เพราะท่านได้ขยายความออกไปว่า *ธมฺมทีปํ ธมฺมสฺรณํ* : ที่ว่า มีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นดวงประทีป คือ มีธรรมะเป็นที่พึ่ง และมีธรรมะเป็นดวงประทีป. มีธรรมะเป็นดวงประทีปนั้นมันทำแทนกันไม่ได้; จะหวังพึ่งครูบาอาจารย์ หรือแม้จะหวังพึ่งพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ มันต้องตนทำให้มีขึ้นมาเอง ทำพระพุทธเจ้าให้มีขึ้นมาเอง, ทำพระธรรมให้มีขึ้นมาเอง, ทำพระสงฆ์ให้มีขึ้นมาเอง, ทำการู้วยิสัจจให้มีขึ้นมาเอง, เพื่อตนเอง ด้วยตนเอง. นี่ใช้จำนวนสมัยใหม่หน่อย : ของตนเอง เพื่อตนเอง โดยตนเอง มันจึงจะเป็น *อตุตทีปํ ธมฺมทีปํ* – มีตนเป็นดวงประทีป มีธรรมะเป็นดวงประทีป; *อตุตสฺรณํ ธมฺมสฺรณํ* – มีตนเป็นสรณะ, มีธรรมะเป็นสรณะ. มันก็เป็นทีสิ้นสุดของการถึงสรณาคมน์; และอันนั้นเป็นบรมธรรมอยู่ในตัว คือการได้ถึงสรณาคมน์นั้นแหละ เป็นบรมธรรมอยู่ในตัว คือเป็นความดับทุกข์หรือเป็นนิพพานอยู่ในตัว.

เราพูดสรุปเสียเลยว่า บรมธรรมก็คือผลของสรณาคมน์. ประโยคอย่างนี้ช่วยได้มาก กันลืมได้ดี ว่า บรมธรรมนั้นคือผลของการถึงสรณะที่เราเรียกกันว่าสรณาคมน์, ให้ตัวหนังสือเหลือหน่อยเข้าก็ว่า “บรมธรรม คือผลของสรณาคมน์”.

เดี๋ยวนี้เราไม่มีบรมธรรม เพราะว่าเรามีสรณาคมน์อย่างลูกเด็ก ๆ. คือว่าแต่ปากอย่างนกแก้ว นกขุนทอง, หรือบันทึกรงานเสียงดังลั่นอยู่เสมอว่า – *พุทธํ สฺรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สฺรณํ*

คจฺฉามิ, สงฺขมฺ สรรณํ คจฺฉามิ, กระจ่างไปอยู่ในหนึ่งในละคร อย่าง
นี้มันก็เป็นเรื่องมีแต่คำพูดที่ลม ๆ แล้ง ๆ มีแต่พิธีรีตอง ที่ทำ
กันอยู่อย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ ซึ่งเราก็ต้องพลอยประสมโรงกับเขา
ไปด้วยเหมือนกัน เพราะเห็นแก่จิตใจของผู้ที่ยังไม่รู้จัก.

**สมัยนี้มีแต่พิธีรีตองเสียโดยมาก. ถ้าเป็นพิธีรีตองละ
ก็ใช้ไม่ได้แน่; ขอให้เป็นแต่เพียงพิธี อัยาริตองเลย. เช่น
ทำพิธีรับศีล ทำพิธีรับสรณาคมนี่ต้องทำเพื่อซ้ำเพื่อซ้ำ
เพื่อซ้ำวนกันอยู่เรื่อย จนกว่าวันหนึ่งมันจะถึง. หรือถ้าจะ
ให้มีทางออกดีกว่านั้น ช่วยแก้ตัวให้หน่อยก็ว่า เราได้มีการถึง
อยู่บ้างแล้วในระดับใดระดับหนึ่ง แล้วเราปฏิญญาออกมา
ทุกคราวที่เรามีเรื่องอะไรที่จะต้องทำบุญทำทาน. เราประกาศ
ในเรื่องการถึง**

สรณาคมนของเรา เรายืนยันการถึงของเรา, อย่างนี้ก็ค่อย
ยังชั่วหน่อย. ถ้ามีฉะนั้นแล้วมันก็เป็นเรื่องที่มีความมกมายอยู่
มาก คือทำอย่าง ปากว่าเพื่อ ๆ ไป เท่านั้นเอง.

ขอให้รีบไปแก้ไขเสียทุกคน ให้การถึงสรณาคมนี่ถึงด้วย
จิตใจจริง ๆ โดยไม่ต้องปากว่าก็ได้. แต่ถ้าจะมีการว่ากันด้วย
ปากก็ให้เป็นพิธีอันหนึ่ง ซึ่งทำให้มันมีเหตุผลทางจิตวิทยา
ซ้ำวน ซักชวนผู้อื่นให้เข้ามาสนใจ; หรือว่าเป็นการย้ำในการ
ถึงแล้วของเราให้แน่นแฟ้นอยู่เสมอ, อย่างนี้ก็พอจะไปได้.
แต่ถ้ามองเห็นอยู่ว่า ยังไม่ถึงที่สุด ก็จงรีบ ๆ ทำให้ก้าวหน้า
และให้ถึงที่สุด จึงจะเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริง เป็นนักศึกษาที่

พุทธทาสธรรม (๙)

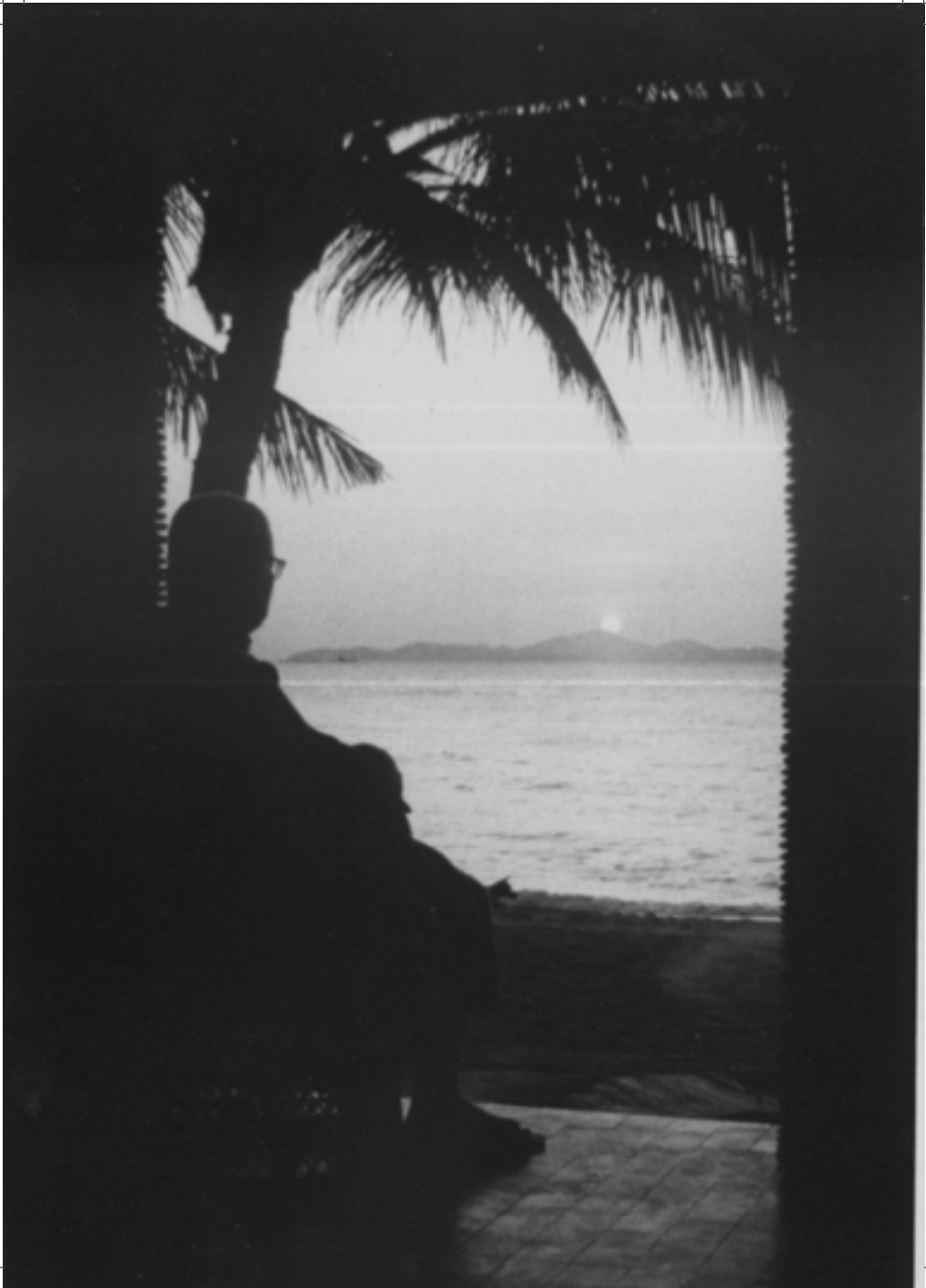
๒๒ คู่มือพุทธบริษัท

แท้จริง คือ มีศรัทธาคมน มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ได้จริง, จนในที่สุดก็เป็นเหตุให้เกิดบรมธรรมขึ้นมา. เราต้องได้บรมธรรมจึงจะเป็นเครื่องประกันว่ามีการถึงศรัทธาคมนที่ถูกต้อง และสมบูรณ์.

นบออกเตือนว่าหมดเวลาสำหรับ ๑ ชั่วโมงของเราแล้ว.

การมองสิ่งทั้งปวง ในด้านใน

จาก ธรรมโอฆะของพุทธทาส “ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย”
หมวดที่ ๔ ชุตตุนุมธรรมบรรยาย อันดับที่ ๓๖ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน

แสดงในกลุ่มศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณี ณ สโมสร จุฬาฯ

๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๔

ท่านสมาชิกกลุ่มพุทธศาสตร์ และท่านที่สนใจทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งนี้ อาตมาจะได้กล่าวถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งสำคัญที่สุด แต่ว่าคนส่วนมากอาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องรุ่มร่าม ไม่จำเป็นอีกตามเคย สิ่งที่ว่าสำคัญที่สุดนี้ก็คือ การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน.

สิ่งที่เรียกว่า การมองสิ่งทั้งปวงในด้านในนี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการที่จะเข้าใจธรรมะ หรือเข้าใจพระพุทธศาสนา. การที่มองไม่ตรงกัน เป็นเหตุให้เข้าใจกันไม่ได้ เหมือนอย่างว่า การที่คนทะเลาะวิวาทกันก็เพราะคนหนึ่งมันมองไปอีกทางหนึ่ง ไม่อาจจะเข้าใจคำพูดของกันและกันได้. ฉะนั้นคนที่ทะเลาะวิวาทกัน ก็เป็นเพราะมองไปในทัศนะต่างกัน.

เพราะฉะนั้น การที่เราจะเข้าใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมองในด้านใน เพราะว่าพระพุทธเจ้า ท่านมองสิ่งทั้งปวงในด้านในและคำที่ท่านทรงนำมากล่าวมาสอน ก็เป็นการบรรยายสิ่งทั้งปวงในเมื่อมีการมองกันในด้านในนี้.

เรื่องความทุกข์ ที่เป็นเรื่องสำคัญที่กล่าวอยู่ในเรื่อง อริยสัจจกัฏฐิ ในเรื่องปฏิจสุมุขปาทกัฏฐิ ในเรื่องอื่น ๆ กัฏฐิ มันเป็นเรื่องของความทุกข์ที่มองกันในด้านในทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าเราไม่พยายามที่จะมองสิ่งทั้งปวงในด้านในตามอย่างพระพุทธเจ้าแล้ว ย่อมหวังได้ยาก หรือหวังไม่ได้เลย ในการที่จะเข้าใจพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์. เพราะฉะนั้นเอาตมาจึงเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากันถึงเรื่องนี้อย่างละเอียดลออ.

แม้ว่าในการบรรยายสามครั้งที่แล้วมา ก็เป็นการบรรยายถึงการมองสิ่งทั้งปวงในด้านในด้วยกันทั้งนั้น. มองชีวิตในด้านในจึงเป็นอันเดียวกับธรรมะ และต้องมองสิ่งต่าง ๆ ในด้านใน จึงจะสามารถเอาธรรมะมาใช้ให้เป็นของคู่กันกับชีวิต หรือว่าเป็นอันเดียวกันกับชีวิตได้.

แม้การชี้ให้เห็นความหมายอันแท้จริงของคำว่า “ความเกิด” ในการบรรยายครั้งก่อน หรือโลก ในความหมายทางด้านในนั้น ก็เพราะความจำเป็นข้อนี้ ล้วนแต่เป็นการมองสิ่งที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกันกับคนเราในด้านในด้วยกันทั้งนั้น.

เพราะฉะนั้นเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ผู้ศึกษาพุทธศาสนา จะต้องหัดมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน.

พวกคนที่เขาจะว่าเรารู่มร่าม พูดสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องพูด นั้น ก็คือพวกที่เข้าใจว่า เด็ก ๆ หรือคนอายุน้อยหรือเยาวชน นี้ ไม่อาจจะมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน. นั้นมันเป็นเรื่องของคน แก่ที่ไม่อาจจะมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน แล้วก็พาลหาเรื่องว่า เด็ก ๆ นี้ไม่อาจจะมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน. เพราะฉะนั้นเรา ไม่ต้องสนใจกับถ้อยคำชนิดนั้นก็ได้อ คือว่าเราไม่ต้องสนใจถึง เรื่องใครจะมีความเห็นอย่างไร เราสนใจแต่ว่า เราจะเข้าใจ สิ่งที่จำเป็นที่สุด คือธรรมะ นี้ได้อย่างไรก็แล้วกัน.

ที่นี่ ก็มาถึงข้อที่ว่า ทำไมจะต้องพูดเป็นด้านนอกด้านใน ? ข้อนี้เพื่อว่าท่านทั้งหลายอาจจะเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้อง อธิบายกันมากนักก็ได้ ว่าสิ่งทั้งปวงนี้จะต้องมีเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน หรือด้านนอกด้านในด้วยกันทั้งนั้น. คำใน ทางปรัชญามีอยู่คำหนึ่ง และเป็นคำธรรมดาอันเองว่า quint-essence; quinta แปลว่า ที่ห้า essence แปลว่า เนื้อใน หรือ สาระ quintessence ก็แปลว่าสาระอันที่ห้า.

พวกนักปรัชญา พวกนี้เขาถือว่า สาระทั้งสี่ก็คือ ธาตุ ทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ น้ำมันเป็นส่วนภายนอก ทั้งสี่อย่าง น้ำมันเป็นภายนอกทั้งนั้น. ส่วนอันที่ห้าไม่ใช่ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่เป็นอะไรอีกอย่างหนึ่งต่างหาก ซึ่งเขาเรียกว่า essence

ที่ห้า นั้นแหละคือด้านใน ซึ่งหมายถึงเรื่องทางฝ่ายจิต หรือฝ่ายวิญญาณ. เพราะฉะนั้น เราจะต้องสนใจกับสิ่งที่เรียกว่า มูลธาตุที่ห้าหรือ essence ที่ห้านี้ กันให้ถูกต้องหรือให้เพียงพอ.

อยากจะบอกกล่าวเสียเลยว่า ในพระพุทธศาสนาเรานั้น ยังมี essence ที่หก คือยังมีธาตุอีกธาตุหนึ่ง ซึ่งจะนับให้ฟัง สี่ธาตุตอนต้นก็คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แล้วอันที่ห้าเรียกว่า วิญญาณธาตุ วิญญาณนี้คือธาตุทางฝ่ายวิญญาณ, แล้วอันที่หก เรียกว่า “ความว่าง” ธาตุแห่งความว่าง หรือ “นิพพานธาตุ” ก็เรียก; แต่เรียกตรง ๆ นั้นเรียกว่า ความว่าง; เพราะฉะนั้นเรา จึงมีธาตุหก คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และธาตุวิญญาณ หรือวิญญาณธาตุ (ธาตุรู้) แล้วก็ธาตุความว่างหรือ “สุญญตธาตุ”: วิญญาณธาตุ หรือ สุญญตธาตุนี้ คือ essence ที่ห้า และ essence ที่หก ซึ่งลึกเข้าไปเป็นด้านใน.

เพราะฉะนั้นมาลองมองดู ด้วยการทบทวนดู ตามการบรรยายที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาตมาได้กล่าวถึงด้านใน คือส่วนที่เป็นจิตหรือวิญญาณ ที่เป็นความรู้สึกว่าเป็นตัวกู-ของกู เป็นเหตุให้ทำดีทำชั่ว นี่เป็นธรรมชาติประเภทหนึ่ง. ส่วนอันที่หกนั้น หมายถึงความว่างจากตัวกู ว่างจาก ของกู คือว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู ของกู ก็หมายความว่าว่างจากกิเลสนั่นเอง. เมื่อว่างจากกิเลสก็เป็นการว่างจากความทุกข์ แปลว่าว่างจากสิ่งซึ่งเป็นความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

การที่ท่านจัดเหล่านี้ว่าเป็นธาตุ ธา-ตุ หรือบางทีก็เรียกว่า element ขึ้นมานี้ มันเป็นความถูกต้องอย่างยิ่ง แต่ว่าคนธรรมดาสามัญอาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลก็ได้ เพราะเขารู้จักธาตุกันแต่ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือธาตุอื่น ๆ ทางด้านวัตถุเท่านั้น พอเป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณ และเรื่องที่ลึกลงไปกว่านั้นอีก เขาก็ไม่รู้สึกรู้ว่ามันเป็นธาตุ พอได้ยินคำว่าธาตุ ขึ้นมาก็ชักจะรวนเรไม่สนใจ.

ที่จริง คำว่าธาตุ หรือ ธา-ตุ ในที่นี้ มันหมายถึงสิ่งที่ **มีอยู่จริงเท่านั้น ไม่ได้หมายถึงอะไรมากไปกว่านั้น**. สิ่งที่เป็นของภายนอกมันก็มีอยู่จริงอย่างภายนอก; ส่วนที่อยู่ลึกในทางฝ่ายภายใน ถึงกับมองไม่เห็นตัวหรือคว้ามักถูกนี้ มันก็ยังมีอยู่จริงด้วยเหมือนกัน. เราก็เลยถือเอาความที่มันมีอยู่จริง - มีอยู่จริง ๆ นี้เป็น essence ชนิดหนึ่งเหมือนกัน แล้วมันก็เป็นธาตุหรือเป็น element ที่เป็นมูลธาตุของสิ่งทั้งปวงด้วยเหมือนกัน.

เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน อาตมาอยากที่จะเพิ่มเติมคำอธิบายเรื่องนี้อีกนิดหนึ่งว่า ในทางหลักพุทธศาสนานั้น เมื่อพูดกันถึงเรื่องธาตุที่ถูกต้องแล้ว ท่านนิยมพูดว่า มีอยู่ ๓ ธาตุเท่านั้น คือ รูปธาตุ อรูปธาตุ และ นิโรธธาตุ.

รูปธาตุ อันแรก ก็หมายถึงธาตุที่เป็นวัตถุที่เป็นวัตถุเป็นตัวตน เป็นชิ้น เป็นก้อน เห็นได้ ดมได้ คลำได้ อย่างนี้ เรียกว่า รูปธาตุ.

อรุปรธาตุ หมายถึงสิ่งที่มันไม่มีรูปร่างทำนองนั้น แต่มันก็มีอยู่จริง หมายความว่าต้องรู้ได้ด้วยใจเพราะเป็นเรื่องทางใจนั่นเอง. เหล่านี้ทั้งหมด เรียกว่า อรุปรธาตุ. ที่นี้มาถึงอันที่สาม เรียกว่า

นิโรธธาตุ นิโรธธาตุนี้แปลว่าดับ คือ ความดับ. ธาตุนี้ก็มีอยู่จริง แต่ว่าเป็นที่ดับแห่งธาตุทั้งปวง.

สองธาตุที่กล่าวมาแล้ว คือ รูปธาตุ และ อรุปรธาตุ นั้น ถ้ามันถึงเข้ากับนิโรธธาตุเมื่อไรแล้ว มันก็ดับไป ไร้ความหมายหรือเหมือนกับว่าไม่มี. เพราะฉะนั้นนิโรธธาตุ นี้จึงไม่ใช่รูปธาตุและอรุปรธาตุ; มันยิ่งกว่านั้นอีก จะว่ามีรูปก็ได้ จะว่าไม่มีรูปก็ได้ เพราะว่ามันอยู่เหนือการที่จะกล่าวว่ามีรูปหรือไม่มีรูป เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงเรียกว่า “ธาตุแห่งความดับ” หรือ “ธาตุแห่งนิพพาน” หรือ “ธาตุแห่งความว่าง” แต่ชื่อที่มีอยู่ชดนั้นเรียกว่า นิโรธธาตุ แปลว่าธาตุแห่งความดับ.

นี่แหละเข้าใจไว้เถิดว่า คำว่าธาตุนี้มันมีมากออกไปถึงอย่างนี้ แล้วอย่าเข้าใจว่ามีเพียงเท่าที่เรียนในเรื่องวิทยาศาสตร์ทางวัตถุ ซึ่งก็คือว่าดิน น้ำ ลม ไฟ หรือว่าจะแยกเป็นธาตุแท้อย่างที่เรียนกันในตำราเคมีอย่างนั้นก็ตาม ทั้งหมดนั้นมันเป็นแต่เรื่องของทางฝ่ายรูปธาตุ-ธาตุเดียวเท่านั้น; แล้วยังมีเหลืออีก ๒ ธาตุ คือ อรุปรธาตุกับนิโรธธาตุ ซึ่งท่านทั้งหลายอาจยังไม่เคยนึกถึงมันเลย บางคนจะยังไม่เคยเรียนเลย บางคนยังไม่คิดว่ามีอยู่ด้วย.

เพราะฉะนั้นการที่ได้มาฟังคำอธิบายที่พระพุทธเจ้าท่านได้สอนไว้นี้ มันคงจะทำให้ฉลาดขึ้นบ้าง คือทำให้รู้ว่าสิ่งอะไรอีกบางอย่างซึ่งเร้นลับ แต่มันเร้นลับสำหรับพวกเราเท่านั้น มันไม่เร้นลับสำหรับบุคคลประเภทพระอริยเจ้า หรือโดยเฉพาะคือพระพุทธเจ้า.

สำหรับพระพุทธเจ้าแล้ว เรื่องรูปธาตุหรือนิโรธธาตุนี้ มันก็เป็นเรื่องธรรมดา ง่าย ๆ ตื้น ๆ เหมือนกับที่พวกเรารู้เรื่องธาตุ ดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม หรือธาตุอะไรต่าง ๆ แก้อึบแก้ หรืออ้อยธาตุ แล้วแต่จะค้นพบได้เรื่อย ๆ.

เพราะฉะนั้นเราจึงตั้งสมมุติฐานของเราใหม่ หรือสูงขึ้นมาถึงกับว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “ธาตุ” นี้มันมีอยู่อย่างนี้ เพราะฉะนั้นธาตุประเภทใดที่มันเป็นส่วนลึกนั้น เราจะต้องรู้จักมองมันในด้านใน ต้องมองมันด้านใน เราจึงจะรู้จักหรือเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นเหตุให้เราง่ายต่อการเข้าใจศาสนาของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นนักมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน.

ไหน ๆ ท่านทั้งหลายก็สนใจ ที่จะศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่งอยู่แล้ว และกลุ่มพุทธศาสตร์ก็จัดขึ้นด้วยความมุ่งหมายจะเข้าใจพระพุทธศาสนา ฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องศึกษากันไปในทางที่เป็นหลักเกณฑ์อันมั่นคง ของพระพุทธศาสนา จะเอาตามสบายใจเรา ตามชอบใจเรา หรือตามสะดวกแก่เรานั้นมันทำไม่ได้. ถ้าฝืนทำมันก็ได้ผลน้อยที่สุด มันไม่คุ้มกันกับเวลา แล้วมันก็ต้องเลิกล้มไปโดยแน่นอน มัน

ไม่มีอะไรที่จะทำให้เป็นประโยชน์อันแท้จริงขึ้นมาได้.

เพราะฉะนั้นจึงขอร้องหรือถึงกับวิงวอนว่า **เราจำเป็นแล้วที่จะต้องหัดมองหรือศึกษาสิ่งทั้งปวงในด้านใน ให้รู้จักธาตุที่ห้าและธาตุที่หก ลึกเข้าไปตามลำดับ.**

การมองสิ่งทั้งปวงในด้านในนี้ เข้าใจได้ง่าย ๆ จากคำธรรมดาสามัญที่รู้จักกันดี หรือที่พวกนักปรัชญาก็เอาไปใช้ คือคำว่า objectivity กับคำว่า subjectivity ซึ่งเป็นคำคู่และตรงกันข้าม.

คำว่า objectivity ตามตัวก็แปลว่าภาวะที่ปรากฏเมื่อเรามอง หรือเรารู้สึกกันในแง่ทางวัตถุธรรมะ หรือในแง่ของสิ่งที่ถูกกระทำ. ส่วน subjectivity นั้นก็คือภาวะที่ปรากฏ ต่อเมื่อเรามองหรือรู้สึกกันในแง่ของนามธรรมะ และเป็นไปในแง่ของผู้กระทำไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ.

ท่านควรกำหนดความหมายไว้ให้ดี ๆ ว่า objective นั้นมันในแง่ของวัตถุธรรมะคือฝ่ายที่เป็นอารมณ์ เพราะฉะนั้นจึงเป็นฝ่ายถูกกระทำเสมอไป; แต่ฝ่าย subjective นั้นมันจะมองกันในแง่ของฝ่ายนามธรรมะ คือถึงถึงจิตใจ เพราะฉะนั้น มันจึงเป็นฝ่ายที่กระทำตรงกันข้ามจากการถูกกระทำ.

คำ ๆ นี้ ถ้าถือตามหลักของภาษาบาลีแล้วยิ่งชัดเจนมาก เพราะคำว่าจิตหรือนามธรรมะนี้ รูปศัพท์มันแปลว่า เป็นฝ่ายสร้างหรือฝ่ายกระทำ หรือฝ่ายรู้ หรือฝ่ายน้อมนำสิ่งอื่นไป. ส่วนฝ่ายรูปธรรมะนั้น มันเป็นฝ่ายที่ถูกสร้างขึ้น แดง่าย ทำลาย

ง่าย ถูกรู้สึก ถูกน้อมไปหรือถูกกระทำ.

เพราะฉะนั้นเราในที่นี้ก็ต้องหัดมองกันในฝ่าย subjective คือจะมองกันในฐานะที่เป็นนามธรรมะ และในฐานะที่เป็นฝ่ายกระทำ ไม่ใช่ถูกกระทำ.

เพียงเท่านี้ก็เข้าใจได้แล้วว่า ถ้าเราไปหลงติดหรือหลงมองในฝ่าย objective แล้ว เราจะเป็นฝ่ายถูกกระทำ ข้อนี้หมายความว่าเราจะตกเป็นทาส เป็นบ่าวของอารมณ์ไปทีเดียว. แต่ถ้าเราจะมองกันในฝ่าย subjective แล้ว เราก็จะกลายเป็นฝ่ายตรงกันข้าม คือเป็นฝ่ายจิตและจะเป็นผู้กระทำ. นี่มันได้เปรียบกันอย่างนี้. ถ้ามองกันในฝ่าย objective แล้ว เป็นฝ่ายถูกกระทำ; ถ้าเป็นฝ่าย subjective แล้วเป็นฝ่ายกระทำ เพราะฉะนั้นจึงเป็นการควรอย่างยิ่ง ที่ว่าจะหัดมองกันในฝ่ายที่ได้เปรียบ คือฝ่ายที่อยู่เหนือ คือฝ่าย subjective นั่นเอง. นั่นแหละคือประโยชน์ของการมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน.

คนเราเกิดมาไม่ได้รับการศึกษาอบรมที่ถูกต้อง ตามทางธรรมะหรือทางปรัชญา เพราะฉะนั้นตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้ เราจึงถูกปล่อยให้ตกอยู่ในฝ่ายวัตถุ คือไปติดในฝ่ายวัตถุ แล้วก็มองอะไรแต่ในฝ่ายวัตถุหรือฝ่าย objective ไปหมด ฉะนั้นจึงคล้าย ๆ กับว่าฝัน ในการที่จะมองกันในฝ่ายเหนือหรือฝ่ายตรงกันข้าม. แต่ที่มันช่วยไม่ได้คือแล้วที่เราจะปล่อยให้มันเป็นไปอย่างนั้น : เราต้องตั้งต้นกันใหม่ ที่จะเป็นผู้มองสิ่งทั้งปวงในฐานะเป็นผู้ชนะ ไม่ใช่เป็นฝ่ายที่พ่ายแพ้.

นี่คือความจำเป็นที่ว่า เราจะต้องหัดมองสิ่งทั้งปวง ในลักษณะที่เป็นฝ่าย subjective; ให้ภาวะที่เป็นด้านในหรือฝ่ายในนั้น ปรากฏชัดแจ้งแก่เราให้จนได้ คือให้ subjectivity ต่าง ๆ นั้นไม่เป็นของลึกลับแก่เราอีกต่อไป. อตมาจะได้กล่าวถึง การมองด้านนอกด้านใน ในลักษณะที่เห็นได้ง่ายสืบไปอีก ด้วยถ้อยคำธรรมดาสามัญที่สุด.

การมองด้านนอกกับมองด้านในนั้น มันจะตรงกันข้ามเสมอไป ทั้ง ๆ ที่ว่าด้านนอกกับด้านในนี้ มันเป็นเรื่องร่วมกันไม่แยกกันได้ เพราะว่าของด้านในมันก็ต้องอาศัยอยู่บนของด้านนอก เช่นว่าร่างกายนี้ มันเป็นที่อาศัยของใจ ใจก็อาศัยอยู่ที่ร่างกาย มันไม่แยกกันได้ แต่มันก็ยังแบ่งกันได้ว่าเป็นด้านนอก และด้านใน.

เหมือนอย่างผลไม้ มันมีเปลือกและมีเนื้อใน แต่มันก็เนื้อองกันอย่างนี้ไม่อาจจะแยกกันได้. ถ้าเรามองด้านนอกมันถูกเปลือก มันกินได้เมื่อไร ลองคิดดู; แต่ถ้าเรามองด้านในก็ถูกเนื้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็บริโภค. เพราะฉะนั้นถ้าไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เราก็กินไม่ได้. คือขึ้นกินเข้าไปให้ได้ทั้งเปลือกทั้งเนื้อ มันก็รู้สึกกระอักกระอ่วนเต็มที.

ฉะนั้น การที่รู้จักมองในด้านในและแยกให้เห็นชัด จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง. การมองด้านในนี้เป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ก็อย่าได้ไปตั้งแง่ด้วยทิฐิมานะ จนถึงกับจะรังเกียจด้านนอก เกิดเป็น pessimism ต่อด้านนอกขึ้นมา อย่างนี้ก็ไม่ได้ถูก มันเป็น

พุทธมอ

ความผิดอย่างยิ่งเหมือนกัน.

เราต้องเห็นคุณของเปลือก หรือด้านนอกอยู่เสมอไป
 อย่างว่าผลไม้ นั่นแหละ ถ้าไม่มีเปลือกแล้ว เนื้อในจะอยู่ได้
 อย่างไร ? ถ้าไม่มีเปลือกแล้วมันก็ออกเป็นลูกมาไม่ได้ เนื้อใน
 ล้วน ๆ นั้นมันงอกออกไม่ได้ และมันไม่เจริญจนแก่จนสุกให้
 เรากินได้ มันอยู่ได้ด้วยเปลือกแท้ ๆ. แต่ถ้าเราจะไปหลงไหล
 ในเปลือก มันก็น่าสงสาร.

ถึงอย่างไรก็ดี การมองอย่างด้านนอกนี้ถูกเปลือก การ
 มองอย่างด้านในมันก็ยอมถูกเนื้อใน; **และการมองด้านนอก
 ก็จะตกเป็นทาสของอารมณ์ แต่การมองด้านในจะกลายเป็น
 เป็นนายเหนืออารมณ์ต่าง ๆ** ซึ่งได้กล่าวแล้วแต่วันก่อนว่า
 อารมณ์ต่าง ๆ ก็คือโลก. รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่มีอยู่ในโลก
 คืออารมณ์. ถ้าเราปล่อยใจให้จิตใจตกต่ำไปอยู่ใต้อำนาจของ
 การมองในด้านนอกแล้ว มันก็ตกเป็นทาสของอารมณ์ จะถูก
 อารมณ์ครอบงำบังคับลากจูง เหมือนกับเขาจูงจมูกไปตาม
 ต้องการของเขา แต่ถ้ามองด้านในแล้วเป็นอิสระขึ้นมาทันที
 ไม่มีอะไรมาจูงไปได้; แล้วจิตที่เป็นอิสระเท่านั้นจึงจะไม่เป็น
 ภาวะที่ทนทุกข์ทรมาน.

ที่นี้การมองด้านนอกนั้น มันทำให้เข้าใจธรรมะไม่ได้
 แต่ว่าการมองด้านในนี้ทำให้เข้าใจธรรมะได้. ลองคิดดูเทียบคู่
 เช่นนี้กันไปเรื่อย. เพราะเหตุใด ? ตอบง่ายนิดเดียว เพราะว่า
 สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะนั้น มันเป็นเรื่องทางด้านใน เป็นความลับ

ของด้านนอก.

ที่ว่าเป็นความลับนี้ หมายความว่า เป็นความจริงที่มองเห็นยากขนาดที่เป็นความลับทีเดียว. ความลับของอะไร ? ก็ความลับของด้านนอกนั่นเอง. เรา รู้กันแต่เรื่องด้านนอก ไม่รู้ถึงเรื่องด้านในซึ่งเป็นความลับของด้านนอก นั่นแหละคืออวิชชาของเรา เรียกกันง่าย ๆ ก็คือความโง่ ความหลง ความเป็นพาล ความเป็นคนเขลา ความเป็นปฤชชนคนหนา อะไรทำนองนี้ แล้วแต่จะเรียก; ในโหราศาสตร์เขาเรียกกันอย่างนั้น เพราะว่าธรรมชาติเป็นความจริงที่ซ่อนเร้นอยู่ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง คือเป็นด้านในของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั่นเอง.

แต่ถ้าถือเอาตามคำอธิบายที่ได้กล่าวมาแล้ว ๒-๓ วันก่อนนั้น ก็กล่าวได้ชัด ๆ ในวันนี้ว่า การมองด้านนอกนั้น มันดับตัวกู-ของกูไม่ได้; แต่การมองด้านในนั้น มันดับความรู้สึกว่าตัวกู-ของกูนี้ได้. เพราะเหตุใด ? ก็ตอบได้ง่ายนิดเดียวอีกเหมือนกันว่า เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกูนั้น มันแสนจะลึกลับมันอยู่ด้านในสุด; ด้านในชนิดที่ไม่เห็นตัว คว่าไม่ถูก หรืออะไรทำนองนี้.

แต่ถ้าเราหัดมองด้านใน ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ มันจะมาปรากฏแก่เรา ชัดเจนง่าย ๆ เหมือนของด้านนอกเหมือนกัน.

การมองด้านใน อย่างน้อยก็ตามวิธีที่กล่าวมาแล้วในการบรรยายที่แล้วมา มันจะมองเห็นตัวกู-ของกูชัดเจน, ชัดเจน

ในฐานะที่ว่า นี่เอง ! มันเป็นต้นเหตุของความทุกข์ ที่แก้กัน
ไม่ตกและไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้นจะต้องฆ่ามันให้ตายด้วย
อุบายที่ชอบ เช่น ไม่ให้มันได้กินอาหารแล้วมันผอมลง แล้ว
มันตายไปเอง เหมือนกับสัตว์ร้ายที่ล้อมคอกไว้ แล้วไม่ให้กิน
อาหารจนได้ก็ฉนั้น.

ยิ่งกว่านั้น อาจจะมีมองเห็นต่อไปว่า การมองอย่างด้าน
นอกนี้มันตกไปฝ่ายวัตถุนิยม การมองด้านในนั้นมันทำให้เป็น
ไปในฝ่ายของอุดมคตินิยม. materialism ตรงกันข้ามกับ
idealism ซึ่งทำนองทั้งหลายก็พอจะรู้อยู่แล้วสำหรับคำอย่างนี้
ไม่ต้องเสียเวลาอธิบาย เพราะว่า การมองด้านนอกนั้นมันเป็นตัว
materialism อยู่ในตัวมันเอง แล้วมันนำผลเป็น materialism
ยิ่ง ๆ ขึ้นอีกมากมาย แล้วมันก็เกิดอาการที่ว่าจำเป็นต้องเป็นทาส
ของวัตถุนิยม และเกิดปัญหายุ่งยากไม่มีที่สิ้นสุด.

โลกเราสมัยนี้มีปัญหายุ่งยากเพราะตัวนี้ตัวเดียว คือ
ตัววัตถุนิยมนี้อย่างเดียวเท่านั้น. ไม่ว่าฝ่ายไหนหมด ที่มันรบ
กันได้ นี้ มันเป็นฝ่ายวัตถุนิยมด้วยกันทั้งนั้น; แต่มันเป็นฝ่าย
วัตถุนิยมคนละรูป คือว่าหายาไปบ้าง ละเอียดประณีตไปบ้าง
เอาจัง ๆ ตรง ๆ ซึ่งหน้าบ้าง เอาอย่างละเอียดประณีตแบบเนียน
เร้นลับบ้าง แต่ทั้งสองฝ่ายนี้ลุ่มหลงในวัตถุนิยมด้วยกันทั้งนั้น.

เพราะฉะนั้นไม่มีทางอะไรที่จะแก้ได้ หรือแก้ตกได้ในเรื่อง
วิกฤตการณ์ของโลกในสมัยปัจจุบันนี้ เว้นเสียแต่ว่าทั้งสองฝ่าย
นั้น หายใจในเรื่องวัตถุนิยมแล้วก็รู้จัก idealism, คือรู้จักสิ่งที

ไม่ใช่วัตถุนิยม ที่เป็นอุดมคติสูงสุด ที่เป็นภายในหรือเป็นด้าน
ในขึ้นมาเท่านั้นเอง ไม่ต้องมีใครห้ามเขาหรือก เขาก็จะหยุด
เบียดเบียนกัน แล้วก็แสวงหาความสุขที่แท้จริงได้ โดย
ไม่ต้องเสียเลือด เสียเนื้อ เสียวัตถุหรือเสียอะไร อยู่กันเป็น
ผาสุกอย่างยิ่ง ที่เรียกกันว่าสมัยพระศรีอารย หรืออะไรก็ได้.

ลองพิจารณาดูเถิดว่าโทษของการมองด้านนอก กับคุณ
ของการมองในด้านในนี้ มันมีอยู่อย่างไร เพราะฉะนั้นจึง
ขอให้สนใจอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่จะเข้า
ใจถึงธรรมะหรือพระพุทธศาสนา.

เพราะฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดเกลียดวัตถุนิยม และบูชาอุดมคติ
นิยมแล้ว ก็ต้องหันมองด้านในตามแนวของพระพุทธศาสนาโดย
เฉพาะ ซึ่งอาดมารับรองได้ในส่วนพระพุทธศาสนาที่ว่ายอม
สำเร็จประโยชน์โดยแท้จริง แต่เราไม่พูดถึงศาสนาอื่น ซึ่งก็มี
ได้เหมือนกันด้วยกันทุก ๆ ศาสนา. แต่เดี๋ยวนี้ เรากำลังพูดถึง
พระพุทธศาสนา แล้วกลับยืนยันว่า ตามอุดมคติของพุทธ-
ศาสนานั้น ไม่เกี่ยวกับวัตถุนิยมเลย และยิ่งไปกว่านั้นอีกก็คือ
ว่า จะเป็นนายเหนือวัตถุนิยม.

สิ่งที่ เป็นโลกุตระ นั้น ก็หมายความว่า มันอยู่เหนือโลก
ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัตถุนิยม ความลุ่มหลงในโลกนั้นแหละเป็น
ตัววัตถุนิยม เพราะฉะนั้นเราจะต้องมองในลักษณะที่อยู่เหนือ
โลกเสมอไป.

มีคำอีกคู่หนึ่ง ซึ่งพวกเราเกี่ยวข้องกันมากที่สุด คือธรรมะ

นี้มันมีวิธีพูดหรือวิธีกล่าวอยู่เป็น ๒ ฝ่าย หรือ ๒ แ่ง ฝ่ายหนึ่งก็คือ บุคคลาธิษฐาน คือกล่าวเป็นเรื่องของคนไปเลย เป็นตัวสิ่งของ เป็นตัววัตถุไปเลย; แต่อีกทางหนึ่งก็กล่าวเป็นเรื่อง นามธรรมล้วน ไม่ใช่คน เป็นเรื่องธรรมะล้วน เขาเรียกว่า ธรรมาธิษฐาน.

ยกตัวอย่าง เช่นว่าเมื่อพูดกันขึ้นว่าพญามารอย่างนี้; ว่าพญามารเป็นยักษ์ที่ข้างขี้ม้า ถือหอกถือดาบอย่างนี้ การพูดถึงพญามารอย่างนี้ก็เรียกว่า พูดอย่างบุคคลาธิษฐาน. แต่ถ้าพูดว่าพญามาร แล้วเล็งถึงสิ่งที่ร้ายกาจที่สุดที่ทำลายมนุษย์อย่างยิ่ง คือกิเลส เช่น ความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เหล่านี้เรียกว่า พญามารในลักษณะของธรรมาธิษฐาน คือกล่าวในแง่ของธรรมะ ฝ่ายนามธรรม.

ถ้าท่านไม่หัดมองในด้านในแล้ว จะไม่สามารถรู้จัก ธรรมะฝ่ายธรรมาธิษฐาน จะรู้จักแต่ฝ่ายบุคคลาธิษฐาน เสมอไป. ถ้าโง่มากก็จะกลายเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อให้ทำบุญ ไปสวรรค์ หรือทำบุญพันบ่วงของพญามารท่านเองนี้ก็ได้. เมื่อเราหัดมองให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง คือลึกเข้าไปถึงความจริงที่เป็นธรรมาธิษฐานแล้วจะเป็นผู้รู้ความจริง ไม่มีใครหลอกเราได้.

คำพูดคู่ต่อไปที่นิยมเรียกในพระบาลีนี้ ท่านเรียกว่า "ทรัพย์-ทรัพย์สมบัติ" นี้แหละ ทรัพย์สมบัติมีอยู่ ๒ ประเภท คือ ทรัพย์ของปุถุชนเป็นทรัพย์ภายนอก และทรัพย์ของ

พระอริยเจ้า เป็นทรัพย์ภายใน อย่างนี้ไม่ต้องพูดอธิบายมากมายก็รู้กันอยู่เป็นส่วนมากแล้ว แก้วแหวน เงินทอง ที่ดิน ไร่นา ช้าง ม้า วัว ควาย กระทั่ง เกียรติยศ อำนาจวาสนา ชื่อเสียงอย่างนี้ เป็นทรัพย์ภายนอกของปุถุชนทั้งนั้น ส่วนทรัพย์ภายในนั้น เขาเรียกว่า อริยทรัพย์ แปลว่า ทรัพย์ที่ประเสริฐหรือทรัพย์ของพระอริยเจ้า นี่เขาหมายถึงธรรมะ ที่ทำให้เกิดความดับทุกข์ได้; นั้นเรียกว่าอริยเจ้า.

เพียงเท่านี้ท่านก็เห็นได้ทันทีว่า ทรัพย์ของปุถุชน หรือทรัพย์ภายนอกนั้น มันเป็นเรื่องที่มองกันด้านนอก จึงไปลุ่มหลงอยู่ที่ทรัพย์อย่างนั้น ส่วนอริยทรัพย์หรือทรัพย์ภายในของพระอริยเจ้านั้น ไม่มีทางอื่น ต้องมองด้วยจิตใจที่ประณีตละเอียด ที่มองลึกได้ในด้านใน ก็จะพบอริยทรัพย์.

ในเรื่องประโยชน์ของสิ่งนี้ ท่านแสดงไว้มากมาย แต่จะยกมาเป็นตัวอย่างว่า อันทรัพย์ภายนอกนั้นมันไม่อยู่กับเรา และไม่อยู่กับเราอย่างแท้จริง โจรขโมยไปก็ได้ ไฟไหม้ไปก็ได้ หรือเป็นอันตรายอย่างอื่นก็ได้ เรียกว่ามันไม่อยู่กับเราอย่างแท้จริง; และท่านนั้นยังไม่พอ มันยังเป็นพิษต่อเราอยู่บ่อย ๆ คือพุด่าง ๆ มันเล่นเรา ทำความลำบากยากเข็ญไปตาม ๆ กันนี้บ่อย ๆ. ส่วนอริยทรัพย์ที่เป็นภายในนั้นตรงกันข้าม ไม่เป็นอย่างนั้นเลย ไม่เคยเป็นพิษขึ้นมาเลย ไม่เคยทำให้ใครน้ำตาไหล และบางทีก็ไม่เคยทำให้ใครหัวเราะด้วย; เพราะว่าการหัวเราะหรือการร้องไห้นี้มันกระหืดกระหอบด้วยกันทั้งนั้น ผู้อยู่

เป็นอิสระ ว่าง ๆ เฉย ๆ ไม่ได้. ดังนั้น อริยทรัพย์ที่เป็นภายในนี้ จึงไม่ทำให้ใครหัวเราะหรือร้องไห้; ให้แต่ความสงบเย็นอย่างเดียว. นี่ ! เราจะต้องใช้สติปัญญา มองทะลุภายนอกเข้าไปถึงภายใน เราจึงจะได้ทรัพย์อย่างนี้มา เป็นทรัพย์ของพุทธบริษัท โดยเฉพาะ.

เรามามองดูกันในแง่ร้ายบ้างว่า คนที่มองแต่ด้านนอกนั้น เขาจะรู้จักแต่โรคภัยไข้เจ็บ หรืออันตราย แต่เพียงด้านร่างกาย หรือด้านวัตถุเท่านั้น แล้วก็จะตกอกตกใจกันใหญ่โตเป็นวัฏเป็นเวร นอนไม่หลับ; แต่ส่วนอันตรายโรคภัยไข้เจ็บในด้านในนั้น ไม่รู้ว่ามีอยู่ และมันร้ายกาจยิ่งกว่านั้นอีก; และเขาไม่รู้ว่าโรคภัยไข้เจ็บธรรมดาสามัญด้านนอกนี้ มันมีเหตุอันแท้จริงมาจากโรคภัยไข้เจ็บด้านวิญญาณ.

ถ้าเราเป็นโรคภัยไข้เจ็บด้านวิญญาณ คือภายในอยู่แล้ว โรคภัยไข้เจ็บด้านนอกนี้มันจะประดังกันเข้ามา แม้ที่สุดแต่โรคลำไส้ซึ่งเป็นปัญหาหนักมากหรือแทบทุกคนนี้ หมอหรือการค้นคว้าทางแพทย์ต้องรับรองว่ามันมีมูลมาจากความเป็นคนเจ้าวิตกกังวล นานพอสมควร แล้วก็ต้องเป็นโรคลำไส้ เพราะว่าทุกคราวที่วิตกกังวลนั้น เลือดไม่ได้มาหล่อเลี้ยงลำไส้อย่างเพียงพอ แต่ไปหล่อเลี้ยงมันสมองที่บ้าคลั่ง หรือกำลังเดือดพล่านเสียหมด เมื่อเป็นอย่างนี้ทางลำไส้ก็เกิดวิปริตขึ้นมา ฉะนั้น ท่านจะรู้สึกได้ด้วยตนเองว่า ถ้าเสียใจมาก ๆ มันปวดท้องถึงกับกินข้าวไม่ได้ ขึ้นกินเข้าไปจะตาย เพราะว่าลำไส้มันไม่ยอมรับ

อาหารอย่างนี้เป็นต้น.

นี่เป็นอันว่ามันมีโรคภายใน คือทางวิญญาณอยู่ก่อน คือความวิตกกังวล. ความวิตกกังวลนี้ก็มาจากการที่คิดผิด หรือว่ามีมิจฉาทิฏฐิเห็นผิดในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนั่นเอง มันจึงได้เกิดความยึดมั่นถือมั่นชนิดที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล มีโรคทางวิญญาณ แล้วก็เป็นโรคทางกายหรือทางฝ่ายวัตถุ.

หรือถ้าจะกล่าวให้ครอบคลุมไปหมดก็อาจจะกล่าวได้ว่า เมื่อคนเรามีสภาพวิญญาณ ทางจิตใจเสื่อมทรามแล้ว เชื่อหรืออำนาจที่จะต้านทานโรคภัยไข้เจ็บในตัวเองจะลดน้อยลงไปทันที เพราะฉะนั้นเชื่อโรคอะไรเข้ามาเพียงชนิดเดียว ก็เป็นเรื่องใหญ่โต ทำให้เจ็บป่วยได้.

ถ้าเราไม่เป็นโรคทางวิญญาณเลย จิตใจเข้มแข็งเหมือนพวกโยคี พวกมุนีที่อยู่ตามป่านี้ ต่อให้เชื่อโรคเข้าไปเป็นกอบเป็นกำมากมาย มันก็ไม่เป็นอะไร มันมีความต้านทานเพียงพอ ไม่เป็นโรค แล้วก็ไม่ต้องกินยา อย่างนี้เป็นต้น. หมายความว่าความเข้มแข็งและแกร่งกร้าวในทางวิญญาณนั้น เป็นมูลเหตุของการต่อต้านโรคภัยไข้เจ็บในทางร่างกายด้วย.

นี่เราควรจะมองกันให้ลึก ถึงโรคภัยไข้เจ็บด้านนอกด้านใน และมูลเหตุของมันทั้งด้านนอกและด้านในอย่างนี้ ซึ่งก็ไม่มีอะไรนอกไปจากกรรมะ อันจะเป็นยา หรือเครื่องป้องกันโรคในทางภายในโดยสิ้นเชิง แล้วโรคทางภายนอกก็จะกระเด็นไปสู่สูญหายไปตั้ง ๙๙ เปอร์เซนต์.

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าที่อยู่ตามแบบของธรรมะเป็นฤาษี เป็น มุนี อะไรก็ตามนั้นแข็งกร้าว ไม่ค่อยรู้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าจะ เอาอายุยืนกันละก็ต้องเป็นอยู่ในลักษณะอย่างนี้ด้วย.

ถ้ามองดูกันในแง่ของความสุขบ้าง ก็มีเป็นคู่ ๆ อย่างเดียวกันอีก ในบาลีท่านเรียกว่า ความสุขที่ต้องอาศัยบ้านเรือน เรียกว่า “*เคหสิตสุข*” เป็นความสุขที่ต้องเนื่องอยู่กับบ้านกับเรือน คือ การครองเรือน นี่เป็นความสุขด้านนอกซึ่งรู้จักกันดีมาก ส่วนความสุขที่ตรงกันข้าม หรือด้านในนั้น ท่านเรียกว่า “*เนกขมมสิตสุข*” แปลว่าความสุขที่เกิดมาจากการออกไปจาก บ้านเรือน ซึ่งในที่นี้ก็หมายถึงการออกโดยจิตใจ คือจิตใจอยู่นอกความรู้สึก ที่จะรู้สึกว่ามีบ้านเรือน เพียงเท่านั้นก็พอแล้ว เพียงเท่านั้นก็เรียกว่า เนกขมมสิตสุข อยู่แล้ว.

แม้ว่าคนแก่คนหนึ่ง คลานไปไหนไม่ไหว ต้องนอนอยู่ใน เรือน แต่ถ้ารู้ธรรมะในระดับนี้แล้ว เขาจะได้รับความสุขที่เรียกว่า เนกขมมสิตสุข คือความสุขที่อาศัยการออกไปจากบ้านเรือน เหมือนกัน ทั้งที่นอนอยู่ในเรือนนั้นแหละ.

เพราะว่าคำว่า “ออกไปจากบ้านเรือน” นี้ หมายถึงออก ด้วยจิตใจ มีจิตใจ อยู่เหนือโลกเป็นโลกุตตระ อย่างที่กล่าวมาแล้วแต่วันก่อน. เพราะฉะนั้น นอนอยู่ในเรือนนั่นเอง จะเอา ความสุขอย่างในเรือนก็ได้ จะเอาความสุขอย่างนอกเรือนก็ได้ เพราะว่าเราสามารถมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน โดยอาศัยธรรมะ เป็นเครื่องมือหรือเป็นวิธีที่จะมอง.

ความสุขในบ้านเรือนเขาเรียกว่า โลกียสุข ความสุขเหนือบ้านเรือนเขาเรียกว่า โลกุตตรสุข คือเอาจิตใจเป็นเกณฑ์. ถ้าจิตใจอยู่ใต้โลกแล้ว ต่อให้ไปอยู่ที่วัด หรือไปอยู่ในป่า มันก็มีความสุขอย่างบ้านเรือนอยู่นั่นเอง เพราะว่าคนที่อยู่วัด ก็ยังกระหายดินรนเหมือนกับใบจะขาด อยากจะออกจากกรง เพื่อกลับไปอยู่ที่บ้าน; ฉะนั้นลัทธิฟังวัดหรือสถานที่มันช่วยไม่ได้ มันช่วยได้ก็ต่อเมื่อใจมันรู้จักมองในด้านใน.

เพราะฉะนั้น จะอยู่ที่ไหน มันก็สามารถจะมองโลกลึกในด้านใน และอยู่เหนือโลกเหนือบ้านเรือน. นี้! ถ้าจะดูให้ดีแล้ว ก็จะต้องรู้สึกว่าเป็นกำไรอย่างยิ่ง; เป็นกำไรอย่างยิ่งที่ได้ความสุขที่ประเสริฐ เพิ่มขึ้นมาโดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลย. อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสของท่านไว้ว่า นิพพานนี้ให้เปล่า คือไม่เอาสตางค์ว่า “*ลพฺฐา มุชา นิพฺพตฺตี ภูมฺชมานา*”; ประโยคนี้มีใจความว่า นิพพานนี้ให้เปล่าหรือว่าเป็นสิ่งที่ได้เปล่า ไม่ต้องลงทุน มันมีแต่ทิ้ง ใช้คำว่าทิ้งก็ได้, คือโยนมันเสียให้หมดก็แล้วกัน มันก็ได้นิพพานมา.

หมายความว่า มีจิตใจอยู่สูงจนไม่ติดอยู่ในโลก โดยประการทั้งปวง. นี้! ทำอย่างนี้เท่านั้น คือโยนโลกไปเสียให้หมด มันก็ได้นิพพานมา แทบว่าไม่ต้องทำอะไรและไม่ต้องลงทุนด้วยอะไร อยู่เฉย ๆ อยู่ว่าง ๆ ให้ถูกวิธีเท่านั้นนิพพานก็ได้มา คือปรากฏขึ้น.

และที่ร้าย ที่น่าตกใจนั้น คือว่า คนที่มองสิ่งทั้งปวงใน

สุเมธ

ด้านนอกนั้น มันจะหลงผิดชนิดที่เห็นงูเป็นปลา ส่วนคนที่มองโลกหรือมองสิ่งทั้งหลายในด้านในอย่างถูกต้องนั้น มันเห็นอะไร ตามที่เป็นจริงไปหมด : เห็นงูเป็นงูเห็นปลาเป็นปลา เห็นอะไรก็เป็นอะไรอย่างถูกต้อง ตามที่เป็นจริง คนที่เห็นงูเป็นปลาแล้วก็ถอดรองเท้าไว้ มันอันตรายเท่าไรก็พอจะเห็นได้.

สำนวนอย่างอื่นก็ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” มีความหมายเหมือน ๆ กัน แต่อาจจะร้ายแรงไปกว่ากัน คือมีนิทานเล่าว่า คน ๆ หนึ่งเห็นเปรตมีกงจักรอยู่บนหัวพัดเลือดแดงฉานกลับเห็นเป็นดอกบัว ไปวิงวอนขอเอามาใส่หัวของตน. ที่เล่าเป็นนิทานอย่างนี้ มันเป็นเรื่องเพื่อให้จำง่าย. แต่ความหมายของเขา เขาต้องการจะอธิบายว่าด้านนอกด้านใน. บางคนที่สำคัญผิดเห็นงูเป็นปลา เห็นกงจักรเป็นดอกบัวนี้ หมายความว่ามันเห็นผิดเกี่ยวกับอารมณ์ทั้งปวง แล้วมันตกเป็นทาสของอารมณ์ แล้วมันยิ่งกว่าติดคุกติดตะราง หรือถูกทรมานในนรกไปเสียอีก.

เท่าที่ยกตัวอย่างมาเป็นคู่ ๆ ให้ท่านทั้งหลายเห็นนี้ก็พอแล้ว ชื่นยกตัวอย่างอีกมันจะค่า เพื่อให้เห็นสิ่งที่ตรงกันข้ามว่า มันต่างกันอย่างยิ่ง; พร้อมกันนั้นก็แสดงให้เห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักมองในด้านใน เพื่อให้จิตใจนี้เอาตัวรอดอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงได้.

ทีนี้เรามามองดูกันถึงอาการที่เรากำลังเป็นผู้ผิด เป็นผู้ทำผิดเสียเองในเรื่องนี้ดูบ้าง เรามามองดูกันถึงเรื่องพระพุทธ

พระธรรม พระสงฆ์ นรก สวรรค์ นิพพาน หรือศาสนา ความงาม ความดี ความจริง ความยุติธรรม อะไรที่เหล่านี้ที่เรา ยกย่อง บูชาปรารถนากันนักนี้ ว่ากำลังเป็นอย่างไร ? กำลังอยู่ในสภาพ ที่ถูกต้อง หรือไม่ ?

อย่างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี้ คนโง่ ๆ ก็ถือว่ามันเป็น หญาปากคอก น้มนั่งายเหมือนกับปอกกล้วยใส่ปาก เพียง ว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เสร็จแล้วก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; เขาก็ว่า มันง่าย. แต่ที่จริงนั้นมันเป็นเรื่องเปลือกยิ่งกว่าเปลือก ยิ่งกว่า เปลือกหลายเท่าทีเดียว เพราะนั้นไม่ใช่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เลย มันเป็นเปลือก.

การเห็นหรือถึง พระพุทธเจ้า ถ้าเขามองด้านนอกเขาก็ จะเห็นถึงขนาดว่าเห็นพระพุทธรูปนี้เป็นพระพุทธเจ้า หรือแม้ แต่จะเห็นบุคคลที่เดินได้ เดินโปรดสัตว์อยู่ในอินเดียเมื่อสองพัน กว่าปีมาแล้ว ว่าเห็นพระพุทธเจ้า นี้ก็ยังไม่ถูก พระพุทธเจ้า ท่านห้ามขาดไม่ให้เขาไปถึงอย่างนั้น โดยตรัสว่า “เห็นธรรมะ คือเห็นตถาคต เห็นตถาคตคือเห็นธรรมะ” ไม่ใช่เห็นร่างกายที่ เดินไปเดินมาอยู่นั้น.

เพราะฉะนั้นคนที่แม้จะเกิดในเมืองพระพุทธเจ้า เกิดใน นครกบิลพัสดุ์ มีเยอะแยะมากมายที่ไม่เห็นพระพุทธเจ้าที่แท้จริง เห็นแต่เปลือกของพระพุทธเจ้า แล้วก็ไม่รู้จักพระพุทธเจ้า จึงมี คนที่ตั้งหน้าเป็นศัตรู เป็นปฏิปักษ์ล้างผลาญพระพุทธเจ้าอยู่

จำนวนหนึ่งมากมายเหมือนกัน.

นี่คือโทษของการที่ไม่มองให้ถูกต้อง หรือเพราะไม่อาจจะมองอย่างถูกต้อง; อย่างนี้พวกเราที่มีอยู่มาก; แต่ว่าเราจะยกไปให้เป็นเรื่องของพวกเด็ก ๆ หรือคนที่ยังต้องการศึกษา. ที่นี้สำหรับนิสัยดีของมหาวิทยาลัยนี้จะอยู่ในระดับไหน เป็นเรื่องที่ไม่ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน.

เราจะมองพระพุทธเจ้าที่พระพุทธรูป; หรือจะมองพระพุทธเจ้าที่รูปกาย ที่เดินไปเดินมาอยู่ในอินเดียครั้งกระโน้น; หรือว่าจะมองพระพุทธเจ้าที่ภาวะแห่งความว่าง จากตัวกู ของกู เป็นความสะอาด สว่าง สงบ ถึงที่สุด ที่มีประจำอยู่ในจิตใจของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า ธรรมะ ในประโยคที่ตรัสว่า “เห็นธรรมะ คือเห็นตถาคต เห็นตถาคตคือเห็นธรรมะ”

การถึงพระธรรม, เกี่ยวกับพระธรรม ถ้ามองด้านใน ก็ถึงองค์พระธรรมะได้อย่างน่าชื่นอกชื่นใจ แต่ถ้ามองด้านนอก ก็ติดอยู่ที่เล่มหนังสือใบลานพระไตรปิฎกบ้าง ติดอยู่ที่เสียง ที่ถือกันว่าเป็นเสียงธรรมะ เสียงแสดงธรรมของพระเทศน์บ้าง แล้วติดอยู่ที่พิธีกรรมทางศาสนา หรือปฏิบัติธรรมะเป็นท่านเป็นทาง แม้แต่ทำวิปัสสนาก็มีทำทางอย่างนี้เป็นต้น มันก็ไปติดอยู่ที่ท่านทางนั้นหมด ไม่ถึงธรรมะ. นี้! เรากำลังถึงพระธรรมกันในลักษณะไหน? สิ่งที่เป็นหัวใจของพระธรรมหรือพระธรรมที่แท้จริง ก็คือภาวะที่ว่างจากตัวกู ของกู มีความสะอาด สว่าง สงบ อย่างยิ่ง คืออย่างที่มีอยู่ในหัวใจของพระพุทธเจ้าอย่างเดียว

กันนั่นเอง.

การถึงพระสงฆ์ ถ้ามองด้านนอก ก็คือบุคคล ลูกคนนั้น หลานคนนั้น บวชวัดนั้น บวชวัดนี้ เป็นนั่นเป็นนี่ไปเลย ถ้ามากไปกว่านั้น เห็นแต่ผ้าเหลือง ๆ ก็เรียกว่าพระสงฆ์ไปแล้ว คือชายผ้าเหลืองก็สมมติเป็นพระสงฆ์ไปแล้วก็มี. อย่างนี้มันเป็นเปลือก. แต่ว่าการไปหลงเปลือกอย่างนี้มีอยู่มากที่สุด : เช่นไปตั้งข้อรังเกียจภิกษุ นักบวช บางองค์บางรูปนี้ แล้วก็พาลหาเรื่องว่าพระสงฆ์เป็นอย่างนี้ไปทั้งหมดอย่างนี้มันเป็นความเขลา และเป็นการดูพระสงฆ์อย่างยิ่ง. เพราะว่าพระสงฆ์ไม่ได้อยู่ที่จีวรเหลือง ๆ หรืออยู่ที่คนบวช พระสงฆ์ที่แท้จริง คือ ธรรมะ หรือภาวะแห่งความว่างจากตัวกู ของกู เบาบางจากตัวกู ของกู สะอาด สว่าง สงบ อยู่เต็มทีหรือตามส่วน นั่นคือเป็นธรรมะอย่างเดียวกันกับที่เป็นหัวใจของพระธรรม หรือธรรมะอย่างที่มีอยู่ในหัวใจของพระพุทธเจ้า.

เพราะฉะนั้น คนที่มองทะลุข้อที่เท็จจริงถึงที่สุดแล้วเขารู้ว่า ไม่มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่มีสิ่งเดียวเท่านั้น คือเป็นสิ่ง ๆ เดียวกันเลย; เปลือกข้างนอกอาจจะสามอย่างก็ได้ แต่เนื้อในเหมือนกัน เขาเปลือกออก มันก็เหลือแต่ของสิ่งเดียว คือภาวะที่ว่างจากตัวกู เป็นธรรมะที่เป็นความสะอาด สว่าง สงบ อยู่ในตัวมันเองโดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับอะไร นี้เรียกว่า “ความว่าง”. แม้ในบาลีก็มีกล่าวไว้ว่า “ถ้ากล่าวโดยวัตถุก็เป็นสาม; ถ้ากล่าวโดยปรมาตถ์ คือ เนื้อความอย่างยิ่ง ใจความอย่าง

ยังมีเพียงอย่างเดียว” อย่างนี้เป็นต้น.

เรื่องนรก สวรรค์ คนมองทางวัตถุ ก็สนใจเรื่องนรกอย่าง
ที่เขียนไว้ตามผนังโบสถ์ เป็นเรื่องนรก ทำทรมานอย่างนั้นอย่าง
นี้ ที่แท้ก็เป็นวิธีลงโทษคนทำผิดในสมัยครั้งพุทธกาล ที่มีอยู่
ประมาณ ๓๐ วิธีนั่นเอง. ไปอ่านประวัติศาสตร์ดูอย่างน้อยใน
สมัยพระเจ้าอโศกนี้ ก็ยังมีการทำทรมานลงโทษนักโทษใน
ลักษณะอย่างนี้. คือเขาเอาอาการที่น่ากลัวที่สุดในการลงโทษ
นี้ มาวาดภาพเป็นนรก ก็เป็นนรกข้างนอก. บางคนก็ฉลาดถึง
กับว่า คุณตะวางอย่างธรรมดานี้ก็คือนรก อย่างนี้ก็ยิ่งเรียก
ว่านรกด้านนอก. มันไม่เผาหัวใจมากเหมือนนรกด้านใน.

นรกด้านใน คือ ความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง
ความรัก ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล นั่นคือนรก
ที่น่ากลัวว่า และเป็นนรกที่ป้องกันยากที่สุด. นรกอย่างที่เขียน
ตามผนังโบสถ์นั้น เรากล้าทำเลย ว่าทำอย่างไรเราก็ไม่ตก
แน่ ! แต่ถึงที่นรกจริงอย่างที่ว่านี้ใครบ้างกล้าทำ ?

แต่ถ้ามองดูเข้าไปในด้านในแล้ว จะรู้สึกที่น่าหวาดเสียว
มันกำลังเผาอยู่โดยไม่แสดงอาการเผา, มันกำลังผูกอยู่โดยไม่
แสดงอาการผูก, มันล่อมมันมัดอยู่โดยไม่แสดงอาการมัด; นี่ !
คือนรกที่แท้จริง ที่เห็นได้ในเมื่อมองในด้านใน. เมื่อเห็นอย่าง
นี้แล้ว ก็จะมีขมมันกุลิกุจอหาที่พึ่ง แล้วก็หาพบได้ง่าย และ
ปฏิบัติได้โดยง่าย. ถ้าเราไปมัดลงนรกข้างนอกอยู่แล้วก็จะโลเล
อยู่เรื่อยไป.

สวรรค์ก็เหมือนกัน : สวรรค์ที่แท้จริง มันควรจะเป็นความพอใจรู้จักสร้างความพอใจในสิ่งต่างๆ ที่เราได้มา ที่เรามีอยู่โดยชอบธรรม หรือโดยธรรม. เมื่อมีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ แล้วมันก็เป็นสวรรค์.

ส่วนสวรรค์อย่างที่เขียนไว้ตามผนังโบสถ์ก็เหมือนกันอีกนั่นแหละ เป็นเรื่องมัวเมาในทางรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ซึ่งเป็นโทษของอารมณ์อย่างเต็มที่. พวกเทวดาเก่งกว่าพวกมนุษย์อีก พวกคนร่ำรวยก็ทำได้มากกว่าคนยากจน. อย่างนี้เขาก็คิดว่ามันเป็นสวรรค์ เพราะเขามีปัญญาเพียงเท่านั้น แต่มันเป็นสวรรค์ที่เผลอลน เป็นความสุขชนิดที่ “ก” สะกด เช่น ต้มสุก เผาสุก จี๋สุก บั้งสุก ทำนองนี้ มันไม่ใช่เรื่องของความสงบเย็น. ฉะนั้นความสันโดษ คือ รู้จักพอใจในดี ในสิ่งที่มีอยู่ ได้อยู่นี้ ทำให้มีความรู้สึกเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เป็นสวรรค์อย่างยิ่งขึ้นมา.

ถ้าใครไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่แล้ว คนนั้นเหมือนกับตกนรกทั้งเป็น เป็นคนยากจนอยู่ตลอดเวลา แม้เขาจะเป็นเศรษฐีมีเงินในธนาคาร นับเป็นล้านหรือร้อยล้าน พันล้าน แต่เขาก็เป็นคนจนอย่างยิ่ง เพราะว่ามีแต่ความกระหาย คอแห้งอยู่เสมอ อยากรออยู่เสมอ. เพราะฉะนั้นพวกเราจะไปหาสวรรค์ด้วยความสำคัญผิดนั้นไม่ได้ จะต้องหาสวรรค์ด้วยความเข้าใจถูก หรือสำคัญถูกด้วยเหมือนกัน.

ที่นี้ก็มาถึงคำว่า “นิพพาน” เราได้ยินคนแก่ ๆ พูดว่าตาย

สุเมธ

แล้วขอให้ไปเกิดในเมืองแก้ว อมตนคร : เมืองแก้วกล่าวคือ พระนิพพาน มีปรากฏเจ็ดชั้นอะไรทำนองนี้ เพราะมีใครสอน เขาอย่างนั้น ว่าเป็นนคร เป็นเมืองอยู่ที่นั่นที่นี้ บางทีก็เอาไปปนกันกับสุขาวดีของฝ่ายฮินดู หรือฝ่ายมหายาน อย่างนี้เป็นนิพพาน.

บางคนก็เข้าใจไปว่า นิพพานก็คือสวรรค์นั่นเอง แต่ว่าคุณด้วยสิบ คุณด้วยร้อย คุณด้วยพัน คุณให้มาก ๆ เข้าไปก็แล้วกัน; สวรรค์นี้คุณกำลังสิบ กำลังร้อย กำลังพัน แล้วก็เป็นนิพพานอย่างนี้ก็มี.

นี่คือพวกวัตถุนิยมที่มีวเมาในกามคุณ ไปเอาความหมายของนิพพานเป็นอย่างเดียวกับสวรรค์ นั่นแหละโทษของการที่มองสวรรค์ด้านนอก ในฐานะที่เป็น objective อยู่เรื่อยไป. ที่นี้ทางที่ถูกต้อง สิ่งที่เราเรียกว่านิพพานนั่นก็คือ ความสว่าง สะอาด สว่าง สงบที่สุด เพราะไม่มีความรู้สึกที่เป็นกิเลส หรือเป็นความทุกข์ อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

ใกล้เข้ามาถึงสิ่งที่เรามักจะเข้าใจผิดอยู่มาก ก็คือคำว่า **ศาสนา**; จะเป็นพุทธศาสนา หรือศาสนาไหนก็ตาม คำว่าศาสนานั้น คนแก่ ๆ ก็หมายถึงวัดที่วัด ที่ต้นโพธิ์ ที่พระเจดีย์ คือ หมายถึงสถานที่ เป็นที่นั่น ที่นี้ สถานที่ทางศาสนาตรงนั้นตรงนี้เป็นศาสนา หรือพิธีรีตองต่าง ๆ ที่เขาทำทางศาสนานั้นเป็นศาสนา แล้วก็ไปเป็นศาสนาตามแบบ เป็นขึ้น เป็นก้อน เป็นวัตถุไปหมด ไม่เป็นศาสนาที่แท้จริงอย่างของพระพุทธเจ้า.

คำว่า “ศาสนา” ของพระพุทธเจ้านั้น ท่านเล็งถึงสิ่ง ๓ สิ่ง คือความรู้้อย่างหนึ่ง, และการปฏิบัติตามความรู้ั้นอย่างหนึ่ง, และการได้ผลเป็นความสะอาด สว่าง สงบขึ้นมาอันอีกอย่างหนึ่ง, รวมกันสามอย่างนี้ เรียกว่าศาสนา. เรียกเป็นบาลีก็ว่า : เป็นปริยัติธรรม, ปฏิบัติธรรม, ปฏิเวธธรรม สามอย่างนี้รวมกันเรียกว่าพระศาสนา. เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายจะต้องเข้าถึงศาสนาอย่างนี้ และมีศาสนาอย่างนี้ เพื่อความรู้ก็ตาม เพื่อปฏิบัติก็ตาม เพื่อเอาเป็นที่พึ่งก็ตาม ต้องมีศาสนาอย่างนี้ นี้เป็นคำกล่าวที่กว้างที่สุด และใช้ได้แก่ศาสนาทั้งปวง.

ที่นี้เรามาดังเรื่องเบ็ดเตล็ด เป็นคำเบ็ดเตล็ด แต่ว่าสำคัญมาก เป็นสิ่งที่สำคัญแก่มนุษย์เรามาก เป็นมูลเหตุแห่งความทุกข์ และความสุขทีเดียว เช่นว่าความดี ความงาม ความจริง ความยุติธรรมเหล่านี้ ลองคิดดูว่าอะไรเป็นความงาม ความดี ความจริง ความยุติธรรม.

ความงาม ทางฝ่ายวัตถุ นั้น คงจะเข้าใจกันได้ดีมาก ว่าความงามทางฝ่ายวัตถุก็คือรูปงาม; บางคนเอาความงามของร่างกายเป็นอาชีพก็มี จึงได้นึกหลงใหลกันในความงามมากถึงอย่างนั้นทั้ง ๒ ฝ่าย คือทั้งฝ่ายที่เป็นเจ้าของความงาม และผู้ที่จะมาซื้อหาความงามจากบุคคลนั้น อันนี้ก็คือความงามที่วัตถุที่ร่างกาย หรือที่เนื้อหนัง.

ที่นี้ ความงาม เพราะว่าเขารำรวย บางคนก็เอาความงามที่รำรวยเพราะมีทรัพย์มาก อย่างนี้ก็มี. ที่นี้บางคนก็วัดความ

พุทธมอ

งามที่มีวิชาความรู้สูง; งามอย่างนี้ก็มี.

อย่างที่เขาจะเลือกคู่ครองอย่างนี้ จะต้องนึกถึงรูป นึกถึงทรัพย์ นึกถึงวิทยฐานะอะไรทำนองนี้ แต่ว่าความงามเหล่านี้มันเป็นเรื่องวัตถุ และมองกันในด้านนอก หรือภายนอกเท่านั้น.

ส่วน ความงามที่แท้จริงนั้น เป็นเรื่องทางภายในด้านจิตใจ คือ ความงามของธรรมชาติที่มีอยู่ในบุคคลนั้น คือเขางามด้วยอำนาจของธรรมชาติที่มีอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่กาย ที่วาจา ที่ใจของเขา ไม่คำนึงถึงรูป หรือทรัพย์สมบัติ หรือวิทยฐานะเลย; ถ้ามันมีหมด มันก็ยังงามทั้งข้างนอกข้างใน. แต่ถ้าจะต้องเลือกเอาอย่างเดียวแล้ว จะเลือกเอาอย่างไหน? ไปคิดดูกันเอง.

เรื่องของความดี พวกวัตถุนิยมก็ต้องเอาว่า "ได้" นั่นแหละดี ได้มาเป็นของกู เป็นตัวกูแล้ว นั่นแหละดี; อย่างอื่นไม่ดี. นี่! ขอให้ดูไปเถิด ดูที่เราเอง ดูที่คนอื่น ดูที่คนทั้งเมือง ว่าเขากำลังเอาอะไรเป็นความดี; เขากำลังเอาสิ่งที่ได้หรือการได้นั้นเป็นความดีหรือเปล่า? บางคนก็เอาตามที่โลกเขานิยมกันว่าดีก็แล้วกัน เพราะเขาว่าดีกันทั้งบ้านทั้งเมืองแล้ว เราจะไปไม่ได้อยู่คนเดียวอย่างไรได้; อย่างนี้ก็มี.

แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่ว่าอย่างนั้น คนทั้งเมืองจะว่าอย่างไร ฉันไม่รู้; ถ้าดีมันต้องดีจริง และดีจริงอย่างยิ่ง ก็ตรงที่มันไม่เศร้าหมอง มันไม่เฝ้าร้อน มันไม่ทุกข์ร้อน มันไม่โง่เขลา, มันต้องดีอยู่ที่ความ สะอาด สว่าง สงบ ด้วยเหมือนกัน.

บางคนเป็นเอามากกว่านั้นอีก คือ โลกนิยมนั้นมันยังเป็น

สมัย ๆ อีกด้วยซ้ำไป อย่างแบบเสื้อหรืออะไรอย่างนี้มันยังเป็นสมัย ๆ ซ้ำเวลาไม่กี่เดือน. ที่นี้ความดีอย่างอื่นก็เหมือนกันที่โลกเขานิยมแล้ว ยังเป็นสมัย ๆ เป็นเฉพาะถิ่นเฉพาะแห่งไปก็มี. บางคราวเขานิยมว่า นั่นนี่เป็นดี พอถึงคราวอื่นเขาไม่นิยมเสียแล้ว. นี่เป็นความดีอย่างหลอกลวง อย่างมาตามประสาของโลก. ส่วนความดีที่แท้จริงที่มนุษย์ควรจะได้ให้ทันในชาตินี้มัน ไม่มีอะไรจะยิ่งไปกว่า ความสงบเย็นชนิดที่หาจากทางอื่นไม่ได้ นอกจากจะหาจากธรรมะอย่างเดียว จึงจะเรียกว่าเป็นความดี.

ถ้าพูดถึง **ความจริง** คนมันมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย เป็นเครื่องสัมผัส เพราะฉะนั้นมันก็จริงเท่าที่เขาสัมผัสได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กายของเขาเอง คือเท่าที่เขาพิสูจน์ได้ ทดลองได้ ทางวัตถุ; เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าความจริงของชาวโลกที่ไม่เกี่ยวกับธรรมะนั้น มันก็คือเท่าที่เขาเห็นหรือเขารู้สึก หรือเขาเชื่อว่ามันจริง. เพราะฉะนั้นมันจึงถูกหลอกด้วยอารมณ์ หรือแม้แต่ถูกหลอกด้วยเหตุผล ที่มันเปลี่ยนแปลงได้ เป็นความจริงในขณะหนึ่ง และไม่เป็นความจริงในอีกขณะหนึ่ง.

แม้แต่กฎวิทยาศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์นั้น ผู้ศึกษาก็รู้ได้ดีว่า มันเปลี่ยนแปลงอยู่บ่อย ๆ. ครั้งหนึ่งสมมุติว่า จริงอย่างยิ่งกฎวิทยาศาสตร์ข้อนี้ แล้วต่อมาก็ไม่จริงแล้ว. นี้เพราะว่ามันจริงเท่าที่เขารู้สึกได้ด้วยตัวเขาเฉพาะขณะนั้นเวลานั้น ด้วยเหตุผลอย่างนั้น ด้วยการพิสูจน์ทดลองอย่างนั้นเท่านั้น. อย่างนี้

ยังไม่ใช้ธรรมชาติเลย เป็นความจริงอย่างโลก ๆ ทางภายนอก.

ความจริงที่แท้จริงมันต้องจริงชนิดที่ไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าทุกซ์ก็ต้องทุกซ์จริง ถ้าไม่ทุกซ์ก็ต้องไม่ทุกซ์จริง ถ้าเป็นเหตุให้เกิดทุกซ์ ก็ต้องให้เกิดทุกซ์จริง ๆ ไม่หลอกใคร; และถ้าดับทุกซ์ได้ก็ต้องดับทุกซ์ได้จริง ๆ แล้วก็ไม่หลอกใคร นี้! จึงจะเรียกว่าความจริงที่ประเสริฐของพระพุทธเจ้า หรือของพระอรหันต์. ขอให้เรามองความจริงหรือสิ่งที่จริงกันในลักษณะเช่นนี้.

ความมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไป ทั้งหมดทั้งสิ้นก็เพื่อเข้าถึงความจริง; ความมุ่งหมายของปรัชญาทั้งหมดทั้งสิ้น ก็มุ่งหมายเพื่อจะเข้าถึงความจริง; แต่ที่นี้การศึกษาหรือปรัชญาแขนงนั้น ๆ หรือสิ่งนั้นมันไม่สมบูรณ์ มันครึ่ง ๆ กลาง ๆ แล้วมันถึงกับบ้า ๆ เป้อ ๆ ก็มี นี้! แล้วมันจะจริงหรือเข้าถึงความจริงได้อย่างไร.

ที่นี้เราเอาเรื่องที่สำคัญที่สุดมาเป็นตัวเรื่อง เช่นเรื่องความทุกซ์ และ เรื่องดับทุกซ์ เราค้นหาความจริงของเรื่องนี้ให้พบ นี่มันจึงจะพบของจริง และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ที่สุด ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด. ส่วนของจริงที่ไม่มีประโยชน์หรือว่าเพราะไม่อาจจะเอามารับใช้เป็นประโยชน์อะไรได้นั้น ก็มีอยู่เยอะแยะ.

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงสอนว่า ฉันบอกแก่กำมือเดียวเท่านั้น ที่ไม่บอกอีกเยอะแยะ. ที่จำเป็นจะต้องบอกกันนี้ กำมือเดียว ซึ่งกล่าวให้ฟังแล้วแต่วันแรกว่าจริงแท้ด้วย แล้วก็

กำมือเดียวเท่านั้น แล้วก็มีประโยชน์ทั้งหมดทั้งสิ้น.

คำสุดท้ายที่จะพูด “ความยุติธรรม” หรือความเป็นธรรมในโลกนี้อ่านอาจจะจะเป็นยุติธรรม หรือเป็นธรรมขึ้นมาเมื่อไรก็ได้, หรือว่าตัวประโยชน์นั้นแหละ อาจจะเป็นความยุติธรรมขึ้นมาเมื่อไรก็ได้, หรือว่าวัตถุพยานเท่าที่เขาจะหามาได้เท่านั้นที่จะให้เป็นเหตุผลแก่ความยุติธรรม. ทีนี้ถ้าพยานมันเท็จ หรือมันไม่อาจจะรู้ได้ว่าพยานเท็จแล้ว ความยุติธรรมนั้นมันก็หลอกทั้งที่ไม่รู้.

เพราะฉะนั้นความยุติธรรมที่แท้จริงนั้นจึงหาไม่ได้ ถ้าไม่เกี่ยวกับธรรมะ; ถ้ามันเป็นเรื่องโลกแล้วมันก็เป็นความยุติธรรมไปตามแบบของโลก ความยุติธรรมอย่างโลก ๆ เป็นเรื่องด้านนอกเสมอไป; แต่ถ้าธรรมะแล้วมันไม่เข้าใครออกใครเด็ดขาดโดยประการทั้งปวง. เช่นกฎแห่งกรรมก็ดี กฎแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาก็ดี เรื่องทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางให้ถึงความดับทุกข์ก็ดี เหล่านี้มันเป็นสิ่งที่เด็ดขาดและยุติธรรมอย่างยิ่ง ไม่เห็นแก่หน้าใคร ไม่มีผู้ได้สิทธิพิเศษหรืออะไรทำนองนั้น มันเป็นธรรมชาติที่มีอำนาจเด็ดขาดตายตัว,

ขอให้เรารู้จักมองเอาความยุติธรรม ชนิดที่อาจจะเป็นที่พึ่งแก่เราได้ นั่นแหละมาเป็นที่พึ่งแก่เรา. อย่าได้มัวลุ่มหลง คือไปรัก หรือไปโกรธความยุติธรรมที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของโลก เพราะว่าความยุติธรรมของโลกแล้ว มันจะต้องเป็นอย่างนั้น.

บางครั้งเราจะไม่เห็นด้วย บางคราวเราจะคัดค้าน บางคราวเราจะไปตีใจได้ด้วย บางคราวเราก็จะต้องร้องไห้ เพราะความยุติธรรมนั้น อย่างนี้ไม่ไหว; เราไม่ยอมร้องไห้ ไม่ยอมมตีใจ ไม่ยอมตื่นตื่น ไปตามเรื่องของโลก คงยึดหลักธรรมะ เป็นหลัก ที่ให้ความเป็นธรรมดีกว่า แล้วเราจะหัวเราะข้างใน ไม่ใช่หัวเราะข้างนอก คือจะยิ้มอยู่ภายในได้เสมอไป นั่นแหละคือไม่ทุกข์.

ที่นี้อยากกล่าวอีกสักนิดหนึ่งถึง **เรื่องเครื่องราง** เครื่องรางข้างนอก เครื่องรางข้างในอีกนั่นเอง : เครื่องรางข้างนอกก็แขวนไว้ที่คอบ้าง ผูกไว้ที่หน้าผากบ้าง ที่สะเอวบ้าง แล้วแต่จะมีกันมากมายจนไม่ต้องอธิบาย แต่มันคุ้มอะไรได้บ้าง ?

เราไปดูที่ศพของคนถูกฆ่าที่แขวนเครื่องรางอย่างนี้ก็ได้ หรือคนที่ยังเป็น ๆ อยู่นี้ มันทุกขร้อนยิ่งกว่าถูกไฟเผาเสียอีก มันลัดดักลุ่มร้อนรุ่มมากขึ้น ก็เอาเครื่องรางมาแขวนมากขึ้น รดน้ำมนต์มากขึ้น ทำอะไรมากขึ้น มันก็ยิ่งร้อนมากขึ้นไปกว่านั้นอีก และมันยิ่งโง่มากไปกว่าเดิมอีก พร้อมกันไปในตัว. นี้ ! อานิสงส์ของเครื่องรางข้างนอกอย่างด้านนอก.

ที่นี้ อานิสงส์ของเครื่องรางอย่างด้านใน ของพระพุทธเจ้า นั้น ตรงกันข้าม ถ้าใครมีมาแขวนไว้เป็นสงบเย็น สะอาด สว่าง สงบขึ้นมากทันที; แต่ถ้าถึงที่สุด คือเครื่องรางชั้นสูงแล้ว วางไปเลย ไม่มีอะไรมาแผ้วพาน ให้ระคายชนได้แม้แต่สักเส้นเดียว นี่เครื่องรางของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้.

ทั้งหมดเท่าที่กล่าวมานี้ ล้วนแต่เป็นลักษณะอาการของการที่จะทำความเข้าใจกัน ในการที่จะมองด้านนอกหรือจะมองด้านใน ? มองอย่างไร ? และอันไหนมีความจำเป็นกว่า ? และเมื่อภักดีต่อพระธรรม หรือต่อพระศาสนา หรือต่อพระพุทธเจ้าแล้ว มันไม่มีทางอื่น นอกจากรีบหัดมองด้านในกันเสียเท่านั้น; และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ต้องเอาความดับทุกข์ในด้านใน ความดับทุกข์ที่จะดับทุกข์ได้จริง ต้องเป็นเรื่องของความดับทุกข์ที่เป็นด้านใน และดับทุกข์ภายใน. เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่วัตถุศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่พิธีรีตองศักดิ์สิทธิ์ ไม่ใช่อำนาจศักดิ์สิทธิ์ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ หรืออะไรทำนองนั้น แต่จะต้องเป็นธรรมะอันศักดิ์สิทธิ์.

ธรรมะที่แท้จริงเป็นสัจธรรม เราไม่ต้องพูดถึงศักดิ์สิทธิ์หรืออก เพราะมันยิ่งกว่าศักดิ์สิทธิ์ คำว่าศักดิ์สิทธิ์นี้มีค่าชนิดเดียวไปทันที หรือน้อยไปทันทีเมื่อเอาเข้าไปเทียบกับคำว่าธรรมะ เพราะว่าธรรมะนี้มันยิ่งกว่าศักดิ์สิทธิ์.

เพราะฉะนั้นเลิกวัตถุศักดิ์สิทธิ์ พิธีศักดิ์สิทธิ์ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อะไรอย่างนั้นกันเสียบ้างก็ดี เพราะว่าถ้าไปมัวศักดิ์สิทธิ์อยู่แต่ที่นั่นแล้ว จะไม่พบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ **แท้จริง คือธรรมะ.** เราจะไปมัวหวังพึ่งหรือนอนใจไว้ใจ อยู่แต่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างนอก ๆ เปลือก ๆ นี้ มันจึงเลยเข้าไม่ถึงเนื้อใน ก็กินเปลือกมังคุดไปเรื่อย ไม่ได้กินเนื้อมังคุด : คือไม่ได้รับผลที่น่าชื่นใจ ทั้งที่มันมีอยู่ในโลก และทั้งที่ธรรมชาติก็สร้าง

พุทธมอ

มาสำหรับเรา และสร้างเรามาสำหรับให้มีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดทั้งสิ้น.

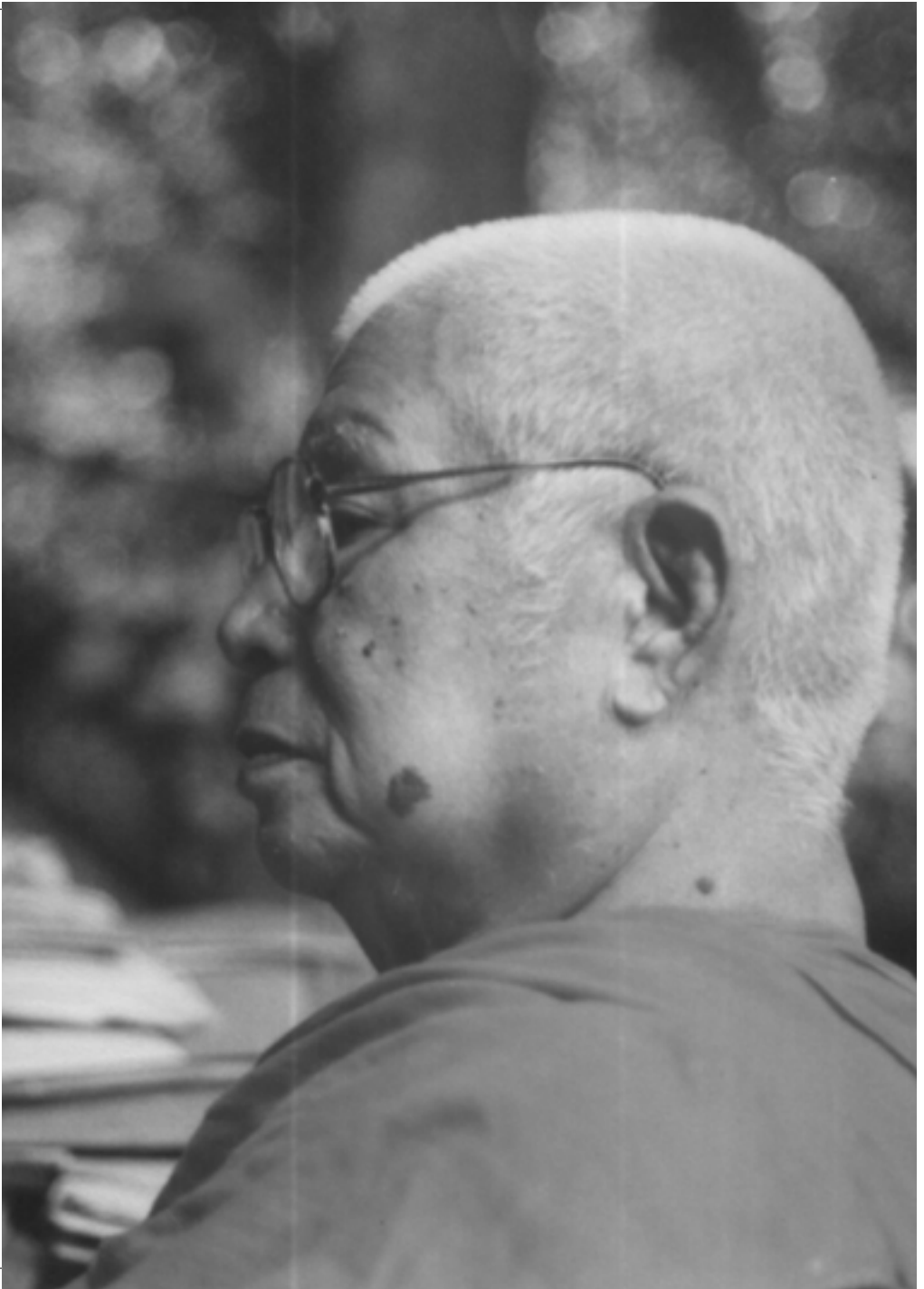
นี่คือประโยชน์หรืออานิสงส์ของการที่เราจะมองในด้านใน ให้เข้าถึง essence ที่ห้า หรือเข้าถึง essence ที่หก คือความว่างได้ มันก็ยิ่งดี; เรียกว่าเป็นการมองในด้านใน เข้าถึงใจความหรือศูนย์กลางของสิ่งทั้งปวง; แล้วในที่สุดก็จะถึงความเป็นอันเดียวกันกับความว่าง ว่างจากตัวกู ของกู.

นี่! ทั้งหมดนี้เป็นผล เป็นอานิสงส์ของการที่จะรู้จักมองในด้านใน เข้าถึงภาวะที่เป็น subjectivity จะเป็นภาวะที่ปราศจากต่อเมื่อมองกันในด้านใน และเป็นไปในลักษณะของฝ่ายที่กระทำ ไม่ถูกกระทำ แต่เป็นฝ่ายกระทำ คือเป็นผู้ชนะตลอดกาลนั่นเอง แล้วเราก็เป็นผู้ชนะไม่พ่ายแพ้ สมกับที่เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีนามว่าผู้ชนะ. ชินะ แปลว่าผู้ชนะ เช่น ชินสีหก็แปลว่าราชสีห์ผู้ชนะ เช่น ชินราชก็เป็นพระราชเจ้าผู้ชนะ; คำว่า "ชินะ" นี้เป็นชื่อเฉพาะชื่อหนึ่งของพระพุทธเจ้าด้วย.

เพราะฉะนั้นเราจึงถือว่าท่านเป็นผู้ชนะสิ่งทั้งปวง เราอาศัยวิธีของท่านเราก็เป็นผู้ชนะสิ่งทั้งปวงได้ และทั้งหมดนี้ก็สำเร็จมาได้จากความฉลาด สามารถมองในด้านใน ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

อาตมาขอยุติการบรรยายวันนี้ เพราะหมดเวลาเพียงเท่านี้.

สังจธัมมวารคฺณกถา

(ไม่มีอะไรคุ้มครองคนเท่าคุณพระ)

ธรรมโอษณของพุทธทาส “วิชาขุขชาเทศนา เล่ม ๑”
หมวดที่ ๓ ชุคธรรมเทศนา อันดับที่ ๒๓ บนพื้นแถบสีเขียว

๑/๒๕๑๑ กัณฑ์เช้า
ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖,
วันเสาร์ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
โย ฅมฺมํ ปสฺสตี, โส มํ ปสฺสตี;
โย ฅมฺมํ น ปสฺสตี, โส มํ น ปสฺสตี – ตี.
ฅมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ – ตี

ณ บัดนี้ จะได้วิไลขนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็น
เครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา –
ความเชื่อ และวิริยะ – ความพากเพียร ของ
ท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญออกงามก้าวหน้า ใน
พระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเรา
ทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนาในวันนี้ เห็นได้แล้วว่าเป็นธรรมเทศนาพิเศษ เนื่องในวันวิสาขบูชา เป็นอภิลักขิตสมัย เป็นวันที่กำหนดไว้ เป็นวันพิเศษ สำหรับพุทธบริษัท; ดังนั้นธรรมเทศนาในวันนี้ จึงเป็นธรรมเทศนาพิเศษ. เมื่อเป็นธรรมเทศนาพิเศษ ในวันพิเศษเช่นนี้ ก็หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้กระทำในใจ ให้แยก-กายเป็นพิเศษด้วย ให้สมกันกับที่ว่า วันนี้เป็นวันวิสาขบูชา.

คนส่วนมากยังไม่ได้เห็นความสำคัญของวันเช่นวันนี้ ไม่ได้เอาใจใส่ในวันเช่นวันนี้ ให้สมควรแก่กัน จึงได้รับประโยชน์ จากวันเช่นวันนี้ น้อยไป ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับประโยชน์จาก พระศาสนาน้อยไป.

คนบางคนอาจจะเถียงว่า ธรรมะไม่จำกัดเวลา วันไหนก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นวันนั้นวันนี้ ที่กำหนดไว้เป็นวันพิเศษ. การกล่าวอย่างนั้นก็ถูกเหมือนกัน; แต่ที่ไม่ถูกโดยสมบูรณ์ และ ยังมีช่องทางให้เหลวไหลได้. ในกรณีที่ไม่งำหนดวันใดวันหนึ่งไว้ เป็นวันสำคัญเป็นพิเศษนั้น ก็มีโอกาสให้คนเหลวไหลและ โลเล เหลวไหลไม่จริงเหล่านั้น, ทำอะไรไม่จริงไปตลอดทั้งปี, ปีหนึ่งก็เลยไม่มีวันพิเศษเช่นวันนี้แม้แต่สักวันเดียว. แต่ถ้าเรามากำหนดวันใดวันหนึ่งให้เป็นวันพิเศษไว้แล้ว อย่างน้อยก็จะต้องมีบ้างเป็นบางวัน ที่ทำให้ดีเป็นพิเศษ.

บางคนอาจจะเถียงว่า เราจะต้องทำให้ดีเป็นพิเศษทุกวัน อย่างนี้ก็ถูกเหมือนกัน; แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติไม่ได้ เพราะว่าคุณคนเราไม่สามารถจะทำอะไรให้ดีได้เป็นพิเศษ ได้ทุกวันนั่นเอง.

ถ้าทำได้ดีเป็นพิเศษทุกวัน มันก็ไม่มีอะไรพิเศษ คำว่าเป็น “พิเศษ” เช่นนี้เป็นต้น ก็ไม่จำเป็นจะต้องมี.

นี่แหละเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ตามปกติวิสัยของคนธรรมดาทั่วไป จึงต้องมีวันที่กำหนดไว้เป็นวันพิเศษ สำหรับทำอะไรให้ดีกว่าวันธรรมดา; จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายบางคนที่ยังไม่เคยสนใจ ในวันเช่นวันนี้ให้เป็นพิเศษนั้น จะได้คิดนึกในเรื่องนี้กันเสียใหม่ ให้ได้รับผลสมกันจริง ๆ.

บัณฑิตในกาลก่อน ได้กำหนดวันเช่นวันนี้ไว้ให้เป็นวันพิเศษ ก็เพราะเห็นประโยชน์ส่วนนี้เอง คือข้อที่ว่า เราไม่สามารถจะทำอะไร ให้ดีเป็นพิเศษเสมอไปทุกวันได้ จึงต้องมีวันที่กำหนดไว้ เป็นวันพิเศษ ดังที่กล่าวแล้ว. ในพระพุทธศาสนา นี้ ก็มีวันกำหนดไว้เป็นพิเศษ อย่างน้อยก็สามวันด้วยกัน คือ :-

วันวิสาขบูชา มีเหตุการณ์ เนื่องกันกับพระพุทธเจ้าโดยตรง คือเป็นวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพาน ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จะไม่มีเหตุการณ์ใดสำคัญไปกว่าวันเช่นวันนี้ ในวงการของพุทธศาสนา.

วันที่ถัดไปคือ **วันอาสาฬหบูชา** ก่อนหน้าวันเข้าพรรษา มีความสำคัญในข้อที่พระองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นตัวพุทธศาสนา, เป็นตัวธรรมะในพระพุทธศาสนา ได้แก่เรื่องอริยสัจจ์ เพราะฉะนั้นควรจะถือว่า วันเช่นวันอาสาฬหบูชา นั้น เป็นวันของพระธรรม เป็นวันที่ระลึกแก่พระธรรม.

ต่อไปออกพรรษาแล้ว ก็ถึงวันมาฆบูชา นี่เป็นวันที่ พระสงฆ์ ๑๒๕๐ รูป ล้วนแต่พระอรหันต์ประชุมกัน และ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมปาฏิโมกข์ ซึ่งเรียกว่า โอวาท- ปาฏิโมกข์, แสดงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่เป็นหัวข้อ สำคัญ ในท่ามกลางสงฆ์ ๑๒๕๐ องค์นั้น; ซึ่งเป็นการกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ที่มั่นคงสมบูรณ์ เป็นคณะสงฆ์แห่งพระพุทธศาสนา ได้เป็นไปถึงที่สุดแล้ว. ดังนั้น เราจะถือเอาวันมาฆบูชา นั้น ว่า เป็นวันแห่งพระสงฆ์.

นี่จึงได้วันสำคัญอยู่สามวัน คือวันวิสาขบูชา สำหรับ พระพุทธ, วันอาสาฬหบูชาสำหรับพระธรรม, และวัน มาฆบูชาสำหรับพระสงฆ์, ตามลำดับกันไป โดยลำดับ ๆ ดังนี้.

คนเหล่านี้อาจจะเห็นเป็นอย่างอื่น และอธิบายเป็นอย่างอื่น ก็ได้เกี่ยวกับวันสามวันนี้ แต่ในที่นี้ มุ่งหมายเจาะจงลงไป ในเหตุผลที่ใคร ๆ พอละเห็นได้ ว่าวันวิสาขบูชา นั้น เป็นวัน สำคัญสำหรับพระพุทธเจ้า โดยไม่มีปัญหาเลย. ส่วนวันอาสาฬหบูชา นั้น เป็นวันที่แสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร จึงจัดเป็นวันของ พระธรรม; แม้ว่าพระสงฆ์จะได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะการฟังธัมม- จักกัปปวัตตนสูตรนั้น แต่ก็ยังกระท่อนกระแท่นไม่สมบูรณ์. ครั้นล่วงไปถึงวันมาฆบูชาซึ่งเป็นวันที่แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่ ภิกษุสงฆ์ ๑๒๕๐ รูป และเป็นพระอรหันต์ล้วน. นี่ถือว่าคุณะ สงฆ์เป็นปึกแผ่นโดยสมบูรณ์แล้ว จึงถือว่าเป็นวันพระสงฆ์.

แต่แม้ว่าผู้ใด จะถือโดยเหตุผลอย่างอื่น กลับกันเสีย ก็ไม่เป็นไร; เป็นเรื่องความคิดเห็นส่วนบุคคล. เมื่อเราถืออย่างไรก็ทำในใจอย่างนั้น ถือความสำคัญอย่างนั้น. แล้วระลึกนึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในวันนั้น ๆ ให้มากเป็นพิเศษ ก็แล้วกัน ได้ชื่อว่าทำวันเช่นนี้ให้เป็นวันพิเศษ.

สำหรับวันนี้เป็นวันวิสาขบูชา เพราะว่าเป็นวันตรงกันกับวันที่กำหนดไว้ว่า เป็นวันที่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของสมเด็จพระบรมศาสดา ในวันเช่นวันนี้ เราประชุมกันกระทำพิธีวิสาขบูชา และก่อนแต่จะกระทำพิธีวิสาขบูชา ก็ได้ปรารภกันถึงเหตุการณ์นี้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจพอสมควร เป็นการเตรียมเนื้อเตรียมตัว เตรียมจิตเตรียมใจให้เหมาะสมที่จะทำวิสาขบูชาเป็นต้นนี้ ให้ได้ผลเป็นอย่างดีได้ประพฤติปฏิบัติกระทำกันอย่างนี้สืบ ๆ กันมาทุก ๆ ปี.

สำหรับในวันนั้นนั้น ก็จะได้กระทำอย่างเดียวกันอีก, คือขอให้ท่านทั้งหลายระลึกนึกถึง สิ่งที่สำคัญสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเนื่องกันกับพระพุทธเจ้า; กระทำในใจไว้ให้ดี ให้เกิดความรู้สึกในพระพุทธคุณนั้น ๆ ให้มากเป็นพิเศษ, แล้วจะได้มีจิตใจ หรือกำลังใจอันมากมาย ที่จะประกอบกรกระทำวิสาขบูชาในวันนี้ ซึ่งจะต้องทำด้วยความเสียสละ ความอดทน เป็นต้น อย่างสุดความสามารถทีเดียว. ถ้าหากว่ามีได้มีกำลังแห่งปิติปราโมทย์ เป็นต้น หล่อเลี้ยงจิตใจไว้แล้ว ก็ยากที่จะมีความอดทนมากถึงเพียงนั้นได้.

ในโอกาสแห่งวันนี้ จะได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า “คุณพระ” คำว่า คุณพระ ในที่นี้ หมายถึงคุณของพระ. *คุณของพระในที่นี้* ก็หมายถึง*คุณของพระพุทธเจ้า*, และหมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดา.

ท่านทั้งหลายทุกคน ได้ยินได้ฟังคำว่า คุณพระ มาแล้ว ทั้งนั้น แล้วตัวเองก็เคยพูดถึงอยู่เสมอ ทุกคนก็จะพูดถึงคุณพระบ้าง นึกรำพึงถึงคุณพระบ้าง หรือว่านึกถึงเพื่อให้มาช่วยตัวบ้าง, อย่างนี้กันอยู่ทั่ว ๆ ไป.

เป็นอันว่า คำว่าคุณพระคำนี้ เป็นที่รู้จักกันดี แต่ว่าทำไมจะต้องเอาสิ่งนี้มาพูดอีกเล่า? ดูคล้าย ๆ กับว่า เป็นการดูหมิ่นดูถูกท่านทั้งหลาย ว่ายังเป็นผู้ที่ไม่รู้จักคุณพระนั่นเอง. ที่จริงก็ควรจะพูดอย่างนั้น คือพูดว่า มีคนเป็นอันมาก รู้จักคุณพระ แต่เพียงสักว่าปากว่า; ไม่ได้มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง หรือแม้บางคนจะมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์. ดังนั้น การที่จะพูดถึงคุณพระกัน ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนสักครั้งหนึ่งนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่มีเหตุผลอันสมควร. หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้ตั้งใจฟัง ให้สำเร็จประโยชน์ ในโอกาสพิเศษเช่นโอกาสนี้.

คำว่า “คุณพระ” นี้ ก็ย่อมมีอยู่เป็นชั้น ๆ ลึกตื้นกว่ากัน เป็นลำดับ ๆ ไป เช่นเดียวกับกับคำว่าพระพุทธเจ้า : พระพุทธเจ้าของเด็ก ๆ ก็เป็นอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าของคนโตแล้วก็เป็นอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าของคนที่ไม่มีการศึกษาอย่างทั่วถึง

ก็เป็นอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าของผู้ที่มีการศึกษาอย่างทั่วถึง ก็มีเป็นอีกอย่างหนึ่ง, พระพุทธเจ้าของคนบุดูชนธรรมดา แม้จะมีการศึกษาอย่างทั่วถึง ก็เป็นไปอย่างหนึ่ง. พระพุทธเจ้าของ พระอริยบุคคล คือผู้บรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นต้นนั้น ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง, มีอยู่เป็นหลายระดับอย่างนี้. นี้เรียกว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าพระพุทธเจ้า ก็ยังมีอยู่เป็นหลายชั้น และหลายระดับ.

เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เราเรียกว่าคุณพระนี่ ก็มีอยู่เป็นหลายชั้นหลายระดับ; บางคนอ้างคุณพระมาเป็นที่พึ่ง แต่ที่จริงเป็นเรื่องอ้างคุณผีสาว นางไม้ อะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง มาเป็นที่พึ่งก็มี, โดยเอาพระไปปนกับภูต ผี ปีศาจ เหล่านั้นก็มี เช่นสรวงพระพุทธเจ้า เช่นสรวงพระพุทธรูปก็มี. พระพุทธรูปองค์นั้นชอบฉันของนี้, พระพุทธรูปองค์นั้นชอบฉันของนั้น, อย่างนี้ก็ยังมีอยู่ทั่วไป ในหมู่พุทธบริษัท. การอ้างคุณพระในทำนองอย่างนี้ แทนที่จะถูกคุณพระ ก็จะถูกคุณภูตผีปีศาจไปโดยไม่รู้สึกตัวก็ได้.

หวังว่า ท่านทั้งหลายควรจะได้พิจารณากันดูให้ดี ในเรื่องนี้เสียใหม่ ว่าสิ่งที่เรียกว่าคุณพระอันแท้จริงนั้น คืออะไรกันแน่? และที่มีอยู่อย่างต่ำ ๆ ก็ควรเลื่อนขึ้นไปให้สูง มีความรู้มีความเข้าใจถูกต้อง, ให้เป็นคุณพระจริง ๆ, แล้วสูงขึ้นไปตามลำดับจริง. สิ่งที่เราเรียกว่าคุณพระนั้นก็จะมีประโยชน์ และจะช่วยพุทธบริษัทได้จริงเหมือนกัน.

ถ้าว่าเอาตามชอบใจ ว่าคุณพระเป็นอะไร? เป็นอย่างไร?

มันก็เป็นคุณพระ สักว่าเดาเอาเองตามชอบใจ อาจจะไม่ตรง ไม่ถูกตามความจริงก็ได้ คุณพระในที่นี้ เราต้องหมายถึง คุณของพระ ซึ่งมุ่งหมายถึงพระพุทธเจ้าเป็นหลัก และทุกสิ่ง ที่เนื่องกันอยู่กับพระพุทธเจ้า.

คนที่มีความรู้เล็กน้อยจะเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้น แยกกันเป็นสามอย่างอยู่; แต่คนที่มีความรู้ความ เข้าใจในเรื่องนี้ดีแล้ว จะรู้สึก ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้น เป็นสิ่งเดียวกัน ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้.

ที่แตกแยกต่างกันอย่างนั้น เป็นเพียงภายนอก เป็นเพียง ลักษณะภายนอก หรือจะเรียกว่าเปลือกนอกก็จะถูกว่า. ถ้าเอา เนื้อในเป็นหลักกันแล้ว สิ่งทั้งสามนี้จะต้องเหมือน เป็นอันเดียวกันด้วย.

คุณของพระพุทธเจ้าโดยสรุปแล้ว ก็คือความบริสุทธิ์สะอาด สว่าง สงบ, คุณของพระธรรม ก็เหมือนกัน โดยเนื้อแท้แล้วก็ เพื่อความสะอาด สว่าง สงบ หรือเป็นความสะอาด สว่าง สงบ เสร็จแล้ว. คุณของพระสงฆ์ก็เหมือนกัน มีอยู่ในเนื้อในตัว ในจิตใจ เนื้อแท้ของท่าน ก็คือความสะอาด สว่าง สงบ; จะเป็น ความสะอาด สว่าง สงบ ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อัน ไหนก็เหมือนกันทั้งนั้น.

เพราะฉะนั้นผู้ที่มีความรู้จึงได้กล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี้เป็นสิ่งเดียวกันโดยใจความ; แตกต่างกันแต่สักว่าวัตถุ ภายนอก และไปแบ่งหน้าที่ให้แปลกออกไปว่า พระพุทธเจ้ามี

หน้าที่ตรัสรู้ พระธรรมคือสิ่งที่ตรัสรู้ พระสงฆ์คือผู้ที่รับเอา
สิ่งที่ตรัสรู้นั้นมา; อย่างนี้เรียกว่าพูดกันแต่เพียงข้างนอก อากา
รข้างนอก ซึ่งเป็นเหมือนกับเปลือก.

ถ้าถามว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ? พระธรรมคือสิ่ง
และสิ่งอะไรที่พระสงฆ์รับเอามา ? อย่างนี้แล้ว เรื่องก็กลายเป็น
เรื่องเดียวกันอีก คือรับวิชาความรู้, และการปฏิบัติ, มาปฏิบัติ
ให้เกิดผล เป็นความสะอาด สว่าง สงบ, เหมือนกันกับที่
พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ และเหมือนกันกับที่พระธรรมท่านเป็น.
เพราะเหตุฉะนั้นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จึงเหมือนกันแท้
และเป็นสิ่งเดียวกันโดยใจความ.

ถ้าพูดว่าเหมือนกัน หมายถึงของสามสิ่งเหมือนกัน; ถ้าพูด
ว่าสิ่งเดียวกัน ก็หมายถึงของสิ่งนั้นมีเพียงสิ่งเดียว. การที่พูด
ว่าเหมือนกัน และมีถึงสามสิ่งนั้น ก็เพราะยังมองไม่ลึกซึ้งพอ;
ถ้ามองลึกซึ้งพอก็จะเหลือเพียงสิ่งเดียว.

นี้เรียกว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยเนื้อแท้แล้ว
เป็นเพียงสิ่งเดียว ไม่ได้แยกกันอยู่เป็นสามสิ่ง. เมื่อเราเรียกว่า
คุณพระ เราก็ต้องหมายถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
รวมกัน; แม้บางที่เราจะเรียกว่า คุณของพระพุทธเจ้า ก็ยัง
หมายความว่ เล็งถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยทั้งสาม
อย่าง.

ถ้าจะนึกดูให้กว้างออกไปอีกหน่อยหนึ่ง **สิ่งที่เรียกว่า**
พระธรรมนั้นมีขอบเขต มีอานุภาพเป็นต้น สูงยิ่งไปกว่า

พระพุทธเจ้า; เพราะปรากฏชัดอยู่แล้วว่า แม้พระพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ประกาศพระองค์เองว่า เป็นผู้เคารพธรรม, มีธรรมเป็นที่เคารพ, พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม ดังนี้; อ้างถึงคุณพระธรรม เสียเลย ก็ยังจะกว้างขวางกว่า หรือครอบคลุมไปได้หมด.

นี่ก็เป็นอันแสดงว่า สิ่งที่เรียกว่าพระธรรมนั้น ตั้งอยู่ในฐานะเป็นประธานของสิ่งทุกสิ่ง, และยังคงมองเห็นได้ง่ายอีกว่า สิ่งที่เรียกว่าพระธรรมนี้ ไม่เกิดขึ้น ไม่มีดับไป. ส่วนพระพุทธเจ้า ของคนธรรมดาสามัญนั้น มีเกิดขึ้น และมีปรินิพพาน, เหมือนที่กำลังพูดอยู่เมื่อตะกี้นี้หยก ๆ ว่า วันประสูติ วันตรัสรู้ วันปรินิพพาน ซึ่งหมายถึง การเกิด และการตาย.

พระพุทธเจ้าในลักษณะอย่างนี้ เป็นพระพุทธเจ้าในภาษาคนธรรมดาพูด หมายถึงร่างกายของท่าน; แต่ถ้าพระพุทธเจ้าของคนที่มีความรู้พูดแล้ว ย่อมหมายถึงพระธรรม แม้พระพุทธเจ้าเองท่านก็ตรัสอย่างนั้นว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต; ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นธรรม. ผู้ที่ไม่เห็นธรรม แม้จะจับจีวรของตถาคตถืออยู่ ก็ไม่ชื่อว่าเห็นตถาคต” ดังนี้. และยังตรัสในวาระสุดท้ายที่จะปรินิพพานว่า “ธรรมวินัยนั้นอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอ ในเวลาที่ล่วงลับไปแล้วแห่งเรา”. นี่แหละพึงดูเถิดว่า แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า ธรรมะนั้นคือพระพุทธเจ้า.

เมื่อเราพูดว่าคุณพระ เราควรจะหมายความกว้าง ครอบคลุม

ครอบคลุมไปหมด ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์, และถ้าจะเรียกเพียงคำเดียว ก็ควรจะเล็งถึงพระธรรม; เพราะคำนี้รวมพระพุทธ และพระสงฆ์เข้าไว้ด้วยอย่างเต็มที่.

ขอให้จำไว้สักครั้งหนึ่งว่า เมื่อเราพูดถึงคำว่า พระธรรม ย่อมครอบคลุมความหมายของคำว่า พระพุทธและพระสงฆ์ไว้ด้วยอย่างเต็มที่, พระพุทธเจ้านั้น มีจิตใจเป็นธรรม มีอะไรเป็นธรรม, และธรรมะนั่นเองที่ทำบุคคลให้เป็นพระพุทธเจ้า และธรรมะนั่นเองที่ทำบุคคลให้เป็นพระสงฆ์; เพราะเหตุฉะนั้น พระพุทธ และพระสงฆ์ที่แท้จริง ก็คือพระธรรม. เราพูดถึงพระธรรมคำเดียวก็พอแล้ว เมื่อเป็นดังนี้เราจะเห็นได้ทันทีว่า คำว่าคุณพระนี้ โดยแท้จริงนั้นเล็งถึงพระธรรม.

ที่นี่ เราจะดูถึงสิ่งที่เรียกว่าพระธรรมกันต่อไปอีก ว่าเล็งถึงอะไร? สิ่งที่เราเรียกว่าพระธรรมนี้ ก็มีอยู่เป็นชั้น ๆ ตามสติปัญญาของคนผู้ที่จะดูหรือจะศึกษา.

อย่างเด็ก ๆ ลูกเล็ก ๆ ก็เอาหนังสือตำรับตำราเป็นพระธรรม เพราะเขาพูดว่า หีบพระธรรม หรือแสดงพระธรรมอย่างนี้อยู่ทั่ว ๆ ไป. เด็ก ๆ จึงเข้าใจว่า พระคัมภีร์หนังสือ หรือเสียงที่แสดงธรรมนี้เป็นพระธรรม อย่างนี้ก็มี.

คนที่ได้รับการศึกษานิดหน่อย ได้ยินว่า พระธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า. นี้ก็ดีขึ้นไปอีก บางคนก็ได้ยินมากไปถึงว่า พระธรรมคือสิ่งที่จะคุ้มครองสัตว์ทั้งหลาย ให้พ้นจากความทุกข์ นี้ก็ลึกขึ้นไป.

แต่ถ้าถือเอาตามความหมายของคำว่า พระธรรม ตามหลักแห่งภาษาบาลีแล้ว มันยังกว้างกว่านั้นอีก; เพราะคำว่า พระธรรม หรือธรรมตามภาษาบาลีนั้น หมายถึงทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไรเลย; อะไร ๆ ก็เรียกว่าธรรมทั้งนั้น : ที่เป็นฝ่ายนำมาซึ่งความทุกข์ ก็เรียกว่าธรรม, ที่เป็นฝ่ายนำมาซึ่งความดับทุกข์ ก็เรียกว่าธรรม, ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ธรรม จึงจัดเป็นธรรมดำธรรมขาว. และธรรมไม่ดำไม่ขาว ธรรมดำคือฝ่ายชั่ว ธรรมขาวคือฝ่ายดี ธรรมไม่ดำไม่ขาวคืออยู่เหนือความดีและความชั่ว เป็นความหลุดพ้นออกไปจากโลกนี้.

ทีนี้สิ่งนั้น หมายถึงอะไร ? สิ่งนั้นยังหมายถึงทุก ๆ สิ่ง เมื่อจะพูดให้เข้าใจกันได้ถึงคำว่าทุก ๆ สิ่ง ก็ต้องนึกหาคำพูด หรือวิธีพูด ให้เข้าใจกันได้, ตามที่สังเกตเห็นแล้วว่า อาจจะทำให้เข้าใจได้ นั่นก็คือการที่พิจารณาสิ่งที่เรียกว่าธรรมกันใน ๔ ความหมาย :

ความหมายที่ ๑. หมายถึง **ตัวธรรมชาติ** ทุกอย่างทุกประการเรียกว่าธรรม.

ความหมายที่ ๒. หมายถึง **กฎของธรรมชาติ** ที่มีประจำอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างเหล่านั้น ก็เรียกว่าธรรม.

ความหมายที่ ๓. หมายถึง **หน้าที่ ที่มีมนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ** ให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติเหล่านั้น แม้หน้าที่อันนี้ ก็เรียกว่า ธรรม.

ความหมายที่ ๔. หมายถึง **ผลที่มีมนุษย์ได้รับ** จากการ

ปฏิบัติหน้าที่นั้น ๆ, ผลอันนี้ทั้งหมดไม่ว่าชนิดไหน ก็ล้วน เรียกว่า ธรรม.

สรุปความแล้วก็หมายถึงตัวธรรมชาติ ตัวกฎของธรรมชาติ ตัวหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ และผลของการปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมชาติ; นี้เรียกว่า ธรรม.

เมื่อเป็นดังนี้ท่านจะเห็นได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมนั้น มีความหมายมากเหลือประมาณ, เหลือที่จะกล่าวได้ด้วยคำพูดของคนเรา จึงกล่าวได้แต่เพียงประมวลมาเป็นพวก ๆ เป็นหมวด ๆ หรือเป็นประเภท ๆ ไป, และยิ่งกว่านั้นยังมีความยากลำบากอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือในข้อที่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมะนั้น บางอย่างมองเห็นตัว บางอย่างมองไม่เห็นตัว, บางอย่างไม่อยู่ในวิสัย ที่คนธรรมดาทั่วไปจะมองเห็น หรือรู้จักได้ ก็มี.

และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือว่า ธรรมะในบางลักษณะนั้น อยู่ในวิสัยที่จะเอามาพูดด้วยคำพูดของมนุษย์ไม่ได้, คือว่าปากของมนุษย์ไม่สามารถจะบรรยายสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ในลักษณะนั้นได้ แม้ว่าจะเห็นอยู่ ประจักษ์อยู่ในใจ ก็ยังเอามาพูดด้วยปากไม่ได้; เพราะธรรมะประเภทนั้นต้องพูดได้ด้วยกรหุปากหนึ่งเงียบไปที่เดียว.

มีอยู่ก็แต่ว่า ทุกคนที่สนใจก็ไปลองปฏิบัติดู ให้ได้รับผลอย่างนั้นขึ้นมาในจิตในใจ แล้วก็รู้จักรู้จักสิ่งนั้นเองอีกว่า เป็นสิ่งที่พูดด้วยปากไม่ได้ จึงต้องนั่งต่อไปอีกตามเดิม สอนกันมาด้วยการหุบปากอย่างนี้เรื่อย ๆ มาตามลำดับ. นี้หมายถึงสิ่งที่

เรียกว่าธรรมะ ในประเภทที่บรรยายด้วยปากของคนไม่ได้.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านทั้งหลายลองพิจารณาดูเถิดว่า สิ่ง
ที่เรียกว่า ธรรมะนั้น คืออะไร ? สำหรับประเภทที่เป็นรูปธรรม
มีวัตถุเป็นของแข็ง เป็นของเห็นได้ด้วยตา เป็นของสัมผัสได้ด้วย
ด้วย หู จมูก ลิ้น กาย อย่างนี้มันก็มีอยู่พวกหนึ่ง, แต่พวกที่อยู่
เหนือวิสัยที่จะสัมผัสได้ ด้วยอายตนะตามปกตินี้ ก็ยังมีอยู่อีก
พวกหนึ่ง, และมีอยู่อีกพวกหนึ่งซึ่งเป็นที่ไม่ปรากฏ แก่คน
ทั้งหลายทั่วไป, จนถึงกับต้องเรียกว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็น
กายสิทธิ์ หรือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มองไม่เห็นตัว แต่มีอำนาจยิ่งกว่า
สิ่งใด ดังนี้ก็มี.

เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เราเรียกว่า คุณพระ นั้น ย่อมมีความ
หมายกว้างขวางลึกซึ้ง; รวมไปถึงสิ่งที่มองไม่เห็นตัว และสิ่งที่
เอามาพูดด้วยปากไม่ได้ นั่นด้วยเหมือนกัน.

ดังนั้น ถ้าถามว่า คุณพระ นั้นคืออะไร ? คำตอบไปใน
ทางขลัง ทางศักดิ์สิทธิ์ กายสิทธิ์ ก็เป็นการถูกต้องเหมือนกัน,
เพราะมันเหนือวิสัยที่จะเอามาพูดได้ จึงได้จัดไว้ในฐานะเป็น
สิ่งที่เร้นลับที่สุด ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด จนไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี
นอกจากจะเรียกด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ว่า ธรรมะหรือธรรมธาตุ,
ธรรม-ธา-ตุ; ธรรมธาตุ แปลว่า ธาตุแห่งธรรมะ, สิ่งนี้มีธาตุ
แห่งธรรมะ; แต่เป็นธรรมะในลักษณะที่พูดด้วยปากไม่ได้ เห็น
ด้วยตาไม่ได้ จับคลำด้วยมือไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า พระ หรือ คุณพระก็ตาม ต้องอยู่ใน

ลักษณะที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เร็นลับต่อคนทั่วไป มองเห็นไม่ได้ เข้าใจไม่ได้ อย่างนี้ก็มิใช่; แต่ถึงอย่างนั้นก็ดี ถ้าบุคคลประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธี ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอนไว้เป็นต้นแล้ว ก็ยังจะถึงคุณพระได้.

คนในสมัยนี้ยังมีความโงะเขลามาก ถึงขนาดที่ไมู้จักสิ่งนั้นว่าเป็นอะไรกันแน่; แต่ก็สามารถนำเอาสิ่งนั้นมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ก็มีอยู่มากมายหลายอย่าง ยกตัวอย่างเช่นเรื่องของไฟฟ้า ซึ่งคนไมู้จักว่ามันเป็นอะไรโดยแน่นอน โดยแท้จริงถึงที่สุด รู้อย่างผิวเผินในข้อที่ว่า ไฟฟ้าคืออะไร; แต่รู้ละเอียดมากพอที่จะเอามันมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างนั้นอย่างนี้ได้. นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาสามัญที่สุดแล้ว.

ในเรื่องที่เกี่ยวกับพระ หรือคุณพระ นี้ก็เหมือนกัน; ถ้ายังไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงพระ หรือตัวคุณของพระได้ถึงที่สุด; เป็นคนธรรมดาสามัญ ก็จงประพฤติปฏิบัติตามวิธี ที่ท่านได้สั่งสอนไว้อย่างถูกต้องนั้น ให้ครบให้บริบูรณ์เถิด ก็สามารถจะได้รับประโยชน์จากคุณของพระ ที่จะคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานได้.

เราไม่ควรจะมีปัญหาให้มากมาย ให้อย่างยากลำบาก ในข้อที่ว่า สิ่งนั้นคืออะไร? แต่เราควรจะมีการเอาใจใส่ให้มากเป็นพิเศษ ในข้อที่ว่า เราจะได้รับประโยชน์จากสิ่งนั้นได้อย่างไร เรื่องของคุณพระนี้ก็เหมือนกัน ขอให้สนใจในข้อที่ว่า คุณพระคืออะไรนั้น แต่พอสถานประมาณเถิด; แต่แล้วให้สนใจในข้อ

ที่ว่าเราจะเอาคุณพระนั้น มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่เรา ให้ได้มากอย่างเดียว ให้ได้มากที่สุด อย่างเดียวก็นั่นแล้ว.

ศาสนาที่ถือพระเจ้า ก็ไม่มีความเข้าใจในเรื่องพระเจ้า แต่ใช้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ระวังความทุกข์ร้อนในใจได้, สิ่งทีเรียกว่าพระ หรือคุณพระ ก็มีความลึกลับ เช่นเดียวกับคำว่า พระเจ้าเหมือนกัน และถ้ากล่าวโดยที่ถูกต้องแล้ว เป็นสิ่งเดียวกันด้วยซ้ำไป; แต่ใครจะเรียกชื่ออะไรก็ได้ทั้งนั้น สำคัญที่สุดอยู่ที่ว่า จะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร นี่มากกว่า.

ถ้าจะถือไปในทางเป็นสังคตศีลธิ์เร้นลับ ก็จงถือแต่เพียงว่าสังคตศีลธิ์เร้นลับ; แต่การที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับมัน ต้องไม่ใช่เป็นไปในลักษณะที่สังคตศีลธิ์หรือเร้นลับ, แต่เป็นไปในลักษณะที่มองเห็นอยู่ว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ในลักษณะอย่างนั้น ๆ และปรากฏแก่ใจของบุคคลผู้เข้าไปเกี่ยวข้องได้.

สิ่งที่เรียกว่าพระนี้ เรามีไว้สำหรับปราบมาร, เป็นคู่ปรปักษ์กันกับสิ่งที่เรียกว่ามาร. สิ่งทีเรียกว่ามารก็เป็นฝ่ายความทุกข์; สิ่งทีเรียกว่าพระก็เป็นฝ่ายความดับทุกข์; ถ้าดับทุกข์ได้เราก็เรียกว่าอยู่กับพระ; ถ้ามีความทุกข์ก็เรียกว่าอยู่กับมาร. นี่ก็เป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ ที่เพียงพอแล้วว่าจะอะไรเป็นพระ? หรืออะไรเป็นมาร? ถ้ายังมีความเดือดร้อนใจ หม่นหมองใจ ทนทมานใจ อยู่ ก็พึงรู้เถิดว่าอยู่กับมาร ไม่ได้อยู่กับพระ. แม้จะตะโกนอยู่ ว่า พุทฺธิ์ สรณํ คจฺฉามิ เหมือนเมื่อตะกี้นี้ ให้ดังลั่นไปทั้งวัน

ทั้งคืน มันก็อยู่กับพระไม่ได้ คงอยู่กับมารอยู่นั่นเอง.

ฉะนั้นทุกคนจงรู้จักปรับปรุงจิตใจของตน ให้มีความสะอาด สว่าง สงบ จึงจะชื่อว่าอยู่กับพระ, แม้ว่าจะมีความศักดิ์สิทธิ์ ก็ศักดิ์สิทธิ์ตรงที่ว่าจะดับทุกข์ได้, และจะดับทุกข์ได้ นี้ มันแน่นอนอยู่ตรงที่ ปฏิบัติให้ตรงตามที่พระท่านสอน หรือพระท่านต้องการ.

พวกที่ถือพระเจ้า เขาก็ถือว่า พระเจ้าต้องการให้คนเรา รับผิดชอบต่อผู้อื่น ต้องการให้คนเราเห็นแก่ผู้อื่น ยิ่งกว่าตัวเอง ให้ล้มตัวเองเสีย. เมื่อใครเชื่อพระเจ้า และไปปฏิบัติในลักษณะที่รักผู้อื่น ยิ่งกว่าตัวมันก็ทำลายกิเลสที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว มีความโลก ความโกรธ ความหลง เป็นต้นเสียได้. เขาก็มีความผาสุกได้ โดยที่ไม่รู้จักพระเจ้า, โดยที่พระเจ้ายิ่งคงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้. รูปร่างหน้าตาพระเจ้าเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ อะไร ๆ ก็ล้วนแต่ไม่รู้ รู้แต่เพียงว่า พระเจ้าท่านต้องการให้คนทุกคน ไม่มีความเห็นแก่ตัว ให้รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว ให้รับใช้ผู้อื่น. การรับใช้ผู้อื่นนั้น คือการรับใช้พระเจ้า นี่เป็นหลักทั่วไปในศาสนาที่ถือพระเจ้า.

ในพุทธศาสนาเรามีคำว่า พระธรรม แทนคำว่าพระเจ้า. เราจะต้องรับใช้พระธรรม โดยวิธีเดียวกัน คือว่าธรรมะมีหลักเกณฑ์อยู่อย่างไร, ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร จะต้องประพฤติปฏิบัติตามนั้นให้ครบถ้วนบริบูรณ์.

ธรรมะในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ นั้น

แหละเป็นธรรมะในกรณีนี้. เราจะต้องรับใช้ธรรมะข้อนี้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามหน้าที่ของมนุษย์ ตามที่กฎธรรมชาติได้กำหนดไว้ได้อย่างไร. กฎของธรรมชาติได้กำหนดไว้ว่า ทำไปอย่างนี้ ก็จะมีผลอย่างนี้เกิดขึ้น ทำไปอย่างโน้น ก็จะมีผลอย่างโน้นเกิดขึ้น ดังนี้ เป็นต้น.

เราจะต้องเลือกกระทำไปแต่ในทางที่เราต้องการ คือให้ เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ : ดับความโลภ ความโกรธ ความหลง ดับความเห็นแก่ตัว ดับความรู้สึกที่เป็นตัวกู เป็นของกู; ซึ่งเป็น ฝ่ายพญามารซึ่งจะต้องยกหูชูหางตามธรรมดาของพญามาร, เป็นการเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง ขึ้นมาตามลำดับ ดังนี้.

เมื่อเรารู้จักว่าพระธรรมหรือพระเจ้าที่แท้จริงนั้น คือกฎที่มีอยู่ตามธรรมชาติ สำหรับให้มนุษย์ประพฤติหรือกระทำ ให้ เป็นไปในลักษณะที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้น เราก็นับถืออย่าง เคร่งครัด ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ก็ได้ผลเป็นความสงบสุข ขึ้นมา.

นี่แหละเรียกว่า ได้ถึงพระเจ้า หรือได้ถึงพระธรรม และ ได้รับประโยชน์จากการมีพระเจ้า หรือการมีพระธรรม. และนั่นแหละคือการที่มีคุณพระอยู่กับเนื้อกับตัว เป็นเครื่องคุ้มครองตัว ไม่ให้มีความทุกข์, หรือพูดอย่างบุคคลลัทธิฐาน ก็คือว่า ไม่ให้พญามารมาเบียดเบียนได้.

ท่านทั้งหลายรู้จักคุณพระกัน ในลักษณะเช่นนี้แล้วหรือ

ยัง ? ก็ลองพิจารณาด้วยตนเองจงทุก ๆ คนเถิด. ที่ต้องเอามาพูดนี้ ก็เพราะเข้าใจว่าบางคนยังไม่รู้, บางคนยังรู้อย่างเด็ก ๆ, บางคนรู้อย่างผู้ใหญ่ แต่นั่นน้อยเกินไป, คนชนิดนี้ล้วนแต่ว่า เสียชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา ยังไม่ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ จึงเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเอามาพูดจากัน ในโอกาสที่สำคัญเช่นวันนี้.

สิ่งที่เราเรียกว่าคุณพระนี่ เราต้องมีอยู่ประจำตัว สำหรับเป็นเครื่องคุ้มครองเรา ให้พ้นจากการเบียดเบียนของพญามาร, นั่นแหละจึงเรียกว่าเป็นผู้มีคุณพระโดยแท้จริง.

นี่จะพูดถึงคุณพระ ในลักษณะบางลักษณะ เพื่อความเข้าใจต่อไปอีก ว่าเราต้องอาศัยคุณพระเราจึงจะดำเนินไปได้ถูกทางที่ไป ท่านจะช่วยคุ้มครองได้ทุกสิ่งทุกอย่าง; แล้วยิ่งกว่านั้นก็คือว่า ไม่ต้องลงทุนอะไรมากมาย คนโง่ ๆ เท่านั้นที่จะลงทุนมากมาย เพื่อจะให้ได้มาซึ่งคุณพระหรือพระธรรม, ลงทุนถึงกับสิ้นเนื้อประดาตัวก็มี; แล้วผลสุดท้ายก็ไม่ได้อะไรนอกจากความโง่ แล้วก็ว่าอ้างว่า เป็นผู้ทำไปเพื่อคุณของพระ เพื่อบูชาคุณของพระ เพื่อได้มาซึ่งคุณของพระ แต่ที่แท้แล้ว ได้มาแต่ความโง่ ได้มาแต่คุณของความโง่ เป็นญาติผีปีศาจ ชนิดที่ล่องลอยอย่างใดอย่างหนึ่ง ชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่เท่านั้นเอง.

คุณพระของพุทธเจ้านั้นให้ฟรี คือว่าให้เปล่า ไม่ต้องเสียสตางค์; ไม่ต้องลงทุนเป็นเงินเป็นทอง เป็นข้าวเป็นของ มาก

มายอะไรเลย. หรือถ้าฉลาดทำเป็น ก็จะไม่ต้องใช้เงินใช้ทองอะไรด้วย ขอแต่ให้รู้จักทำกายวาจาใจ นี้ ให้ถูกต้องเท่านั้น.

ฉะนั้นคุณพระที่แท้จริงนั้น ไม่ต้องซื้อไม่ต้องหา; ถ้าต้องลงทุนหรือซื้อหาแล้ว ระวังให้ดี จะกลายเป็นคุณของภุมมพีศาจไป โดยไม่รู้สีกตัว อย่างน้อยก็ภุมมพีศาจคือ ความโง่ของตัวเอง ความโลภของตัวเอง.

คนพวกที่ทำบุญชนิดที่เป็นการค้ากำไรเกินควร ลงทุนไปนิดหนึ่ง จะเอาผลอย่างนั้นอย่างนี้ มากมายมโหฬาร. ทำบุญสักบาทหนึ่ง ก็ยกขึ้นท่วมหัวแล้วท่วมหัวอีก ส่งกันต่อ ๆ ไป ไม่มีที่สิ้นสุด; อย่างนี้เพื่อจะเอาอะไร? เพื่อจะเอาคุณพระ หรือเพื่อจะเอาอะไร? ลองคิดดู คุณพระในลักษณะอย่างนั้น เป็นเรื่องของคนโลกมาก เป็นเรื่องของคนค้ากำไรเกินควร. ถ้าได้มาจะเป็นอย่างไร? ก็คงจะเป็นคนที่ค้ากำไรเกินควรยิ่งขึ้นไป มีนิสัยที่ละโมภโกลาหลมากขึ้นไป.

คุณพระอย่างนั้นจะดีหรือไม่ดี ก็ลองไปคิดดูเอง. นี่แหละเป็นข้อที่ว่า แม้พูดถึงกันอยู่เสมอ แต่ก็ยังไม่แน่ว่าได้มีอยู่จริง และมีอยู่ถูกต้อง.

ทีนี้ก็มาถึงปัญหาอีกบางอย่าง คือปัญหาในข้อที่ว่า มักจะเอามาปน ๆ กันเสียในระหว่างสองฝ่ายนี้ คือเรื่องทำบาป-ทำบุญ เรื่องพระ กับ มาร นี้ เอามาปนกันจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นพระเป็นมาร, ไม่รู้ว่าอะไรเป็นบาป หรืออะไรเป็นบุญ. บางคนเคร่งมากก็ถือจนกระทั่งว่า ทำอะไรไม่ได้ อย่างนี้ก็มิอยู่.

พวกเคร่ง ๆ นั้น ลองคิดดูว่าเขาทำอะไร ? เขามีคำพูดอย่างเคร่งครัด มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จนกระทั่งกระดุกกระดิกก็ไม่ได้; แล้วก็อ้างว่า นี่เป็นการปฏิบัติที่เต็มที่ เพื่อมีพระหรือมีคุณพระอย่างเต็มที่. นี่ก็เรียกว่ามากเกินไป หรือกลับกันอยู่.

ถ้าคนเคร่งครัดมากเกินไปในลักษณะที่ว่ามันแล้ว เรื่องก็จะไกลาหล่นวายเป็นเสียประมาณ; เช่นว่าคนจะทำนาгин ก็ทำไม่ได้ เพราะว่าการทำนานั้น ต้องไถนา ต้องคราดนา ต้องทำหลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ ประการ ชนิดที่ว่าสัตว์มีชีวิตในท้องนานั้นจะต้องตายไป เพราะการทำนา. ที่นั้นคนนั้นจะทำอย่างไร เมื่อนาก็จะต้องทำ เมื่อสัตว์ก็จะไม่ต้องถูกฆ่า ?

นี่มันก็อยู่ที่ว่า เขารู้จักพระอย่างถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง อีกนั่นเอง. พระที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าก็สอนถึงเรื่องเจตนา : มีเจตนาที่ถูกต้องนั้นแหละมีพระอยู่ในใจ, เจตนาที่ถูกต้องนั้นแหละ ช่วยทำให้ไม่เป็นบาป.

สมมุติว่า ชาวนาสักคนหนึ่งจะต้องไถนา ถ้าเขาที่ความรู้จักถูกต้อง ตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ก็จะรู้จักตั้งใจ ดำรงไว้ในลักษณะที่ถูกต้อง, คือไม่ใช่เจตนาที่จะฆ่าสัตว์ในท้องนานั้น; แต่ว่าเจตนาอันนี้เพียงแต่ทำตามหน้าที่ ที่มีมนุษย์จะต้องทำตามกฎของธรรมชาติ ดังที่กล่าวแล้วว่า หน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาตินั้นคือธรรมะ.

เราจะต้องทำนาгин อย่างนี้ก็เรียกว่า เป็นการทำหน้าที่

ตามกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นเจตนาบริสุทธิ์ผุดผ่องในการที่จะทำนาเท่านั้น ไม่ใช่เจตนาที่จะฆ่าสัตว์ เช่นปลูกและหอยเป็นต้นในท้องนานั้น. เมื่อมีเจตนาอย่างนี้ ก็เป็นเจตนาที่ประกอบไปด้วยธรรมะ; แล้วธรรมะนั้นเองก็จะเป็นพระ, แล้วพระนั้นเองก็จะคุ้มครองให้ไม่ต้องบาป.

นี่แหละลองคิดดูเถิดว่า แม้แต่คนจะทำนา กิน เลี้ยงปาก เลี้ยงท้อง ก็ยังต้องมีคุณพระ แล้วก็คุ้มครองเขา ให้ไม่ต้องเป็นบาปเพราะการทำนา.

แม้ที่สุดแต่ว่า งานที่ยากยิ่งไปกว่านั้น; เช่นว่าเราจะต้องกินยาถ่าย ถ่ายตัวพยาธิในท้องออกไป, ถ้าเราจะทำด้วยความโกรธ คิดว่าจะฆ่ามันเสีย; อย่างนี้ก็ต้องเป็นบาป. ถ้ามาตั้งอกตั้งใจให้ดี สำนวณจิตสำรวมใจให้ดี ให้ถูกต้องตามวิธีของธรรมะ ไม่มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์เหล่านั้น; แต่มีเจตนาที่จะกินยา เพื่อความรอดอยู่แห่งชีวิตของตน แล้วก็กินยานั้น. อย่างนี้ก็เรียกว่าธรรมะ คือความเข้าใจที่ถูกต้องนั้น ย่อมคุ้มครองบุคคลนั้นไว้ ไม่ให้ต้องเป็นบาป เพราะการกินยาถ่ายตัวพยาธิเป็นต้น. นี้ก็เรียกว่ามีคุณพระคุ้มครองเรา เราจึงไม่ต้องเป็นบาป.

หรือว่า คนที่จะทำงาน เช่นว่าจะต้องตัดคอกคน เพราะเป็นเพศฆาต. ถ้าเขามีธรรมะ, มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง, มีอุดมคติถูกต้องในเรื่องนี้แล้ว; การที่เพศฆาตคนนั้นจะตัดคอกใครลงไปสักคนหนึ่ง ก็หาได้เป็นบาปไม่ เพราะว่าเขากะทำไป ในฐานะที่ร่วมมือกันกับธรรมะหรือพระธรรมเพื่อจะรักษาไว้ซึ่ง

ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรมในโลกนี้. เขาจึงปฏิบัติหน้าที่นี้ตามกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นเพศฆราวาสที่ตึ้นนั้นจึงไม่มีบาป; เว้นไว้แต่เพศฆราวาสที่เฒ่า รั้งจ้างเขาในหน้าที่อันนั้นด้วยความโง่ ด้วยความหลง ด้วยความโลภ ด้วยความเห็นแก่ตัวเป็นต้น มันจึงจะเป็นบาป.

ถึงแม้ว่า ทหารที่จะต้องรบกัน ยิงกัน ทำลายกัน คราวละมาก ๆ สูญเสียชีวิตไปนี้; ถ้าเป็นทหารที่ดีก็มีคุณพระคุ้มครองไม่ให้ต้องเป็นบาป. ทหารทุกคนจะต้องศึกษาจนรู้จักพระ และมีคุณพระคุ้มครอง แล้วก็ทำไปด้วยจิตใจที่ประกอบไปด้วยธรรมะ ไม่ใช่ฆ่าคน ทำไปด้วยอุตมคติที่จะรักษาไว้ ซึ่งความเป็นธรรมในโลก; อย่างนี้เรียกว่าเขาไม่ได้ฆ่าคน. เขาไม่ได้เป็นบาปเพราะการยิงปืนออกไป หรือปล่อยระเบิดออกไปให้คนตาย คุณพระเป็นผู้คุ้มครองเขาเหล่านั้น ไม่ให้ต้องเป็นบาป.

แต่ว่า ถ้าเป็นทหารรับจ้างเอาเงิน หรือมุ่งหมายประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยอำนาจ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้นแล้ว, ยิงปืนออกไปอย่างเดียวกัน, หรือใช้อาวุธอะไรออกไปอย่างเดียวกัน มันก็ต้องเป็นบาป, และเป็นบาปอย่างยิ่ง. แม้จะมีพระฆราวาสคอยอยู่เป็นพวง ๆ มันก็ไม่พ้นจากบาปอันนี้ไปได้เลย; เพราะว่ามันยังไม่ใช่พระ ยังไม่ใช่คุณพระ เป็นเพียงวัตถุ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยความซึ่ขลาดหรือความเข้าใจอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วมาเรียกเขาเองว่าพระ.

พระไม่ได้อยู่ที่พระเครื่องที่ฆราวาสคนนั้น แต่อยู่ที่จิตใจ ที่

ได้รู้ได้เห็นได้เข้าใจอย่างถูกต้อง ว่าอะไรเป็นอะไร. ถ้าหากว่า พระเครื่องที่แขวนอยู่ที่คอ ได้ช่วยให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างนี้ก็คืออยู่ และเป็นพระจริง, หรือว่าเป็นนิมิต เป็นเครื่องหมาย เป็นสัญลักษณ์ของพระได้. แต่ถ้าว่าแขวนพระเครื่องอยู่ที่คอแล้ว มีจิตใจประกอบไปด้วยความโลภ เป็นต้นแล้ว ซ้ำเขา เพื่อจะเอาประโยชน์ส่วนตน อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว คนเหล่านี้ก็ต้องเป็นบาป เหมือนกับคนที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตตามธรรมดา.

นี่แหละเรียกว่า มันสำคัญอยู่มาก อยู่ตรงที่ว่ามีคุณพระ ช่วยคุ้มครองหรือไม่? ถ้าทหารเหล่าใดมีคุณพระจริง คุ้มครองใจจริง ก็ไม่มีทางที่จะเป็นบาป ในการที่ใช้อาวุธออกไปครั้งหนึ่ง ทำให้คนตายตั้งหมื่นตั้งแสนตั้งล้าน หรือแม้หมดโลกของ อัมภพาล. แต่ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว แม้ทำให้ใครเขาขาดไปสักข้างหนึ่งเท่านั้น มันก็จะต้องมีบาป อย่างมากมายคุ้มกันทีเดียว.

นี่เป็นเพียงตัวอย่างที่นำมาแสดง ให้เห็นว่า **อะไร ๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์เรานี้ ต้องเกี่ยวเนื่องกันอยู่กับคุณพระ; จะต้องมีสิ่งทีเรียกว่าคุณพระนี้ กำกับอยู่ด้วยเสมอไป จึงจะพ้นจากมาร คือจะพ้นจากกิเลส หรือความทุกข์ได้.** เราจะต้องรู้จักใช้คุณพระ สำหรับทำให้มีความผาสุก ความสะอาด ความสว่าง ความสงบเย็น เป็นต้น อยู่ตลอดเวลา, และในที่สุดได้ช่วยให้ เราได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือว่า ให้มีคุณพระกันในระดับที่สูงสุดจริง ๆ คือพ้นจากกิเลสโดย

ประการที่ปวง.

เป็นพระกันจริง ๆ มีคุณพระมากพอ จนทำให้ตัวเอง เป็นพระเสียเอง ดังนี้ ที่เราเรียกกันว่าเป็นพระอริยบุคคล. อย่าง นี้ก็เรียกว่า เขาได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ เพราะ อำนาจของสิ่ง ที่เรียกว่าคุณพระนั้น.

ที่นี้เหนือไปกว่านั้น ก็คือว่ายังจะต้องช่วยผู้อื่น ให้ได้รับ ประโยชน์ท่านองนี้อีกด้วย หมายความว่า มีคุณพระมาก และกว้างขวางพอที่จะแผ่แผ่แก่ผู้อื่นด้วย. เราจึงทำความดี หรือการประพฤติธรรมะ ในลักษณะที่เป็นพระให้กว้างขวาง ให้มีมากพอ ที่จะเอื้อเพื่อแผ่แผ่แก่บุคคลอื่นด้วย แม้ว่าเราจะ ได้ทำเพื่อตัวเอง สำเร็จเสร็จสิ้นไปแล้วก็ตาม.

.... ..

ที่นี้ เราจะมาพิจารณาดูกันต่อไป ถึงการ**ประพฤติปฏิบัติ หรือการกระทำ ที่จะทำให้มีคุณพระขึ้นมา.** ในขั้นแรกนี้ อยากรจะกล่าวถึงส่วนที่จะต้องเว้นกันเสียก่อน.

คนที่จะมีพระ หรือมีคุณพระนั้น ต้องไม่นับถืออะไร ๆ ยิ่งไปกว่าพระ. อย่างนับถืออะไรให้ยิ่งไปกว่าพระ ข้อนี้ไปคิดดูเอง ก็แล้วกัน นับถือเงินยิ่งกว่าพระหรือไม่ ? ลองไปคิดดูเองก็ แล้วกัน รักลูกรักหลานยิ่งกว่าพระหรือไม่ ? ไปคิดดูเองก็แล้ว กัน รักหน้ารักต้ายิ่งกว่าพระหรือไม่ ? ก็ไปคิดดูเองก็แล้วกัน. ถ้าจะมีพระกันจริง ๆ มีคุณพระกันจริง ๆ ก็จงอย่านับถืออะไร

ให้ยิ่งไปกว่าพระ.

มองอีกทีหนึ่งก็คือว่า อย่ามีตัวเป็นของตัวเอง; อย่ามีตัวเป็นของตัวเองเสียเลย นั่นแหละเป็นการดี. แต่ถ้าจะมีตัวเป็นของอะไรบ้าง ก็ต้องมีตัวเป็นของพระ. อย่าได้มีตัวเป็นของตัวเอง; ถ้าจะพูดว่า มีตัวเป็นของตัวเอง ก็ให้ตัวหลังนี้เป็นพระ อาศัยหลักของพระธรรม มาเป็นหลักสำหรับที่จะเป็นตัว. ถ้าจะมีตัวก็ต้องมีตัวเป็นของพระ หรือของพระธรรม, คือเป็นตัวที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ด้วยความซื่อตรง จงรักภักดีต่อสิ่งที่เรียกว่าพระธรรม. นี้เรียกว่าอย่ามีตัวเป็นของตัวเอง แต่มีตัวเป็นของพระ.

ทีนี้ถ้าหากว่า มีอะไร ๆ มีทรัพย์สมบัติอะไร มีอะไรก็ตามเถอะ ก็อย่ามีในฐานะเป็นของตัวเอง; ให้เป็นของพระ. เช่นว่ามีเงินทองข้าวของเรือกสวน ไร่ นา อะไรมากมายอย่างนี้ ก็อย่าได้กล้ำมีเป็นของตัวเอง. จงให้มีเป็นของพระ คือของธรรม ของพระธรรม ของธรรมชาติ ของกฎของธรรมชาติ.

เราจะต้องรู้ว่า สิ่งต่าง ๆ นี้เป็นธรรมชาติ และเป็นของธรรมชาติ อยู่ใต้กฎของธรรมชาติไม่ใช่ของเรา; เราจะต้องรับความจริงข้อนี้, ยอมรับความจริงข้อนี้ มีอะไรก็มีได้ แต่ให้เป็นของพระ หรือของธรรมะ หรือของธรรมชาติ อย่าไปกล้ำยึดมั่นถือมั่นว่าของตัวเอง.

ทีนี้ถ้าเราจะทำอะไรกันบ้าง ? จะทำอะไรก็ตาม อย่าทำเพื่อตัว. จงทำเพื่อพระอย่างเดียวกันอีก : จะทำที่วัด หรือจะทำที่บ้าน หรือจะทำที่ไหนก็ตาม; ที่ทำอยู่อย่างเห็นดีเห็นอยู่

เหลือไหลไคลย้อยทั้งกลางวันกลางคืนนั้น. อย่าได้ทำเพื่อตัว; แต่จงทำเพื่อพระ เพื่อธรรม, เพื่อธรรมะ หรือเพื่อกฎของ ธรรมชาติ, ตามกฎของธรรมชาติ, ที่ทำแล้วมันจะขุดเกลาคความ เห็นแก่ตัวให้เป็นผู้หมดความเห็นแก่ตัว ไม่มีความคิดว่าตัว เหลือแต่ธรรมชาติ ก็พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.

และในที่สุด แม้แต่จะกินก็อย่ากินตามอำนาจของกิเลส. อย่ากินตามความต้องการของพญามาร. คนเดี๋ยวนี้อินตาม ความต้องการของพญามารเพราะว่า เขาเป็นขี้ข้า เป็นบ่าว เป็นทาสของพญามาร เห็นแก่ปากเห็นแก่ท้อง : ต้องกินอย่าง นั้น ต้องกินอย่างนี้. แม้แต่เป็นพระเป็นเณรแล้ว ก็ยังจะกิน อย่างนั้น ยังจะกินอย่างนี้ ตามอำนาจของกิเลส หรือพญามาร. ฉะนั้นของกินที่เหลือเพื่อมันจึงมีมากทั่วไปหมด แล้วยังอุตริกิน ของที่ไม่น่ากิน ไม่ควรกิน.

เขาอุตริกิน โดยวิธีที่ไม่สมควรจะใช้วิธีเช่นนั้นในการกิน อย่างนี้เป็นต้น, แล้วโฆษณาชักชวนกันให้ลุ่มหลงแต่ในเรื่องกิน โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้าง. ดูเถิดว่า การโฆษณาชักชวนใน เรื่องอย่างนี้มีมากเท่าไร ถ้าว่าเอาเทียบกันกับการโฆษณา ชักชวนเพื่อมาศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะแล้ว มันต่างกันไกล อย่างน่าใจหาย.

ในพวกโฆษณาต่าง ๆ นั้น ทางหนังสือพิมพ์ก็ดี ทางวิทยุ ก็ดี ทางอะไรทุกอย่างก็ดี ไปดูเถาะว่า เขาชักชวนกันเพื่อ อะไร ? โฆษณากันเพื่ออะไร ? ในที่สุดก็เพื่อกินทางตา ทางหู

ทางจุก ทางลิ้น ทางอะไรก็ตาม, กินเพื่อให้สมกับความอยากของกิเลส ตัณหา หรือพญามาร. คนที่มีนิสัยสันดานอย่างนี้เป็นข้าของพญามาร ไม่ใช่เป็นคนของพระ จึงกินอะไรตามที่กิเลส หรือพญามารต้องการจะกิน.

ถ้าเราเป็นพุทธบริษัท ต้องการจะมีพระ มีคุณของพระ ก็ต้องกินเท่าที่พระแนะนำให้กิน พระแนะนำให้กินอะไร ให้กินอย่างไร ให้กินเท่าไร กินเมื่อไร ก็ไปคิดดูเอง ก็พอจะเข้าใจได้ว่า พระแนะนำให้กินอย่างไร เป็นต้น. แล้วก็กินอย่างนั้น อย่าเห็นแก่กิน จนกินเพื่อกิเลส เพื่อพญามาร; แต่จงกินตามที่พระแนะนำ.

อีกอย่างหนึ่ง จะมองดูให้ลึกซึ้งลงไปอีก ก็คือว่า อย่ากินอะไรที่เป็นของตัวเอง, อย่ากินอะไรที่เป็นของตัวเอง แต่จงกินเท่าที่เป็นของพระ.

กินอะไรที่เป็นของตัวเองนั้น หมายความว่า กินสิ่งที่หามาได้ด้วยกิเลส ด้วยความหมายมั่นว่าของกู ว่าตัวกู. อะไรที่ได้มาด้วยอำนาจของกิเลสอย่างนี้ อย่ากินเข้าไป. จงกินแต่สิ่งที่ได้มา โดยวิธีที่ไม่เกี่ยวกับกิเลส แต่เกี่ยวกับธรรมะ; เช่นหาเงินได้มาโดยวิธีที่สุจริต; อย่างนี้เรียกว่า เป็นของที่พระให้มาสำหรับกิน ก็กินได้. แต่ถ้ามีของกินที่ได้มาโดยทุจริต อย่างนี้มันเป็นทรัพย์สมบัติของพญามาร หรือเป็นตัวกู-ของกู ที่ยกหูชูหาง เป็นของพญามาร. อย่ากินของที่ได้มาในลักษณะอย่างนี้. นี้เรียกว่า อย่ากินอะไรที่เป็นของตัวเอง แต่ให้กินอะไร ๆ ที่เป็น

ของพระ เท่าที่พระอำนาจให้ออนุญาตให้.

เพียงเท่านี้ก็ดูเหมือนจะพอแล้ว ที่ว่า เราจะเว้นขาด
 ห่างออกไปเสียจากสิ่งที่จะทำให้ไม่มีพระ ให้มีแต่मार.
 อย่างนับถืออะไรยิ่งกว่าพระ, อย่างมีตัวเป็นของตัวเอง, แต่มีตัว
 เป็นของพระ, อย่างมีทรัพย์สินสมบัติเป็นของตัวเอง อย่าทำอะไร
 เพื่อตัว อย่ากินอะไรตามใจตัว, และอย่ากินอะไรที่ไม่ใช่
 ของพระ คืออย่ากินอะไรที่เป็นของตัวเอง ที่ได้มาเพราะอำนาจ
 กิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือได้มาในทางที่
 ไม่ถูกไม่ควร.

เรื่องนี้พระพุทธเจ้าท่านสอนนักสอนหนา และท่านกำชับ
 นักกำชับหนา ว่าภิกษุทั้งหลายจะไม่บริโภคสิ่งที่ได้มา ด้วยการ
 กระทำ อเนสนา -หน้าที่ที่ไม่ใช่ของพระไปทำเข้า, แล้วเขาให้
 เงิน ให้ของ ให้อะไรมากิน ท่านห้ามไม่ให้กิน.

แม้แต่การแสดงธรรมะบนธรรมาสถานนี้ ถ้าแสดงไปเพียงเป็น
 ที่ถูกออกถูกใจ เป็นที่พอใจแก่ท่านผู้ฟังทั้งหลาย แล้วเอาอะไร
 มาให้กิน พระก็ไม่ควรจะกิน เพราะเป็นอเนสนา เพราะเป็น
 สิ่งที่ได้มาอย่างไม่ถูกต้อง ขึ้นกินเข้าไปก็เรียกว่าเป็นลูกจ้างของ
 กิเลส กินค่าจ้างของกิเลส ไม่ได้กินอาหารของพระเลย.

ทั้งพระทั้งฆราวาสก็ควรจะนึกอย่างเดียวกันหมด ว่าเราจะ
 หลีกเลียงอย่างไร ที่จะให้ฉลาดแคล้วพ้นไปจากสิ่งที่เรียกว่า
 มาร ? และทำอย่างไรจึงจะถึงสิ่งที่เรียกว่าพระหรือคุณพระ ?

....

ต่อไป ก็จะได้พูดถึงวิธีที่ว่า **ทำอะไร จึงจะได้ถึง
คุณพระต่อไป ?** เราได้เว้นสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่การถึงคุณพระแล้ว
แล้วเราจะได้เดินต่อไปอย่างไร จึงจะถึงซึ่งคุณพระนั้น ? เรื่อง
นี้พูดได้ไม่รู้จบ เป็นเรื่องละเอียดพิสดาร มีนัยยะมาก.

แต่ถ้าจะกล่าวโดยสรุปเป็นประเภท ก็พอจะกล่าวได้ว่ามี
อยู่สี่ ๔ ประเภท : คือเราจะต้องถึงคุณพระ โดยวิธีที่มีการ
กระทำแต่ที่ติงามเป็นชีวิตประจำวัน. เราจะต้องมีกำลังจิตเพียง
พอและถูกต้อง. เราจะต้องมีกำลังปัญญาเพียงพอและถูกต้อง;
แล้วเราจะต้องมีความเชื่อที่ถูกต้องเป็นรากฐานหรือพื้นฐาน.

ถ้าพูดกลับกันขึ้นไปจากทางนี้ก็ว่า เราจะต้องมีความเชื่อ
ที่ถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวกับพระ นั้นเป็นพื้นฐาน; แล้วเราจะต้อง
มีปัญญา คือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและเพียงพอ; แล้วเรา
จะต้องมีกำลังจิต กำลังใจที่มากและเพียงพอ แล้วเราจะต้อง
มีการประพฤติกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจ ที่ติงามอยู่ใน
ชีวิตประจำวัน.

พูดกลับมาแต่ต้นอีกทีหนึ่งก็ว่า จะต้องมีการกระทำที่ติงาม
ในชีวิตประจำวัน จะต้องมีการกำลังจิตที่เพียงพอ จะต้องมีการ
ปัญญาที่เพียงพอ; และทั้งหมดนั้นจะต้องมีความเชื่อ หรือ
ศรัทธา ที่ถูกต้องเป็นพื้นฐาน ศรัทธา-ความเชื่อนี้ จะต้องม
อยู่เป็นพื้นฐานของทุก ๆ สิ่ง และตลอดเวลา.

เราจะต้องเชื่อพระ ไม่ใช่เชื่อตัวเอง. เชื่อตัวเองนั้นหมาย

ถึงเชื่อกิเลส ตัณหา เชื่อพญามาร. เชื่อพระนั้น ไม่เอาตามกิเลส; แต่เอาตามวิธีของพระ ตามกฎของพระ ตามแบบของพระ; อย่างนี้เรียกว่าเชื่อพระ ไม่ใช่เชื่อตัวเอง. เชื่อตัวเองคือ เชื่อตัวกู-ของกู ที่ยกหูชูหางอยู่ตามปรกตินั้น; นั้นไม่ใช่พระ. นั่นแหละคือตัวเองที่มาจาก ความยึดมั่นถือมั่นว่าเรา ว่าของเรา เป็นเรื่องของกิเลส ตัณหาไปทั้งนั้น.

นี่เราเชื่อพระ ก็ต้องเชื่อพระที่ถูก อย่าให้ผิด. ถ้าเชื่อผิดก็ถูกพระปลอม; ถ้าเชื่อถูก ก็ถูกพระจริง; เมื่อต้องการจะมีพระจริงก็ต้องเชื่อให้ถูก. นี่จะต้องสังคายนากันเสียใหม่ ในเรื่องความเชื่อ ซึ่งมีอยู่เดี๋ยวนี้ ว่าความเชื่อของเรานั้นถูกต้องจริง ทนต่อการพิสูจน์ทุกอย่างทุกทาง หรือหาไม่ ?

เมื่อความเชื่อมีถูกแล้ว ความรู้นั้นก็ต้องถูกต้องแน่นอน; เรียกว่ามีปัญญาถูกต้อง. แล้วก็เพิ่มกำลังจิตให้มาก ด้วยการทำสมาธิ หรือด้วยการรวบรวมกำลังจิต โดยวิธีทางใดทางหนึ่ง ให้มีกำลังจิตที่มั่นคงมากมาย, เพื่อให้สามารถดำเนินไปตามแนวของพระ และตลอดทั้งวันทั้งคืน. ต้องเป็นอยู่ด้วยการกระทำ ที่ถูกต้องไปหมด; เรื่องกิน เรื่องปาก เรื่องท้อง, เรื่องชีวิตประจำวัน เรื่องการพูดจา, เรื่องสามัญธรรมดาทั้งหมดนี้ ก็ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องไปเป็นชีวิตประจำวันอยู่เสมอ.

นี่แหละจึงกล่าวว่า เราจะมีพระ หรือมีคุณพระได้ ก็ต้องมีการกระทำทางกาย ทางวาจา ที่ดีทั้งสามในชีวิตประจำวัน ทุกวันไปจนตลอดชีวิต.

จะต้องอบรมจิตใจให้มีสมาธิ มีความบริสุทธิ์ มีความตั้งมั่น มีความแคล้วคล่องว่องไว ในการคิดการนึก นี้เรียกว่ามีกำลังจิตมาก เพียงพอและถูกต้อง.

แล้วก็มีปัญญา รู้ซึ้งที่ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่ตน เป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติ เป็นผลที่เกิดมาตามธรรมชาติ; ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวเรา นี่เป็นปัญญา ที่จะต้องทำให้แจ่มแจ้งอยู่เสมอ รวมกันแล้วมันก็เป็นความรู้ เป็นการกระทำ เป็นผลของการกระทำที่ถูกต้องไปหมด นั่นแหละคือตัวพระ นั่นแหละคือคุณพระ ที่จะช่วยได้ทุกเมื่อ.

....

ทีนี้ปัญหาเหลืออยู่ว่า **ที่ว่าคุณพระนี้จะช่วย จริงหรือไม่จริง ?** จะไม่เล่นตลก ไม่ช่วยเหมือนกับคน ๆ เรา ที่เห็น ๆ กันอยู่ทั่วไปนี้ อารมณดีก็ช่วย อารมณไม่ดีก็ไม่ช่วย; อย่างนี้จะเป็นได้หรือไม่ ? ความลุ่ม ๆ ดอน ๆ อย่างนั้น มันเป็นเรื่องของคน; แต่สำหรับพระ หรือคุณพระนั้นจะต้องจริงเสมอไป. พระจะช่วยหรือไม่ช่วย นี่มันไม่สำคัญอยู่ที่พระ มันสำคัญอยู่ที่เรา ว่าเรามีคุณพระหรือไม่, ว่าเรามีคุณพระที่แท้จริงหรือไม่มี.

ถ้าเรามีคุณพระที่แท้จริงแล้ว ไม่ต้องสงสัยเลย เป็นการช่วยอยู่แล้วตลอดเวลา. การปฏิบัติตามคำระบุนุของพระนั้น เป็นการช่วยตัวเองอยู่แล้วตลอดเวลา; พระจึงช่วยคนอยู่แล้ว

ตลอดเวลา ที่คนปฏิบัติตามพระ. และเมื่อเราปฏิบัติตามพระ อยู่ ก็เรียกว่าเรามีคุณพระอยู่กับตัวเรา เมื่อมีคุณพระก็ช่วยแน่.

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า เรามีคุณพระหรือไม่? ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คุณพระนี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์เร้นลับ เราจะทำออกมา ให้ปรากฏออกมาแก่เราได้หรือไม่? ถ้าเราทำให้ปรากฏแก่เราได้ ก็หมายความว่า เราเอามาใช้ได้; คุณพระนี้อยู่ในอำนาจของเราเหมือนกัน, อยู่ตรงที่ว่าเราเอามาใช้ได้; ไม่ใช่ที่เราจะบังคับพระไม่ได้ เราบังคับพระได้ ด้วยการประพฤติปฏิบัติให้ดี ให้ถูก ให้ตรง ให้บริสุทธิ์ยุติธรรม ให้มีความมั่งคั่งมั่งมีตั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย.

ถ้าเราปฏิบัติอย่างทีกล่าวนี้อันนี้ได้ พระจะช่วยเราเป็นแน่นอน. จะเรียกว่าเรบบังคับพระก็ได้ จะเรียกว่าพระสงสารเราก็ได้ นั่นไม่สำคัญ; แต่มันแน่นอนอยู่ตรงที่ว่า ได้รับการช่วยจากพระแล้ว. นี้เรียกว่าเราเอาคุณพระมาใช้ได้ ด้วยการกระทำของเราเอง; ช่วยได้แน่ ๆ. เหมือนกับที่ว่า กินเข้าไปเกิด แล้วมันก็จะอิมเอง; ไม่ใช่เรากินแล้ว เราจะต้องขอรับรองว่าจงอิม ๆ ขึ้นมาอีก.

ถ้าเรากินเข้าไปมันก็จะอิมเองฉันใด เรามีคุณพระแล้ว คุณพระก็คุ้มครองเอง ฉันนั้น. เพราะฉะนั้นไม่ต้องเป็นห่วงกลัวว่า พระจะไม่ช่วย. ความเหลวแหลกมันอยู่ที่เจ้าตัว ไม่ประพฤติปฏิบัติให้ถูกให้ตรง ตามที่พระต้องการ แล้วก็มัวโทษว่าพระไม่ช่วย; นั่นคือคนโกหก มดเท็จ ตลบแต่ลง แสนที่จะกล่าวได้

ว่าเป็นคนโกหกขนาดไหนกัน.

ต้องการจะให้พระช่วย แต่แล้วก็เล่นตลกกับพระ : หันหลังให้พระ, หน้าให้หัวหลังหลอกกับพระแล้วก็โทษว่าพระไม่ช่วย, อย่างนี้มีอยู่ทั่วไป. การกระทำอย่างนั้นไม่สมควรเลย ถ้าเป็นการกระทำด้วยเจตนาแล้ว ก็ยิ่งไม่สมควรใหญ่.

แม้กระทำไปโดยไม่เจตนา คือไม่รู้สึกละ ไม่เข้าใจ มันก็ยังเป็นการเล่นตลกกับพระอยู่นั่นแหละ. เพราะฉะนั้นจึงต้องได้รับทุกข์ ได้รับโทษ ได้รับความทรมานไป ตามประสาของคนที่ไม่รู้ ไม่รู้ทั้งข้างบน ทั้งตรงกลาง ทั้งข้างล่าง ไม่รู้ทั้งเหนือทั้งใต้ ไม่รู้อะไรหมด เป็นการกระทำที่เลื่อนลอยไปตามความไม่รู้; เพราะการศึกษาไม่เพียงพอ, เพราะว่ามันนั่นแหละไม่สนใจในเรื่องนี้, สนใจแต่จะค้ากำไรเกินควรทำเดียว, สนใจแต่จะทำบุญในลักษณะที่ค้ากำไรเกินควรทำเดียว.

คนอย่างทีกล่าวนี้นี้ พระท่านไม่ชอบ ท่านเกลียดชังหน้าคนชนิดนี้ ท่านจึงไม่ช่วย; ฉะนั้นคนทำบุญชนิดค้ากำไรเกินควรนี้ จะต้องประสบกับความยุ่งยากลำบาก. แม้จะร่ำรวยก็รวยสำหรับเป็นทุกข์, แม้จะมีอะไรมาก ก็จะมีสำหรับเป็นทุกข์, แม้จะมีชีวิตอยู่ ก็สำหรับจะเป็นทุกข์ไป ตามแบบของคนร่ำรวย. คนที่มีพระเป็นพระนั้น จะไม่มีอาการอย่างนี้ จะมีแต่ความ สะอาด สว่าง สงบ มาก ขึ้น ๆ.

นี่แหละขอให้ท่านทั้งหลาย พิจารณาดูให้ดีว่า สิ่งที่เรา

ว่าคุณพระ ๆ นี้ ท่านมีกันแล้วหรือยัง ? ที่เอามาพูดนี้ จะถือว่าคุณดูหมิ่นท่านทั้งหลายก็ได้ เพราะยังมีความเชื่ออยู่ว่าบางคนยังไม่มีคุณพระ, บางคนยังมีคุณพระน้อยเกินไป, บางคนก็มีคุณพระมาก แต่เป็นพระปลอม, และยังคงต้องพูดกันต่อไปในลักษณะที่เป็นการชำระสะสาง ให้พระเป็นพระจริง และให้มีกันมาก ๆ พอสมควรแก่อัตภาพของตน ๆ.

ในที่สุดนี้อยากสรุปความว่า สิ่งที่เราเรียกว่าพระนั้น รวมกันอยู่ไม่ได้กับตัวกู หรือของกู; เพราะตัวกู-ของกูนั้นมันยกหูชูหางเรื่อย. สิ่งที่เราเรียกว่าพระหรือคุณพระนี้ รวมกันอยู่ไม่ได้กับตัวกู หรือของกู. จึงมีความแน่ใจในข้อนี้เกิด.

คุณพระจะปรากฏแต่ในเวลาที่มีจิตว่างจากตัวกู หรือของกู. ถ้าจิตว่างจากตัวกู-ของกูเด็ดขาด พระก็มีอย่างเด็ดขาด, อยู่กับเนื้อกับตัวอย่างเด็ดขาด. ถ้าจิตว่างจากตัวกู-ของกูแต่เพียงครั้งคราว พระก็มีเพียงครั้งคราว; แต่ก็ยังเป็นพระที่ช่วยได้ ตลอดเวลา หรือทุกครั้งที่มีจิตว่างจากตัวกู-ของกู ไม่ยกหูชูหางเหมือนที่เป็น ๆ มาแล้ว.

ผู้ใดมีความเชื่อพระ แทนเชื่อตัวกูเมื่อใด ก็จะมีคุณพระที่แท้จริงเมื่อนั้น; เพราะฉะนั้นจึงมีความเชื่อพระอย่าได้เชื่อกิเลส ตัณหา หรือเชื่อตัวเอง. อย่ามีตัวเป็นของตัวเอง แต่มีตัวเป็นของพระ. อย่ามีอะไร ๆ เป็นทรัพย์สินสมบัติของตัวเอง แต่ให้เป็นทรัพย์สินสมบัติของพระ. อย่าทำอะไรเพื่อตัว แต่ทำเพื่อพระ. อย่ากินอะไรตามใจตัว ต้องกินตามใจพระ. และอย่ากินอะไรที่เป็นของ

ตัว แต่กินอะไรที่เป็นของพระ ตามที่พระโปรดประทานมา ก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้มีพระ และมีคุณพระได้สมตามความปรารถนา.

วันนี้เป็นวันที่ระลึกแห่งวิสาขบูชา เป็นวันที่ระลึกถึงพระพุทธรเจ้าโดยเฉพาะ. พระพุทธรเจ้านี้คือพระ คุณของท่านคือคุณพระ. เรามาพูดเรื่องนี้กันในวันนี้ ก็นับว่าเหมาะสมแก่กาลเทศะ. หวังว่าท่านทั้งหลายจะเอาไปคิดดูให้ดี ให้มีความเข้าใจในเรื่องนี้ และต้องการจะชำระสะสางปัญหาเรื่องนี้ ให้มีพระ หรือมีคุณพระยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันเช่นนี้ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา เป็นการเตรียมเนื้อเตรียมตัวไว้ให้ดี สำหรับจะทำวิสาขบูชาในคำคตินี้ ให้เป็นไปในลักษณะที่เป็นพระ และมีคุณพระเจริญก้าวหน้าตามความประสงค์ จงทุกประการเทอญ.

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เหวอ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ฟ้าสว่างทางปรมาตถ์, อภิศรรม, อุบาสก

ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส “ฟ้าสว่างระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ (ตอน ๒)”
หมวดที่ ๕ ชุดปกิณกะ อันดับที่ ๔๖.ง บนพื้นแถบสีม่วง

၁၆၄

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวคำบรรยาย ในชุดฟ้าสาง ต่อไปตามเดิม. เราได้พูดกันถึงเรื่อง ฟ้าสางระหว่างห้าสิบปีที่มีสวนโมกข์ เป็นลำดับ ๆ มา. วันนี้ก็มาถึงเรื่อง ฟ้าสางทางปรมาตม์, ฟ้าสางทางอภิธรรม, ฟ้าสางทางอุบาสก ขอให้ท่านทั้งหลาย พยายามกำหนดจดจำ พิจารณาดูเอาเอง ให้ได้รับข้อความที่เป็นประโยชน์ ตรงตาม ความประสงค์ของท่าน. อาตมามีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวไป ตามลำดับ เพื่อให้ครบชุดกันเสียที; ในแต่ละเรื่อง ๆ ล้วนแต่มี ข้อความเกี่ยวกับคนทั่วไป ซึ่งท่านทั้งหลาย ก็อาจจะถือเอา ความหมายนั้น ๆ ได้เป็นประโยชน์ ในวันนี้ ข้อแรกก็คือ :-

ฟ้าสว่างทางปรมาตม์

คำว่า “ปรมาตม์” นี้ก็เป็นคำคุ่นหูของท่านทั้งหลาย แล้วก็มักจะมาพร้อม ๆ กัน หรือคู่กันกับคำว่า “อภิธรรม”; ในชนบางพวกเขาใช้แทนกันเลย; ปรมาตม์ก็คืออภิธรรม, อภิธรรมก็คือปรมาตม์, อย่างนี้ก็มี. แต่ถ้าเราดูให้ลึกซึ้งจริง ๆ จะพบว่าคนละคำ มีความมุ่งหมายต่างกัน **ปรมาตม์ แปลว่า มีเนื้อความอันยิ่งหรืออันลึก, อภิธรรม มีความหมายว่า ธรรมะอันยิ่งหรืออันเกิน.** ถ้าจะแยกให้เด็ดขาดกันเสียตั้งแต่ต้น **ประกันความพ้นเพื่อ ก็จะพูดว่า ปรมาตม์นั้นมันซูดลึกลงไป, อภิธรรมนั้นมันขยายกว้างออกไป.** อันหนึ่งมันเจาะลึกลงไป, อันหนึ่งมันขยายออกกว้างไปทางข้าง ๆ หรือโดยรอบ, ถ้าถือเอาใจความอย่างนี้แล้วก็จะเข้าใจได้ง่าย. เรามีเรื่องปรมาตม์คือว่า มันมีเรื่องลึกที่ต้องซูดหรือเจาะลงไปให้ถึง, แล้วเราก็มีเรื่องอภิธรรม ที่จะขยายขอบเขตออกไปรอบตัว ให้มันกว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้. นี้จะได้วินิจฉัยกันโดยละเอียดต่อไปข้างหน้า.

ขอให้สนใจว่า ปรมาตม์ นี้มัน คล้าย ๆ กับคำว่า ปรัชญา ในความหมายที่ถูกต้องของภาษาบาลีหรือสันสกฤต แล้วก็จะได้เป็นรากฐานของศีลธรรม. ความรู้ในชั้นปรมาตม์ อาจจะใช้เป็นรากฐานของศีลธรรม, ให้สำเร็จประโยชน์ถึงที่สุด. อาตมาเห็นว่าควรจะสนใจอย่างยิ่ง เดียวนี้ท่านทั้งหลายก็มาสนใจ

ธรรมะ อาตมาก็เกณฑ์ให้สนใจสิ่งๆที่เรียกว่า ปรมาตถ.

การศึกษาที่ไม่สมบรูณ์ หรือเท่าที่ท่านทั้งหลายมีอยู่อย่าง ไม่สมบรูณ์ มันจะดึงไปสู่ความเห็นแก่ตัว; นี้ขอให้สังเกตดูให้ ดีในข้อนี้กันก่อน ว่าการศึกษาที่นิยมยกย่องกันนักในโลกนี้ มันได้กลายเป็นเครื่องมือให้เห็นแก่ตัว ดึงไปสู่ความเห็นแก่ตัว. ท่านดูการศึกษาในโลก ตั้งแต่ต่ำที่สุดถึงสูงสุด มันเพื่อตัว, เพื่อความเห็นแก่ตัว นี้มันยังไม่ใช่ปรมาตถ เพราะการเห็นแก่ตัว นั้นมันทำลาย. เดียวนี้เรายิ่งฉลาด ยิ่งรู้มากยิ่งฉลาด มันก็มองเห็นโอกาสที่จะเห็นแก่ตัว, ที่จะเอาเปรียบผู้อื่น, มันก็เดินไปในทางเอาเปรียบผู้อื่น. ขอให้ดูในโลกเวลานี้ทั้งโลกนี้ เขามุ่งทำสิ่งเพื่อประโยชน์ของตัวเอง; แต่ละประเทศล้วนแต่เห็นแก่ตัว ทั้งที่ประเทศนั้นเจริญด้วยการศึกษา เรียกว่าในระดับสูงสุดของโลก เขาก็ยังเห็นแก่ตัว, บางที่จะพูดได้เลยว่า ยิ่งรู้มากยิ่งเห็นแก่ตัวเก่ง, ยิ่งรู้มากยิ่งเห็นแก่ตัวเก่ง. แล้วมันจะเกิดผลอะไร ขึ้น ?

ขึ้นชื่อว่า ความเห็นแก่ตัว, ความเห็นแก่ตัว, ช่วยดูให้ ดี ๆ แม้จะเห็นแก่ตัวอยู่คนเดียว มันก็กัดหัวใจคนนั้นอย่าง ยิ่ง อยู่แล้ว. คนเห็นแก่ตัวจะคิดนึกไปในทางที่จะให้เกิดความทุกข์ แก่ตัวทั้งนั้นแหละ มันอยากได้เกินขอบเขต หรืออิจฉาริษยา, หรือมันคิดไป ในทำนองที่ จิตใจของเจ้าของนั้นมันจะมีความทุกข์ เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียวมันก็แยแล้ว. ทีนี้ถ้าความเห็นแก่ตัว นี้มันขยายไปยังผู้อื่น ออกไปกระทบกระทั่งกับผู้อื่น มันก็เกิด

เรื่อง ได้ทะเลาะวิวาทกัน โดยบุคคลโดยหมู่โดยคณะ โดยประเทศ หรือว่าโดยครึ่งโลกเลย; ถ้าเขาแบ่งกันเป็นครึ่งโลกต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัวแล้วมันก็จะเป็นอย่างไร. นี้เราไม่ได้มีส่วนสงครามอะไรกับใคร ก็พลอยเดือดร้อนจากสงคราม ที่เนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของแต่ละฝ่าย.

อย่างนี้เรียกว่าการศึกษาไม่พอ, การศึกษานั้นไม่เป็นปรมาัตถ์พอ ไม่ลึกซึ้งพอ, ไม่เห็นตามที่เป็นจริง ว่าอะไรเป็นอะไร จึงทำไปได้ในลักษณะที่เห็นแก่ตัว ก็ครอบงำผู้อื่น แล้วก็ตอบโต้กันไปมา จนวินาศกันทั้ง ๒ ฝ่าย. นี้จึงมีเหตุผลที่ว่าเราจะศึกษาให้ถูกต้อง ให้แท้จริง ให้ลึกซึ้ง ถึงขั้นที่เรียกว่าปรมาัตถ์; อาตมาจึงเอามาพูด และถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีลักษณะที่เรียกว่า “ฟ้าสาบ” คือมันสูงขึ้นมาให้เป็นแสงสว่าง อย่าให้มันมืดมนต์เหมือนแต่ก่อน.

ปรมาัตถ์ – ชูดลึกลงไป ก็พบความจริงมากขึ้น; *อภิธรรม* – ขยายออกไปกว้าง ๆ รอบ ๆ ตัว ขยายออกไปเท่าไรมันก็ไม่ลึกดังนั้นจุดจบของมันจึงต่างกัน. จุดจบของปรมาัตถ์ อรรถอันลึก, อรรถอันลึก มันไปจบที่ว่าง ที่เป็นสุญญตา ที่ว่างจากตัวตน ไม่มีตัวตน; แต่จุดจบของอภิธรรมนั้น ตามที่เขาพูดกันศึกษากันนั้นไปจบที่มหากุศล. นี้ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด ว่าพวกอภิธรรมต้องการจะไปจบที่มหากุศล คือกุศลอันยิ่งใหญ่. เขาไปหลงไหลในมหากุศล ในเมื่อพวกปรมาัตถ์ไปหลงไหลในสุญญตา ว่างไปหมด, ว่างจากกุศล ว่างจากอกุศล ว่างจาก

อัพยาฤตด้วยก็ได้ คือมันไม่มีตัวตน; ส่วนอภิธรรมไปมีตัวตนที่ดีที่สุด, โดยเฉพาะอภิธรรมที่มีอยู่ในเมืองไทยร้งหาแต่ महाकुศลคือตัวตนที่ยิ่งใหญ่. ถ้ากำหนดข้อความนี้ไว้ให้ชัดเจนแล้ว จะประกันความพ้นเผื่อได้เป็นอย่างดี.

นี่จะอธิบายให้มันชัดยิ่งขึ้นไป ว่า ปรมาตถ – อรรถอันลึกทำให้เห็นว่า ดี ชั่ว ก็เหมือนกัน, กุศล อกุศล ก็เหมือนกัน, อะไร ๆ ที่เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ อย่างที่เรียกกันอยู่ในโลกนั้น มันเหมือนกัน; ดังนั้นจึงไม่แยกเป็นดีเป็นชั่วได้. แต่อภิธรรมแยกดีไปเป็นดี, ดี ๆ ดีที่สุด, แยกชั่วเป็นชั่ว ๆ ชั่วอย่างยิ่ง ชั่วที่สุด, คือมันขยายนำหน้าความหมายไปตามเดิม แต่ให้มันมากหรือให้มันที่สุด. ส่วนปรมาตถนี้มันจะดูให้ลึก ๆ ลึก ๆ ลึกไปจนพ้นความหมายเช่นนั้น ที่แยกกันเป็นคู่ ๆ เช่น ดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ กุศลอกุศล เป็นต้น. นี่บางคนอาจจะงง แต่มันก็ไม่ลึกซึ่งจนถึงกับจะต้องงงดอก ฉะนั้นคอยฟังให้ดี ๆ ก็แล้วกัน.

เช่นว่า ดีกับชั่ว คนธรรมดาเขาเห็นว่าคนละอย่างตรงกันข้าม. นี่คนธรรมดาเองตื้น ๆ ไม่เป็นปรมาตถ, คนธรรมดาสามัญมองตื้น ๆ ไม่เป็นปรมาตถ, แล้วก็เห็นว่าดีว่าชั่ว แล้วก็ยึดมั่นความดีและความชั่ว. ถ้ามองอย่างปรมาตถแล้วก็จะเห็นว่า ทั้งดีและทั้งชั่วมันเป็นสังขารเท่ากัน; ถ้ามันเป็นกรรม เป็นชั้นกรรม มันก็เป็นของปรุงแต่งให้เวียนว่ายตายเกิดเท่ากันเลย, ทั้งดีและทั้งช่วนั้นแหละ มันปรุงแต่งให้เวียนว่ายตายเกิดเท่ากัน, ไม่ใช่มันให้หยุดเสียซึ่งการเกิด. ความหมายว่าดีก็ให้เกิดดี ชั่วให้เกิด

ชั่ว หวังเกิดดีหวังเกิดชั่ว, คำว่าบุญหรือคำว่าบาป มันก็เป็นเครื่องให้เกิด, ให้ปรุงแต่งให้เกิด เป็นไปเพื่ออาสวะ ยังเป็นไปเพื่ออาสวะ, สุขหรือทุกข์มันก็เป็นสังขารเท่ากัน มีผลมาจากการปรุงแต่ง, ไปยึดถือเอาแล้วมันก็กัดเอาทั้งนั้น, ถ้าไปยึดถือแล้วมันมีความทุกข์ทั้งนั้น. อาตมาใช้คำว่า ไปยึดถือว่าตัวตนว่าของตนแล้วมันกัดเอาทั้งนั้น. นี้มองอย่างปรมาตม์ มันกลายเป็นอย่างนี้.

ดีกับชั่วมันก็เป็นเรื่องสังขารไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. แต่คนเขาสมมติส่วนที่ถูกต้องว่าดี ที่ไม่ถูกต้องว่าชั่ว : อะไรพอใจก็ว่าบุญ อะไรไม่พอใจก็ว่าบาป; แต่อย่าลืมนะ ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป เป็นเรื่องปรุงแต่ง ยึดถือแล้วมีความทุกข์, และมีลักษณะแห่งความทุกข์. ผู้เห็นปรมาตม์จึงเห็นว่า มันไม่น่ารักเท่ากันแหละ ดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ แพ้ชนะ กำไรขาดทุน เป็นคู่ ๆ ไม่รู้จักลืบลู่ ล้วนแต่ยึดถือไม่ได้, ล้วนแต่ยึดถือเข้าแล้วเป็นความทุกข์, เป็นไปเพื่อกิเลส, เป็นไปเพื่ออาสวะ, นี่นักปรมาตม์เขามองอย่างนี้; ถ้าเป็นนักอภิธรรมมันขยายเชื้อง, ขยายเชื้องออกไปรอบด้าน : ดี ๆ ดี ดีจนดีที่สุด ชั่วชั่วชั่ว ๆ จนชั่วที่สุด มันก็ยังเกลียดชั่วรักดี รักดีเกลียดชั่วอยู่นั้นแหละ, มันยังอยู่ได้ความหมายของคำคำนี้; ดังนั้นจึงไม่ใช่ความหลุดพ้นต้องอยู่เหนือนั้น.

เราจะไม่เป็นคนดีคนชั่ว เป็นคนอยู่เหนือความหมายของคำว่า ดี ว่าชั่ว, เราจะไม่ต้องเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ เราจะไม่เอา

ทั้งบุญและทั้งบาป; เพราะว่ามันปรุงแต่งทั้งนั้น. เราจะไม่แพ้และไม่ชนะ, เราเป็นผู้ที่ไม่มีการแพ้ไม่มีการชนะ แต่อยู่ตรงกลาง, เราจะไม่ขาดทุนและไม่กำไร, จะไม่ไปยึดถือกำไรจะไม่ไปยึดถือขาดทุน, มีจิตใจเกลี้ยงว่าง ไม่ยึดถือความหมายว่าขาดทุน, ไม่ยึดถือความหมายว่ากำไร, ไปเทียบดูเองว่ามันสบายกว่ากันสักเท่าไร. สิ่งที่เขาบัญญัติกันไว้เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ นั้น เพราะว่าเขาไปยึดถือความหมายด้านเดียว. กระทั่งถึงว่า เราจะไม่เป็นผู้หญิงไม่เป็นผู้ชาย; แต่ก็ไม่ใช่เป็นกะเทย, ไม่มีความหมายยึดมั่นในความเป็นผู้หญิง ไม่มีความหมายมั่นยึดถือในความเป็นผู้ชาย, มีจิตเกลี้ยง มีจิตว่าง; อย่างนี้เรียกว่ามันเป็นนักปรมาตถ์. ถ้าเป็นผู้หญิงให้มากเข้า, เป็นผู้ชายให้มากเข้า, นั้นมันจะเป็นนักอภิธรรม แล้วปัญหามันไม่จบ.

นี่เรากำลังจะพูดกันถึงเรื่องปรมาตถ์ มองให้เห็นว่าปัญหาทั้งหลาย, ปัญหาคือความยุ่งยากลำบาก กระทั่งเกิดทุกข์ทั้งหลายนั้น มันมาจากความยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว. ถ้ามันไม่มีเรื่องดีเรื่องชั่ว, ไม่มีเรื่องได้เรื่องเสีย, ไม่มีเรื่องแพ้เรื่องชนะ, ไม่มีเรื่องกำไรเรื่องขาดทุนแล้ว, มันไม่มีปัญหาเลยในโลกนี้. นี่เพราะมีสิ่งที่เป็นคู่ สำหรับจะยึดถือให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป แล้วแต่ชอบฝ่ายไหน; นั้นแหละทำให้เกิดปัญหา.

นักปรมาตถ์เห็นว่า บุญก็เป็นอุปธิ; จะเรียกว่า อาสวะก็ได้, ความหลงใหลในบุญก็เป็นอาสวะชนิดหนึ่ง, หรือบุญนี้เป็นของหนักเป็นอุปธิ คือดี ที่ว่าดี ๆ ดี ๆ เป็นของหนัก ไปยึดถือเข้า

แล้วเป็นของหนักเป็นอุปธิ. เป็นผู้แบกของหนักเดินไม่รอด. หรือจะใช้คำว่า รวย, รวยก็เป็นอุปธิ ยึดถือในความรวย ความสวย ความมีเกียรติมีอะไรก็ตาม ที่คนเขายึดถือกันนักนี้ ในชั้นปรมาตถ์ก็เห็นว่ามันเป็นอุปธิ. ฟ่ำสาบทางอุปธิ แล้วก็คนเขาก็จะไม่หลงยึดถือในสิ่งเหล่านั้น.

ในชั้นสูงสุด ผู้เป็นนักปรมาตถ์ – เห็นอรรถอันลึก ก็ให้เห็นว่า สังขตะก็ไม่ไหว, อสังขตะก็ไม่ไหว, ไม่ไหวสำหรับจะยึดถือ. สิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่งก็ไม่ไหว ยึดถือแล้วก็กัด, สิ่งที่ไม่ปัจจัยปรุงแต่ง คือเป็นอสังขตะ รวมทั้งพระนิพพานด้วยก็ยึดถือไม่ได้; ถ้ายึดถือก็บ้าเลย เพราะมันไม่มีอะไรให้ยึดถือ, หรือถ้ายึดถือแล้วมันก็ไม่เกิดเป็นสิ่งที่มันขึ้นมาได้ เช่นยึดถือนิพพานอย่างนี้ มันไม่เป็นนิพพานขึ้นมาได้; ฉะนั้นจึงไม่ยึดถือสังขารหรือวิสังขาร, ไม่ยึดถือสังขตะหรืออสังขตะ, นี่เป็นปรมาตถ์.

คนทั่วไปเขาก็นึกเอาตามความรู้สึกธรรมดา ๆ ว่า ยิ่งดีก็ยิ่งอยากได้ ยิ่งยึดถือ; เช่นพระนิพพานนี้เราจะต้องยึดถือ; ไปยึดถือเข้าม้านักไม่เป็นพระนิพพาน เพราะคำว่า พระนิพพานนั้นมันเกิดมาจากความปราศจากการยึดถือ, ปราศจากการยึดถือ, แล้วก็ว่าง ว่างแล้วก็เบา ไม่มีความทุกข์ ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดความร้อน มันจึงเย็นเพราะไม่มีกิเลสซึ่งเป็นของร้อน.

คนธรรมดา รู้จักแต่เรื่องสังขตะหรือสังขาร ไม่รู้เรื่องฝ่ายอสังขตะ หรือฝ่ายวิสังขาร เขาก็ยึดดียึดชั่ว บุญบาป สุขทุกข์ แพ้ชนะ; นี่เป็นเรื่องสังขาร, เป็นเรื่องสังขตะอยู่ที่นี่. ถ้ามันเป็น

วิสังขาร เป็นอสังขตะ มันไม่มีความหมายว่าดีว่าชั่ว ว่าแพ้ว่าชนะ, ว่าได้ว่าเสีย ว่ารวยว่าจน, ที่เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ ไปคิดเอาเองเถอะ. อะไรที่ในโลกนี้เขาพูดไว้เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ มีก็สิบคู่อีกตามไปดูเถอะ มันเรื่องพูดอย่างเด็กอมมือทั้งนั้นแหละ พูดอย่างคนที่ไม่รู้ ว่าสองอย่างนั้นมันอย่างเดียวกัน.

ตัวอย่างเช่นที่พูดมาแล้ว เช่นกำไรนี้ มันก็คือเมื่อได้ตามชอบใจ, ขาดทุนเมื่อมันไม่ได้ตามชอบใจ; แต่โดยธรรมชาติแล้วมันก็กระทำให้จิตปัจจุบันปนเหมือนกัน. เอาให้ใกล้ ๆ เข้ามาก็ว่า ความดีใจกับความเสียใจ คนเขาก็มองกันว่ามันต่างกันตรงกันข้าม, จริงสิ เอาความรู้สึกของคนธรรมดาเด็ก ๆ แล้วมันต่างกันตรงกันข้าม ความเสียใจกับความดีใจ; แต่ด้านกัปรมาตถรู้จักสิ่งนี้ดีแล้ว เขาเห็นว่ามันบ้าเหมือนกัน : ดีใจก็บ้าไปชนิดหนึ่ง, เสียใจก็บ้าไปชนิดหนึ่ง อย่าไปเสียใจอย่าไปดีใจ อยู่ด้วยสุญญตาหรือความว่าง ดีใจมากเข้าก็กินข้าวไม่ลง, เสียใจมากเข้าก็กินข้าวไม่ลง. นี่ลองสังเกตที่ตรงนี้สิ ดีใจนักก็กินข้าวไม่ลง ไม่รู้มันบ้าอะไรของมัน, เสียใจนักก็กินข้าวไม่ลง มันก็เป็นความบ้าอีกชนิดหนึ่ง. ฉะนั้น ผู้ที่มีปัญญา ถึงขนาดนี้ เขาจึงมุ่งไม่ดีใจไม่เสียใจ, ไม่ยินดีไม่ยินร้าย, ไม่หวั่นไหว. ความดีใจก็ปรุงแต่งเขาไม่ได้, ความเสียใจก็ปรุงแต่งเขาไม่ได้, จิตใจของเขาจึงเป็นปกติเยือกเย็นเป็นนิพพาน.

เรื่องที่จะไปถึงนิพพานได้นี้ มันก็เป็นเรื่องเล็ก เป็นเรื่องชั้นเล็ก เป็นเรื่องชั้นปรมาตถ, ข้ามพ้นของที่เป็น คู่ ๆ คู่ ๆ อยู่ใน

โลกนี้ไปทั้งหมด. เดียวนี้คนในโลกนี้ทั้งหมด ก็หลงไหลอยู่ในของคู่ เช่น “ฉันจะชนะ ฉันจะครองโลก” นี่เป็นต้น. เขาก็ชวนขวายกันแต่อย่างนั้น. ที่จริงเรื่องครองโลก หรือไม่ครองโลก, จะเป็นผู้ครอบครองหรือเป็นผู้ถูกครอบครอง มันเป็นเรื่องยุ่งเท่ากัน, เป็นเรื่องปัญหาเท่ากัน. ไม่ต้องมีการครอบครอง, ไม่ต้องมีการถูกครอบครองดีกว่า ทำจิตใจให้อยู่เหนือการครอบครองและการถูกครอบครอง นี่คือเรื่องปรมาตถ์.

นี่อยากจะขอแทรกสักหน่อยว่า การศึกษาไหนในโลก มันสอนในเรื่องนี้บ้าง ไปเรียนเมืองนอกมา มหาวิทยาลัยเมืองนอกมา จบมาหลาย ๆ อย่าง ปริญญายาวเป็นหางมาจากเมืองนอก แล้วเคยได้ฟังหรือได้รับคำสั่งสอนอย่างนี้บ้างหรือเปล่า? มหาวิทยาลัยไหนสอนเรื่องให้มีจิตใจอยู่เหนือของเป็นคู่ ๆ คู่ ๆ, ล้วนแต่สอนให้ได้ให้เอาในสิ่งที่เขานิยมกันทั้งนั้น. วิชาทั้งหลายที่เป็นความก้าวหน้าเป็นความเจริญ มันก็เป็นไปเพื่อได้เพื่อเอาเพื่อชนะ เพื่อครองโลกทั้งนั้น; ฉะนั้น โลกเรานี้มันจึงมีแต่การเห็นแก่ตัว. ยิ่งรู้มากยิ่งเก่งมากเท่าไร มันก็สามารถที่จะเอาเปรียบผู้อื่นได้มากเท่านั้น, มันก็เห็นแก่ตัว มันเป็นโอกาส; ฉะนั้นต่อให้, ขอใช้คำหยาบคายหน่อยนะ ต่อให้จัดการศึกษาอย่างนี้ไปอีกกี่ร้อยชาติ โลกนี้ก็ไม่สิ้นดิภาพ. อาตมาบอกว่าอย่างนี้ โลกนี้ที่นักการศึกษาในโลกเขาจัดกันในรูปแบบนี้ มันไม่มีวันที่จะถึงสันติภาพ; เพราะสิ่งที่ให้เรียนนั้นก็ล้วนแต่พอกพูนความเห็นแก่ตัว. แต่พุทธศาสนาเราสอนอย่างนี้

: สอนเพื่อหยุด ให้เลิกความเห็นแก่ตัว. แล้วเราก็ไม่ได้ใช้, ในเมืองไทยก็ไม่ได้สอน, แล้วก็ไปเรียนที่เมืองฝรั่งมาก็เพื่อเห็นแก่ตัวอย่างสูงสุด.

นี่ไงหรือฉลาดคิดดูเถอะ ของวิเศษที่เรามีกันอยู่แล้ว เราไม่สนใจ ไม่ศึกษา ไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์ คือ การศึกษาที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วทำโลกให้มีสันติภาพ เราไม่สนใจ; เราไปเรียนกับพวกฝรั่ง ตามกันพวกฝรั่ง ที่ส่งเสริมความมีตัวความเห็นแต่ตัว เพื่อจะครองโลก. ระวังให้ตึนะ ต่อไปบางทีพวกฝรั่งเขาเกิดนึกได้ขึ้นมา เขาอยากจะทำเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว เขาจะมาศึกษาที่บ้านเรา, เขาจะมาศึกษาที่บ้านเรา, แล้วเขาก็จะพูดว่า เรามันเหมือนกับลิงได้แก้วไม่รู้จักใช้ประโยชน์ มันชอบแตงโมลูกเดียว ลิงนี้มันไม่ได้ชอบแก้วที่ประเสริฐที่สุด เป็นวิชาที่ประเสริฐที่จะทำมนุษย์ให้ดับทุกข์ ทำโลกให้สันติภาพ มีอยู่แล้วในพุทธศาสนา. แต่พุทธบริษัทก็ไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์เลย, แล้วเห็นว่าเป็นเรื่องพื้นสมัย ล้าสมัย, ไม่เอาเรื่องเทคโนโลยี สร้างอำนาจ สร้างกำลัง สร้างฤทธิ์สร้างเดช ที่จะชนะผู้อื่นกันดีกว่า; นี่ความเป็นปรมัตถ์มันจะอยู่ที่ตรงนี้.

จะบอกให้ล่วงหน้า ให้ลืมตา, ให้เริ่มลืมตา ให้เห็นว่าสิ่งวิเศษนี้มันมีอยู่แล้วในพระพุทธศาสนา, ในหมู่คนที่นับถือพระพุทธศาสนา; แต่เดี๋ยวนี้มันมาถึงยุคที่ลุ่มหลงวัตถุ เครื่องสนองกิเลสตัณหา มีความสุขสนุกสนานเริงร่าอ้อยอิ่งทางวัตถุ มาหลง

เรื่องนี้กันหมด. เรื่องที่ดีจริง ประเสริฐจริง สูงสุดจริง ก็ถูกละทิ้ง ให้กลายเป็นหมั่นอยู่; เมื่อไรจะถูกขุดค้นขึ้นมาใช้กันอีกสักที เมื่อนั้นโลกจะมีสันติภาพ, มนุษย์แต่ละคนจะดับทุกข์ได้จริงถึงที่สุด ตรงตามความประสงค์ของธรรมะ.

เอาตามาคิดว่า ทุกคนที่มาจากกรุงเทพฯ หรือมาจากไหนก็ตาม ก็เพื่อจะศึกษาธรรมะทั้งนั้นแหละ; แต่ดูให้ดีกว่าศึกษาธรรมะอะไร, ศึกษาเพื่ออะไร, อยู่ที่ไหน. **ถ้าจะศึกษาธรรมะไปช่วยให้มีความก้าวหน้าทางโลก แล้วคงจะผิดหวัง; เพราะว่าการความมุ่งหมายของธรรมะแท้ ๆ นั้น จะดับทุกข์ดับกิเลส ของบุคคลและของโลก, ไม่ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว. ถ้าเอาธรรมะไปใช้เพื่อส่งเสริมความเห็นแก่ตัว มันก็ไม่ถูกเรื่องของธรรมะ;** เพียงแต่จะมาศึกษาพุทธศาสนาไปเป็นครูสอนพุทธศาสนา เอาค่าจ้างสอนอะไรนี้ นี่ไม่ใช่ความมุ่งหมายของธรรมะ แต่ก็ทำได้, ผลเพียงเท่านั้นมันก็พอจะทำได้. ผลที่แท้จริงมันจะต้องดับทุกข์ได้ ให้ทุกคนรู้จักกิเลส ตัณหา หรือว่าการระแแสการปรุงแต่งในจิตใจที่ทำให้เกิดทุกข์; นั่นแหละตัวธรรมะ ซึ่งคนธรรมดาไม่ได้ต้องการ; ต่อเมื่อคนธรรมดาเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้งถึงขนาดที่จะเรียกว่า เป็นนักปรมัตถ์ที่แท้จริง เขาจะมองเห็นและเขาจะต้องการ.

เอาตามาคิดว่า นักปรมัตถ์ที่แท้จริง; เพราะมันมีนักปรมัตถ์ที่ไม่แท้จริงที่ปลอมอยู่เยอะเยอะเลย. ถ้าเขาไม่มุ่งไปยังส่วนลึก พ้นจากความมีตัวตนแล้ว ก็ไม่ใช่ นักปรมัตถ์ที่

แท้จริงดอก; มันเป็นนักปรมัตถ์แต่ปาก, นักปรมัตถ์ท่องจำ, แล้วก็พูดไปว่าไม่มีตัวตน; แต่ก็มีตัวตนเต็มที อย่างนี้ไม่ใช่ นักปรมัตถ์ที่แท้จริง.

ให้เห็นชัดลงไปอีก เหมือนกับว่า ชุดเล็ก ๆ ชุดเล็กไปอีก ก็ยังเห็นชัดลงไปอีก เรื่องที่เรากำลังหลงกันอยู่เป็นประจำ ก็คือคำว่า ความสุข; คนธรรมดาที่ไม่รู้จริง เอาไปปนกันเสีย กับความเพลิดเพลินเอร็ดอร่อยสนุกสนาน. คำว่า ความสุขนั้น มันต้องสุขจริง แล้วก็ ไม่กัดเจ้าของ. ถ้าความเพลิดเพลินสนุกสนานที่ชอบเรียกกันว่า ความสุข ชนิดที่มันกัดเจ้าของ นั้น ไม่ใช่ความสุข; เอาไปใช้กันผิด ๆ หรือเรียกผิด ๆ. ความสุขที่แท้จริงจะไม่กัดเจ้าของ เพราะมันมาจากความหมกมิดเลสซึ่งเป็นตัวกัด. แต่ความเพลิดเพลินอย่างที่ทำให้เงินเดือนไม่พอใช้; ใครเงินเดือนไม่พอใช้บ้างก็ลองสังเกตดูเถอะ. เขาไปหลงไหลในความเพลิดเพลิน สนุกสนานเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังทางอายตนะ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เรียกสั้น ๆ ในภาษาธรรมว่า เขาเป็นทาสของอารมณ์ เขาเป็นทาสของอายตนะ เป็นบ่าวเป็นทาส. เป็นทาสของอายตนะ คือเป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มุ่งแต่จะแสวงหาความเอร็ดอร่อยให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เขาเป็นทาสของอารมณ์ คือเป็นทาสของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้มมารมณฺ์ สิ่งที่จะมาให้ความอ่่อยแก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อีกเหมือนกัน; เขาเป็นทาสของอารมณ์ก็ได้, จะเรียกว่าเขาเป็นทาสของอายตนะก็ได้ แล้วเขา

ก็คิดว่า นี่เป็นความสุข ไปหลงเอาสิ่งที่ไม่ใช่ความสุข ว่าเป็นความสุข.

เอาตมาพูดหยาบคาย ความสุขแท้จริงไม่กัดเจ้าของ, ความสุขหลอกหลวง ความสุขปลอม จะกัดเจ้าของ แล้วแพงมาก. ความสุขที่แท้จริง ยิ่งจริงเท่าไรยิ่งไม่ต้องใช้เงิน; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นิพพานให้เปล่า; ถ้ายังต้องจ่ายเงินแล้วยังไม่ใช่นิพพาน. นิพพานเป็นของให้เปล่า คือจำกัดกิเลสให้หมดไป.

ข้อนี้จะพูดอย่างธรรมดา ๆ ว่า ความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นมาจากความพอใจ ว่าเราทำได้ทำสิ่งที่ถูกต้อง คือได้ปฏิบัติธรรมะ. ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; เราได้ปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้องแล้วก็พอใจ แล้วก็มีความสุข. นี่สุขที่แท้จริงไม่ต้องเสียสักสตางค์หนึ่ง, แล้วจะประหยัดสตางค์ไว้ได้หมด เอาไปใช้อย่างอื่นก็ได้, ไม่ต้องซื้อความสุข เพราะความสุขที่แท้จริงนั้นไม่ต้องไม่ซื้อ, ซื้อไม่ได้, ถ้าซื้อแล้วไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง.

อย่างเป็นคนรู้ ทำหน้าที่ครูอยู่แท้ ๆ นี่ ก็พอใจในการทำหน้าที่ครู ว่าได้ทำหน้าที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำ, แล้ว ผลของเราช่วยเหลือไปถึงผู้อื่น, ให้ผู้อื่นได้พลอยรับความสุขด้วย; เราก็พอใจ แล้วก็มีความสุข เยือกเย็น พอใจนับถือตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ ไม่ต้องเสียสักสตางค์, ถ้าความสุขชนิดที่ ยกมือไหว้ตัวเองได้. ทีนี้เป็นครูรีบเลิกออฟฟิศไปอาบอบนวด ไปสถานเริงรมย์ เงินเดือนไม่พอใช้ แล้วก็ตะโกนว่าความสุข ๆ.

นั่นไปดูเถอะ ความสุขที่มันกัดเจ้าของ, แล้วมันจะต้องใช้เงิน
มาก จนเงินเดือนไม่พอใช้แหละ. เดียวนี้มีปัญหาอย่างนี้ เรื่อง
คอร์ปชั่นทั้งหลาย มาจากหลงใหลในความสุขชนิดหลอกลวง
ทั้งนั้น นี่ความไม่เป็นนักปรมาตม์ ไม่มีความรู้อย่างปรมาตม์
ไม่สามารถจะแยกออกจากกันเสียได้ ระหว่างความสุขที่แท้จริง
กับความสุขที่หลอกลวง.

ความสุขที่หลอกลวง นั้นอย่าไปเรียกมันว่าความสุขดีกว่า,
เรียกว่าความเพลิดเพลินก็พอแล้ว. คนเป็นทาสของกิเลสตัณหา
มันต้องหาเยื่อมาสนองให้แก่อกิเลสตัณหา; แล้วกิเลสตัณหา
เป็นผู้สุข, มันเป็นความสุขของกิเลสตัณหา. เจ้าของนั้น
เงินเดือนไม่พอใช้ ต้องคดโกง ต้องคอร์ปชั่น ต้องจี้ต้องปล้น
ต้องเป็นอันธพาล เหมือนที่อันธพาลในกรุงเทพฯ เต็มไปหมด
เพราะหลงความหลอกลวงของความสุข ว่าเป็นความสุข;
เพราะเขาไม่มีความรู้ในชั้นปรมาตม์ ที่จะแยกความสุขออกมา
เสียได้จากความเพลิดเพลิน, มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

อาตมาคิดว่า ถ้าครูบาอาจารย์เหล่านี้ จะช่วยสอนเด็ก ๆ
ให้รู้จักแยกกันเสียแต่ปานนี้ จะได้บุญที่สุดเลย. เด็ก ๆ เขาจะ
ไม่ตกไปเป็นเหยื่อของกิเลสตัณหา, จะไม่ทำอะไรเพื่อสนอง
กิเลสตัณหา; แต่เป็นการประพฤติธรรมะอย่างยิ่ง. ขอให้สนใจ
ด้วยจะได้บุญเหลือประมาณ คือความดีที่ควรจะได้ ในการงาน
ในหน้าที่ นั้นเอง : ประกอบอาชีพที่ได้บุญ แต่ต้องให้ความ
หมายมันดีหน่อยกว่า, บุญชนิดนี้ไม่กัดเจ้าของ ไม่ใช่บุญชนิด

ที่เป็นการปรุงแต่งให้มันหลงไหล, มันเป็นการทำประโยชน์ผู้อื่นอย่างแท้จริงอย่างกว้างขวาง.

อาชีพที่ประกอบแล้วได้บุญ ด้วยนั้น มีไม่กี่อาชีพดอก ที่มองเห็นอยู่ก็เช่น อาชีพครู อาชีพผู้พิพากษา ตุลาการอะไรที่คล้าย ๆ กัน, ทำงานนี้ก็ได้สิ่งมาเลี้ยงชีพด้วย แล้วอีกส่วนหนึ่งก็ได้บุญ ได้บุญพร้อมกันไปด้วย. ฉะนั้นผู้ที่จะมีอาชีพชนิดที่ได้บุญ พร้อมกันไปด้วยนี้ จะต้องรู้ธรรมะในระดับนี้, แล้วก็ไม่ไปสอนให้ประชาชน มหาชนรู้เรื่องชนิดนี้, แล้วบ้านเมืองก็จะดีขึ้น โลกนี้ก็จะดีขึ้น.

นี่ตัวอย่างที่จะต้องสังเกต ว่าเรารู้จักแยกความสุขปลอมออกจากความสุขที่แท้จริง โดยสติปัญญาชั้นที่เรียกว่า ปรมัตถ์, ปรมัตถ์.

ที่นี้ ปลีกย่อยออกไปอีก ฝอยออกไปอีกก็ได้ ว่าเราจะเป็นคนไม่มีมาร ไม่มีอุปสรรคไม่มีมาร. เราใช้มาร สิ่งที่เราเรียกว่ามารให้เป็นประโยชน์. คนธรรมดามีปัญหาเรื่องมาร คือสิ่งที่ขัดคอ; อะไรก็มีคนขัดคอ, อะไรก็ขัดคอ, ไม่ได้ตามต้องการ เรียกว่ามาร, เต็มไปด้วยมาร เขาก็กลุ่มใจจนเป็นโรคประสาท ซึ่งมีอยู่มาก. ถ้าเรามีความรู้ในชั้นปรมัตถ์, ในชั้นปรมัตถ์แล้วก็ โอ้, มารนี่มันก็คือสิ่งที่มาทำให้เรารู้อะไรมากขึ้น, ทำให้เราฉลาดขึ้น แล้วก็มาสอบไล่เราด้วย, ไม่ใช่เขามาทำลายเรา. เขามาทำให้เราเก่งขึ้น, แล้วเขาสอบไล่ดูว่า เรานี้เก่งพอที่จะสอบไล่ได้หรือยัง. ถ้าเราไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนไปตามอุปสรรคหรือ

มารอะไรแล้ว เราก็สอบไล่ได้ มันมาสอนด้วยมันมาสอบไล่ด้วย. ฉะนั้นเรารู้จักมาร แล้วก็สามารถใช้สิ่งที่เรียกว่ามารนั้น ให้เป็นประโยชน์ไปเสีย; เราก็เป็นคนไม่มีมาร ไม่มีอุปสรรคก็คิดขวางใด ๆ ในชีวิต. สิ่งเหล่านั้นมาสอนให้เราฉลาดขึ้น, แล้วมาลองสอบไล่ดูว่าเรานี้เก่งพอหรือยัง. เรื่องของปรมาตถ์มันก็ต้องขึ้นมาถึงขนาดนี้.

ที่นี้ดูแม้แต่ความเจ็บไข้ ความเจ็บไข้ ความตาย หรืออันตรายทั้งหลาย มันมาเพื่อสอน มาสอบไล่ทั้งนั้นแหละ. เราอย่าไปเป็นทุกข์; เราเป็นทุกข์เราก็เสียเปล่าแหละ, คือเราก็เป็นทุกข์เปล่า ๆ แหละ, แล้วเราก็จะได้ละอายแหมด้วย เพราะว่าแหมมันไม่เป็นทุกข์ในเรื่องที่คนเป็นทุกข์ คนมันคิดเก่ง แต่มันเดินทางผิด ก็รับเอามาสำหรับเป็นความทุกข์ เพราะไม่มีความรู้สมกับที่ว่าเป็นคน มีมันสมองลึกซึ้ง มีสติปัญญามากกว่าสัตว์ แต่ใช้ผิดทาง. คนเอามาใช้สำหรับให้เป็นทุกข์ได้เก่งได้ง่าย ได้เร็วกว่าสัตว์ เลยสัตว์มันก็หัวเราะเยาะ ว่าคนนี่ช่างเป็นทุกข์เก่งเสียจริง ๆ, เต็มไปด้วยโรคประสาทในหมู่คน, แต่หาแหมที่เป็นโรคประสาทสักตัวหนึ่งก็หายาก. อาตมาคอยหาอยู่เสมอยังไม่พบ, แต่คนที่เป็นโรคประสาทมาถามหา มาปรึกษาเนี่ยมากเหลือเกิน คนทั้งนั้นเลย, คนเป็นโรคประสาททงอมแงม. อาตมาบอกว่าจะช่วยไม่ไหวแล้ว, ถ้าคุณเป็นขนาดนี้แล้ว คุณฟังธรรมะไม่ถูกแล้ว อาตมาช่วยไม่ได้ดอก กลับเถอะ. นั่นแหละมันมีเรื่องอย่างนี้, นี้เรียกว่าคนไม่มีความรู้ ให้สมกับ

ที่เป็นคน ปัญหามันก็เกิดแก่คน มากยิ่งกว่าที่มันจะเกิดแก่สัตว์.
 เราจะรู้เรื่องชั้นลึกนี้ จนเห็นว่า การงานนั้นแหละเป็น
 บทเรียน เป็นการปฏิบัติธรรม; มีการงานอะไรก็ขอให้
 ทำให้สนุก ให้ช่วยจำประโยคสั้น ๆ ว่า ทำงานให้สนุก.
 คนชอบจดช่วยจดหน่อย; ทำงานให้สนุก และเป็นสุขเมื่อ
 กำลังทำงาน, “ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน”
 นั้นแหละจะช่วยได้, นั้นแหละคือพุทธศาสนาเต็มตัว,
 นั้นแหละคือธรรมะเต็มตัว.

งานคือหน้าที่ หน้าที่คือธรรมะ, ธรรมะคือหน้าที่. ขอ
 อธิวนอนให้ช่วยเอาไปสอนกันด้วย ว่า “ธรรมะนั้นมันคือ
 หน้าที่”; สิ่งที่มีชีวิตแล้วต้องมีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ :
 คนต้องมีหน้าที่ของคน, สัตว์ต้องมีหน้าที่ของสัตว์, ต้นไม้
 ต้นไม้ก็ต้องมีหน้าที่ของต้นไม้ต้นไม้, มันต้องทำหน้าที่ของมัน
 ทั้งนั้นแหละ ไม่อย่างนั้นมันตาย; ฉะนั้นหน้าที่ที่ต้องทำนั้น
 แหละคือธรรมะ. มนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์นั้น ยุคดึกดำบรรพ์ที่
 เพิ่งพ้นมาจากคนป้าหยก ๆ เขามีความรู้ถึงขนาดที่ว่า เอ้า, มัน
 มีหน้าที่นี้, คนเรามีหน้าที่, มีหน้าที่ คำว่าหน้าที่ หน้าที่ คือคำว่า
 ธรรมะ, เราต้องมีธรรมะ. เราต้องมีธรรมะ คือหน้าที่; ฉะนั้น
 หน้าที่นั้นคือธรรมะ. ถ้าว่าพระพุทธเจ้าสอนธรรมะ ธรรมะคือ
 สิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน ก็คือท่านสอนเรื่องหน้าที่, พระพุทธเจ้า
 ท่านสอนเรื่องหน้าที่.

หน้าที่นี้แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน : ตอนหนึ่งก็คือให้รอด

ชีวิตอยู่ได้; ต้องทำหน้าที่ให้รอดชีวิตอยู่ได้, ต้องมีอาหารกิน, ต้องมีสุขภาพอนามัย, ต้องมีปัจจัยเครื่องบำรุงชีวิต, ให้มีชีวิตรอดอยู่ได้ ไม่ต้องตาย เป็นผาสุกตามธรรมดาสามัญ นี่หน้าที่อันหนึ่ง. ครั้นสำเร็จในหน้าที่อันนี้แล้ว มันก็ถึง **หน้าที่อันดับ ๒ คือทำให้ดียิ่งขึ้นไป, ดียิ่งขึ้นไปจนถึงกับบรรลุมรรคผลนิพพาน;** นั่นแหละหน้าที่สุดท้าย; ฉะนั้นธรรมะคือหน้าที่. พอเราทำหน้าที่ เราก็ควรจะพอใจเมื่อทำหน้าที่ เพราะมันเป็นสิ่งที่ดีที่สุดเหนือสิ่งใด. หน้าที่คือความประเสริฐของทั้งหมดของสิ่งที่มีชีวิต เรียกว่า ธรรมะ แต่เนื้อความใจความของมันคือหน้าที่. ฉะนั้นเมื่อกำลังทำหน้าที่ ก็จงทำให้สนุก; พอใจว่ามันเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุดที่ต้องทำ ก็ทำให้สนุก หน้าที่.

ถ้าเป็นคนขอทาน ก็ขอทานให้สนุกสิ มันเป็นหน้าที่นี้ เพราะว่าฉันจะเป็นคนขอทาน แล้วเดี๋ยวเงินมันก็เหลือแหละ เงินก็จะเหลือแหละ ก็จะพ้นจากสภาพขอทาน. ถ้าถีบสามล้อ หรือแจวเรือจ้างก็เหมือนกัน ทำให้สนุกอย่าให้เป็นทุกข์; เพราะรู้ว่าเป็นหน้าที่โดยตรง เป็นธรรมะโดยตรง. ถ้าทำได้สนุกมันก็ทำได้มาก มันก็มีผลเหลือ, ไม่เท่าไรมันก็พ้นจากการแจวเรือจ้าง พ้นจากการถีบสามล้อ, มันเลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไปมีรถยนต์ มีร้านมีบ้าน มีอะไร พ้นจากการถีบสามล้อ. ขอให้ทำงานให้สนุก คือทำหน้าที่ของตนให้สนุก, ประพฤติธรรมะให้สนุก. การทำหน้าที่ก็คือการประพฤติธรรมะ ประพฤติธรรมะให้สนุก; อย่างเป็นครูนี้ ให้สนุกอยู่ทุกกระเบียดนิ้ว เมื่อทำหน้าที่

ครู.

คำว่า “สนุก” มีความหมาย ๒ อย่าง : สนุกของกิเลสนั้นไม่เอา; ต้องสนุกของสติปัญญาที่ถูกต้องแล้วก็พอใจ, รู้สึกพอใจตัวเอง ว่าเต็มไปด้วยความถูกต้อง เต็มไปด้วยความดีงามสุดที่เราจะทำได้แล้ว. ตอนนี้จะยกมือไหว้ตัวเองได้ ถ้าใครยังยกมือไหว้ตัวเองไม่ได้ ขอให้ไปลองดู ขอให้ทำหน้าที่ให้สนุกให้ถึงที่สุดของหน้าที่ มันจะรู้สึกเหมือนกับยกมือไหว้ตัวเองได้; ถ้ายังยกยอกเวลาการงานในหน้าที่ ไหว้ตัวเอง ไม่ลงดอก มันยังไกลกันนัก.

ถ้าถึงขนาดไหว้ตัวเองได้แล้วมันก็มีความสุข, เป็นความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงินซื้อหา, แล้วยังเป็นความสุขที่สุขกว่าความสุขชนิดที่ต้องใช้เงินซื้อหา; เพราะที่ใช้เงินซื้อหานั้นมันไม่ใช่ความสุข; มันเป็นความเพลิดเพลิน, เป็นเพียงความเพลิดเพลิน; ฉะนั้นจึงเป็นความสุขที่หลอกลวง. พอไปได้สนองกิเลสตัณหาแล้วมันก็ยังหลงยิ่งลึมตัว; ยิ่งลึมตัวมันก็ยังใช้เงินซื้อสิ่งที่สนองกิเลสตัณหาหนี้ จนนเงินไม่พอใช้. ฉะนั้นใครที่เงินเดือนไม่พอใช้อยู่ในเวลานี้ไปคิดดูให้ดี, ไปแยกแยะดูให้ดี จะพบสิ่งนี้ : เพราะว่าเรามันใช้เงินเพื่อซื้อความหลอกลวงของความสุขคือสนองกิเลสตัณหามากเกินไป; ต้องควบคุมให้ได้, ต้องไม่มีจะต้องไม่มีสิ่งเพื่อ สิ่งเกิน สิ่งใจ ต้องไม่มี ในการใช้จ่ายของเรา ในการดำรงชีวิตของเรา.

เดี๋ยวนี้จะพูดได้ว่า สมัยปัจจุบันนี้มันเพื่อและมันเกินทั้งนั้น

: เรื่องอาหารก็ดี, เรื่องเครื่องนุ่งห่มก็ดี, ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้
ไม่สอย ยานพาหนะก็ดี, แม้แต่การบำบัดโรคสุขภาพอนามัย
ก็ดี, มันทำไปอย่างเกิน อย่างประมาท อย่างหวัด ๆ อย่าง
ชู้ย ๆ. ไปคิดดูให้ดีเถอะ มันจะลดลงได้อีกมาก; ถ้าจะเอาเกิน
แต่พอดี ให้อยู่ได้โดยสะดวกสบายแล้วก็จะลดลงได้อีกมาก
ค่าใช้จ่ายที่บ้านที่เรือนอะไรจะลดลงได้อีกมาก.

นี่ถ้าความสุขที่แท้จริงมันก็เป็นอย่างนี้ มันไม่ต้องใช้เงินก็
ยังได้; ทำงานให้สนุกไปเลย : เป็นคนทำงานสนุกอย่างคน เป็น
มนุษย์ทำงานสนุกอย่างมนุษย์, เป็นเทวดา ก็ต้องทำงานให้
สนุกอย่างเทวดา, อย่างขบถในหน้าที่ ไม่ทำงานแล้วก็จะเอา
อะไรมาก เรียกร้องอะไรมาก; นี่ถ้าอย่างนี้มันก็เป็นไปไม่ได้
มันต้องเกิดลัทธิการเมืองที่ฆ่าฟันกันแหลกลาญหมด. ถ้าทุกคน
สนุกในการทำหน้าที่ จะไม่เกิดการกระทบกระทั่ง; เพราะเขา
ไปสนุก ๆ สนุก ๆ อยู่แต่กับทำหน้าที่ : คนรวยก็ทำหน้าที่คน
รวย, คนจนก็ทำหน้าที่คนจน, ไม่ต้องมาทะเลาะวิวาทแย่งชิง
ฆ่าฟันกัน ในระหว่างนายทุนหรือกรรมกร.

นี่ก็เป็นตัวอย่างของนักปรมาตถ์ที่มองเห็นจนทำงานสนุก
เป็นสุขเมื่อทำการงาน; เงินเลยไม่ต้องใช้ เพราะมันเป็นสุขเสีย
แล้ว ในขณะที่กำลังทำการงาน, เงินนั้นเก็บไว้ใช้อย่างอื่นก็ได้
ไม่ต้องไปซื้อหาความสุขที่ไหน, เขาไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่
อื่นก็ยังได้.

ปรมาตถธรรมข้อนี้สำคัญมาก คือทำให้เราทำงานไม่เห็น

เหนื่อย, ทำให้เราทำงานได้มากกว่าธรรมดา คนอื่นเขาทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง, เราจะทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง เพราะมันสนุกในการทำงาน.

อาตมาพูดนี้ไม่ใช่พูดหลอกนะ ไม่ใช่พูดในสิ่งที่ทำไม่ได้ เคยทำมาแล้วตลอดเวลา ๔๐ ปี, ๓๐ ปี ๔๐ ปี ทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมงเคยมาแล้ว, แล้วผลงานแสดงอยู่ที่ในตึกแดงหลังนั้น (ศาลาธรรมโฆษณอนุสรณ์) นั้นมันเป็นผลของการทำงานสนุก มันจึงทำได้มากขนาดนั้น มากจนคนเขาไปดูแล้วไม่เชื่อ ไม่เชื่อว่ามันคนเดียวทำ. อาตมาว่าไม่เชื่อก็ไม่เชื่อสิ มันคนเดียวทำจริง ๆ นี้ เพราะมันทำงานสนุก จนทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง. นี้ขอให้สนใจเถอะว่า ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ดีแต่พูด, ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีสำหรับพูด; แต่มันเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้.

เป็นอันว่า เราได้ทำให้ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่สมค่าของมัน ให้เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ มีประโยชน์แก่เจ้าของ ไม่กัดเจ้าของ. ถ้าเราทำกับมันไม่ถูก เพราะไม่มีความรู้ถึงระดับนี้ ชีวิตนั้นแหละมันจะกัดเจ้าของ, สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตนั้นแหละมันกลายเป็นยักษ์เป็นมารอะไรขึ้นมา แล้วกัดเจ้าของ เดือดร้อนมาก.

ความรู้เรื่องจริงแท้ของทุกอย่างอย่างนี้ ถึงขั้นลึกอย่างนี้ ก็เรียกว่า ปรมัตต์. ปรมัตต์แปลว่า อรรถะอันลึก ความหมายอันลึก เนื้อความอันลึก คุณค่าอันลึก เรียกว่าปรมัตต์. ขอให้ทุกคนมีความรู้ในระดับที่เรียกว่า ปรมัตต์; มันจะเป็นประโยชน์ในตัวมันเองด้วย, แล้วมันจะส่งเสริมสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างอื่น

ด้วย, จะเป็นอย่างนี้เสมอ มันก็แก้ปัญหาก็ทุกปัญหา. ถ้ามีความรู้เรื่องปรมาตถ์แล้ว จะแก้ปัญหาก็ทุกปัญหา ไม่มีปัญหาอะไรเหลือ, มีความรู้ถูกต้องในทุก ๆ กรณี, แล้วปัญหาไม่อาจจะเกิดจากกรณีใด ๆ.

เดี๋ยวนี้ที่เราทำผิดกันอยู่เพราะไม่รู้ปรมาตถ์ คือปัญหาที่ว่าอะไร ๆ ก็จะเป็นเรื่องการเมือง, อะไร ๆ ก็จะเป็นเรื่องเศรษฐกิจไปเสียหมด; ว่าเรื่องการเมืองเรื่องเศรษฐกิจจะแก้ปัญหาก็ที่จริงเปล่าทั้งนั้นเลย. เรื่องการเมือง เรื่องเศรษฐกิจนั้น มันมีแต่จะเพิ่มปัญหาให้ยุ่งยากให้ลำบาก ให้มีความทุกข์เกิดขึ้น. เรื่องศีลธรรม เรื่องธรรมะ มันจะแก้ปัญหา; ลองเอาธรรมะเข้ามา เอาศีลธรรมเข้ามามันจะแก้ปัญหา. ปัญหาที่มันมาจากเศรษฐกิจนั้นแหละ, เศรษฐกิจที่คดโกงที่ไม่มีศีลธรรมมันสร้างปัญหา; เราต้องแก้ด้วยความมีศีลธรรม เศรษฐกิจจึงจะหมดปัญหา.

นี่เศรษฐกิจมันไม่มีศีลธรรม มันสร้างปัญหาขึ้นมา, แล้วเอาเศรษฐกิจมาแก้ปัญห เศรษฐกิจ นี่มันไม่ได้ดอก. เหมือนกับเอาน้ำโคลนมาล้างเท้าที่เปื้อนโคลนนั้น มันไม่มีทางจะสะอาดดอก. เรื่องการเมืองที่ไม่มีศีลธรรม ตั้งแต่การเลือกผู้แทนขึ้นไป มันไม่มีศีลธรรม มันก็เกิดปัญหาทางการเมือง, แล้วจะไม่เอาศีลธรรมไปแก้มันมันไม่ได้; การเมืองแก้การเมือง มันก็เป็นเรื่องน้ำโคลนล้างโคลน อีกแหละ มันก็แก้ไม่ได้. ถ้ามองเห็นโดยแท้จริงแล้ว ศีลธรรมจะแก้ปัญหาก็ทุกปัญหา, ไม่ว่าจะ

ปัญหาอะไร จะมาแจกลูกกันทุกปัญหาเวลานั้นไม่พอ. เรามองเห็นชัดว่า อันนี้มันต้องเป็นไปตามกฎแท้จริงเฉียบขาดของธรรมชาติ คือกฎของอิทัปปัจจยตา.

คำแปลก ๆ ว่าอิทัปปัจจยตานั้นขอให้ช่วยสนใจกันหน่อย เพราะไม่ค่อยเอามาพูดกัน เป็นกฎของธรรมชาติว่า มันต้องเป็นอย่างนี้ ๆ อย่างนี้; เพราะเหตุปัจจัยอย่างนี้ ๆ สิ่งนี้จะต้องเกิดขึ้น, สิ่งนี้มีเพราะเหตุปัจจัยนี้มี, สิ่งนี้มีเพราะสิ่งนี้มี, สิ่งนี้มีเพราะสิ่งนี้มี. นี่มันเป็นกฎตลอดจักรวาล ตลอดอนันตกาล เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว อะไรทั้งหลาย ทั้งสากลจักรวาล มันเกิดขึ้นมาตามกฎของอิทัปปัจจยตา : เมื่อทำอย่างนี้ อย่างนี้จะต้องเกิดขึ้น, ทำอย่างนี้ อย่างนี้ ต้องเกิดขึ้น. ทำอย่างนี้อย่างนี้มันก็เป็นความทุกข์เกิดขึ้น, ทำอย่างนี้อย่างนี้เป็นความดับทุกข์เกิดขึ้น. นี่เป็นปรมาตมสูงสุด ไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล, ไม่มีพระเจ้าที่เป็นตัวเป็นตน เป็นสัตว์เป็นบุคคล, มีแต่พระเจ้าที่เป็นกฎอันเฉียบขาดของธรรมชาติ, เข้าถึงกฎอิทัปปัจจยตาแล้วก็เข้าถึงปรมาตมธรรมอย่างยิ่ง.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้, ท่านตรัสรู้ เรื่องอิทัปปัจจยตา; แต่เรามักจะเรียกกันเสียว่า ปฏิจจสมุพบาท เป็นความหมายแคบเฉพาะเรื่องความทุกข์ของสิ่งที่มีชีวิต. แต่ถ้าเราพูดว่า อิทัปปัจจยตา ความหมายมันกว้างหมดเลย จะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตอะไรก็ตาม มันตกอยู่ใต้อำนาจของกฎที่ว่า เพราะ

สิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี. ปรมัตถธรรมจะนำไปที่นั่น ไม่มีทางที่จะผิด คือว่ามันจะไม่เป็นฝ่ายบวกหรือฝ่ายลบ ไม่เป็น positive ไม่เป็น negative มันเป็นสายกลางของมันไปอย่างนั้น, นี้เรียกว่ากฎของธรรมชาติแท้ ๆ.

ถ้าว่า บวก มันก็มีคน หรือตายแล้วเกิดเป็นต้น; ถ้า ลบ มันก็ไม่มีคน ตายแล้วไม่เกิดเป็นต้น. แต่ว่ากฎอิทัปปัจจยต้ามันมีแต่สิ่งนี้ซึ่งเป็นไปอย่างนี้ เป็นไปอย่างนี้ เป็นไปอย่างนี้, แล้วคนเขาก็ไปบัญญัติเอาเองว่า นี่เป็นสุข นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นได้ นี่เป็นเสีย, นี่เป็นแพ้ นี่เป็นชนะ, นี่เป็นกำไร นี่เป็นขาดทุน. นั่นมันความโง่ของคนต่างหากละ. กฎของอิทัปปัจจยต้ามามีตายตัวเฉียบขาดตามธรรมชาติ.

ความรู้ปรมาตถ์ต้องไปถึงนั้น รู้จนไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล, ไม่ใช่สัตว์บุคคล, แล้วก็ไม่ใช่ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล; คือไม่ได้ปฏิเสธจนไม่มีอะไรเลย, แล้วก็ไม่ได้ยืนยันว่ามีอะไรอยู่อย่างตายตัว, มีแต่กระแสของความเปลี่ยนแปลงปรุงแต่ง. ถ้ามาถึงนี้แล้ว ก็เรียกว่า รู้อย่างที่พระพุทธรเจ้าท่านรู้ แล้วก็ดับทุกข์ได้ เป็นสิ่งสูงสุดที่ต้องเคารพ คือกฎของอิทัปปัจจยต้าม; เมื่อปฏิบัติถูกต้องแล้วก็ควรจะพอใจ มีความสุขชอบใจตัวเอง.

คนรู้เรื่องนี้ก็พูดอย่างหนึ่ง คนไม่รู้ก็พูดอย่างหนึ่ง; ฉะนั้นวิธีพูดหรือไฉนพูดที่ใช้กันอยู่ในโลก มันเกิดเป็น ๒ อย่าง : คำพูดไฉนพูดของคนโง่ ก็พูดว่า มีตัวมีตน มีสัตว์มีบุคคล มีเรามีเขา มีสุขมีทุกข์ มีแพ้มีชนะ มีได้มีเสีย มีกำไรมีขาด

ทุน มันก็พูดไปอย่างนั้น คนที่ไม่รู้ถึงปรมาตถ์ ถ้าคนที่รู้ถึงปรมาตถ์ 'ไม่มี ไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มี แพ้ไม่มีชนะ ไม่มีได้ไม่มีเสีย ไม่มีกำไรไม่มีขาดทุน มีแต่กระแส แห่งการปรุงแต่งตามกฎของอิทัปปัจจยตา หรือว่ามีแต่อิทัปปัจจยตา มันก็เลยไม่รักอะไร ไม่เกลียดอะไร ไม่โกรธอะไร ไม่กลัวอะไร ไม่อิจฉาริษยาใคร ไม่อะไรหมดเลย. มันดีที่ตรง นั้น, มันเห็นเป็นกระแสอิทัปปัจจยตาไปหมด มันก็ไม่รู้สึกว่า จะต้องรัก ไม่รู้สึกว่า จะต้องเกลียด ไม่รู้สึกว่า จะต้องโกรธ ไม่รู้สึกว่า จะต้องกลัว.

ปัญหา ๔ อย่างนี้ที่รบกวนเราอยู่ ไปสังเกตดู อะไรน่ารัก มากก็รัก เข้า, มันก็บ้าไปพักหนึ่งตามแบบน่ารัก, อะไรน่าโกรธ มามันก็โกรธ มันก็บ้าไปพักหนึ่ง, อะไรน่าเกลียดมามันก็เกลียด, อะไรน่ากลัวมามันก็กลัว กระทั่งอย่างไม่มีเหตุผล มัน ก็ออกมาเป็นความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หนึ่งหวง อะไรกันไปตามเรื่อง, แล้วยิ่งฆ่ากันตายเพราะความโง่เหล่านี้ เพราะว่าไม่มองเห็นความจริงอันสูงสุด ที่เรียกว่าปรมาตถ์, ปรมาตถ์.

อาดมาคิดว่า ควรจะฟ้าสาวกันสักทีสำหรับความรู้เรื่อง ปรมาตถ์ ในหมู่พุทธบริษัทเรา; เห็นอะไรเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาไปหมดละก็ มันก็ถึงที่สุดแหละ ไม่มีทางที่จะไปรัก อะไร, ไม่มีทางที่จะไปเกลียดอะไร, ไม่มีทางที่จะไปกลัวอะไร, ไม่มีทางที่จะไปโกรธอะไร. หรือขยายออกไปเป็นวิตกกังวล

อาลัยอาวรณ์ในอะไร.

แม้แต่ในทางวัตถุนี้ ทอดสายตาไปทางไหน ก็เห็นแต่การไหลเรื่อยของสิ่งเหล่านั้น, เช่นตึกหลังนี้ ผู้เห็นปรมาตถทอดตาไป เห็นเป็นความไหลเรื่อย ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นตึกหลังนี้ คือทุก ๆ ปริมาณของตึกหลังนี้ไหลเรื่อย มันเห็นอย่างนั้น, แล้วใครเห็นบ้าง ? ก็เห็นเป็นตึกแข็งอยู่อย่างนี้ แน่นอนตายตัวอยู่อย่างนี้ คือมันไม่เห็นถึงขั้นปรมาตถ. เขาเห็นว่ามีตึก มีตึกหลังนี้ สวยดี ไม่สวยดี : ไม่มีใครเห็นว่าเป็นเพียงอิฐ เพียงทราย เพียงปูน เพียงเหล็ก, แล้วก็ไม่เห็นว่าเป็นนั่นเป็นเพียงสักว่าธาตุตามธรรมชาติ, แล้วไม่เห็นว่าเป็นนั่นเป็นเพียงสักว่าธาตุตามธรรมชาติ, แล้วไม่เห็นว่าเป็นนั่นเป็นเพียงสักว่าปรมาณูหนึ่ง ๆ ที่หมุนไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้าเห็นอย่างนี้ก็เห็นว่า โอ้, มันไหลเรื่อย ไม่มีอะไรที่ไม่ไหลเรื่อย; แม้แต่ตึกอันนี้มันก็ไหลเรื่อย, มีความไหลเรื่อยอยู่ข้างในของมัน, แล้วนับประสาอะไรกับเนื้อหนังของคนเรานี่, ตัวบุคคลอย่างนี้ มันก็มีแต่สิ่งที่ไหลเรื่อย, ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง มันก็ไหลเรื่อย, ในทางร่างกายก็ไหลเรื่อย, ในทางจิตก็ไหลเรื่อย มีแต่ความไหลเรื่อย จะเอาเป็นตัวตนไม่ได้; แล้วใครจะรักใคร, ใครจะโกรธใคร, ใครจะเกลียดใคร, ใครจะทำอะไรแก่ใคร, มันก็ไม่มี ความหมาย. ทำไปมันก็เป็นความทุกข์, ความทุกข์ เพราะไปยึดถือ จะให้ได้ อย่างนั้นจะให้ได้อย่างนี้, แล้วมันก็ได้ไม่ได้. ฉะนั้นมันจึงเป็นทุกข์ เพราะเราจะให้ตรงตามความต้องการ

ของเรา.

คำว่า “เรา” ในที่นี้คือความโง่ของเรา; ไม่มีตัวเรา, มีแต่ความโง่ของกิเลส ของธรรมชาติที่เป็นกิเลส มันปรุงแต่งไปตามแบบของกิเลส ธรรมชาติชนิดนั้นมันก็รู้สึกแก่จิต. จิตโง่ไปอีกทีหนึ่งว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา, เราเป็นเจ้าของทุกสิ่ง, เราเป็นเจ้าของชีวิต, เราเป็นเจ้าของความสุข, เป็นเจ้าของความทุกข์. นั่นคือความโง่ของจิต ที่ไม่มีความรู้ในชั้นปรมาตม์; ถ้าจิตมีความรู้ถึงชั้นปรมาตม์มันก็ไม่โง่อย่างนี้, เรียกว่า ฟ้าสว่างทางปรมาตม์.

ที่นี้อยากจะพูดสำหรับครูบาอาจารย์ทั้งหลายอีกชนิดหนึ่งว่านี่แหละคือสิ่งที่เราเรียกกันว่าวิทยาศาสตร์, เรียกว่า วิทยาศาสตร์, และการศึกษาอย่างวิถีทางวิทยาศาสตร์. สิ่งทั้งปวงเป็นอย่างนี้ แล้วมองให้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นอย่างนี้, ความทุกข์เกิดขึ้นมาเพราะโง่อย่างนี้, ทำผิดอย่างนี้, ความดับทุกข์เกิดมีเพราะไม่โง่อย่างนี้ เพราะไม่ทำผิดอย่างนี้. เป็นวิทยาศาสตร์ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; ไม่ต้องไปเอาผีสังเวทดาโชคชะตาอะไรมาช่วย, ไม่ต้องเอามาเกี่ยวข้อง. ถ้ายังไปต้องขอความช่วยเหลือจากผีสังเวทดา โชคชะตาดวงดาวอะไรอยู่แล้ว ก็ไม่มีปรมาตม์เลย, ไม่มีกรรมลืมหืมตาในทางของปรมาตม์เลย. มันเป็นเรื่องในตัวมันเอง โดยกฎของธรรมชาติที่ครอบงำทุกสิ่งทุกอย่างอยู่; สิ่งนั้นเราเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา, เป็นกฎของธรรมชาติอันเด็ดขาดอันสูงสุด เรียกว่า

กฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้ามองเห็นว่าทุกสิ่งเป็นอิทัปปัจจยตา ก็เรียกว่าเห็นปรมาตม์ เข้าถึงปรมาตม์โดยสมบูรณ.

วิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ก็มีหลักเกณฑ์อย่างนี้ แต่เขาเอาไปใช้ในทางแสวงหาวัตถุ ความสุขจากวัตถุ มันจึงได้มา มหาศาลเห็นไหม? ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทางฝ่าย วัตถุแห่งโลกปัจจุบันนั้น เขารู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตาสร้าง สิ่งที่เขาต้องการ; ฉะนั้นเขาจึงไปโลกพระจันทร์ได้เหมือน ว่าเล่น หรือว่าเขาจะทำอะไร ๆ ได้อีกมากมายเหมือนกับ ว่าเล่น เพราะเขารู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตาถูกต้องตามเรื่อง ของมัน ก็ประสบความสำเร็จ. แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์นั้น ๆ มาดับทุกข์ในจิตใจ; เขาหันไปส่งเสริมปัจจัยของกิเลส ในโลกจึงเกิดปัจจัยของกิเลสมากมาย ๆ จนว่าไม่มีใคร รู้จักเบื่อ. โลกสมัยนี้มันมีสิ่งที่เป็นปัจจัยหลอกให้หลงใหลไม่มี สิ้นสุด ไม่รู้จักเบื่อ, ทั้งโลกกำลังไม่รู้จักเบื่อ ในสิ่งที่ยั่วให้เกิด กิเลสหรือสนองกิเลส; เราก็จะต้องทนทุกข์ข้อนี้กันไปอีกนาน. นี้วิทยาศาสตร์ที่เอาไปใช้ทางฝ่ายวัตถุฝ่ายโลก, แสวงหาปัจจัย แห่งกิเลส.

ที่นี่ วิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้า มันตรงกันข้าม จะเอาไปใช้ในทางที่จะไม่หลงในเหยื่อของกิเลส; ต้องการจะชนะ กิเลส, มีจิตใจอยู่เหนือสิ่งยั่วชวนเหล่านี้ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์, นี้คือ เรียกว่าฟ้าสว่างทางปรมาตม์. ท่านผู้ใดเกิดแสงสว่างอย่างนี้ขึ้นใน จิตใจ เรียกว่าฟ้าสว่างในทางปรมาตม์ มันก็ควรจะสว่าง.

ฟ้าสว่างทางอภิธรรม

ที่นี้ หัวข้อต่อไป อาตมาเรียกว่า ฟ้าสว่างทางอภิธรรม. อย่าลืมว่าเมื่อตะก๊อบอกแล้วว่า ปรมัตถ์มันขุดลึกลงไป; ส่วนอภิธรรมนั้นมันขยายกว้างออกไปไม่ลึกมันจึงมาก. อภิ แปลว่า ยิ่ง ก็ได้, แปลว่า อย่างยิ่ง ก็ได้, แปลว่า เกิน ก็ได้. ฟังดูให้ดี เกินนั้นมันใช้ไม่ได้ คือไม่จำเป็น; ถ้าอันไหนเกินอันนั้นไม่จำเป็น.

พูดถึงคำว่า อภิ, อภินี้ ก็มีพูดมาแต่ครั้งพุทธกาล. อภิวินัย คือ วินัยส่วนเกิน เกินสำหรับคนธรรมดา อภิธรรม - ธรรมะส่วนเกิน เกินสำหรับคนธรรมดา, คือคนธรรมดาไม่ต้องไปสนใจถึงขนาดนั้น. ถึงเดี๋ยวนี้ในโลกนี้ ในโลกนี้มันก็ยังมียุค **ปัจจุบันนี้ มันก็ยังมีความรู้ส่วนเกินสำหรับคนทั่วไป; แต่มันอาจจะไม่เกินหรือไม่เกินสำหรับคนบางคน ที่เขามีหน้าที่ที่จะต้องทำอย่างนั้น; ฉะนั้นการศึกษาค้นคว้านี้มันจึงทำได้เรื่อย.** ส่วนมากมันก็เกินแหละ; การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เรื่องโลก เรื่องวัตถุอะไรก็ตาม มันค้นคว้าได้มากแหละ, แล้วก็มีส่วนที่เกินที่ไม่ต้องใช้ มันมีอยู่มาก.

ท่านที่เป็นนักวิจัย วิจัยทางอะไรก็ตาม จะพบว่า มีพบเรื่อง ที่มันไม่ต้องใช้อยู่มาก เรียกว่าเป็นส่วนเกิน; แต่ส่วนที่จำเป็นที่แท้จริง ที่ต้องมีต้องใช้นั้นมันก็มีอยู่. ฉะนั้นต้องเอาอันนั้นมา, อันนั้นแหละควรจะเรียกว่า อภิธรรมอันบริสุทธิ์คือไม่เกิน. ถ้าผิด

จากนี้แล้วมันก็เกิน, แล้วเราก็สนุกกับเรื่องเกินนี้กันเสียไม่น้อย; เพราะว่าเรื่องอะไรที่มันสนุกแก่แก่ความรู้สึกรู้สึกคิดนึก เราก็สนใจ ทั้งนั้นแหละ, แม้วามันจะไม่มีประโยชน์ ฉะนั้นเราจึงจดจำเรื่องที่ไม่จำเป็นไว้ได้มาก นี่เรียกว่ามันเป็นส่วนเกิน; ถ้าทำไม่ได้มันก็เป็นส่วนเพิ่ม. เราก็คงจะเข้าใจกันได้แล้วว่า ส่วนเพิ่มนั้นมันให้โทษ : เป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือย เป็นอยู่อย่างเพื่อนั้นมันให้โทษ. ฉะนั้นขอให้ลด ให้ควบคุมไว้ให้พอดี ถ้าว่าดีเต็มที่แล้วก็ไม่เกิน; นั้นแหละจะเรียกว่าถูกแหละ. อภิธรรมแท้ต้องพอดี เต็มที่เต็มเปี่ยม แต่ไม่เกิน.

เดี๋ยวนี้สิ่งที่เรียกว่าอภิธรรมมันยังมีลักษณะเกิน ในพระคัมภีร์อภิธรรมก็มีเรื่องเกินมาก, คือเกินชนิดที่ไม่ต้องพูดถึง ไม่ต้องเล่าเรียน ไม่ต้องขยายความออกไปถึงขนาดนั้น. นี่อาจารย์อภิธรรมชั้นหลัง ซึ่งไม่ใช่พระพุทธเจ้า ทำให้เกินมากออกไปอีก จนเลยอยู่ จนได้ทะเลาะกัน จนเดี๋ยวนี้มันก็เกิน; แม้กระทั่งว่าอภิธรรม อภิธรรมนี้ ไม่มุ่งไปยังความสิ้นตัวตน มันมุ่งไปที่มหากุศล กุศลอย่างยิ่ง เลยกกลายเป็นพิธีรีตอง; เพราะมันมุ่งอย่างมงาย ก็เลยกกลายเป็นพิธีรีตอง. เดี่ยวนี้ อภิธรรมมีไว้ทำไม? มีไว้สวดศพเท่านั้น, อภิธรรมมีไว้สวดศพเท่านั้นแหละ, มีไว้บังสุกุลป่าช้า; แม้อย่างนั้นนักอภิธรรมก็ยังมีความผิดนะ, นักอภิธรรมยังมีตัวตน ที่จะเอามหากุศลอยู่นั้นแหละ นี่เพราะมันกลายเป็นพิธีรีตองไปเสีย.

ถ้าอภิธรรมแท้มันต้องมุ่งไปยังความว่างไม่มีตัวตน คือ

สัญญาตา นั้นแหละจึงจะถูก; แต่นักอภิธรรมไม่พูดถึงสัญญาตา บางทีหาว่าสัญญาตาเป็นเรื่องผิดเสียอีก. พวกนักอภิธรรมตาม ศาลาวัด เขาว่าท่านพุทธทาสเอาเรื่องสัญญาตาของมหายาน มาพูดไม่ใช่พุทธศาสนา; อย่างนี้มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะ เขามุ่งแต่มหากุศล เขาจะเอาแต่มหากุศล เขาไม่ยอมให้เป็น สัญญาตา. เราจะบอกว่า ยิ่งมหากุศลนั้นแหละยิ่งสัญญาตา แหละ. อย่าไปเอากับมันเลย; เพราะมันเป็นที่ตั้งแห่งความ ยึดมั่นมากเกินไป, ยึดมั่นถือมั่นมากเท่าไรมันก็ยิ่งเป็นสัญญาตา มากเท่านั้น.

ฉะนั้น ถ้าจะรู้จักสิ่งๆ ที่เรียกว่า อภิธรรม ต่างจากปรมาตถ์ ใดๆ ก็ดูส่วนนี้. ขอให้พยายามเปรียบเทียบว่าสัญญาตาว่า จากตัวตน หรือความหมายใด ๆ กับมหากุศลที่เป็นที่พอใจ อย่างยิ่ง มันต่างกันอย่างไร.

เรื่องปรมาตถ์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ที่พูดไปหยก ๆ นั้นแหละ ว่าต้องมีตัวจริง มีของจริง มาดูอยู่เห็นอยู่ ทดสอบอยู่ อย่างนี้เป็นเรื่องปรมาตถ์. ถ้าเป็นเรื่องคำนวณ, เป็นเรื่องคำนวณ หรือใช้การคำนวณ บางทีก็ต้องใช้ก่อนหินช่วย ใช้เม็ดมะขาม ช่วยในการเรียนอภิธรรม อย่างนี้มันก็ไม่ใช่ปรมาตถ์ดอก; เพราะ มันเป็นการคำนวณ เป็นผลของการคำนวณ, ใช้ผลของการ คำนวณนั้นมันเป็นเรื่องลัทธิหนึ่ง ลัทธิอื่น, ไม่ใช่เป็นสันติภูมิวิโก; มันต้องเป็นสันติภูมิวิโก รู้ลึกประจักษ์ชัดแก่จิต จึงจะเป็นธรรมะ แท้ในพระพุทธศาสนา. ฉะนั้นเราระวัง อย่าขยายออกให้มัน

เกิน; แต่ซุดลึกลงไปให้พบความจริง.

ถ้าว่ามันเป็นปรมัตถ์ มันนำไปสู่สุญญตา มันไม่มุ่งหมาย จะให้มันนำอัสจรรย์ หรือโพเราะงดงามอะไร, มุ่งเฉพาะต่อ สุญญตา คือความไม่มีตัวตน, ไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล, เป็นเพียง กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. ถ้าไม่มีตัวมีตน มีสัตว์มีบุคคล มีดี มีได้ มีอะไรยิ่ง ๆ ขึ้นไปแล้ว มันเป็นส่วนเพื่อ, แล้วก็ เป็น อภิธรรมเพื่อ อภิธรรมเกิน.

คำว่า ปรมัตถ์ มันก็ขยายอรรถะหรือเนื้อความ; อภิธรรม ก็ขยายพยัญชนะ, ขยายโวหารการพูดจา, ขยายไปในทาง พยัญชนะ, บางทีก็ขยายไปในทางตรรกวิทยา. ใช้หลักตรรก- วิทยา ขยายความออกไปให้มาก, แล้วเป็นจิตวิทยาก็ได้ขยาย ความออกไปให้มาก; ฉะนั้นจึงเรียกว่ามันเกิน คือไม่จำเป็น. ฉะนั้นเราจะต้องช่วยกันหน่อย, ทำความเข้าใจกันให้ดี ๆ อย่า ให้ต้องเสียประโยชน์ไปในเรื่องนี้.

ถ้าขอคำว่าอภิธรรม ไม่อยากใช้คำว่าปรมัตถ์ ก็ทำให้ อภิธรรมนี้แหละมันมุ่งไปยังสุญญตา ไม่มีตัวตน มีแต่กระแส แห่งอิทัปปัจจยตา ก็ได้เหมือนกัน. เรื่องคำพูดไม่สำคัญ เรื่อง ชื่อ ชื่อที่ตั้งไว้ไม่สำคัญ; มันสำคัญที่ตัวจริง เพราะชื่อนี้มันตั้ง เอาได้นี้. ถ้าต้องการจะโฆษณาด้วยแล้ว ก็ยังตั้งชื่อกันให้เพราะ เพื่อการโฆษณา; ฉะนั้นเราไม่เอาชื่อเพื่อการโฆษณาเป็นหลัก, เอาตัวจริงเป็นหลัก, ดับทุกข์ได้มากเท่าไร นั่นคือความจริง เท่านั้น, จริงเท่าไรก็ดับทุกข์ได้เท่านั้น; มุ่งหมายให้มันมีชีวิต

อยู่อย่างอิสระ. สุนัขจิ้งจอก แปลว่า ว่าง, ว่าง คืออิสระ ไม่ไปจับ
นั้นจับนี้ไม่ไปจับแม่แต่หมากุศล ที่ว่าดีที่สุดในนั้นแหละยิ่งบ้าที่สุด.

คำพูดของคนที่เป็นนักปรมาตม์แท้จริง เอามาพูดเดี่ยวคุณ
จะตกใจ เดี่ยวท่านทั้งหลายจะตกใจ. นักปรมาตม์ที่แท้จริงเขา
จะพูดว่า ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย. บางคนเคยได้ยิน แต่อตมา
เชื่อว่าหลายคนยังไม่เคยได้ยิน ประโยคว่า ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่
อัปรีย; เพราะว่าสอนกันมาแต่ให้เอาดี เอาดีทั้งนั้นแหละ, ไม่
มีใครบอกว่า ดีนั้นมันอัปรีย; แต่นักปรมาตม์ที่เขาเห็นแล้ว เขา
มองเห็นว่า มันอัปรียเท่ากัน.

คำว่า อัปรีย นั้นแปลว่า ไม่น่ารัก; เรียนภาษากันเสีย
หน่อย, ถ้าเรียนมาแต่ก่อนไม่ถูก ก็เรียนกันเสียใหม่ อัปรีย,
อัปรีย นั้นแปลว่า ไม่น่ารัก, ปรี ปรียะ แปลว่า น่ารัก, อ แปล
ว่า ไม่, อัปรีย แปลว่า ไม่น่ารัก, ทั้งชั่วและทั้งดีล้วนแต่อัปรีย
หมายความว่า ทั้งชั่วและทั้งดีล้วนแต่ไม่น่ารัก : ไปรักเข้าสิมัน
กัดเอาทั้งนั้นแหละ, ที่ว่าดี ๆ ดี ๆ ไปรักเข้าเถอะ มันกัดเอา
ทันที, ชั่วนั้นมันไม่ต้องสงสัยแหละ ไปรักเข้ามันก็กัด. ทั้งชั่ว
ทั้งดี ล้วนแต่มันกัด ผู้ที่เข้าไปรักกับมัน เพราะมันเป็นเรื่อง
ประจักษ์, มันเป็นเรื่องกระตุ้นจิตใจ ให้เกิดความขยาดตัวของ
กิเลสตัดหน้าความต้องการ.

**คนเป็นบ้าเพราะอยากดีกันก็คนแล้วรู้ไหม? แล้วคน
เป็นโรคประสาทเกือบทั้งหมดแหละเพราะอยากดีทั้งนั้น
แหละ, แล้วมันไม่ได้ตามที่อยาก แล้วมันก็เป็นโรค**

ประสาธ; ไปทำเล่นกับดีลี มันกัดเอาอย่างนี้. คนเขาฆ่าตัวตายเพราะไม่ได้ดีตามที่เขาต้องการ หรือเขากลับจะเสียชื่อเสียง เสียความดี เขาจึงฆ่าตัวตายเสียก่อนก็มี; นั่นแหละความที่ยึดมั่นถือมั่นในส่วนที่เรียกว่าดี.

ฉะนั้น ไม่เอากับมัน ทั้งชั่วทั้งดี; เราเอาจิตใจที่เป็นอิสระ, จิตใจที่เป็นอิสระนั้น ไม่อยู่ใต้อำนาจของความดีหรือของความชั่ว, สิ่งที่เรียกว่า ค่า คุณค่า หรือค่า ที่เป็นดีเป็นชั่วนั้น ต้องระวัง, อย่าไปเป็นทาสของมัน อย่าไปหลงไหลในมัน. เรามีจิตเป็นอิสระ ความชั่วบีบคั้นจิตใจเราไม่ได้, แต่ความดีก็อย่ามาบีบคั้นจิตใจของเราเลย. แต่ว่าคนเป็นอันมากนี้เขาหลงความดีทั้งนั้นแหละ, พระเจ้าพระสงฆ์ก็เหมือนกันแหละ; อาตมาพูดได้เลย หลงความดีกันทั้งนั้นแหละ แล้วก็ลำบากเดือดร้อนเพราะความดีนั้น, แล้วก็ไม่ค่อยมองเห็นว่า ไปเอากับมันไม่ได้, ทั้งชั่วทั้งดีไปหลงรักมันแล้ว มันก็จะกัดเอา; นี้ นักปรมาตม์เห็นอย่างนี้. นักอภิธรรมอาจจะเห็นเอาดีที่สุด, เอาดีที่สุด โดยที่ไม่รู้ว่ายิ่งดีที่สุดมันยิ่งกัดลึก. กัดลึกที่สุดเลย.

นี่ฟ้ามันควรจะสง่างาม อย่าเพียงแต่เอาอภิธรรมไว้สวดศพที่บ้าน หรือที่ป่าช้า ให้มันมากกลายเป็นความรู้ที่แท้จริง ที่เต็มตามความหมาย, ให้อภิธรรมนี้สง่างามไปในทางปรมาตม์ธรรมเถอะ คือให้ไปสู่สุญญตาที่ไม่มีตัวตน.

นี่ฟ้าสว่างในทางปรมาตม์ก็ดี ฟ้าสว่างในทางอภิธรรมนี้ก็ดี ควรจะสง่างามกลางดึกนี้. ฟ้าสว่างกลางดึก บางคนฟังออกแล้ว,

อาตมาคิดว่าบางคนฟังออกแล้ว ว่าฟ้าสาบกลางดึกมันมีได้
อย่างไร; แต่บางคนยังงงอยู่ ว่าฟ้าสาบกลางดึก มันจะบ้าแล้ว
กระมัง, คือว่าเดี๋ยวนี้อายุมันเข้ามาเท่านี้แล้ว อายุมันเข้ามา
๓๐ ปี ๔๐ ปี ๕๐ ปี แล้วก็มี ที่นั่งอยู่ที่นี่ นี่มันดึกแล้ว. ทำไม
ไม่รีบสว่างกันเสียทีเล่า? มันขึ้นมาถึงระยะที่ดึกอย่างนี้ รีบสว่าง
กันเสียที เดียวมันจะไม่ทันเวลานะ.

ฉะนั้น ขอให้รีบสนใจธรรมะอย่างถูกต้อง ให้เกิดความเข้าใจ
แจ่มแจ้งถูกต้องเป็นฟ้าสาบเมื่อกกลางดึก เพราะอายุเข้ามาตั้ง
ครั้งหนึ่งแล้วก็มี ตั้งคอนแล้วก็มี เดียวจะตายเปล่า ไม่ได้รับ
ประโยชน์อะไรจากพระพุทธศาสนา นี้เรียกว่า ฟ้าสาบทาง
อภิธรรม.

ถ้าพวกเรา มีฟ้าสาบทางปรมัตถ์ ทางอภิธรรมกันจริง ๆ แล้ว
ก็จะมีประโยชน์แก่ประเทศชาติ, มีประโยชน์แก่ตัวเราเองก่อน
ไม่มีความทุกข์; จะมีประโยชน์แก่ประเทศชาติ คือจะไม่ทำผิด
พลาดให้เกิดปัญหาอะไรขึ้นมา ในสังคมในประเทศ กระทั่งว่า
ในบ้านในเมืองในโลกเลย. ถ้าคนทั้งโลกมีลักษณะฟ้าสาบทาง
ปรมัตถ์แล้ว ก็โลกนี้หมดปัญหา, เขาจะแก้ปัญหากันอย่าง
ถูกต้อง ให้โลกมีสันติภาพได้โดยแท้จริง. เดียวนี้ไม่มีหวัง
องค์การโลกนั่งจับปูใส่กระดิ่ง คือไม่สิ้นสุด แก้ปัญหาไม่สิ้นสุด
เพราะมันไม่แก้ถูกปัญหา, มันมีลักษณะเหมือนกับนั่งจับปูใส่
กระดิ่ง, ให้นั่งจับจนตาย ปูมันก็ไม่อยู่ในกระดิ่ง ต้องเรียกว่า
นั่งจับปูใส่กระดิ่ง.

ถ้ารู้เรื่องนี้อย่างถูกต้องของธรรมชาติ ขอให้เข้าใจกันไว้ทุกคนนะ, อยาตุ อยาขีตุ มันของธรรมชาติ; เดียวพุทธบริษัทจะพูดว่า ของพุทธบริษัทบ้าง, ว่าของพระพุทเจ้าบ้าง, พระพุทเจ้าท่านก็ปฏิเสธว่าไม่ใช่ของท่าน มันของธรรมชาติ.

กฎอันนี้มันของธรรมชาติ : ตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม ตถาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม จิตาว สภา ธาตุ – ธรรมธาค อันเป็นกฎของธรรมชาติคืออิทัปปัจจยตานี้ มีอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว; มีอยู่แล้ว, จิตาว สภา ธาตุ – มีอยู่แล้ว, “ตถาคตเพียงแต่ค้นพบแล้วมาบอก, เอมามาบอก ว่าความจริงมันเป็นอย่างนี้ เธอทั้งหลายจงประพฤติกกระทำให้มันถูกกฎเกณฑ์อันนี้ แล้วก็จะทำที่สุดแห่งทุกข์เฉพาะตน ๆ ได้”. ฉะนั้น มนุษย์แต่ละคนจะต้องเข้าถึงความจริงอันนี้ ขจัดปัญหาได้.

ฉะนั้น ถ้าเรียนพุทธศาสนาไปแล้ว ก็ต้องเรียนให้ถึงนี้ ให้ได้รับประโยชน์จริง ๆ มิฉะนั้นแล้วจะไม่คุ้มค่ารถไฟจากกรุงเทพฯ มาไชยา. นี้ใครจะรับประกันบ้าง ว่าได้รับประโยชน์คุ้มค่ารถไฟจากกรุงเทพฯ มาไชยา. อาตมาก็ไม่รับประกันดอก เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องระวังตัวเอง; ถ้ามันทำผิดเสีย ทำประมาทเสีย เจไปข้างทางเสีย แล้วมันไม่พบดอก มันไม่ถึงจุดหมายปลายทาง.

ฟ้าสว่างทางอุบาสก

เ้า, หัวข้อต่อไป เรียกว่า ฟ้าสว่างทางอุบาสก ฟ้าสว่างทางอุบาสก ไม่ใช่พูดเฉพาะอุบาสกดอก, พูดเฉพาะอุบาสิกาด้วย. ถ้าว่าเป็นผู้ชาย ก็เรียกว่าอุบาสก, ถ้าเป็นผู้หญิง ก็เรียกว่าอุบาสิกา, คือพระสาวกฝ่ายที่อยู่เรือน พระสาวกฝ่ายที่ครองบ้านครองเรือน แล้วก็คู่กันกับสาวกที่อยู่เ็นป่า คือไม่อยู่บ้าน ไม่อยู่เรือน เรียกว่าบรรพชิต : เป็นผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ เป็นผู้หญิงเรียกว่า ภิกษุณี; พวกอยู่บ้าน นี้ถ้าเป็นผู้ชายเรียกว่าอุบาสก เป็นผู้หญิงเรียกว่า อุบาสิกา.

ใครรังเกียจต่อคำคำนี้บ้าง ? ผู้มีการศึกษาแบบหนึ่งอาจจะรังเกียจก็ได้, ฟังคำว่า อุบาสกอุบาสิกา เป็นคำครีคระบ้า ๆ บอ ๆ อะไรก็ไม่รู้. แต่อย่าลืมนะถ้าไม่ถึงขั้นเป็นอุบาสกอุบาสิกาแล้ว ไม่รู้พุทธศาสนาดอก, ถ้าไม่ถึงขั้นเป็นอุบาสกอุบาสิกาแล้วยังไม่รู้พุทธศาสนาดอก. ฉะนั้นครูบาอาจารย์ที่มีการศึกษาอย่างใหม่ อาจจะรังเกียจคำคำนี้ได้ ว่าเป็นคำครีคระแล้วพ้นสมัยแล้ว ไม่อยากจะแตะต้อง; แต่ที่จริงมันไม่ใช่อย่างนั้น ถ้ายังไม่มีลักษณะเป็นอุบาสกอุบาสิกาอยู่ ก็ยังไม่มี ความหมายอะไรเลย. ฉะนั้นเอาตมาจึงเอามาพูด ในฐานะสิ่งที่ต้องการที่เรียกว่าฟ้าสว่าง ขอให้เกิดอาการฟ้าสว่างทางความเป็นอุบาสก ความเป็นอุบาสิกา กันเกิด จึงได้พูดเรื่องนี้. สาวกอยู่

บ้าน คืออุบาสกอุบาสิกา, สาวกอยู่วัด คือภิกษุ ภิกษุณี, รวมเรียกกันว่าบรรพชิต เลยมานพุดเสี้ยนคราวเดียวกัน เป็นคู่กันพร้อมกัน เรียกว่าฟ้าสว่างทางอุบาสก และฟ้าสว่างทางบรรพชิต ก็จะได้พุดเรื่องฟ้าสว่างทางอุบาสกก่อน.

ที่จริงเป็นเพียงอุบาสกอุบาสิกาที่นั่นพอแล้ว พอแล้ว มันรับประกันที่สุดแล้ว แต่เขาไม่รู้นี่, แล้วเขาจะมองเห็นภาพของอุบาสกอุบาสิกาเป็นตาแก่ยายแก่หง่างอะ ไปคลานอยู่ตามที่โรงธรรม; นี่มันก็เข้าใจไม่ได้แหละ; ฉะนั้นจะต้องเข้าใจคำว่าอุบาสกอุบาสิกาให้ดี ๆ. ที่จริงท่านก็ต้องการจะเป็นอยู่แล้ว โดยแท้จริง, คือต้องการจะรู้ธรรมะ จะมีธรรมะ จะถึงธรรมะอยู่แล้ว; แต่ก็เกลียด เกลียดคำว่า อุบาสก อุบาสิกา โดยที่ไม่รู้ว่านั่นแหละคือ ความเป็นอุบาสกอุบาสิกา มีธรรมะ รู้ธรรมะถึงธรรมะ; ฉะนั้นมาทำความเข้าใจคำว่า อุบาสกอุบาสิกา กันเสียที. พอพุดว่า อุบาสกแล้วก็ขอให้หมายความว่ารวมอุบาสิกาไว้ด้วยนะตามเพศ เพราะจะพุดว่า อุบาสกอุบาสิกา มันรุ่งรัง, พุดว่า อุบาสก คำเดียวก็พอ ซึ่งหมายถึงอุบาสิกา ซึ่งเป็นเพศหญิงด้วย.

อุบาสก ตัวหนังสือแปลว่า เข้าไปนั่งใกล้ ๆ, อาสกะ นั้นแปลว่า ผู้นั่ง, อุปะ แปลว่า เข้าไปใกล้ ๆ, นั่นแหละผู้ที่เข้าไปนั่งใกล้ ๆ นั่นแหละคืออุบาสก.

ที่นี่ก็จะถามว่า ไปนั่งใกล้อะไร ? ไปนั่งใกล้ใครจึงจะเป็นอุบาสก ? ก็ไปนั่งใกล้สิ่งที่จะเป็นที่พึ่งได้, ที่พึ่งคือสรณะ. ถ้าไป

นั่งใกล้สิ่งที่จะเป็นสภาวะที่ฟังได้นั้นแหละคืออุบาสกหรืออุบาสิกา, หรือว่าเข้าไปนั่งใกล้ สิ่งที่ควรจะยินดีเป็นอย่างยิ่งคือ รตนะ, รตนะ. ไปนั่งใกล้ รตนะ คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่า รตนะ. ไปนั่งใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เป็นสภาวะที่ฟังได้ หรือที่เป็นที่น่ายินอย่างยิ่ง; ไม่มีอะไรที่น่ายินดีมากเท่ากับสิ่งนี้ เรียกว่านั่งใกล้สิ่งที่น่ายินดีอย่างยิ่ง ก็คือพระรัตนตรัย เราพูดกันเป็นธรรมดาไปแล้วว่า พระรัตนตรัยคือพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ ไปนั่งใกล้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เกิดปัญหาเกี่ยวกับภาษา ภาษารวม ภาษาจิตใจ เราจะไปนั่งใกล้ได้อย่างไร? ไปนั่งใกล้ได้ที่ไหน? นี่มันก็ต้องอธิบายกันต่อไป.

พูดให้เป็นอุปมาเปรียบ ก็เหมือนกับว่าไปนั่งใกล้หมอ, ไปนั่งใกล้ยารักษาโรค, ไปนั่งใกล้ผู้ปฏิบัติงานในการใช้ยารักษาโรค, นี่ความหมายของพระรัตนตรัย พระพุทธเจ้าเป็นเหมือนหมอ. ในพระบาลีก็เรียกพระพุทธเจ้าว่าหมอ เป็นสพฺพโลก ติกิจฺจโก - พระศาสดาเป็นผู้เชี่ยวชาญโรคของสัตว์โลกทั้งปวง สพฺพโลก ติกิจฺจโก. พระพุทธเจ้าทรงเป็นเหมือนหมอ รักษาโรคทางจิตทางวิญญาณ โรคทางจิตใจ. แล้วพระธรรมนั้นก็คือตัวยา หรือเครื่องอุปกรณ์ในการบำบัดโรค คือพระธรรม, แล้วพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็คือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเยียวยารักษาโรค สืบต่อมาจากพระพุทธเจ้า แล้วก็ยังปฏิบัติหน้าที่อันนี้อยู่. ขอให้มองอย่างนี้ ว่ามันน่าจะเข้าไป

นั่งใกล้ หรือว่าการเข้าไปนั่งใกล้ได้มันเป็นความปลอดภัย, เป็นการได้ดีที่สุด ที่ได้นั่งใกล้พระรัตนตรัยซึ่งเปรียบเสมือนหม้อหรือยาแก้โรค, และผู้ปฏิบัติหน้าที่การงานเกี่ยวกับการรักษาโรค.

นี้พูดให้เป็นบุคคลเป็นวัตถุขึ้นมา : อุบาสก หรือ อุบาสิกา เหมือนกับผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย ที่เป็นเหมือนหม้อเหมือนยา, เหมือนผู้ปฏิบัติงาน ในการบำบัดโรค ที่นี้และเดี๋ยวนี้ละ; หมายความว่ามันมีอยู่แล้วในจิตใจ ที่นี้และเดี๋ยวนี้, ถ้าไม่อย่างนั้นมันยังไม่เป็น ยังไม่เป็นอุบาสกอุบาสิกา, มันต้องได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่ต่อตายแล้ว หรือไม่ใช่อีกหลายวันหลายปีข้างหน้า. เดี่ยวนี้หัวใจของเราถึงกันเข้ากับสิ่งนี้แล้ว ที่นี้และเดี๋ยวนี้; จะเป็นอุบาสกอุบาสิกา จะต้องใช้คำว่า ทุกเวลา ทุกเวลา. ถ้ามันเข้าถึงสิ่งนี้แล้ว มันจะเข้าถึงทุกเวลา, แล้วก็ทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ในทุกกรณี คือไม่เปลี่ยนแปลง; แม้จะมีกรณีอันแล้วร้ายเกิดขึ้น มันก็ไม่มีการกระทบกระเทือน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในการที่เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย; ต้องเป็นอย่างนั้น จึงจะเรียกว่าเราเป็นอุบาสกหรือเป็นอุบาสิกาที่แท้จริง.

ถ้าว่ามันไม่เป็นอย่างนี้แล้วก็ยังไม่ใช่; เพียงแต่รู้เรื่องของธรรมะอ่านหนังสือมาก ๆ จดจำไว้ได้มาก ๆ นี้ยังไม่เป็น, อย่างดีก็เพียงเตรียม เตรียมจะเป็น เช่นมาฟังเทศน์มาศึกษาอย่างเต็มที่ อย่างนี้ก็ยังไม่เป็นดอก, เพียงเตรียมจะเป็น ก็มีหวังอยู่เหมือนกัน. เพราะฉะนั้นขอให้สนใจศึกษารวบรวมค้นคว้า เพื่อ

จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็เป็นกันจริง ๆ.

มันควรจะมีคำถามอีกคำถามหนึ่ง ว่าทำไมต้องไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย ? ก็เพราะว่าเดี๋ยวนี้มันมีสิ่งที่คุณค่าเราอยู่ คือความทุกข์ ถ้าพูดให้ชัดเจนน้อยกว่า การศึกษาหรือความรู้ที่เราได้อยู่ มันไม่พอที่จะดับทุกข์ได้ ที่จะทำความอุ่มใจหรือความมั่นใจให้แก่เรา ว่าเราจะเอาชนะความทุกข์ได้.

นี่ครูบาอาจารย์เรียนอะไรมาเยอะแยะแล้ว อาตมายังไม่พอ; อย่าเพ้อโกรธ มันไม่พอที่จะดับทุกข์ได้; เพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องทำมาหากิน เป็นเรื่องโลก. เรื่องที่จะดับทุกข์ได้นี้ จะต้องเป็นเรื่องธรรมะ ใช้กับจิตใจโดยตรง : เรายังขาดอยู่มันยังไม่พอ; ฉะนั้นเราจึงต้องมาหาสิ่งที่จะช่วยได้ คือมาหาพระรัตนตรัย. ที่ไหนเป็นโอกาส เป็นอุปกรณ ที่จะให้เข้าถึงพระรัตนตรัยได้ เราก็ทำ : จะไปคบหาสมาคมกับบุคคล กับสถานที่ หรือกับหนังสือหนังสือ ตำหรับตำราวิชาความรู้อะไรก็ตามที่จะช่วยให้เข้าถึงพระรัตนตรัยได้ เราก็พยายาม.

เรายังมีปัญหานี้รบกวนเราอยู่ มีปัญหาที่ขบกัดจิตใจเราอยู่; และเพราะว่าการศึกษาในโลกมันไม่พอ ให้รวมกันหมดทั้งโลก ๆ ก็เท่าในโลกนี้, การศึกษาอย่างโลกปัจจุบันนี้มันไม่พอที่จะดับทุกข์. แม้จะไปโลกพระจันทร์ได้ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรสักชนิดหนึ่ง ที่จะดับทุกข์ได้, มันจะเป็นทางให้เกิดขยายความทุกข์ เรื่องปรมาณู เรื่องคอมพิวเตอร์ เรื่องอิเล็กทรอนิกส์ อะไรก็ตามเถอะ มันไม่ช่วยดับทุกข์

เลย แต่มันเป็นอุปกรณที่จะให้ขยายปัจจัยแห่งความทุกข์
คือขยายความต้องการสิ่งที่จะให้เกิดทุกข์นั้นมากออกไป, ให้เรา
หลงใหลในปัจจัยเหล่านั้นมากขึ้น. นี่เราเรียกว่า การศึกษาใน
โลก รวมกันทั้งหมดแล้ว มันก็ไม่พอที่จะช่วยขจัดปัญหาในทาง
จิต ในทางวิญญาณของเรา.

การศึกษาในโลกไม่พอ; อาตมาเคยใช้คำรุนแรง ว่ายังเป็น
การศึกษาเหมือนกับสุนัขหางด้วน. การศึกษาในโลกนี้ มัน
ไม่พอที่จะใช้ดับทุกข์, เรียนกันแต่หนังสือ เรียนแต่วิชาชีพ เรา
ก็เก่งในการที่จะประกอบอาชีพ; แต่แล้วเราก็ยิ่งเห็นแก่ตัว.
การศึกษานี้สร้างความสำเร็จทางวัตถุ. ยิ่งเจริญทางวัตถุก็ยิ่งเห็น
แก่ตัว. โลกนี้มันเจริญแต่ทางวัตถุ ยิ่งเจริญทางวัตถุก็ยิ่งเพิ่ม
ปัญหา เห็นแก่ตัว, แล้วก็จะรบราฆ่าฟันจะแย่งชิงกัน, อย่างดี
ที่สุด ก็ทำให้ยุ่งเท่านั้นแหละ. พอมองเห็นไหม? พุดว่ายิ่ง
เจริญมันยิ่งยุ่ง, ยิ่งเจริญมันยิ่งยุ่ง ไม่เจริญเสียดีกว่า ทางวัตถุ.

เมื่อบ้านเมืองของเรายังไม่เจริญมากเหมือนเดี๋ยวนี ความ
ยุ่งมันมีน้อย สันติภาพมีมาก ที่กรุงเทพฯ นั่นแหละ เมื่อ ๖๐
กว่าปีมาแล้ว อาตมาเคยไป มันมีสันติภาพมากกว่ากรุงเทพฯ
เดี๋ยวนี, กระเทพ เดี๋ยวนีมันมีสิ่งเลวร้ายมากมายหลายเท่า.
ความไม่ปลอดภัยเต็มไปหมด; สมัยก่อนโน้นดูจะมีความ
ปลอดภัยเต็มไปหมด ความเจริญยิ่งเจริญยิ่งยุ่ง ยิ่งเจริญยิ่ง
อันตราย, ยิ่งเจริญยิ่งไม่มีความปลอดภัย, เพราะว่าความเจริญ
มันหมายถึง เจริญด้วยความรู้ ที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว, มันยิ่ง

เจริญด้วยการกระทำที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว, เจริญด้วยความ
คิดนึก ที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว. นี่ลองสังเกตไว้เรื่อย ๆ เถอะ
คงจะมองเห็นด้วยตนเอง ว่ามันเป็นอย่างนี้; นี่อีก ๒๐ ปีมันก็
จะมากกว่านี้ ยิ่งยุ่งกว่านี้, ยิ่งอันตรายกว่านี้, ยิ่งไม่มีความ
ปลอดภัยมากไปกว่านี้ นั่นแหละยิ่งเจริญมันยิ่งยุ่ง.

ความเจริญที่มันมีกันอยู่ในเวลานี้ จนรุ่นไปหมดนี้ มัน
ไม่ได้ทำให้โลกมีสันติภาพ เมื่อเราไม่มีเรือบินใช้ โลกมีสันติภาพ
มากกว่านี้ มีความสงบเงียบมากกว่านี้, ถ้าถอยหลังไปถึงสมัย
คนป่า เมื่อหมื่น ๆ ปีมาแล้วโน้น มันมีความสงบเงียบมากกว่า
นี้ไม่มีความยุ่ง. นี่พอเจริญขึ้นมา เจริญขึ้นมาความยุ่งมันก็เพิ่ม
ขึ้นเป็นเงาตามตัว, ความเห็นแก่ตัวก็เพิ่มขึ้น ความเบียดเบียน
กันก็เพิ่มขึ้น, ปัญหามันก็เพิ่มขึ้นตามความเจริญ, นี่เรียกว่า
ยิ่งเจริญยิ่งยุ่ง.

ไม่ใช่จะตำหนิหรือว่าด่าว่าอะไร แต่ขอให้สังเกตไว้บ้างเท่า
นั้นแหละ อย่าเข้าใจไปว่า ยิ่งเจริญแล้วมันจะยิ่งสงบสุขเยือก
เย็น; แล้วตัดสินดูให้ดี อย่าให้ลำเอียงว่าเมื่อยังไม่มีโทรทัศน์
ใช้ เมื่อยังไม่มีตู้เย็นใช้ นั้น ตอนไหนมันสงบเงียบกว่ากัน.
ตอนไหนมันเยือกเย็นกว่ากัน ? ถ้าเอาโทรทัศน์ไปทิ้งเสีย เอา
ตู้เย็นไปทิ้งเสีย มันจะเกิดอะไรขึ้น ? อาตมาคิดว่ามันจะเยือก
เย็น เยือกเย็นขึ้น. ฉะนั้น อย่ามองด้านเดียว; เพราะว่าความ
เจริญนั้นมันหมายถึงความยุ่ง. ในภาษาบาลีความเจริญเขา
หมายถึงความยุ่ง ความรก ความรุงรัง ความยุ่ง. บางคนเขาว่า

ภาษาฝรั่งคำว่า progress นั้น หมายถึงความบ้า, progress ที่มาใช้เป็น progressive นั้น รากศัพท์ของมันหมายถึงความบ้า คือมันเดือดคดลั้งวุ่นไปหมด. ฉะนั้น อย่าชอบความเจริญอย่างหลับหูหลับตากันนัก, ให้มันเป็นความเจริญที่ถูกต้อง แล้วมันจึงจะสงบเย็นลงไป. คำว่าเจริญ ๆ นั้นมันไม่ได้มีความหมายว่าสงบเย็น; มันมีความหมายแต่ว่ามากขึ้น ๆ ตามกิเลสของคน, มากขึ้นตามกิเลสของคน, เพราะว่าคนเป็นผู้สร้างนี้ มันก็มากขึ้นตามกิเลสของคน ความเจริญก็คือ ความมากขึ้น ๆ จนรุกรุงรังไปหมด ตามกิเลสของคน.

นี่เราจะต้องรู้กันไว้ สำหรับไม่เข้าใจผิดในเรื่องนี้ ว่าการศึกษาในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้มันไม่พอ มันสร้างความยุ่ง; มันไม่ได้สร้างความสงบ แล้วการศึกษาอย่างในโลกมันให้สติปัญญาเท่านั้น, ให้สติปัญญาเพียงเท่านั้น คือให้ความเฉลียวฉลาดเท่านั้นแหละ intellect แต่ intellect นี้ มันมีความเฉลียวฉลาดแต่มันไม่สูงขึ้นไปจนถึงที่ว่าเห็นแจ้ง, เห็นแจ้งแทงตลอดเป็น wisdom เป็น insight มันไม่มีนี่; จากการศึกษาที่มีกันอยู่ในโลก มันให้ได้เพียงความฉลาดเฉลียว มันไม่ได้หมายความว่าจะประกอบอยู่ธรรมะ, แต่ว่ามันฉลาดเฉลียว. พอใช้ความฉลาดเฉลียวผิด มันก็ไปกันใหญ่ เดินไปในทางที่ให้เพิ่มความมืด, เรียกว่า ความมืดในความสว่าง นั่นเอง; เหมือนกับดวงอาทิตย์ มันส่องลูกตาเรา เรามองไม่เห็นใช่ไหม? ทั้งที่ดวงอาทิตย์มันก็เป็นแสงสว่าง แต่มันส่องลูกตาเราโดยตรง เราก็มองไม่เห็น.

อย่าทำเล่นกับเรื่องวิชาความรู้ชนิดที่มันให้แต่ความเฉลียวฉลาด; แสงสว่างจะบังลูกตาไม่ทันรู้. จงมาศึกษาแสงสว่างอย่างธรรมะ อย่างของพระพุทธเจ้ากันเสียบ้าง คือมันไม่บังลูกตา; แสงสว่างชนิดนี้ มันทำให้เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง.

เอาละ นี่พูดกันมาแล้วว่า นั่งใกล้ใคร ? นั่งใกล้พระรัตนตรัย. **ทำไมต้องนั่งใกล้พระรัตนตรัย ? ก็เพื่อจะดับทุกข์โดยอาศัยแสงสว่างของพระรัตนตรัย. ก็ตั้งปัญหาต่อไปว่า นั่งใกล้ได้อย่างไร ?** **ตอบ** โดยมีท่านอยู่ในหัวใจของเรา มากไปไหม ? นั่งใกล้พระรัตนตรัย คือมีท่านอยู่ในหัวใจของเรา, เท่านั้น มันเท่านั้น มันไม่มากไม่น้อยกว่านี้. ถ้าไม่มีท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา จะไม่มีการนั่งใกล้พระรัตนตรัย, หรือว่าเรามีหัวใจเหมือนท่านก็ได้ ต่อรองสักหน่อย. เรามีหัวใจเหมือนท่านก็ได้ ถ้าว่าไม่อาจจะเอาท่านมาไว้ในหัวใจของเรา ขอให้เรามีหัวใจเหมือนท่าน.

ก็ดูว่า ท่านมีหัวใจอย่างไร; ถ้าท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา หรือเรามีหัวใจของท่านนั้น มันมีความหมายมาก มากกว่าที่จะเดินตามท่าน หรือมากกว่าที่จะไปนั่งใกล้ ๆ ท่าน. เดียวนี้ท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา, เราก็มีสิ่งที่เรียกว่าพระพุทธแท้ พระธรรมแท้ พระสงฆ์แท้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งในหัวใจของเรา.

พระพุทธเจ้าแท้ ก็คือพระธรรม, พระธรรมที่มีอยู่ในหัวใจ

ของพระสงฆ์. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม, ท่านไม่เอาตัวเนื้อของท่านเป็น พระพุทธ, ไปเอาที่ธรรม. ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม. พระพุทธเจ้าแท้ คือองค์พระธรรม คือความรู้เรื่องดับทุกข์. ความรู้เรื่องทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร? ความรู้เรื่องทุกข์ดับลงไปอย่างไร? ก็คือกฎที่ปัจจัยตาย อีก นั้นแหละ. ดังนั้นพระพุทธเจ้า หรือว่าพระสาวกของท่านย่อม ถือเป็นหลักว่า ผู้ใดเห็นปัจจุสมุขปาบาทผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นปัจจุสมุขปาบาท คืออิทัปปัจจยา; ฉะนั้น ผู้ใดเห็นอิทัปปัจจยาผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็น พระพุทธเจ้า. ที่นี้สิ่งเหล่านี้ ก็มีอยู่ในหัวใจของพระสงฆ์; พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าตามพระธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้า จนมีธรรมะอยู่ในหัวใจของท่าน ถึงขนาด, ถึงขนาดที่จะเรียกว่าพระสงฆ์.

คำว่า พระสงฆ์ นี้ก็เรียกว่าเป็นหมู่ รวมหมู่คือมีอะไรเหมือนกัน ๆ จนถึงกับรวมหมู่กันได้; ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีหัวใจอะไร เหมือน ๆ กับพระพุทธเจ้า ที่จะรวมหมู่กันได้. ที่นี้ระวังให้ดี บางทีจะรวมเราด้วยนะ, จะรวมพวกเราด้วย คำว่า พระสงฆ์ ๆ นั้น จะรวมพวกเราด้วยก็ได้; ถ้าเรามีหัวใจที่เต็มไปด้วย ความรู้ในพระธรรม รู้สึกในพระธรรมถึงขนาด, เราก็เป็น พระสงฆ์ไปด้วย. คำว่า พระสงฆ์ไม่ได้หมายความว่าแค่ บรรพชิตที่อยู่ที่วัดดอก, ขมารวาสที่อยู่ที่บ้านก็ได้ ถ้ามีหัวใจ

ถึงขนาดนั้นแล้ว ก็เรียกว่ามีความเป็นพระสงฆ์. ฉะนั้น คำว่าสงฆ์สาวกเขาแยก เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ด้วย คือผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า; รวมหมดแล้วก็ต้องลงมาถึง ชมราวาสด้วย. แต่ถ้าจำกัดอยู่เพียงบรรพชิตเขาก็ยังเอากันแต่ที่เป็นบรรพชิต; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังแยกเป็นภิกษุสงฆ์บ้าง, เป็นภิกษุณีสงฆ์บ้าง, เรียกว่ามันเป็นหมู่ เพราะเข้ากันได้ เพราะมีอะไรเหมือน ๆ กันจึงเข้ากันได้; วัวเข้าฝูงวัว โคเข้าฝูงโค สุกรเข้าฝูงสุกร; เพราะมันเหมือน ๆ กันมันจึงไปเข้าฝูงกันได้. เดียวนี้ อริยสาวกของพระพุทธเจ้ามีอะไรเหมือน ๆ กัน จึงเข้าหมู่กันได้ เรียกว่า สาวกสงฆ์, สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นหมู่แห่งสาวกของพระพุทธเจ้า.

พระพุทธแท้ คือ พระธรรมที่มีอยู่ในหัวใจของพระสงฆ์ ซึ่งรวมเราด้วยก็ได้; ฉะนั้นขอให้ทำให้ดี ๆ ขอให้จัดให้ดี ๆ เราจะได้รวมอยู่ในคำว่าพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า.

ถ้าจะเอากันแต่ใจความจริง ๆ แล้ว มันสำคัญอยู่ที่พระธรรม, สำคัญอยู่ที่พระธรรม, มีพระธรรมคำเดียวมันจะแก้ปัญหาได้ เพราะพระธรรมพระพุทธเจ้าจึงเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา เพราะรู้ธรรม ตรัสรู้ธรรม และมีธรรม. ธรรมะทำให้เกิดพระพุทธเจ้า, พระสงฆ์มีธรรม รู้ธรรม จึงเกิดเป็นพระสงฆ์ขึ้นมา; พระธรรมจึงเป็นตัวยืนโรง เจียบขาดเหนือสิ่งใด จนพระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพพระธรรม.

ถ้าใครยังไม่ทราบ ที่นั่งอยู่นี้ใครยังไม่ทราบ ก็ได้ทราบเสีย

ด้วยว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงมีที่เคารพ, ท่านเคารพพระธรรม, อย่าไปเข้าใจผิดว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่เคารพใคร อยู่เหนือใครหมด. ท่านตรัสว่า การที่อยู่โดยไม่มีที่เคารพนั้นไม่ถูกต้อง ไม่ปลอดภัย; อย่างน้อยต้องมีหลักเกณฑ์, หลักเกณฑ์ซึ่งเป็นที่เคารพหรือยึดถือ, หลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ ก็คือกฎอภิปัจจยตา; ท่านเคารพตั้งแต่วันแรกตรัสรู้, แล้วก็เคารพตลอดมา ยืนยันได้ว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคารพพระธรรม ทั้งที่พระธรรมนั้นก็เป็นที่พระพุทธเจ้านั่นเองท่านได้ตรัสรู้. นี่ท่านไม่ประมาท ท่านไม่ยกตัว, ท่านไม่ทำอะไรชนิดเหมือนพวกเรา ที่คอยแต่ว่าจะไม่เคารพใคร. อย่าเข้าใจผิดว่า การอยู่อย่างที่ไม่มีที่เคารพนั้นมันจะปลอดภัย, ยิ่งยังเป็นปฏุชนมาก ๆ อยู่แล้ว ก็ต้องยังมีที่เคารพ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ กฎเกณฑ์ อะไรต่าง ๆ ต้องเป็นที่เคารพ, ดังที่พระองค์ทรงเคารพพระธรรม.

พอเรามีพระธรรม มันก็คล้ายกับว่าเรามีหมดแหละ มีพระพุทธ มีพระสงฆ์รวมอยู่ในนั้น, มาอยู่ในจิตใจของเรา. ขอให้เรามีธรรมะถึงขนาด ใช้คำว่าถึงขนาด, คือขนาดที่จะดับทุกข์ได้ คือแตกฉานแจ่มแจ้งในธรรมะเรื่องดับทุกข์. อภิปัจจยตาเป็นกฎตายตัวว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, ความทุกข์จะไม่เกิดหรือดับไปอย่างไร, อันนั้นต้องแจ่มแจ้ง. พอรู้เห็นอย่างนี้แล้ว มันก็ดำรงตนอยู่ในลักษณะนั้นคือถูกต้อง, ความทุกข์ก็ไม่เกิด, นี้เรียกว่าเรามีธรรมะโดยสมบูรณ์ ก็เลยมีพระพุทธ

พระสงฆ์ อยู่ในนั้น. เรามีท่านอยู่ในหัวใจของเราได้ด้วยเหตุนี้ หรือจะพูดว่า เราทำหัวใจของเราให้เหมือนกับหัวใจของท่าน ได้ ก็เพราะเหตุนี้เหมือนกัน, แล้วแต่จะใช้คำไหน. เรามีท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา ก็คือมีธรรมะอย่างเดียวกันกับท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา, หรือเรามีหัวใจเช่นเดียวกับท่าน ก็คือมีธรรมะอย่างที่ท่านมี อยู่ในหัวใจของเรา.

นี่คืออุบาสกอุบาสิกา ใครเห็นว่าครีคระ, ใครจะเห็นว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกา เป็นเรื่องครีคระมุ่งงาม ความจริงมันมีอยู่อย่างนี้. ถ้าว่าแจ่มแจ้งในเรื่องนี้ได้ โดยเห็นความเป็นอุบาสกอุบาสิกาของตน แล้วก็ปลอดภัยแหละ; เพราะมันเข้าเขตของความปลอดภัย, เพราะว่ามันใกล้พระรัตนตรัยแล้ว, มันเข้าเขตที่รับประกันได้ว่าจะปลอดภัย, ต่อนี้จะปลอดภัย. ฉะนั้นขอให้ เป็นอุบาสกหรือเป็นอุบาสิกาให้ได้กันเท่านั้นแหละ จะเป็นที่นอนใจว่ามันปลอดภัย; เพราะต่อแต่นี้ไปมันจะไปตามลำดับ, ไปตามลำดับ, จะไหลไปตามลำดับ จนไปถึงจุดสูงสุด คือ นิพพาน, เหมือนพระพุทธเจ้า หรือเหมือนพระอรหันต์ทั้งหลาย. นี่เรียกว่า ฟ้าสายทางอุบาสกนี้ มันต้องเป็นอย่างนี้ อย่างอื่นไม่มี.

พระธรรมคือสิ่งนี้ : เรามีทั้งความรู้ มีทั้งความรู้ลึก มีทั้งความเห็นแจ้งโดยประจักษ์. **ความรู้เราเรียนเขาก็ได้ จดใส่สมุดเขาก็ได้; แต่ความรู้ลึกลึกนั้นไม่ใช่สมุด ต้องรู้ลึกอยู่กับใจจริง ๆ ว่าทุกข์เป็นอย่างไร, เวลาที่เราไม่มีทุกข์นั้นเป็น**

อย่างไร, เมื่อมาสวนโมกข์ กับอยู่ที่กรุงเทพฯ นั้น จิตใจต่างกัน
อย่างไร. ถ้าเราสังเกตได้นั้นแหละคือความรู้สึก หรือว่าเราไป
อยู่ที่ใด มันเย็นนอกเย็นใจ ว่างสบายบอกไม่ถูก ก็รับศึกษาความ
รู้สึก มันจะได้เป็นเครื่องเปรียบเทียบ เปรียบเทียบขึ้นไปหา
พระนิพพาน ซึ่งเป็นยอดสุดความรู้สึก ที่ไม่มีความทุกข์เลย. ทีนี้
บางเวลาโกรธใครขึ้นมา ขว้างแก้วแตกกระจาย รู้สึกสิ รู้สึกไว้
เสียบ้างสิ ว่านั่นคืออนรก นั่นแหละคืออนรกแหละ; ฉะนั้นจะรู้สึก
นรกได้ เมื่อมันเกิดโกรธขึ้นมา หรือเกิดทำผิดทางจิตใจขึ้นมา
เมื่อนั้นแหละเป็นนรก.

เล่านิทานเล็ก ๆ สักเรื่องดีใหม่, นิทานของพวกเขิน ว่า
แม่ทัพใหญ่พวกซามูไร นักรบสูงสุดในญี่ปุ่น สมัยหนึ่งใน
ประเทศญี่ปุ่น พวกซามูไรนี้เป็นใหญ่เป็นโต จนพระเจ้าแผ่นดิน
ก็ต้องเกรงขาม. แม่ทัพซามูไรเขาไปหาอาจารย์เขินคนหนึ่ง ว่า
ช่วยบอกนรกบอกสวรรค์ที่ แม่ทัพคนนั้นเขาไปหาพระองค์นั้น
ให้ช่วยบอกให้เห็นนรกเห็นสวรรค์ที่. พระองค์นั้นแก้ตามแบบ
เขินนี้ แก่ก็ชี้หน้าว่า ใ้พวกซามูไรมันจะรู้อะไร มันโง่ดักดาน.
ซามูไรมันก็ซัดดาบ. ซัดดาบออกมาจากฝักจะฟันพระองค์นั้น.
พระองค์นั้นบอกว่า นั่นแหละนรก, นรกเปิดแล้ว. คนนั้นก็
สลัดใจ นึกได้ มันก็เอาดาบใส่ฝัก. เอ้า, นั่นแหละสวรรค์.
สวรรค์เปิดแล้ว, ประตूसวรรค์เปิดแล้ว. คนนี้ก็เลยรู้, รู้จักนรก
และรู้จักสวรรค์. เราก็เหมือนกันแหละ เวลาที่นรกมันเกิดขึ้น
ในใจ รับผิดชอบมันเสียดีให้รู้ว่านรกมันร้อนอย่างไร, มันร้อน

ขนาดไหน, มันยิ่งกว่าสุ่มไฟหรือเผาไฟ. สวรรค์นั้นมันเย็น
อย่างไร, เย็นธรรมดา^{นี้}ยังไม่ถึง^{นั้น}น้ดอ^ก แต่เราต้องการเย็น
กว่าสวรรค์ คือนิพพาน มันเย็นกว่า^{นั้น}อีกมาก เย็นกว่าสวรรค์.
เย็นกว่าอะไรอีกมาก.

นี่เรียกว่า ต้องเรียนรู้จากภายใน, เป็นความรู้ลึก; รู้จาก
ภายนอก อ่านหนังสือก็ได้ ฟังวิทยุก็ได้ ฟังเทศน์ก็ได้, ไม่พอ,
ต้องรู้ลึก ต้องสัมผัสด้วยจิต. ที่นี้รู้ลึก ๆ รู้ลึกมากเข้า ๆ, ความ
รู้ลึก^{นั้น}จะกลายเป็นความเห็นแจ้ง, เห็นแจ้งโดยประจักษ์, รู้
รสของสิ่ง^{นั้น}โดยประจักษ์, นี่เรียกว่าเห็นแจ้ง.

เปรียบเทียบสักชนิดหนึ่งก็ว่า เหมือนกับเรา^{ู้}เรื่องเกลือ,
ได้ฟังเรื่องเกลือว่าเกลือเค็ม ก็มี^{รู้}ว่าเกลือเค็ม. ต่อมาได้
เห็นเกลือจริง ๆ นี้ก็^{ู้}จักเกลือ; แต่ก็^{ไม่}รู้ว่าเค็มอย่างไร; ต่อมา
เอาเกลือใส่ปากเคี้ยวเข้าไป, อ้อ, มัน^{อย่าง}นี้เอง. มันเป็น
ขั้นตอนว่า มัน^{มี}ความรู้, แล้วมัน^{มี}ความรู้ลึก, แล้วมัน^{มี}ความ
เห็นแจ้งโดยประจักษ์. ภาษาไทยเราก็ต้องพูด^{อย่าง}นี้; ภาษา
บาลีเขาม[ี]คำพูดรัดกุมมาก, แต่ภาษาไทยก็^{ต้อง}พูด^{อย่าง}นี้.

ฉะนั้น ขอให้^{เลื่อน}ชั้น ให้ทุกคน^{เลื่อน}ชั้นการเข้าถึงพระ-
รัตนตรัย ให้^{เลื่อน}ชั้น จาก^{รู้} แล้ว ^{ู้}ลึก แล้วก็ เห็นแจ้ง ^{นั้น}แหละ
ให้ได้. เมื่อถึงขนาดเห็นแจ้ง แล้วก็จะเรียกว่า มี^{สิ่ง}นั้นอยู่ในใจ.
ถ้าพูดถึงพระพุทธ ก็มีพระพุทธอยู่ในใจ. พระธรรมอยู่ในใจ,
พระสงฆ์อยู่ในใจ, เป็นความสะอาดแห่งใจ สว่างแห่งใจ สงบ
แห่งใจ. เก็บหอมรอมริบ ความ^{รู้}เรื่องความสะอาด สว่าง สงบ

ไว้เรื่อย; เมื่อไร ที่ไหน มันมีความสะอาด สว่าง สงบ เกิดขึ้นบ้าง ก็สนใจให้มาก, จดจำให้แม่นยำ, กำหนดไว้ให้แม่นยำ เพื่อจะได้รักษาเส้นทางของมัน ให้มันเดินไปยิ่งขึ้น ๆ. นี้เรียกว่าเรามีท่านอยู่ในหัวใจของเรา. มีพระพุทธรูปเจ้าอยู่ในหัวใจของเรา, หรือว่าเรามีหัวใจอย่างเดียวกับท่าน, ก็แล้วแต่จะชอบคำพูดคำไหน.

พูดต่อไปอีกนิดหนึ่งว่า นั่งใกล้ท่านแล้วมีผลอย่างไร? คือเมื่อเอาท่านเข้ามาใส่ไว้ในหัวใจของเราแล้ว เราจะได้รับผลอย่างไร? นี้จะเกี่ยวกับความรู้สึก; ฉะนั้นขอให้ไปกำหนดเอาเองอีกทีหนึ่งให้ดี ๆ รู้สึกอย่างไร? เช่นรู้สึกปลอดภัย รู้สึกปลอดภัย; ก่อนนี้มันว่าเหว่ มันหวาดผวา ตื่นนอนขึ้นมาก็ไม่รู้ว่าจะไร ไม่แน่ใจไปเสียหมด, มีความผวา มีความหวาดระแวง ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันจะไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ, เราจะสูญเสียอะไรบ้าง, หรือบางทีเราจะตายเองบ้าง, นี่มันไม่รู้สึกว่าปลอดภัย, ถ้าว่าทำจิตใจชนิดที่มีท่านอยู่ในหัวใจของเราแล้ว ความรู้สึกอย่างนี้ก็ไม่มี, เราจะมีความรู้สึกพอใจในชีวิตนี้ ว่ามันได้เป็นไปถูกต้องแล้ว, เป็นชีวิตที่ควรจะเรียกว่า ชีวิตคือความเป็นอยู่ที่แท้จริง, หรือว่าเราจะมีความรู้สึกอึดใจ เหมือนกับเราอึดด้วยอะไร, อึดด้วยอาหาร, อึดด้วยความพอใจ, อึด มีความอึดใจ ไม่หิวไม่กระหาย ทั้งทางวัตถุ หรือทั้งทางจิตใจเอง, แล้วจะรู้สึกความหมายอันหนึ่งคือความเย็น.

คำว่า “นิพพาน” นั้นแปลว่า เย็น; แต่ไม่ใช่เย็นแท้

น้ำแข็ง เพราะเย็นแช่น้ำแข็งนั้นบางที่เราก็ทนไม่ได้ คำว่า “นิพพาน” นี้แปลว่า เย็น, คำนี้แปลว่า เย็น; เย็น เพราะว่า ไม่มีไฟ เพราะไม่มีความร้อน แล้วมันก็คือเย็น. คำบาลี ชัด ๆ มีอยู่ เช่นคำว่า เอน้ำราดลงไปทีโลหะร้อน ๆ ที่หลอม จนร้อน จนรู้สึกเป็นแสง ราดลงไป แล้วโลหะที่หลอมร้อนแดง นั้นมันจะนิพพาน. คำว่า นิพพาน คือ มันเย็นลงแห่งความร้อน; ก่อนนี้ชีวิตของเรามันร้อน มันอุ่น มันครุ่นอยู่ด้วยการปรุงแต่ง ของกิเลส; พอธรรมะนี้เข้ามา มันก็เหมือนกับเอน้ำเย็นรด มันก็เย็นลง. คำว่า “เย็น” ในความหมายนี้ไม่ใช่เย็นที่เป็นคู่ ตรงกันข้ามกับร้อน มันมีความหมายมากกว่านั้นมาก เป็น ความเย็นที่หมดเหตุหมดปัจจัย. อย่าเอาเย็นของพระนิพพาน ไปคู่กับร้อน; ให้มันเป็นเย็นอีกชนิดหนึ่ง. ถ้าเย็นที่คู่กับร้อนนั้น มันมีเหตุมีปัจจัยด้วยกัน แต่ถ้ามันเย็นสูงสุด เย็นจนไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยนั้น มันมีอีกระดับหนึ่ง; แต่เราไม่มีคำพูดจะเรียก เรา ก็ต้องพูดว่า เย็น ไปตามเดิม.

ให้รู้ไว้เถอะว่า ธรรมะนี้ลำบาก การศึกษาธรรมะลำบาก เพราะคำพูดมันไม่พอ. ขอให้ทราบกันไว้ทุกคนที่ว่า ที่เรียน ธรรมะลำบากเหลือเกินนี้ เพราะคำพูดมันไม่พอ ที่จะใช้เรียก ชื่อธรรมะเหล่านั้น; แม้ผู้ที่เขารู้ธรรมะเขาพยายามจะพูดให้เรา เข้าใจ แต่คำที่พูดกันอยู่ในภาษาชาวบ้านนั้นมันไม่มี, มัน ไม่มีจะเอามาใช้พูดคำนั้น มันก็เลยยากลำบาก ต้องพูดกัน อ้อมค้อม ต้องพูดกันอย่างอธิบาย. นี่จะอย่างไรได้ มันเป็น

อย่างนี้; ฉะนั้นก็ช่วยกันบ้าง ช่วยพยายามทำความเข้าใจ, รวบรวมความเข้าใจแวดล้อมเข้ามา ให้รู้ว่าที่เขามุ่งหมายจะพูด นั้นมันคืออะไร จะช่วยได้.

อุปมาเป็นความสบายใจ เป็นความพอใจ เป็นความดีใจ; เหมือนว่าลูกหายหรือแม่หาย พอลูกกับแม่พบกัน เขาสบายใจเท่าไร มันต้องมากขนาดนั้น, หรือว่าคนกระหายน้ำเหลือกำลัง พอพบน้ำมันพอใจดีใจเท่าไร. แต่เราก็ไม่เคยประสบกับปัญหาเหล่านี้ เราไม่เคยหลงทางในกลางทะเลทราย ไม่มีน้ำกิน แล้วมันกระหายอย่างยิ่ง, เราไม่เคยพบกับความรู้สึกอันนี้ เพราะว่าในตู้เย็นบ้านเรามีน้ำเต็มอยู่เสมอ, เราก็โง่จนถึงขนาดไม่รู้เลยว่า ความกระหายน้ำโดยแท้จริงมันเป็นอย่างไร, หรือว่าคนมันหิวเหลือประมาณได้พบอาหาร เดียวมันผลอกินจนตาย.

ฉะนั้นความพอใจความดีใจ ความได้สมประสงค์ของความ เป็นมนุษย์นี้ ก็คือผลของการที่นั่งใกล้พระรัตนตรัย. ถ้าเรามีห้องเย็นชนิดหนึ่งซึ่งเย็นพอสบาย, แสงสว่างก็ดี ความสะอาดก็ดี นั่งอยู่ในห้องชนิดนั้น เราก็มีความสุขมากกว่าที่จะนั่งอยู่ในที่ที่มันร้อนรน มันมีฝุ่นละออง หรืออะไรเป็นต้น. ฉะนั้นเราจะรู้สึกว่า เดียวนี้ไม่มีสิ่งบีบคั้นจิตใจ ไม่มีศัตรู อยู่เหนือความมีศัตรู มีแต่ความพอใจ. ทุกอย่างมันให้เกิดความไม่ต้องการอะไร; ความพอใจเพราะได้ตามที่อยากนั้น ไม่ค่อยตื่นกตอก มันเป็นความพอใจที่ยังขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย. แต่ถ้ามันเป็นความพอใจที่เราไม่อยากจะ, เราไม่อยากจะอะไร, นั่นแหละเป็น

ความพอใจที่แท้จริง.

เราต้องมีความรู้จนรู้สึกทุกสิ่งไม่น่าอยาก ไม่มีอะไรที่น่าเป็นน่าเอา ไม่อยากเป็นไม่อยากเอา จิตใจเป็นอิสระ นี่จึงจะพบความพอใจชนิดสูงสุดอย่างนี้, รู้สึกว่าปลอดภัย เพราะว่ามีตัวเราสำหรับจะตาย. นี่อันนี้มันจะสูงมากไป; เพราะถ้าเข้าถึงสุญญตา อนัตตาแล้วมันไม่มีตัวเรา, ไม่มีใครที่จะตาย, ไม่มีใครจะเจ็บจะใช้, ไม่มีใครที่จะเผชิญกับปัญหา. นั่นมันเป็นความปลอดภัยสูงสุด คือปลอดภัยเพราะไม่มีตัวเราที่จะรับภัย; ถ้ายังมีตัวเราที่จะรับภัยอยู่ แม้จะมีความปลอดภัยมันก็ไม่พอมันยังมีส่วนที่ยังระแวงสงสัยอยู่เสมอ. ฉะนั้นเราจะสบาย เรา จะระงับอารมณ์ สงบอารมณ์เยือกเย็น โดยไม่ต้องกินยาหล่อมอารมณ์. คนธรรมดาเขากินยาหอมบ้าง กินยาหล่อมอารมณ์บ้าง; เดียวนี้เราตัดต้นเหตุแห่งการที่จะเกิดอารมณ์ร้าย ตัดต้นเหตุเสียได้ ฉะนั้นเราไม่ต้องกินยาหอม, ไม่ต้องกินยาหล่อมอารมณ์, เพราะเราตัดต้นเหตุแห่งการสูญเสียความสุขของอารมณ์เสียได้ คือกิเลสนั้นแหละ. เราดับไฟเสียได้ เราก็ไม่ต้องหาอุปกรณ์อะไรมาดับไฟ; เพราะเราดับต้นเหตุของไฟเสียได้.

ธรรมะมีอย่างนี้ ดับต้นเหตุของความทุกข์เสียได้ ไม่ต้องมานั่งเฝ้าดับความทุกข์อยู่เดี๋ยวนี้; นี่ภาษาบาลีเขาเรียกเกษมว่า เขมะ, เกษมจากโยคะ. โยคะ คือสิ่งที่กั้มรั่มทำร้ายจิตใจของเรา, เกษมจากโยคะ ก็คือไม่มีอะไรมากั้มรั่มทำร้ายจิตใจของเราอีกต่อไป. นี่ผลสุดท้ายมันเป็นอย่างนี้ เป็นความ

สุขในทางวิญญาน เป็นความสุขในทางนามกาย คือหมู่แห่งจิตใจ, มีความสงบเย็น ร่างกายไม่ต้องพูดถึง. เมื่อจิตใจมันสงบเย็น เพราะมันไม่มีเหตุที่จะทำให้เราร้อน; นี้เรียกว่าเราอยู่กับความเย็นคือพระนิพพาน มากกว่าสวรรค์หลายร้อยเท่าหลายพันเท่า. ในสวรรค์ยังอยู่กับอารมณ์ของกิเลส ยังมีเรื่องเพศ ในสวรรค์ชั้นต่ำ ๆ สวรรค์ชั้นสูง ๆ ชั้นพรหมก็มีเรื่องตัวกู-ของกู มีเกิดมีตาย มีได้มีเสีย. ฉะนั้น สวรรค์นั้นเป็นชั้นงถ้าไปเทียบกับพระนิพพาน; เป็นเรื่องที่สูงสุดของความดับทุกข์โดยแท้จริง.

ถ้าพวกที่ถือศาสนาพระเจ้า พระเป็นเจ้า เขาก็จะบอกอยู่กับพระเป็นเจ้า เดียวนี้เข้าถึงพระเป็นเจ้า; แต่ในศาสนาพุทธไม่มี ไม่มีคำว่าเข้าไปอยู่กับพระเป็นเจ้า แต่เรามีคำว่า เข้าไปอยู่กับพระนิพพาน, เข้าถึงพระนิพพาน. พอหมดเปลือกหุ้มห่อความงที่หุ้มห่อว่ามีตัวกู มีของกู ที่เป็นเปลือกหุ้มห่อ ออกไปเสีย, ไม่มีความรู้สึกเป็นตัวกู-ของกู ก็เข้าอยู่กับพระนิพพาน. พวกอื่นเขาจะเรียกว่า เข้าอยู่กับพระเป็นเจ้า ก็ตามเรื่องของเขา เราไม่ต้องทะเลาะกัน, เขามีความหมายเป็นที่พอใจของเขา.

นี่คือผลสุดท้ายของการนั่งใกล้พระรัตนตรัย เป็นอุบาสก เป็นอุบาสิกา ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย แล้วก็ได้พระนิพพานเป็นรางวัล ไม่ต้องซื้อ ไม่ต้องลงทุนซื้อ. ถ้าต้องลงทุนซื้อไม่ใช่ นิพพาน เป็นเพียงสถานเจริญรมย์ของหมู่मार ของพญาमार;

ถ้าเป็นพระนิพพานของพระอริยเจ้าแล้ว ไม่ต้องซื้อ.

เอาละ, ขอให้มีโอกาสที่เรียกว่า ฟ่ำsangทางอุบาสก ฟ่ำsangทางความเป็นอุบาสก. ขอให้เราทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม จะเรียกว่าฟ่ำsangทางอุบาสก, แล้วขออ้ออีกที่ว่า ให้ฟ่ำsangกลางดึก เตี้ยวันนี้อายุเข้ามา ๓๐ - ๔๐ แล้ว มันจะดีก. ให้ฟ่ำsangกลางดึกให้ทันในครึ่งหนึ่งของอายุ ให้ความเป็นอุบาสก ความเป็นอุบาสกของท่านทั้งหลาย มีการสงขึ้นมา เหมือนกับอาทิตย์ขึ้นมา ทันแก่เวลา, ก็จะไม่เสียที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทศศาสนา.

เอาละ อาตมาจะต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้เพราะสมควรแก่เวลา แล้วบางคนก็ดูจะฟังไม่ค่อยรู้เรื่องเพราะมันนานนักแล้ว. ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมส่งเสริมกำลังใจ ให้ท่านทั้งหลายมีความกล้าหาญ มีความพากเพียรในการปฏิบัติ โดยลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ สืบต่อไป.

